291
13

STEINBECK / bitmeyen kavga

NOBEL ÖDÜLÜ

steinbeck

BÜTÜN ESERLERİ / 13

bitmeyen kavga

BİLGİ YAYINEVİ



BİLGİ YAYINLARI : 291
JOHN STEINBECK BÜTÜN ESERLERİ : 13

ISBN 975 - 494 - 205 - 6
90 . 06 Y. 0105 0304

Birinci Basım 1985

İkinci Basım
Aralık 1990

BİLGİ YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 46 / A
Telf 131 81 22 - 131 16 65 - 134 12 71
134 49 98 - 134 49 99
Telefaks: 131 77 58
Yenişehir - Ankara

JOHN STEINBECK

Bütün Eserleri

13

Bitmeyen Kavga

Türkçesi Mehmet Harmancı

BİLGİ YAYINEVİ

kapak düzeni : fahri karagözoğlu

1

Akşam olmuştu sonunda. Dışarda sokak ışıkları yanmıştı; köşedeki lokantanın neonu yanıp sönüyor, keskin kızıl ışıklarını patiatıyordu havaya. Neondan Jim Nolan'ın odasına yumuşak kırmızı bir ışık dökülmekteydi. Jim iki saattir küçük ve sert sallanır koltukta, ayaklarını beyaz yatak örtüsüne dayamış oturuyordu. Hava epeyce kararmıştı, ayaklarını yere indirip uyuşmuş bacaklarını ovuşturdu. Bir an bacaklarındaki karıncalanmanın dalgalanarak geçmesini bekledi, sonra kalkıp abajursuz lambaya uzandı. Mobilyalı oda aydınlandı birden; tebeşir aklığındaki örtüsüyle büyük beyaz yatak, meşe konsol, havları dökülmekten kahverengiye dönüşmüş temiz kırmızı halı.

Jim köşedeki lavaboda ellerini yıkadı, parmaklarıyla saçlarını ıslattı. Lavabonun üstündeki aynada bir an kendi küçük gri gözlerine baktı. İç cebinden bir ucu makaslı tarağını çıkarttı, dümdüz kumral saçlarını tarayıp yandan ayırdı. Üzerinde koyu renk takım elbiseyle, pazen açık yakalı gri bir gömlek vardı. Havluyla kurulandıktan sonra incelmiş sabun kalıbını, yatağın üstünde açık duran bir kâğıt çantaya koydu. Kâğıt çantada bir tıraş bıçağı, dört çift yeni çorapla, gri pazenden başka bir gömlek daha vardı. Jim odayı şöyle bir gözden geçirdikten sonra, kâğıt çantanın ağzını kıvırarak kapattı. Bir daha aynaya baktı, ışığı söndürüp dışarı çıktı.

Daracık, halısız merdivenden inip giriş kapısının yanındaki kapıyı vurdu. Kapı yavaşça aralandı. Ağzının ke-

narında kara bir ben olan tombulca sarışın kadın, erkeği görünce kapıyı ardına kadar açtı.

Kadın gülümsedi: "Bay Nolan!"

"Gidiyorum," dedi, Jim.

"Ama döneceksiniz, değil mi? Odanızı saklamamı istersiniz herhalde."

"Hayır. Bir daha dönmemek üzere gitmem gerekiyor. Bir mektup geldi de."

Kadın kuşkuyla, "Buraya mektup filan gelmedi," dedi.

"Buraya değil, çalıştığım yere geldi. Bir daha dönmeyeceğim. Bir haftalığımı peşin vermiştim."

Kadının gülümsemesi birden yok olmuştu. Yüzünden pek belli olmuyordu, ama giderek öfkeleniyor gibiydi: "Bana bir hafta önceden haber vermeliydiniz," dedi sert bir sesle. "Kural budur. Bana önceden haber vermediğiniz için o avansı tutacağım."

"Biliyorum," dedi Jim. "Önemi yok. Ne kadar kalacağımı bilemiyordum."

Pansiyoncu kadının gülümsemesi yine yerleşmişti yüzüne: "Burada pek uzun kalmadıysanız da iyi, kendi halinde bir kiracıydınız siz. Bir daha yolunuz buralara düşerse, doğruca buraya gelin. Ne yapıp yapıp size bir oda bulurum. Limana geldiklerinde doğruca bana gelen denizciler vardır. Onları hiç odasız bırakmam. Buradan başka hiçbir yere gitmezler."

"Bunu hatırlayacağım, Bayan Meer. Anahtarı kapının üstünde bıraktım."

"Işığı söndürdünüz mü?"

"Evet."

"İyi öyleyse, yarın sabaha kadar çıkmam yukarı. İçeri gelip bir şey içmez miydiniz?"

"Teşekkür ederim, istemem. Gitmem gerek."

Kadının gözleri bir şey biliyormuş gibi kısıldı: "Başınız dertte mi yoksa? Size yardım edebilirim belki."

"Hayır," dedi Jim. "Beni kovalayan filan yok. Yeni bir işe giriyorum, hepsi bu. İyi geceler, Bayan Meer."

Kadın pudralanmış elini uzattı. Jim kâğıt çantasını öteki eline aktarıp bir an kadının elini tuttu, yumuşacık etlerinin parmakları altında ezildiğini hissetti.

"Unutmayın," dedi kadın, "her zaman bir oda bulabilirim size. Denizciler, gezici satıcılar, daha bir sürü insan her yıl gelip bulurlar beni."

"Unutmam. İyi geceler."

Kadın, ön kapıdan çıkıp beton merdivenleri inînceye kadar adamın ardından baktı.

Jim Nolan köşeye kadar yürüyüp bir kuyumcunun vitrinindeki saate baktı: yedi buçuk. Adımlarını sıklaştırıp doğuya doğru yürümeğe başladı; önce büyük mağazaların ve pahalı şeyler satan dükkânların, sonra da şimdi akşam sessizliği çökmüş olan toptancıların bulunduğu mahallelerden geçti. Dar sokaklar boşalmış, depo girişleri kalaslarla, tel örgülerle kapatılmıştı. Sonunda üç katlı tuğla yapıların bulunduğu eski bir sokağa girdi. Buradaki yapıların alt katlarında rehinciler, elden düşme araç gereç satanlar, üst iki katlarında ise, başarısız dişçiler ve avukatlar yaşardı. Jim aradığı numarayı bulana kadar, her kapıya tek tek baktı. Karanlık bir hole girdi; daracık, yerleri muşamba kaplı, kenarları pirinç levhalı bir merdivenden çıktı. Sahanlıkta küçük bir ışık yanmasına karşın, koridordaki kapılardan birinin buzlu camından da dışarı ışık süzülüyordu. Jim kapıya doğru yürüdü, camın üstündeki "On altı" yazısına baktı ve kapıyı tıklattı.

Sert bir ses, "Gir!" diye bağırdı.

Jim kapıyı açtı, küçük ve çıplak sayılabilecek bir büroya girdi. İçerde bir masa, çelik bir dosya dolabı, ordu malı portatif bir yatak, iki de iskemle vardı. Masanın üstündeki elektrik ocağına yerleştirilmiş, fokurdayan kahve maşrabasından, buharlar yükseliyordu. Masanın ardındaki adam ciddi bakışlarla Jim'i süzdü. Önündeki karta baktı. "Jim Nolan mısınız?"

"Evet." Jim, koyu renk bir elbise giymiş olan ufak tefek adama dikkatle baktı. Tam ortadan ayrılmış gür saç-

ları, sağ kulağının üstündeki iki santimlik bir yara izini gizlemek için yana doğru taranmıştı. Gözleri keskin bakışlı ve karaydı; sinirli sinirli bir Jim'e, bir karta, sonra duvardaki takvime, çalar saate ve yine Jim'e bakıp duruyordu. Burnu iri, kemer kısmı geniş, ucu inceydi. Bir zamanlar belki de dolgun ve yumuşak olan bu ağız, sürekli kasıldığından olacak incelmiş, dudak uçlarında derin çizgiler oluşmuştu. Adam kırk yaşından büyük olmamasına karşın, yüzünde epey derin direnç çizgileri belirmişti. Elleri de gözleri gibi kıpır kıpırdı. Vücuduna göre oldukça iri sayılabilecek elleriyle, geniş uçlu, düz ve kalın tırnaklı uzun parmakları vardı. Eller, kör bir insanın elleri gibi masanın üstünde dolaşıyor, kâğıtların kenarlarını düzeltiyor, masanın köşelerini tutuyor, yeleğinin düğmelerini tek tek yokluyordu. Sağ eliyle, elektrik ısıtıcısına uzanıp fişini çekti.

Jim kapıyı sessizce kapatıp masaya yaklaştı.

"Buraya gelmem söylendi."

Adam birden doğrulup sağ elini uzattı: "Adım Harry Nilson. Başvurunuz burada işte." Jim adamın elini sıktı. "Otur bakalım, Jim." Adamın heyecanlı sesi yumuşaktı, ancak böyle konuşmak için kendini zorladığı da hemen anlaşılıyordu.

Jim boş iskemleyi çekip masanın yanına oturdu. Harry de çekmeceyi açtı, delikleri kibrit çöpleriyle tıkanmış açık bir süt kutusu, bir şeker çanağı ve iki kalın fincan çıkardı.

"Bir fincan kahve içer miydin?"

"Elbette," dedi Jim.

Nilson koyu kahveyi fincanlara boşalttı: "Bizim başvurular için uyguladığımız işlem şöyle Jim. Kartın üyelik komitesine gönderildi. Seninle konuştuktan sonra ben, bir rapor yazacağım. Komite bu raporu inceleyecek, sonra da üyeler senden yana, ya da sana karşı oy kullanacaklar. O yüzden eğer biraz soru soracak olursam, buna zorunlu olduğumu bilmeni isterim." Adam kahvesine süt koydu, başını kaldırıp baktı, gözlerinde bir anlık bir gülümseme belirdi.

"Biliyorum," dedi Jim. "Sizin üye alma konusunda Union League Kulübünden daha titiz davrandığınızı duymuştum."

"Öyle olmak zorundayız ama!" Adam şeker çanağını Jim'e doğru itti. "Neden partiye girmek istiyorsun?"

Jim kahvesini karıştırdı. Yüzü buruşmuştu düşünürken. Önüne baktı: "Size pek çok neden söyleyebilirim, küçük nedenler. Ama işin aslı şu: Bu düzen ailemi mahvetti. Babam işçi olaylarında öyle çok dayak yedi ki, sonunda aklını kaybeder gibi oldu. Eskiden çalıştığı mezbahayı havaya uçurmaktan başka bir şey düşünemez duruma geldi. Bir ayaklanma bastırıcısının silahından çıkan kurşunlarla da göğsünden vurulup öldü."

Harry, Jim Nolan'ın sözünü kesti: "Senin baban Roy Nolan mıydı?"

"Evet. Üç yıl önce öldürüldü."

"Vay canına!" dedi Harry. "Bu ülkenin en gözü pek insanı diye ün salmıştı. Çıplak elleriyle beş polisin hakkından gelebildiğini duymuştum."

Jim gülümsedi: "Yapabilirdi de sanırım, ama ne zaman ortaya çıksa karşısında altı polis bulurdu. Her seferinde de dayaktan canı çıkardı. Eve kan revan içinde dönerdi. Mutfakta ocağın yanında otururdu, biz de rahat bırakırdık onu. Bir tek sözcük söyleyecek olsak, ağlamaya başlardı. Annem daha sonra kendisini yıkadığında köpek gibi kesik kesik ağlardı." Jim durakladı. "Mezbahada kesiciydi, gücünü korumak için sıcak kan içerdi."

Nilson karşısındaki adama şöyle bir bakıp gözlerini kaçırdı. Başvuru kartının köşesini kıvırıp tırnağıyla düzeltti: "Annen sağ mı?" diye yavaşça sordu.

Jim'in gözleri kısıldı: "Bir ay önce öldü. Ben cezaevindeydim. Serserilikten otuz gün. Ölmek üzere olduğu haberi geldi. Yanıma bir polis katıp eve gönderdiler beni. Bir şeyi yoktu annemin. Hiç konuşmuyordu. Katolikti ama babam kiliseye gitmesine izin vermezdi. Babam kiliseden nefret ederdi. Annem gözlerini dikip baktı yüzüme. Papaz isteyip istemediğini sordum, yanıt bile vermedi. Öylece baktı durdu. Sabah saat dörde doğru da öldü.

Hiç de ölecekmiş gibi bir hali yoktu. Cenaze törenine gitmedim. İsteseydim bırakırlardı herhalde. İstemedim nedense. Anam yaşamak istemedi sanırım. Cehenneme gitmek ya da gitmemek de umurunda bile değildi herhalde."

Harry tedirgindi: "Kahveni iç de biraz daha koyayım. Uykuda gibisin. Bir şey kullanmıyorsun değil mi?"

"Esrar mı? Hayır. İçki bile içmem."

Nilson bir kâğıt çıkartıp bir iki not aldı: "Nasıl oldu da serserilikten tutuklandın?"

Jim birden öfkelenmiş gibiydi: "Tulman Mağazasında ambalaj bölümü şefiydim. Bir gece bir sinemaya gitmiştim, dönüşte Lincoln Alanında insanların toplanmış olduğunu gördüm. Ne olup bittiğini anlamak için aralarına girdim. Parkın ortasında biri konuşuyordu. Daha iyi görebilmek için Senatör Morgan'ın heykelinin yanına çıktım. Birden canavar düdüklerini duydum. Polislerin karşıdan alana girmelerini seyrediyordum. Bir grup da arkadan geliyormuş. Polisin biri tam ense köküme indirdi copunu. Kendime geldiğimde serserilikten tutuklanmıştım bile. Uzun süre kendime gelemedim. Tam şuraya vurdular." Jim eliyle ense kökünü işaret etti. "Onlara boşgezer olmadığımı, işim olduğunu, isterlerse Tulman'ın Müdürü Bay Webb'i arayabileceklerini söyledim. Telefon ettiler de. Webb önce nerede yakalandığımı sordu. Polis memuru, 'radikal bir toplantıda' dedi; bunun üzerine Webb de adımı bile duymadığını söyledi. Böylece hüküm giydim."

Nilson elektrik ocağını yeniden prize taktı. Kahve fokurdamaya başlamıştı: "Jim, sarhoş gibisin, nen var senin?"

"Bilemiyorum. İçim ölmüş gibi sanki. Geçmişteki her şey bitti artık. Buraya gelmeden pansiyonumdan da çıktım. Bir haftalık ücreti önceden ödemiştim oysa. Bir daha eski yaşantıma dönmek istemiyorum. Onların hepsi geçmişte kalsın istiyorum artık."

Nilson fincanları doldurdu: "Bak Jim, sana parti üyesi olmanın ne demek olduğunu anlatayım. Her kararda

oy verme fırsatı bulacaksın, ancak bir kez karar verildi mi de buna boyun eğmek zorunda kalacaksın. Paramız olunca çalışanlara ayda yirmi dolar yiyecek parası veririz. Ancak paramız olduğunu ben hiç hatırlamıyorum doğrusu. Bir de işi dinle: işçilerle birlikte çalışacaksın; ondan sonra da parti işi var, günde on altı, on sekiz saati bulur anlayacağın. Yemek bulursan yersin, bulamazsan yemezsin. Bunu başarabilecek misin?"

"Evet."

Nilson parmaklarıyla masanın orasına burasına dokundu: "Yardım etmeye çalıştığın insanlar da çoğunlukla senden nefret edecekler. Bunu biliyor muydun?"

"Evet."

"Peki neden partiye girmek istiyorsun öyleyse?"

Jim'in gri gözleri şaşkınlıkla kısıldı. Sonunda, "Cezaevinde bazı partililer vardı," dedi. "Benimle konuştular. Benim yaşamım çok kötüydü. Onlarınkiyse öyle değildi. Onlar bir şey için çalışıyorlardı. Ben de bir şey için çalışmak istiyorum. Ölü gibi hissediyorum kendimi. Yeniden yaşadığımı hissedebileceğimi sanıyorum."

Nilson başını salladı: "Anlıyorum. Çok iyi anlıyorum hem de. Kaçıncı sınıfa kadar okudun?"

"Lise ikiye. Sonra çalışmaya başladım."

"Daha çok okumuş gibi konuşuyorsun ama."

Jim gülümsedi: "Çok kitap okudum. Babam benim okumamı hiç istemezdi. Kendi insanlarımı terk edeceğimi söylerdi. Ama ben yine de okudum. Bir gün parkta bir adama rastladım. Bana okuyacağım şeylerin listesini verdi. Çok ama çok çok okudum ondan sonra. Eflatun'un Cumhuriyet'ini, Ütopya ve Bellamy, Herodot, Gibbon, Macaulay, Carlyle ve Prescott'u. Sonra Spinoza, Hegel, Kant, Nietzsche ve Schopenhauer. Bana *Kapital*'i bile okutturdu. Kendi söylediğine göre kaçığın biriymiş. İnanmasa da her şeyi bilmek istermiş. Hepsi aynı doğrultuda olan kitapları bir araya getirmeyi severmiş."

Harry Nilson bir süre konuşmadı.

"Neden bu kadar dikkatli olmamız gerektiğini sanırım anlıyorsun," dedi sonra. "Bizde iki tür ceza vardır:

uyarı ve ihraç. Sen gerçekten partiye üye olmak istiyorsun. İyi bir insan olduğuna inandığım için seni önereceğim, ama kabul edilmeyebilirsin de."

"Teşekkürler," dedi Jim.

"İyi dinle, gerçek adını kullanırsan bundan zarar görebilecek bir akraban falan var mı?"

"Bir amcam var, Theodore Nolan. Teknisyendir. Nolan da çok sık rastlanan bir addır."

"Sanırım. Paran var mı?"

"Üç dolar kadar var. Daha çoktu, ama cenazeye harcadım."

"Nerede kalacaksın peki?"

"Bilmiyorum. Her şeyi kestirip attım. Yeni bir başlangıç yapmak istiyordum. Eskiden kalan bir şeyler olsun istemedim."

Nilson portatif yatağa baktı: "Ben bu büroda yaşarım. Burada çalışır, burada yer içer yatarım. Yerde yatmaya bir diyeceğin yoksa, birkaç gün burada kalabilirsin."

Jim sevinçle gülümsedi: "Bunu sevdim işte. Cezaevindeki ranzalar senin yerinden daha yumuşak değildi."

"Akşam yemeği yedin mi?"

"Hayır, doğrusunu istersen unuttum."

Nilson sinirlenmiş gibiydi: "Senden para sızdırmaya çalıştığımı sanıyorsan açık konuş. Benim beş param yok. Seninse üç doların var."

Jim güldü: "Haydi yürü, biraz çiroz, beyaz peynir ve ekmek alalım. Et de alalım, yarın yahni pişiririz. Ben esaslı yahni yaparım."

Harry Nilson kahvenin kalanını fincanlara boşalttı: "Uyanıyorsun Jim. Daha şimdiden iyi görünmeye başladın. Ama kendini nasıl bir işe attığını bilmiyorsun diyorum sana. Bunu sana anlatabilirim, ancak kendin yaşamadıkça pek bir şey anlayamazsın."

Jim adamın gözlerinin içine baktı: "Sen hiç yetenekli olduğun bir işte var gücünle çalışıp da tam ücretinin arttı-

rılacağını beklerken, kovulup yerine başka birinin alındığını gördün mü? Hiç firmaya sadakatten söz edilen bir işte çalıştın mı? Ve bu sadakatin çevrendekilerin gammazlanması anlamına geldiğini öğrendin mi? Hıh, kaybedecek hiçbir şeyim yok benim."

"Nefretten başka," dedi Harry. "İnsanlardan artık nefret etmediğini görünce şaşacaksın. Neden olduğunu bilmiyorum ama genellikle böyle olur.

2

Jim bütün gün boyunca huzursuzdu. Uzun bir rapor üstünde çalışan Harry Nilson, elinde olmaksızın birkaç kere dönüp bakmıştı ona. Sonunda, "Bak istersen sen tek başına git," dedi. "Gitmemen için bir neden yok. Ben ancak yarım saat sonra gidebilirim seninle. Önce şunu bitirmem gerek."

"Adımı değiştirsem mi diye düşünüyorum. İnsanın adını değiştirmesi kendi üzerinde bir etki yaratır mı acaba?"

Nilson yine raporuna döndü: "Birkaç güç görev alıp yeteri kadar da deliğe girer, adını da birkaç kere değiştirirsen, ondan sonra bir numaraymış ya da bir admış hiçbir şeyin önemi kalmaz."

Jim pencereden dışarı bakıyordu. Karşıda tuğladan bir duvar iki bina arasındaki boş bir arsayı belirliyordu. Bir grup çocuk binanın duvarına top atıp oynamaktaydılar. Çığlıkları kapalı camlar ardından ancak işitiliyordu.

"Çocukken ben de arsalarda oynardım," dedi Jim. "Hep kavga ederdik. Şimdiki çocuklar da o zamankiler gibi dövüşürler mi acaba?"

Harry yazısına ara vermedi: "Elbette. Aşağı baktığımda hep dövüştüklerini görürüm. Kesinlikle öyle."

"Benim bir ablam vardı," dedi Jim. "Mahalledeki herkesi döverdi. Tanıdığım en usta bilye oyuncusuydu. Sahi diyorum, Harry. Üstelik parmaklarını yere dayayarak bir bilyeyi üç metreden ortasından böldüğünü bilirim."

Harry başını kaldırdı: "Ablan olduğunu bilmiyordum. Ne oldu ona?"

"Bilmiyorum," dedi Jim.

"Bilmiyor musun?"

"Hayır. Garip... pek garip değil aslında. O tür bir iş geldi başına işte."

"Ona ne olduğunu bilmiyorum da ne demek?" Harry kalemini bıraktı.

"Anlatabilirim," dedi Jim. "Adı May'di. Benden bir yaş büyüktü. Mutfakta yatardık. Birer portatif yatağımız vardı. May on dört, ben de on üç yaşımdayken arkasında soyunup giyinmek için köşede bir çarşafla kendisine bir bölme yapmıştı.. Sık sık kıkırdamaya filan da başlamıştı. Öteki kızlarla uzun uzun kapı önünde oturur, oğlanlar geçerken kıkır kıkır gülerlerdi. Sapsarı saçları vardı. Güzeldi de sanırım. Bir akşam Yirmiüçüncü Cadde ile Fulton arasındaki boş arsada –şimdi bir banka vardır orada– top oynamaktan döndüm. Eve girince annem, 'May'i kapı önünde gördün mü?' diye sordu. Görmemiştim. Az sonra babam işten geldi. 'May nerede?' diye sordu o da. Annem, 'Daha gelmedi,' dedi.

Olayları nasıl da hatırlıyorum Harry, çok garip bir şey bu, herkesin ne dediğini, neler yaptıklarını falan..

Yemek için bir süre bekledik, ama babam öfkelendi birden. 'Yemeği getirin,' dedi. 'Bu May de çok olmaya başladı artık. Kendini dayak yemeyecek kadar büyümüş sanıyor.'

Annemin açık mavi gözleri vardı. Gözlerinin beyaz taşları andırdığını hatırlıyorum. Yemekten sonra babam sobanın yanındaki koltuğuna oturdu. Gittikçe biraz daha öfkeleniyordu. Annem de yanında oturuyordu. Ben gidip yattım. Annemin başını çevirip dudaklarını oynattığını gördüm. Dua ediyordu sanırım. Annem Katolikti ama babam kiliselerden nefret ederdi. İkide bir May eve geldiğinde, ona neler yapacağını söyleyerek homurdanıyordu.

Saat on bire doğru ikisi de yatak odalarına çekildiler, ama mutfaktaki ışığı söndürmediklerinden uzun bir süre konuştuklarını duyuyordum. Gece iki üç kere uyandım,

annemin yatak odasının kapısından baktığını hatırlıyorum. Gözleri beyaz taşları andırıyordu."

Jim pencerenin önünden çekilip yatağa oturdu. Harry kalemini masaya bastırıyordu. "Ertesi sabah uyandığımda dışarda güneş vardı ve mutfağın ışığı hâlâ yanıyordu. Gündüzün ışığın yandığını görmek insana garip bir duygu, bir yalnızlık duygusu verir. Az sonra annem yatak odasından çıkıp ocağı yaktı. Yüzü kaskatıydı, gözleri hiç kıpırdamıyor gibiydi. Babam çıkageldi sonra. İki gözünün ortasına yumruk yemiş de sersemlemiş gibiydi o da. Ağzını bıçak açmıyordu. İşe gitmeden önce, 'Giderken bir karakola uğrayayım, belki de başına bir kaza filan gelmiştir,' dedi.

Ben okula gittim, okuldan çıkınca da dosdoğru eve döndüm. Annem bana, kızlara May'i görüp görmediklerini sormamı söylemişti. May'in kaçtığı haberi yayılmıştı artık. Kızlar May'i hiç görmediklerini söylediler. Korkudan ürperiyorlardı bunu söylerken. Sonra babam eve geldi. Eve dönerken karakola uğramıştı. 'Polisler eşkâlini aldılar,' dedi 'gözlerini dört açacaklarmış.'

O gece de bir öncekinden farksızdı. Babamla annem yanyana oturdular yine. Ama babam o gece hiç konuşmadı. Yine bütün gece ışığı açık bıraktılar. Ertesi gün babam yine karakola gitti. Polisler mahallenin çocuklarını sorguya çekmesi için bir dedektif yolladılar. Bir polis de gelip annemle konuştu. Sonunda gözlerini dört açacaklarını söylediler. Hepsi bu işte. Bir daha ondan hiç haber alamadık."

Harry kalemiyle masaya vururken ucunu kırdı: "Dolaştığı kendinden büyük bir oğlan var mıydı? Belki de onunla kaçmıştır."

"Bilmiyorum. Kızlar öyle biri yok dediler, olsaydı onlar bilirdi."

"Peki ama senin, onun başına neler gelebileceği konusunda hiçbir fikrin yok mu?"

"Hayır. Bir gün vardı, ertesi gün de yok. Aynı şey iki yıl sonra Bertha Riley'in başına geldi... birdenbire yok oldu o da."

Jim eliyle çenesini sıvazladı: "Belki benim kendi kuruntum ama o olaydan sonra annem daha bir sessizleşmiş gibi geldi bana. Evin içinde robot gibi dolaşır, çok az konuşurdu. Gözlerine de ölü bir bakış yerleşmişti. İşte bu da babamı çileden çıkarıyordu. Önüne çıkan herkesle yumruk yumruğa dövüşmek zorundaydı sanki. İşe gidince Monel mezbahasında ustabaşını dövdü. Sonra da doksan gün içerde yattı."

Harry pencereden dışarı baktı. Birden kalemini bırakıp ayağa kalktı: "Yürü!" dedi. "Seni götürüp kurtulayım bari. Bu raporu bitirmem gerek. Döndüğümde yazarım artık."

Jim radyatörün üstünden iki çift ıslak çorap aldı, katlayıp kâğıt çantasına koydu. "Gittiğim yerde kuruturum," dedi.

Harry şapkasını başına geçirdi, raporunu katlayıp cebine soktu.

"Polisler arasıra burayı didik didik ederler. O yüzden ortalıkta hiçbir şey bırakmam." Çıkarken büronun kapısını kilitledi.

Kentin iş merkezinden geçip apartmanların olduğu mahalleleri arkalarında bıraktılar. Sonunda hepsi de bahçeli eski evlerden oluşan bir mahalleye gelmişlerdi. Harry çakıl taşı döşeli bir araba yoluna saparak, "Geldik işte. Bu evin arkası," dedi. Çakıllı yolun sonunda yeni boyanmış küçük bir ev vardı. Harry kapıya doğru yürüyüp açtı, Jim'e kendisini izlemesini işaret etti.

Evin genişçe bir odasıyla, küçücük bir mutfağı vardı. Odanın içinde üstlerine ordu malı battaniye serilmiş altı tane çelik portatif yatak bulunuyordu. İçerdeki üç kişinin ikisi yatıyor, okumuş bir boksörü andıran üçüncüsü de önündeki daktiloya eğilmiş tek parmakla bir şeyler yazıyordu.

Harry kapıyı açınca adam başını kaldırdı, sonra kalkıp gülümseyerek yürüdü: "Merhaba, Harry. Ne var ne yok bakalım?"

"Jim Nolan bu," diye açıkladı Harry. "Hatırladın mı? Hani geçen gece sözü edilmişti. Jim, bu da Mac. Bu eya-

lette işçiler arasında nasıl çalışılacağını ondan daha iyi bilen yoktur."

Mac sırıttı: "Tanıştığımıza sevindim, Jim."

Harry kapıdan çıkmak üzere dönerken, "Mac, ona göz kulak ol," dedi. "İşe koş onu. Benim raporumu tamamlamam gerek." Yatmakta olan öteki iki kişiye el salladı. "Eyvallah çocuklar!"

Kapı kapanınca Jim çevresine bakındı. Duvarlar tahta ve çıplaktı. Odada yalnızca bir iskemle vardı, o da daktilonun önünde duruyordu. Mutfaktansa, haşlanmış sığır eti kokusu geliyordu. Mac'a baktı sonra, geniş omuzlarıyla uzun kollarına, İsveçliler gibi gözlerinin aitı dümdüz ve elmacık kemikleri aralıklı yüzüne baktı. Mac'ın dudakları kuru ve çatlaktı. Jim kendisini incelerken o da aynen onu inceliyordu.

"Yazık ki köpek değiliz," dedi ansızın. "Yoksa işi hemen çözümlerdik, ya dost olur, ya da kavga ederdik. Harry senin iyi biri olduğunu söyledi. Harry işini bilir. Haydi gel çocuklarla tanış. Bu soluk yüzlü olanı Dick'tir, yatak odası radikalidir. Onun sayesinde epey pasta yeriz."

Yatağın üstündeki soluk yüzlü, kara saçlı genç gülümseyerek elini uzattı.

"Ne kadar yakışıklı gördün mü," diye Mac devam etti. "Ona Yemlik deriz biz. Bayanlara işçi sınıfını anlatır, biz de pembe kremalı pasta yeriz, öyle değil mi Dick?"

"Yürü taş arabası!" dedi Dick neşeyle.

Jim'i kolundan tutan Mac, öteki yataktaki adama döndü. Adamın kaç yaşında olduğunu kestirmek olanaksızdı. Yüzü pörsümüştü, yara bere içindeydi, burnu yamyassı olmuş, iri çenesi yana kaymıştı. "Bu da Joy," dedi Mac. "Joy eskilerdendir, öyle değil mi Joy?"

"Tam üstüne bastın." Joy'un gözleri birden parladı, parladığı gibi de ışık birden sönüverdi. Başı birkaç kere titredi. Konuşmak için ağzını açtıysa da, "Tam üstüne bastın," diye tekrarladı yine. Sanki herhangi bir tartışma konusunu kesermiş gibi. Bir eliyle diğerini okşuyordu. Jim adamın ellerinin yaralı ve ezik olduğunu gördü.

"Joy kimseyle el sıkışmaz," diye Mac açıkladı. "Kemikleri hep kırılmıştır. El sıkışmak Joy'un canını acıtır."

Joy'un gözlerindeki ışık yeniden parladı: "Neden?" diye tiz bir sesle bağırdı. "Dayak yedim de ondan! Bir demire kelepçelendim ve başıma vurdular. Atlar tepindi üstümde. Eşek sudan gelinceye kadar dövdüler, öyle değil mi, Mac?"

"Öyle Joy."

"Hiç aman diledim mi Mac? Beni baygın yere serene kadar o heriflere orospu çocukları diye bağırmadım mı?"

"Çok doğru Joy. Çeneni kıssaydın öyle bayıltıncaya kadar dövmezlerdi seni."

Joy'un sesi çığlığa dönüşmüştü: "Ama orospu çocuklarıydı hepsi. Söyledim bunu onlara. Ellerimi kelepçeleyip vursunlar başıma. Üstümde at tepindirsinler. Elimi görüyor musun? İşte at geçti onun üstünden. Ama onlara sövmekten bir an bile geri kalmadım, değil mi Mac."

Mac eğilip adamın omzunu okşadı: "Elbette Joy. Kimse seni susturamaz."

"Öyle elbette," dedi Joy, gözlerindeki parıltı yine yok olmuştu.

"Buraya gel, Jim," dedi Mac. Genç adamı alıp üstünde daktilo olan masanın durduğu öteki tarafa götürdü. "Makinede yazmasını bilir misin?"

"Biraz."

"Tanrıya şükürler olsun! Hemen işe başlayabilirsin öyleyse." Mac sesini alçalttı. "Joy'a aldırma. Dayaktan keçileri kaçırdı. Başına çok vurmuşlar. Ona göz kulak olup başına bir iş gelmemesine çalışıyoruz."

"Babam da öyleydi işte," dedi Jim. "Bir keresinde sokakta bulmuştum onu. Sola doğru çemberler çize çize yürüyordu. Düz yürüyebilmesi için onu tutmak zorunda kaldım. Grev kırıcılarından biri muştayla kulağının altına vurmuş, yön duygusu karmakarışık olmuştu."

"Buraya bak," dedi Mac. "İşte bildiri bu. Makinede dört karbon kâğıdı var. Yirmi kopya çıkartacağız. Ben yemek hazırlarken bir denemek ister misin?"

"Elbette."

"Tuşlara kuvvetli bas. Karbon kâğıtları epey eski." Mac mutfağa giderken seslendi. "Dick, gel de kokusuna dayanabilirsen birkaç soğan ayıkla."

Dick yataktan kalktı, beyaz gömleğinin kollarını kıvırarak Mac'ın ardından yürüdü.

Joy yerinden kalkıp yanına geldiğinde Jim makinede ağır aksak yazmaya yeni başlamıştı. "Malı üreten kimdir?" diye sordu Joy.

"Şey... işçiler."

Joy'un yüzüne kurnaz bir bakış yerleşti, çok bilmiş ve gizli bir bakış: "Peki ya kârı kimler alır?"

"Sermayeyi yatıranlar."

"Ama onlar hiçbir şey üretmezler," diye bağırdı Joy. "Kârı almaya ne hakları var."

Mac mutfak kapısından başını uzattı. Elinde bir kaşıkla hızlı adımlarla yanlarına geldi sonra. "Dinle bak, Joy," dedi. "Bizden olanlara propaganda yapmaktan vazgeç artık. Tanrım, bizimkiler zamanlarının çoğunu birbirlerini inandırmaya çalışmakla geçirirler zaten. Yorgunsun sen. Jim'in de işi var. Jim işini bitirince onun yazdığı mektupların bazılarının adreslerini sana yazdırırım belki."

"Gerçekten mi Mac? Onlara gerekeni söyledim ama, değil mi Mac? Vururlarken bile söyledim içimdekileri."

Mac adamı kolundan tutup yatağına götürdü: "Al sana *New Masses*'in bir sayısı. Ben yemeği hazırlayana kadar resimlerine bakarsın."

Jim mektubu yazmaya koyuldu. Dört kere yazıp yirmi kopyayı yazı makinesinin yanına bıraktı. "Hepsi tamam, Mac!" diye seslendi mutfağa.

Mac gelip kopyalara baktı: "Bayağı güzel yazıyormuşsun Jim. Hiç yanlış yazmamışsın. Al şu zarfları da mektupları yerleştir şimdi. Yemekten sonra adresleri yazarız."

Mac tabakları sığır eti, havuç, patates ve dilimlenmiş çiğ soğanla doldurdu. Herkes yemek için kendi yatağına

çekildi. Dışardan gelen gün ışığı ile loştu odanın içi; Mac tavanın ortasından asılı güçlü çıplak ampulü yaktı.

Yemeklerini bitirince Mac yine mutfağa gidip bir tabak dolusu küçük küçük pastalarla döndü. "İşte Dick'in çalışmasının ürünleri. Bu Dick yatak odasını politik amaçlarla kullanır. Beyler size partinin Du-Barry'sini tanıtmakla şeref duyarım."

"Canın cehenneme!" dedi Dick

Mack kapatılmış zarfları Jim'in yatağı üstünden aldı. "İşte yirmi mektup. Her birimiz beş adres yazacağız." Masadaki tabakları bir yana itip çekmeceden bir şişe mürekkeple bir kalem çıkardı. Sonra da cebinden çıkardığı bir listeden beş zarfın üstünü yazdı.

"Sıra sende Jim. Sen de şu beş adresi yaz şimdi."

"Neden böyle yapıyoruz?"

"Pek bir şey fark etmez sanırım, ama işlerini biraz daha güçleştiririz o kadar. Mektuplarımız sık sık açılır. Adresler değişik yazılarla olunca polislerin işlerini biraz daha güçleştiririz diye düşünüyorum. Her birini ayrı ayrı posta kutularına atacağız. Boşu boşuna başımıza dert açmanın anlamı yok."

Diğer iki adam adresleri yazarlarken Jim tabakları mutfağa taşıdı, lavabonun yanına yerleştirdi.

Jim döndüğünde Mac zarfların pullarını yapıştırmış cebine koyuyordu. "Bu akşam bulaşık yıkama sırası Dick ile Joy'da," dedi Mac. "Dün gece ben tek başıma yıkamıştım. Şimdi bu mektupları atmaya gidiyorum. Benimle gelmek ister misin Jim?"

"Elbette. Bir dolarım var. Biraz kahve alırız, dönüşte hep birlikte içeriz."

Mac elini uzattı: "Kahvemiz var. Bir dolarlık pul alırız."

Jim dolarını verdi: "Şimdi beş param kalmadı artık. Son kuruşumdu bu." Mac'ın ardından çıktı. Posta kutularını arayarak yürümeye başladılar. "Joy gerçekten kaçık mı?" diye sordu Jim.

"Öyle sayılır. Başına gelen son olay bardağı taşıran

damla oldu. Joy bir berberde konuşuyordu. Berber telefon etmiş, polisler dükkânı bastılar. Joy, epey sert dövüşür, onu durdurmak için copla çenesini kırdılar, sonra da deliğe tıktılar. Joy'un o kırık çene ile nasıl konuştuğunu bilemiyorum, ama cezaevi doktorunun kafasını iyice ütülemiş olacak ki, doktor Allahın belası bir kızılı tedavi edemeyeceğini söylemiş ve Joy da tam üç gün kırık çenesiyle orada kalmış. O zamandan beri biraz kaçıktır işte. Yakında timarhaneye girecek sanırım, kafasına çok darbe yedi çünkü."

"Zavallıcık," dedi Jim.

Mac cebinden zarfları çıkartıp elyazıları değişik olan beş tanesini seçti. "Eh. Joy ağzını tutmasını hiç öğrenemedi. Dick'e bak bir de. Bir tek bere yoktur vücudunda. Gerektiğinde o da Joy kadar sert olmasını bilir oysa. Ama Dick yakalanınca polislere 'beyefendi' demeye başlar, az sonra da kırk yıllık dost gibi içlidışlı oluverir. Joy'un bir buldoktan fazla aklı yoktur oysa."

Son dört posta kutusunu da Lincoln Alanının sonunda buldular. Mac mektupları attıktan sonra ağır ağır yürümeye başladılar. Çınarlar yapraklarını döküyordu. Yol kenarlarındaki sıralardan ancak bir ikisinde oturan vardı. Yükseklere asılı park ışıkları yanmış, yere ağaçların kara gölgelerini yansıtıyordu. Alanın ortasına yakın bir yerde smokinli ve sakallı bir adam heykeli vardı. Jim heykeli gösterdi: "İşte ben orada durmuş neler olup bittiğine bakıyordum. Polisin biri arkamdan uzanıp sinek öldürürmüş gibi enseme vurmuş olmalı. Joy'un neler hissettiğini anlıyorum. Aklım başıma gelip de doğru dürüst düşünene kadar dört beş gün geçti. Kafamın içinde küçük küçük resimler uçuşuyor, hiçbirini yakalayamıyordum. Tam ense köküme yedim copu."

Mac bir sıraya oturdu: "Biliyorum. Harry'nin raporunu okudum. Partiye bu yüzden mi girmek istedin?"

"Hayır. Cezaevine girdiğimde koğuşta beş kişi vardı, hepsi de aynı anda tutuklanmış bir Meksikalı, bir zenci, bir Yahudi ve iki de benim gibi melez Amerikalı. Benimle konuştular ama nedenim bu değildi. Ben onların bildikleri

şeylerden çoğunu okumuştum." Jim yerden bir çınar yaprağı alıp dikkatle iskeleti kalana kadar ayırdı. "Bak.. biz evimizde hep bir şeyle mücadele ederdik, çoğunlukla da açlıkla. Babam patronlarla, ben okulla mücadele ederdik ve hep kaybederdik. Uzun bir süre sonra artık hep kaybedeceğimiz yerleşmişti bilinçaltımıza. Babam çevresi köpeklerle sarılmış ve köşeye sıkışmış bir kedi gibi savaşıyordu. Er geç bir köpek öldürecekti onu. Ama yine de dövüşmekten geri kalmıyordu. Bunun umutsuzluğunu görebiliyor musun? İşte ben bu umutsuzluk içinde büyüdüm."

"Görüyorum elbette," dedi Mac. "Yalnızca umutsuzlukları olan milyonlarca insan var."

Jim iskeleti kalmış yaprağı parmakları arasında yuvarladı: "Hepsi bu kadar değildi. Oturduğumuz ev hep öfke doluydu. Duman gibi asılı dururdu öfke evin içinde; patrona karşı, apartman yöneticisine karşı, veresiyeyi kesen bakkala karşı o yılgın öfke. İçin bulanırdı öfkeden ama hiçbir şey yapamazdın."

"Devam et," dedi Mac. "Ne demek istediğini anlamıyorum, ancak bir yere varacağın da kesin."

Jim yerinden fırlayıp sıranın önünde durdu, yaprak iskeletini avcuna vurdu: "Varacağım şu: O hücrede hepsi aynı yaşam koşullarında yetişmiş beş kişi vardı. Bazıları daha kötü koşullarda yetişmişlerdi hatta. Onların da içinde öfke vardı ama bu aynı öfke değildi. Patrondan ya da kasaptan nefret etmiyorlardı. Patronlar düzeninden nefret ediyorlardı ki, bu bambaşka bir şeydi. Bir şey daha vardı Mac. Onlar umutsuz değillerdi. Sakindiler, çalışıyorlardı ama hepsinin aklının gerisinde er geç nefret ettikleri bu düzenden bir çıkış yolu bulacaklarına olan inanç yatıyordu. O adamların bir gönül rahatlıkları vardı diyorum sana."

"Beni inandırmaya mı çalışıyorsun?" diye Mac alayla sordu.

"Hayır. Sana bir şeyler söylemek istiyorum. Ben ne gönül rahatlığını, ne de umut etmeyi bilmiştim ve bunlara karşı bir açlık duyuyordum. Radikal hareketler konusun-

da o adamlardan daha çok şey biliyordum kuşkusuz. Çok kitap okumuştum, ama onlarda benim istediğim o tek şey vardı ve bunu çalışarak kazanmışlardı."

"Sen de bu akşam birkaç mektup yazdın makinede," dedi Mac sert bir sesle. "Kendini biraz rahatlamış hissediyor musun?"

Jim yine oturdu: "Yazarken memnundum Mac. Nedenini bilmiyorum. İyi bir şey yapıyormuşum gibi geldi. Bir anlamı vardı sanki. Daha önce yaptığım hiçbir şeyin anlamı olmamıştı. Karmakarışıktı her şey. Bu karışıklıktan birilerinin yararlanacağı gerçeği gücüme gidiyordu demeyeceğim, ama fare kapanında olmaktan da nefret ediyordum."

Mac bacaklarını dümdüz uzattı, ellerini ceplerine soktu. "Çalışmak seni mutlu kılacaksa, önünde mutlu olacağın pek çok gün var öyleyse. Teksir makinesini kullanmayı öğrenirsen sana günde yirmi saatlik iş garanti ederim. Hele kâr düzeninden nefret ediyorsan Jim, sana söz veriyorum bu iş karşılığında bir metelik bile alamayacaksın." Dostça bir sesle konuşuyordu.

"Mac, orada patron sensin değil mi?"

"Ben mi ? Hayır, ben onlara yapmaları gereken işleri söylerim, ama benim her söylediğimi yapmak zorunda değiller. Emir veremem. Gerçek emirler ancak oylamadan sonra verilenlerdir."

"Yine de sözün geçiyor Mac. Ben aslında işçiler arasında çalışmak istiyorum. Eylem alanında."

Mac hafifçe güldü: "Sen belanı arıyorsun galiba. Bence komite iyi bir yazıcı bulduğu sırada başka şey düşünür mü bilemem. Romantik düşünceleri bir süre bırakacaksın; soylu parti kapitalizm canavarının saldırısına uğruyor falan gibi." Mac'ın sesi birden değişmişti. Jim'e döndü:

"Hepsi iştir," dedi. "İşçiler arasında çalışma güç ve tehlikelidir. Ama büroda da işlerin kolay olduğunu sanma. Körkütük sarhoş Amerikan Lejyonerleri bando eşli-

ğinde hangi gece kapına dayanıp seni eşek sudan gelinceye kadar dövecek bilemezsin bir kere. Ben bütün bunları yaşadım diyorum sana. Askere alınıp da altı ay kampta talaş dolu bir çuvala süngü sallamış bir asker eskisinden beteri yoktur. Cephede savaşanlar onlara benzemezler; ama kundakçılık ve muşta yurtseverliği için yirmi eğitim kampı eskisi ver bana. Bunların yirmisi biraz da viski içtiler mi, karanlık bir gecede vatanlarını beş altı çocuğa karşı korumaya hep hazırdırlar. Çoğunun koilarındaki savaş yaralısı kolluğu, sarhoşluktan ilk yardım istasyonuna gidemedikl rindendir."

Jim güldü: "Askerleri pek sevmiyorsun, öyle mi Mac?"

"Sarı şapkalı asker eskilerini sevmem. Fransa'da bulundum ben. İyi, dürüst ve aptal bir sürüydü hepsi. Yaptıkları işten hoşlanmıyorlardı ama yine de iyi insanlardı." Sesi sakinleşmişti. Jim onun utanır gibi gülümsediğini gördü. "Epey öfkelendim, değil mi? Nedenini söyleyeyim Jim. O cesur orospu çocuklarından cn tanesi bir gece dövdüler beni. Bayıltıncaya kadar dövdükten sonra da üstümde zıplayıp sağ kolumu kırdılar. Sonra da annemin evini ateşe verdiler. Annem beni sürükleye sürükleye bahçeye çıkardı."

"Neden peki? Ne yapmıştın?"

Mac'ın sesine yine o alaycı ton yerleşti: "Ben mi? Hükümete karşı gelmiştim. İnsanların açlıktan öldüklerini söylemiştim." Mac ayağa kalktı. "Haydi dönelim artık, Jim. Bulaşığı yıkamışlardır. Böyle kırgın konuşmak istemezdim, ama kolumun kırıldığını hatırlayınca hâlâ kendimi tutamıyorum."

Ağır ağır yürüdüler. Sıralarda oturan birkaç kişi geçmeleri için bacaklarını çektiler.

"Mac, işçiler arasında çalışmam için gerektiğinde benim için bir iki şey söylersen çok sevinirim."

"Tamam. Ama bu arada teksir makinesi kullanmayı öğrensen iyi olur. İyi bir gençsin sen, bize katıldığına gerçekten memnunum."

3

Jim sert beyaz ışığın altında oturmuş makinede mektupları yazıyordu. Arada bir durup kapıya kulak vermekteydi. Mutfakta fokurdayan çaydanlık dışında evde ses yoktu. Uzak sokaklardan gelen tramvay gürültüleri, kaldırımdaki ayak sesleri içerinin sessizliğini daha da yoğunlaştırıyordu sanki. Jim duvardaki çiviye asılı çalar saate baktı. Mutfağa gidip tenceredeki yahniyi karıştırdı, gazın alevini küçük mavi bir pırıltıya dönüşene kadar kıstı.

Yazısının başına dönerken çakıllı yolda ayak sesleri duyuldu. Dick aceleyle içeri daldı.

"Mac gelmedi mi daha?"

"Gelmedi. Joy da. Bugün para toplayabildin mi?"

"Yirmi dolar."

"Nasıl yaptığını bilmiyorum ama bu işi başarıyorsun doğrusu. Bir ay geçiniriz bu parayla, ama garanti Mac hepsini posta puluna yatırır yine. Nasıl da harcıyor o kadar pulu!"

"Dinle," dedi Dick. "Mac geliyor sanırım."

"Ya da Joy."

"Hayır. Joy değil bu."

Açılan kapıdan Mac girdi: "Selam Jim. Selam Dick. Sempatizanlardan para toplayabildin mi bugün?"

"Yirmi dolar."

"Aferin sana!"

"Mac, Joy sonunda yaptı yapacağını bu öğleden sonra."

"Ne yaptı?"

"Sokak köşesinde çılgınca bir konuşmaya başladı, polisin biri geldi, Joy da polisi çakısıyla omzundan yaraladı, Joy'u görevli memura saldırdan içeri aldılar. Şu anda hücrede oturmuş olanca sesiyle 'orospu çocuğu' diye bağırıyor."

"Bu sabah her zamankinden biraz daha garip görünüyordu zaten. Dick, benim yarın sabah gitmem gerek,

şimdi de yapacak çok işim var. Sen bir telefon kulübesine git, Ottman 4211'den George Camp'ı ara. Durumu anlat, Joy'un kaçık olduğunu söyle. Fırsat bulursa oraya gidip Joy'un avukatı olduğunu söylesin. Joy'un sabıkalı olduğu ortaya çıkarsa hapı yutar; altı isyana teşvik, yirmi otuz serserilik, bir düzine kadar görevli memura karşı koyma ya da saldırma. George elini çabuk tutmazsa en fazla cezayı verecekleri söyle. George onun sarhoşluk nedeniyle tutuklanmasını sağlasın." Mac durakladı. "Tanrım! Zavallı bir de sağlık komisyonunun eline geçerse bir daha hayatta dışarı çıkamaz. George ne yapıp yapsın Joy'un konuşmamasını sağlasın Dick, o işi bitirince gereken yerleri dolaş da her olasılığa karşı kefalet parası toplamaya bak."

"Önce yemek yiyebilir miyim?"

"Şimdi olmaz. George'u hemen oraya gönder. Bana o yirmi doların onunu ver hele. Jim ile ben yarın Torgas Vadisine gidiyoruz. George'a telefon ettikten sonra gel yemeğini ye. Sonra da kefalet için sempatizanları dolaşmaya çık. George'un bu gece kefalet parasını saptayıp bir tahliye kararı çıkartacağını umarım."

"Pekâlâ," diye Dick koşa koşa dışarı çıktı.

Mac, Jim'e döndü: "Sanırım yakında zavallı Joy'u bir daha çıkarmamak üzere içeri tıkacaklar. Epey sapıttı zavallı. Bu kez bıçak da çekti ilk olarak."

Jim masanın üstündeki bitmiş mektupları gösterdi: "İşte hepsi burada Mac. Üç tane daha kaldı. Nereye gidiyoruz dedin?"

"Torgas Vadisine. Orada binlerce dönüm arazide toplanacak elma var. İki bine yakın meyve kampı. Üreticiler Derneği meyve toplayıcılarının ücretlerinde kesinti yapıldığını az önce ilan etti. İşçiler çok bozulacaklar. Orada iyi bir gürültü koparabilirsek bunu Tandale'deki pamuk tarlalarına da yayabiliriz. Ondan sonra esaslı şeyler olur işte." Mac havayı kokladı. "Senin yahni de şahane kokuyor. Hazır mı bari?"

"Tabaklara koyayım." Jim iki çorba kâsesi getirdi, çorbanın içinde bir parça et, patates, havuç, turp ve buharları tüten bütün bütün soğanlar vardı.

Mac tabağını masanın üstüne bırakıp yemeğin tadına baktı: "Çok sıcakmış, soğusun hele biraz. Bak durum şöyle Jim, her zaman söylediğim gibi acemileri karışıklık çıkan yerlere göndermek doğru değil. Çok yanlış yaparlar. İstediğin kadar taktik okumuş ol, sana pek yararı olmaz bunun. İlk geldiğinde gece parkta söylediğin şeyleri unutmadım ve bu görevi alınca da, ki iyi bir görevdir, seni de yetiştirmek üzere yanıma almayı önerdim. Ben işçilerin arasında çok çalışmışımdır, anlıyor musun? Seni de eğiteceğim, sonra sen de yeni yeni insanları eğitirsin. Av köpeklerini tecrübeli köpeklerin yanında koşturarak eğitmek gibi bir şey senin anlayacağın. İşin içine karışırsan okuduklarından çok daha fazlasını öğrenirsin. Hiç Torgas Vadisine gitmiş miydin Jim?"

Jim sıcak patatesini üfledi: "Nerede olduğunu bile bilmiyorum. Ben yaşamım boyunca dört beş kereden çok kent dışına çıkmış değilim. Beni yanına aldığın için çok teşekkür ederim, Mac." Jim'in küçük gri gözleri heyecanla parıldıyordu.

"Orada başımız belaya girerse işimiz bitmeden yedi ceddime söveceğini biliyorum. Pikniğe gitmiyoruz, Jim. Üreticiler Derneğinin çok iyi örgütlenmiş olduğunu duydum."

Jim sıcak yahniyi yemekten vazgeçti: "İlk önce ne yapacağız Mac?"

Mac gence baktı, heyecanını gördü, güldü: "Bilmiyorum Jim. Okumanın belalı yanı da bu işte. Elimize geçen her şeyi kullanmağa çalışacağız. O yüzden dünyanın bütün taktiğini bilsen de para etmez. Bunlardan hiçbiri ötekine benzemez." Mac bir süre konuşmadan yemeğini yedi, sonunda soluğunu bıraktığında ağzından buharlar çıktı. "Bir tabak daha alabilir miyim, Jim. Çok açım."

Jim mutfağa gidip tabağı doldurdu.

"Durum şöyle," dedi Mac. "Torgas çoğunlukla elma bahçeleriyle kaplı küçük bir vadidir. Büyük bir bölümü birkaç kişinin elindedir. Küçük yerler de vardır ama sayıları pek fazla değildir. Elmalar olunca vadiye ırgatlar do-

luşurlar. Oradan da güneye gider pamuk toplarlar. Eğer elma işinde bir karışıklık çıkartabilirsek bu doğal olarak pamuğa da sıçrayacaktır. Torgas Vadisinin çoğuna sahip olan bu birkaç kişi, ırgatların büyük bir kısmı vadiye gelene kadar beklediler. Irgatlar da oraya gidebilmek için ellerindeki paranın çoğunu harcadılar. Her zaman böyledir bu. Mal sahipleri birden ırgatlara verilecek parada kısıntı yaptıklarını açıkladılar. Irgatlar buna öfkelendiler diyelim. Ellerinden ne gelir ki? Harcadıkları parayı yerine koymak için elmayı toplamak zorundalar."

Jim yemeğini unutmuştu. Kaşıkla, etli patatesi karıştırıp duruyordu. Heyecanla öne eğildi: "Peki biz ırgatların grev yapmalarını mı sağlayacağız, öyle mi?"

"Elbette. Belki de grevin patlaması yakındır ve şöyle yavaşça bir dokunuvermek yetecektir. Biz önce adamları örgütleyip sonra da bahçelere dışardan işçi getirilmesini önleyeceğiz."

"Ya patronlar elmalarını toplattırmak için ücretleri arttırırlarsa?"

Mac boşalan ikinci tabağını itti önünden: "Başka bir yerde yeni bir iş buluruz nasıl olsa. Birkaç zavallının daha iyi ücret almalarına memnun olursak da zaten biz geçici zam istemeyiz. Uzun vadeli olarak düşünmeliyiz işi. Çabuk sona ermiş bir grev işçilere örgütlenmenin, birlikte çalışmanın yararlarını öğretemez. Grev biraz sert olmalı. İşçilerin birlikte çalıştıklarında ne denli güçlü olduklarını anlamalarını isteriz."

"Peki ya patronlar istekleri kabul ederlerse," diye ısrar etti Jim.

"Böyle bir şey yapacaklarını sanmam. Orada bütün güç birkaç kişinin elindedir. Bu da onları küstahlaştırır. Biz şimdi greve başlarız, Torgas ilçesi de toplantı ve gösteriyi yasadışı kılan bir karar alır. Sonra ne olur peki? Biz adamları toplarız. Şerifin adamları onları dağıtmaya çalışırlar ve bir kavga kopar. İnsanların kenetlenmeleri için en iyi şey kavgadır. Patronlar bir asayiş örgütü kurarlar... sersem kafalı tezgâhtarlarla orta yaşlı olduklarını inkâr edip göbeklerini içlerine çekmeye çalışan benim

Amerikan Lejyonu dostlarım... Asayiş örgütü ateşe başlar. Irgatlardan biri vurulacak olursa, büyük bir cenaze töreni düzenleriz ve arkasından gerçek bir eylem başlar. Askerleri çağırmak zorunda da kalabilirler." Heyecandan soluk soluğaydı Mac. "Askerler kazanırlar kuşkusuz. Ama bir milli muhafız süngüsüyle bir ırgata dokunduğunda ülke çapında bin kişi katılır saflarımıza. Tanrım! Askerleri bir çağırtabilsek!" Mac yatağına oturdu. "Çok hayal kuruyorum ben de. Bizim görevimiz yapabilirsek küçük bir grev başlatmak. Ama Jim, milli muhafızları bir çağırtabilirsek... şimdi hasat zamanı olduğundan bahara kadar tüm bölgeyi örgütleriz."

Jim gözleri parıldayarak, çenesi kaskatı kesilmiş olarak dinliyordu yatağının üstünde. Zaman zaman sinirli bir hareketle parmakları boğazını kavrıyordu.

"Sersemler grevi askerle bastırabileceklerini sanıyorlar," diye devam etti Mac. Bir kahkaha attı. "Yine nutuk çekmeye başladım işte. Çok heyecanlanıyorum, oysa hiç doğru değil bu. Sağlıklı düşünmemiz gerek. Jim, blucinin var mı senin?"

"Hayır, şu üzerimdekilerden başka giyeceğim yok."

"Öyleyse gidip sana elden düşme bir blucin almalıyız. Elma toplayacaksın, evlat. Ormanlarda yatacaksın. Ve meyve bahçesinde on saat çalıştıktan sonra parti için çalışacaksın. İşte budur senin istediğin iş."

"Teşekkür ederim, Mac. Babam kavgalarını hep tek başına yapardı. Her seferinde de dayak yerdi."

Mac kalkıp gencin yanına yürüdü: "O üç mektubu da bitir Jim, sonra gidip sana bir blucin alalım."

4

Güneş, kentteki apartmanların üstünde görünmeye başladığı sırada Jim ile Mac, parlak rayların birleşip ayrıldıkları ve art arda dizili vagonların durduğu tren manevra alanına varmışlardı.

"Saat yedi buçukta boş bir yük treni kalkacak," dedi Mac. "Haydi yürüyelim biraz." Manevra alanının sonuna, bir sürü hattın ana hatla birleştiği yere yürüdüler.

"Hareket ederken mi atlayacağız?"

"Hızlı gitmez merak etme. Unutmuştum, sen hiç yük katarına atlamamıştın, değil mi?"

Jim bir travers atlayarak yürüyebilmek için adımlarını uydurmaya çalıştı ama başaramadı. "Pek bir şey yapmamışım," dedi. "Her şey yeni geliyor bana."

"Şimdi işler kolay. Şirket kaçak binenlere ses çıkarmıyor. Eskiden çok güçtü doğrusu. Tren görevlileri beleşçileri yakaladıkları gibi, hareket eden trenden aşağı atarlardı."

Demiryolunun yanında kaz boynunu andıran hortumu yukarı dikilmiş kocaman kapkara bir su deposu vardı. İç içe geçmiş rayların büyük bir bölümü arkalarında kalmıştı artık, şimdi önlerinde iyice aşınmış ve ayna gibi parlayan bir çift ray uzanıyordu. "Oturup bekleyelim bari," dedi Mac. "Az sonra gelir."

Tren düdüğünün uzun, yapayalnız ıslığı, kazandan boşaltılan buharın ağır homurtusu işitildi. Düdükle birlikte demiryolu kenarındaki hendeklerden birtakım adamlar ortaya çıkıp serin sabah güneşinde tembelce gerinmeye başladılar.

"Yol arkadaşlarımız da olacak," dedi Mac.

Kırmızı furgonlar, sarı soğuk hava vagonları, ağır yük taşıma vagonları ve yuvarlak yakıt depolarıyla boş yük vagonlarından oluşan uzun katar ağır ağır çıkıyordu manevra yerinden. Lokomotif, yürüyen bir insandan çok daha az bir hızla geçti yanlarından. Makinist hendekteki lere siyah, parlak eldivenini salladı. "Pikniğe mi gidiyorsunuz?" Sonra oyun oynarmış gibi tekerlekler arasından beyaz buhar bulutları fırlattı.

"Kapalı vagona binmeliyiz," dedi Mac. "İşte, şuna. Kapı aralık, bak!" Vagonun yanında koşarak kapıyı açmaya çalıştı. "El ver haydi!" diye seslendi. Jim kapının demir kolunu kavrayıp olanca ağırlığıyla yüklendi. Büyük kayar kapı paslı sesler çıkararak bir iki karış açıldı. Mac

ellerini vagonun kenarına dayayıp sıçradı, havada döndü ve kapının önüne oturur biçimde düştü. Jim de kendisi gibi yaparken hemen kalkıp içeri çekildi. Vagonun döşemesi duvarlardan kopartılmış kâğıtlarla kaplıydı. Mac kâğıtları ayağıyla iteleyip bir köşeye topladı.

"Sen de topla biraz, esaslı yastık olur bunlardan."

Jim kâğıtlarını toplayamadan kapıda yeni bir baş belirmişti. Bir adam kendini içeri attı, ardından iki kişi daha geldi. İlk gelen vagonun döşemesine baktı önce, sonra gidip Mac'ın başına dikildi. "Hepsini kendine aldın, değil mi?"

"Neyin?" diye sordu Mac safça.

"Kâğıdın. Esaslı bir temizlik yapmışsın."

Mac iyi yüreklilikle gülümsedi: "Konuklarımız olacağını bilmiyorduk." Ayağa kalktı. "Al birazını öyleyse."

Adam bir an Mac'ın yüzüne baktı, sonra eğilip kâğıtların hepsini toparladı.

Mac hafifçe dokundu adamın omzuna. Sakin bir sesle, "Tamam, babalık," dedi. "Koy şimdi hepsini yere. Domuzluk edeceksen bir avuç bile alamazsın."

Adam kâğıtları bıraktı: "Bırakmazsam zorla mı alacaksın yani?"

Mac topukları üstünde yaylanarak geriledi. Ellerini açıp iki yanında gevşekçe salladı. "Hiç Rosanna Stadyumuna boks maçı seyretmeye gider misin sen?"

"Giderim, ne olacakmış yani?"

"Yalancının tekisin" dedi Mac, "gitseydin benim kim olduğumu bilirdin, ayağını denk alsan iyi edersin."

Adamın yüzüne kuşkulu bir bakış yerleşmişti. Arkasından gelen iki adama baktı huzursuzca. Biri kapının önünde durmuş manzara seyrediyor, öteki mendiliyle burnundan çıkardıklarını inceliyordu. Birinci adam yine Mac'a baktı: "Hır çıkarmak istemiyorum. Üzerinde oturacağım bir parça kâğıt bütün istediğim."

Mac çömeldi: "Oldu işte. Birazını al, ama bana da bırak." Adam yığına yaklaşıp küçük bir avuç kâğıt aldı.

"Bundan fazlasını alabilirsin canım, az dedikse o kadar da değil."

"Pek uzağa gitmiyoruz." Adam kapının yanına oturup kollarıyla dizlerini sardı, çenesini dizkapaklarına dayadı.

Kent gerilerinde kaldığı için, tren giderek hızlanıyordu. Tahta vagon sanki bir müzik kutusuymuş gibi gümbürdemekteydi. Jim kalktı, sabah güneşinin içeri girmesi için kapıyı iyice açtı. Sonra kapının önüne oturup ayaklarını dışarı sallandırdı. Hızla akıp giden, toprak başını döndürünceye kadar bir süre yere baktı, sonra bakışlarını demiryolunun kenarındaki sapsarı tarlalara çevirdi. Hava dipdiriydi, lokomotiften gelen dumanın karışmasıyla hoş bir kokusu vardı.

Mac onun yanına geldi: "Dikkat et de düşme. Yere bakarken başı dönen ve yüzüstü yuvarlanıveren birini biliyorum."

Jim beyaz bir çiftlik binası ile okaliptüs fidanları arasına yarı yarıya gömülü kırmızı bir samanlığı gösterip, "Bizim gideceğimiz yer de burası kadar güzel mi?" dedi.

"Daha da güzel. Göz alabildiğince elma ağaçları uzanır. Bu mevsim hepsi elmayla örtülüdür. Dallar kentte tanesine beş sent ödeyeceğin elmaların ağırlığından yerlere sürtünür."

"Mac, doğrusu neden daha sık gelmemişim kırsal kesime, şaşıyorum. İnsan bir şeyi çok yapmak ister, ama hiç fırsat bulamaz işte. Bir keresinde çocukken o derneklerden biri beş yüz kadarımızı toplayıp pikniğe götürmüştü. Kamyonlarla gittik. Öyle çok yürümüştük ki. Büyük ağaçlar vardı. Ağacın birinin tepesine tırmandım ve öğleden sonramın çoğunu orada geçirdim. Elime geçen her fırsatta oraya gideceğime söz verdim, ama bir daha hiç gidemedim işte."

"Kalk artık Jim," dedi Mac, "kapıyı da kapatalım. Wilson'a geliyoruz. Demiryolu bekçilerini sinirlendirmeye hiç gerek yok."

Kapıyı birlikte iterek kapattılar, şimdi içersi karanlık ve sıcacık olmuş, bir viyola gövdesi gibi tınlamaya başla-

mıştı. Katar kentin içinden geçmek için yavaşladıkça tekerleklerin de rayların eklenti yerlerine vurması azaldı. Üç adam kalktılar. Liderleri, "Burada iniyoruz," dedi. Kapıyı hafifçe araladı. İki arkadaşı aşağı atladılar. Adam, Mac'a döndü: "Umarım bana kızmamışsındır, ahbap."

"Ne münasebet!"

"Eyvallah, öyleyse." Adam aşağı atladı, yere değer değmez de, "Seni pis orospu çocuğu!" diye bağırdı.

Mac gülerek kapıyı pek az aralık kalana kadar kapattı. Tren bir süre ağır ağır gittikten sonra, hızı artmaya başladı. Mac o zaman kapıyı yine ardına kadar açıp güneşte oturdu.

"Şu güzelliğe bak."

"Gerçekten boksör müsün sen?" diye sordu Jim.

"Yok canım. Herif avanağın biriydi. Kâğıtların bir kısmını kendisine verince ondan korktuğumu sandı. Belki genelleme yapamazsın, ama çoğunlukla seni korkutmaya çalışan bir insan korkutulmaya hazır biri demektir." Mac, geniş ve iyilik dolu yüzünü Jim'den yana çevirdi. "Nedenini bilmiyorum, ama ne zaman seninle konuşsam ya ders veriyorum, ya nutuk çekiyorum."

"Ben dinlemeyi severim Mac."

"Herhalde ondan olacak. Eh, biz de Weaver'de inip oradan da doğuya giden bir yük treni bulmalıyız. Yüz mil falan bir yolumuz kaldı. Şansımız varsa gece yarısı Torgas'da oluruz."

Mac cebinden bir kese tütün çıkartıp rüzgârdan sakınarak bir sigara sardı: "İçer misin Jim?"

"Teşekkür ederim, istemem."

"Kötü huyun yok , değil mi? Öyle dini bütün Hıristiyan da değilsin. Kızlarla da çıkmaz mısın?"

"Hayır. İhtiyaç duyunca geneleve giderdim. Belki inanmayacaksın Mac, ama ben büyümeye başladığımdan beri kızlardan korkarım. Paçayı ele vereceğim diye herhalde."

"Çok yakışıklısın, öyle mi."

"Hayır. Arkadaşların kızlarla başlarının nasıl belaya

girdiğini çok gördüm. Kereste deposunda, ilan tahtalarının ardında sıkıştırırlardı kızları. Ama bir gün gelin kızlardan birinin karnı şişerdi mutlaka... sonra da iki odalı ve odun sobalı bir ev. Mac, bon anam babam gibi olmaktan korkardım. Doğrusu lükste gözüm yok ama tanıdığım çocuklar gibi öyle sille tekme yaşamak da istemiyorum. Sabahları işe giderken sefertası, içinde bir parça katıksız çörek, bir de termos dolusu bayat kahve..."

"Ezilmek istemiyorsan tam yerine düşmüşsün öyleyse. Hele şu işi bitirelim bak bakalım ezilmek neymiş öğrenmiş misin."

"Bu başka," dedi Jim. "Arada bir yumruk almaya bir dediğim yok. Ama ölümüne olsun istemiyorum, bütün fark bu işte."

Mac esnedi: "Beni uyanık tutacak bir fark değil bu. Genelevler de pek eğlenceli yerler değildir." Kalkıp kâğıt yığınının başına döndü, kâğıtları yere serip uzandı, uyudu.

Jim uzun bir süre kapı önünde oturup yanından akıp giden çiftliklere baktı. Yusyuvarlak yeşil salatalarıyla, dizi dizi çamı andıran havuçlarıyla, kırmızı yapraklı pancarlarıyla, fideler arasından akan parlak sularıyla büyük bostanlar vardı. Tren yonca tarlalarının, rüzgârın gübre ve amonyağın zengin, sağlıklı kokusunu getirdiği büyük mandraların önünden geçiyordu. Az sonra katar tepeler arasındaki bir geçide girdi, güneş görünmez oldu. Trenin gök gürültüsü gibi sesi Jim'in duygularını etkilemiş, üzerine bir uyuşukluk çökmüştü. Geçtikleri yeri doyasıya görebilmek için uykuya karşı koymaya çalıştı, uyanık kalmak için başını sertçe salladı, ama sonunda kapıyı bir iki parmak aralık kalıncaya kadar itti, kendi topladığı kâğıt yığınının üstüne döndü. Uykusu yankılanan, gürültülü kapkara bir mağaraydı ve sonsuzluğa kadar uzanıyordu.

Mac genci uyandırmak için birkaç kere sarsmak zorunda kaldı: "İnme zamanı geliyor."

Jim doğruldu: "Ne? Yani yüz mil mi gittik?"

"Hemen hemen. Gürültü insanı çarpıyor, değil mi? Ben yük vagonunda uyanık duramam. Haydi, toparlan biraz. İki dakikaya kadar yavaşlayacağız."

Jim başını bir an elleri arasında sıktı: "Kafama bir şey yemiş gibiyim."

Mac kapıyı açtı: "Gittiğim yöne doğru atla ve yere değince koşmaya devam et."

Mac sözü biter bitmez atladı, Jim de onu izledi.

Jim neredeyse başları üstünde olan güneşe baktı. İlerde küçük bir kasabanın yanyana dizili evleriyle ağaçları görünüyordu. Katar onları orada bırakıp uzaklaştı.

"Demiryolu buradan ayrılıyor," dedi Mac. "Bizim istediğimiz de şuradan Torgas Vadisine gitmek. Kasabaya girmeyeceğiz. Haydi, tarlalardan geçip gidelim."

Jim adamın ardından dikenli telden atladı, bir tarla geçti ve toprak bir yola girdi. Küçük kasabanın kenarından geçip yarım mil sonra öteki hatta çıktılar.

Mac yol kenarındaki sete oturup Jim'i yanına çağırdı.

"Burası güzel işte. Epey de tren geçiyor. Yalnız ne kadar bekleyeceğimizi bilemiyorum." Kahverengi bir sigara sardı. "Jim, sigaraya başlasan iyi edersin. İyi bir toplumsal alışkanlıktır. Zamanı gelince pek çok yabancı ile konuşacaksın. Bir yabancıyı bir sigara ikramından, hatta bir sigara istemekten daha kolay yumuşatacak şey yoktur bence. Sana sigara ikram ettiklerinde almazsan pek çok kişi de hakarete uğramış sanır kendisini. Başlasan iyi olur anlayacağın."

"Başlayayım bari," dedi Jim. "Çocukken içerdim. Bilmem yine içimi bulandırır mı."

"Bir dene. Dur, ben sana bir tane sarayım."

Jim sigarayı alıp yaktı: "Hoş bir tadı var. Doğrusu unutmuştum."

"Sevmesen bile bizim işimizde çok yararlıdır. Bizim durumumuzdaki insanların tek toplumsal alışkanlıklarıdır bu. Bir tren geliyor." Mac ayağa kalktı. "Yük trenine benziyor üstelik."

Tren ağır ağır yaklaşıyordu. "Şuna bak!" diye bağırdı Mac. "Seksen yedi! Bizim tren bu. Kentte bunun güne-

ye gideceğini söylemişlerdi. Kimi vagonları bırakıp yoluna devam ediyor olmalı."

"Haydi o eski vagonumuza binelim. Orasını sevmiştim."

Vagon yanlarına gelince atladılar. Mac eski kâğıt yığınının içine gömüldü. "Keşke hiç uyanmasaydık."

Tren alçak kahverengi tepelerin ve iki kısa tünelin arasından geçerken Jim, yine kapının önünde oturdu. Ağzında hâlâ tütün tadı vardı. Hoş bir tattı bu doğrusu. Birden elini mavi işçi tulumunun ceketinin cebine soktu.

"Mac!"

"Ne var?"

"Dün akşam iki çikolata almıştım."

Mac çikolatalardan birini aldı, tembel tembel kâğıdını çıkardı. "Sen devrime çok yararlı olacaksın gördüğüm kadarıyla."

Bir saat kadar sonra Jim'in üzerine yeniden bir uyuşukluk çökmüştü. İstemeye istemeye kapıyı kapatıp kâğıtların arasına uzandı. Bir anda yine o karanlık, gürültülü mağaraya girmişti, gürültüden rüyasında üzerine sular döküldüğünü gördü. Suyun içinde hayal meyal tahta parçaları görüyordu. Su kendisini alıp o karanlık yere doğru sürüklüyordu.

Mac'ın omzunu sarsmasıyla uyandı: "Bıraksam bir hafta uyuyacaksın yahu. Bugün on iki saat uyudun."

Jim gözlerini ovuşturdu: "Başıma bir şey yemiş gibiyim yine."

"Toparlan artık. Torgas'a giriyoruz."

"Sahi mi? Saat kaç?"

"Gece yarısı olmalı. Tamam geldik işte, atlamaya hazır mısın?"

"Hazırım."

"Haydi."

Tren ağır ağır uzaklaştı yanlarından. Torgas istasyonu az ötelerindeydi, kırmızı ışığı yanıyordu. Hareket memuru elindeki feneri ileri geri sallamaktaydı. Sağ tarafta

kasabanın soğuk, yapayalnız ışıkları yanıyor, gökyüzüne soluk bir parıltı yayılıyordu. Hava iyice soğumuştu. Sessiz, sert bir rüzgâr esiyordu.

"Acıktım," dedi Jim. "Yemek hakkında bir fikrin var mı Mac?"

"Bir sokak lambasının altına gidene kadar bekle. Listemde iyi bir şeyler var sanırım." Jim, Mac'ın ardından karanlığa daldı. Az sonra kasabanın içine girmişler, bir köşedeki ışığın altında durmuşlardı. Mac cebinden bir kâğıt çıkardı. "Esaslı bir kasaba burası Jim. Hemen hemen elli tane aktif sempatizan var. Sana yardım edeceklerine inanabileceğin insanlar. Hah, işte benim aradığım. Alfred Anderson, Townsend, Dördüncü ve Beşinci Sokaklar kavşağında, Al'ın Lokanta Arabası. Ne dersin, ha?"

"O kâğıt ne?" diye sordu Jim.

"Kasabada sempatizan olduğunu bildiklerimizin listesi. Elimizde bu liste oldukça yün bileklikten bir kutu mermiye kadar istediğimizi bulabiliriz. Ama Al'ın Lokanta Arabası! Bu gezici lokantalar genellikle gece sabaha kadar açık olurlar Jim. Townsend anacaddelerden biri olmalı. Haydi yürü, ama sen sakın bir şeye karışma, tamam mı!"

Az sonra anacaddeye çıkmış sonuna doğru yürüyorlardı, boş dükkânların çoğaldığı, binalar arasında arsaların göründüğü ucuna doğru buldular Al'ın Lokanta Arabasını. Araba, kapısı yana kayarak açılan, pencerelerinde renkli camları olan ufak, sevimli bir yerdi. Pencereden içerdeki taburelerde iki müşterinin oturduğunu gördüler. Tezgâhın ardında da beyaz kolları çıplak, şişman bir genç vardı.

"Kahve ve çörekçi bunlar," dedi Mac. "Yemeklerini bitirene kadar bekleyelim."

Onlar kapının önünde dururlarken bir polis yanlarına yaklaşıp kendilerini süzdü. Mac, yüksek sesle, "Bir parça pasta yemeden eve gitmem işte," dedi.

Jim durumu kavramıştı: "Yürü diyorum sana," dedi. "Ağzıma bir lokma koymayacak kadar uykum geldi benim."

Polis yanlarından geçti. Geçerken neredeyse koklayacaktı ikisini de. "Lokantayı soymak için cesaret toplamaya çalıştığımızı sanıyor," diye fısıldadı Mac. Polis dönüp kendilerine doğru yürümeye başladı. "Sen istersen git," dedi Mac. "Ben gidip bir parça pasta yiyeceğim." Üç basamağı çıkıp arabanın kapısını açtı.

Lokanta sahibi yeni müşterilerine gülümsedi: "İyi geceler beyler. Hava iyice soğudu, değil mi?"

"Öyle," dedi Mac. Gidip öteki iki müşteriden uzakça bir köşeye oturdu. Al'ın yüzünde bir kuşku gölgesi dolandı.

"Bana bakın," dedi. "Paranız yoksa birer fincan kahve ve yiyecek bir lokma bir şey verebilirim. Ama öyle mükellef bir yemek ısmarlayıp da sonra bana polis çağırmamı söylemeyin. Şu dilenciler beni batıracaklar bir gün..."

Mac güldü: "Kahve ve yiyecek bir şeyler Al, teşekkür ederiz."

Lokanta sahibi kuşkuyla baktı Mac'a, uzun beyaz aşçı külahını çıkardı, başını kaşıdı.

Diğer müşterileri kahvelerini bitirmişlerdi. Biri, "Sen hep serserileri mi beslersin Al" diye sordu.

"Sen olsan ne yapabilirsin ki? Herifin biri soğuk bir gecede bir fincan kahve istemişse, boktan bir beş senti yok diye umutlarını boşa mı çıkarayım yani?"

Müşteri bir kahkaha attı: "Yirmi fincan kahve bir dolar eder Al. Böyle gidersen topu çabuk dikersin? Geliyor musun, Will?" İki adam kalktılar, paralarını ödeyip lokantadan çıktılar.

Al adamların ardından kapıya yürüdü, kapıyı sıkıca kapattı. Sonra tezgâhın ardına geçip Mac'ın önüne geldi: "Kimsiniz siz?"

Beyaz, tombul kolları dirseklerine kadar çıplaktı. Elindeki ıslak bezle tezgâhı siliyordu bir yandan. Konuşurken öne eğilmesi söylediği her şeye bir sır havası veriyordu.

Mac bir fesat hazırlığı içindeymiş gibi gözünü kırptı: "Bir iş için kentten gönderdiler bizi."

Al'ın tombul yanakları, heyecandan kıpkırmızı kesildi: "Tamam! Daha içeri girdiğinizde anlamıştım. Beni nasıl buldunuz?"

Mac durumu açıkladı: "Bizimkilere karşı iyi davranmıştınız, biz böyle şeyleri unutmayız."

Al, sanki kendisinden beleş bir yemek kopartılmaya çalışılmıyormuş da, bir ödül veriliyormuş gibi kendisini önemseyerek gülümsedi: "Durun hele," dedi, "bugün bir şey yememişsinizdir. İki köfte pişireyim size."

"Çok iyi olur," dedi Mac. "Açlıktan ölüyorduk."

Al buzdolabından iki avuç kıyma çıkardı, avuçları arasında köfte biçimine soktu, ocağın üstüne biraz yağ sürüp köfteleri attı. Üzerlerine ve çevrelerine kıyılmış soğan doldurdu. Oda bir anda mis gibi bir kokuyla dolmuştu.

"Şu anda tezgâhın üstünden atlayıp o köftelerin yanına uzanmaktan başka bir şey düşünemiyorum," dedi Mac.

Köfteler cızırdıyordu, soğanlar pembeleşmeye başlamıştı. Al yine eğildi: "Burada ne işiniz var?"

"Buraların elması güzel demişlerdi."

Al dirsekleri üzerinde doğruldu. Gözlerine gizli ve çok bilmiş bir bakış yerleşmişti. "Aha!" dedi. "Şimdi anladım."

"Köfteleri çevir öyleyse."

Al köfteleri çevirdi, kaşığıyla üzerlerine bastırdı, sonra soğanları toplayıp etin üstüne doldurdu, kaşığıyla yine bastırdı. Bu işleri bir ineğin geviş getirmesi gibi titizlikle derinden derine düşünüyormuşçasına yapıyordu. Sonunda gelip Mac'ın önüne yerleşti. "Babamın küçük bir meyveliği ile biraz toprağı var. Ona bir zarar vermezsiniz, değil mi? Ben size hep iyilik yaptım bugüne kadar."

"İyilik yaptın, doğru," dedi Mac. "Küçük çiftliklerle bir alıp veremediğimiz yok bizim. Babana bizden kendisine zarar gelmeyeceğini söyle. Bize bir fırsat tanırsa meyvelerini de toplatırız."

"Teşekkürler, bunu kendisine söyleyeceğim." Al köf-

teleri aldı, tabaklara patates püresi koydu, kaşığıyla pürenin üstüne bastırıp çukurlara açık kahverengi bir salça doldurdu.

Mac ile Jim aç kurtlar gibi yemeklerini yiyip Al'ın önlerine bıraktığı kahveyi de içtiler. Sonra tabaklarını ekmekle sıyırıp ekmeği de ağızlarına attılar, Al birer fincan kahve daha doldurdu. "Çok esaslı bir yemekti Al," dedi Jim. "Açlıktan ölüyordum."

"Gerçekten güzeldi," dedi Mac. "Sen iyi bir insansın Al."

"Kendi işim olmasaydı, babamın da toprağı olmasaydı ben de size katılırdım. Şimdi bile size yardım ettiğim duyulursa burayı paramparça ederler."

"Bizden sır çıkmaz Al."

"Biliyorum."

"Al, hasat için gelen çok mu?"

"Evet, epey fazla. Çoğu burada yer. Yirmi beş sente çorba, et, iki sebze, ekmek, tereyağ, pasta, iki de kahve. Kâr az ama sürümden kazanıyorum."

"Aferin," dedi Mac. "Bak Al, ırgatların bir liderden falan söz ettiklerini duydun mu?"

"Lider mi?"

"Evet, yani ne yapmaları gerektiğini kendilerine söyleyecek biri."

"Anlıyorum. Ama doğrusu böyle bir şey hatırlayamadım."

"Peki, onları nerede bulurum?"

Al çenesini ovuşturdu: "Benim bildiğim iki grup var. Biri kasaba yolu üzerinde Palo Road'da. Öteki de ırmak kıyısında. Söğütlerin orası bayağı vahşi orman gibidir."

"Güzel. Nasıl gidilir oraya?"

Al kalın parmağı ile işaret etti: "Şu karşı sokağa girin, kasabanın sonuna gelene kadar yürüyün. Irmak oradadır, bir de köprü göreceksiniz. Söğütler arasında bir patika vardır, sola doğru. Çeyrek mil kadar izleyin patikayı, oraya varırsınız. Kaç kişi olduklarını bilmiyorum ama."

Mac kalkıp şapkasını başına geçirdi: "İyi bir insansın Al. Eh, artık yola düşelim. Yemek için teşekkür ederiz."

"Babamın içinde bir yatak olan bir kulübesi var," dedi Al. "İsterseniz orada kalabilirsiniz."

"Olmaz Al. Çalışacaksak adamların arasında olmalıyız."

"Karnınız acıkınca buraya gelin. Yalnız bu geceki gibi kimsenin olmadığı bir saati kollayın, tamam mı?"

"Olur Al. Anladık. Teşekkürler."

Mac, Jim'e yol verip kendisi arkadan çıktı, kapıyı da sıkıca kapattı. Basamaklardan inip Al'ın gösterdiği sokağa yürüdüler. Polis köşebaşındaki bir kapı aralığından önlerine çıktı.

"Durun bakalım! Kimsiniz siz?"

Jim polisin birden çıkıvermesi karşısında irkilip gerilemişti. Ama Mac sakindi: "İki ırgat bayım. Biraz elma toplamaya geldik."

"Gecenin bu saatinde sokakta ne işiniz var?"

"Bir saat önce geçen trenden indik."

"Şimdi nereye gidiyorsunuz?"

"Irmağın kıyısındaki çocukların yanına gidelim dedik."

Polis yerinden kıpırdamamıştı: "Paranız var mı?"

"Az önce yemek yediğimizi gördünüz. Serserilikten içeri girmeyecek kadar paramız var."

Polis o zaman yana çekildi: "Öyleyse haydi yürüyün bakalım, gece vakti de sokaklarda dolaşmayın."

"Baş üstüne, bayım."

Hızlı adımlarla yürüdüler.

"Doğrusu iyi konuştun Mac."

"Konuşurum elbette. Birinci ders bu. Bir polisle, hele gece saatinde, hiç tartışmayacaksın. Şu anda serserilikten otuz gün yemek iyi olmazdı, değil mi?"

Tulumlarının ceketlerine sıkıca sarınıp lambaların giderek seyrekleştiği sokakta yürüdüler.

"İşe nasıl başlamayı düşünüyorsun?" diye sordu Jim.

"Bilmiyorum. Her yola başvurmamız gerek. Bak, normal olarak genel bir planla başlarız, ama ayrıntıları elde edebildiğimiz şeylere göre düzenleriz. Elimize her geçeni de kullanmaya çalışırız. Yapabileceğimiz tek şey budur. Şimdi önce durumu bir görelim de."

Jim yepyeni bir canlılıkla adımlarını sıklaştırdı: "Bana da iş vereceksin değil mi Mac? Ben bütün yaşamımca ikinci planda kalmak istemiyorum."

Mac güldü: "Sen de kullanılacaksın. Hem de kentte sekiz saatlik bir işte çalışıyor olmayı isteyeceğin kadar."

"Bunu isteyeceğimi hiç sanmıyorum Mac. Daha önce hiç bu kadar keyifli hissetmemiştim kendimi. İyi duygularla dolu içim. Senin de böyle bir şey duyduğun olur mu?"

"Zaman zaman. Çoğunlukla neler hissettiğimi bilemeyecek kadar çok işim vardır."

Sokaktaki binalar giderek köhneleşiyordu. Kaynakçılar, elden düşme araba sergileri, hurda oto parçası yığınları doluydu iki yanları. Sokak ışıkları eski ve başıboş bırakılmış evlerin boş pencerelerinde yansıyor, çoktan çalılığa dönüşmüş bahçelerde gölgeler oluşturuyordu.

"Köprü ışıklarını gördüm sanırım," dedi Jim. "Şu her iki yandaki üçer ışığı görüyor musun?"

"Görüyorum. Sola mı sapılacaktı?"

"Evet, sola."

Bu mevsimde kumluk bir yatağın ortasında ağır ağır akan bir dereye dönmüş olan dar ırmağın üzerinde iki kemerli bir köprü vardı. Jim ile Mac köprünün solundan ırmağın yatağına dönerlerken söğütler arasında bir geçit gördüler. Mac öne geçti. Az sonra köprü ışıklarının dışına çıkmışlardı, çevrelerinde söğüt dalları dışında hiçbir şey yoktu. Oldukça aydınlık olan gökyüzünün yardımıyla söğüt dallarını ve sağlarında, ırmak yatağının kıyısında iri kavakların oluşturduğu duvarı görebiliyorlardı.

"Önümü göremiyorum," dedi Mac. "Ayaklarımla

adım adım yoklayarak ilerleyeceğim. Dalların yüzüne çarpmaması için kollarını başının önünde tut, Jim."

"Öyle yapıyorum zaten. Az önce ağzımın ortasına bir tane yedim."

Bir süre basılmaktan ezilmiş patikada yürüdüler.

"Duman kokusu alıyorum," dedi Jim. "Yaklaştık sanırım."

Mac birden durdu: "İlerde ışık var. Bak Jim, burada da deminki gibi olacak: ben konuşacağım."

"Tamam."

Patika, küçük bir kamp ateşi ile aydınlanan kocaman bir düzlüğe çıkmıştı. Bir kenarda üç tane kirli, beyaz çadır vardı. Birinin içinde ateş yanıyor, çadır bezinin üstünde iri karaltılar oynaşıyordu. Düzlükte kimisi battaniyesine sarınarak uyuyan, kimisi de ateşin çevresinde oturan elli kişi vardı. Jim ile Mac söğütlerin arasından çıkarken ışık yanan çadırdan gelen, başladığı gibi kesilen kısa ve tiz bir çığlık duydular. Çadır bezinin üstündeki iri gölgeler heyecanla koşuştular.

"Biri hasta," dedi Mac. "Ama daha duymadık. Başkasının işine burnunu sokmamak her zaman iyidir."

Ateşe doğru yürüdüler, adamlar dizlerini tutmuşlar oturuyorlardı.

"Bu kulübe girmek serbest mi?" diye sordu Mac. "Yoksa önce seçim mi yapılıyor?"

Gözlerinde kamp ateşi parıldıyan sakallı yüzler Mac'tan yana çevrildi. Biri yer vermek için toparlandı: "Toprak bedava bayım."

Mac güldü: "Benim geldiğim yerde öyle değil ama."

Ateşin öte tarafından zayıf, aydınlık bir yüz, "Tam yerine düştün öyleyse, ahbap," dedi. "Burada her şey bedava, yemek, içki, arabalar, evler. Gel de şu hindi ziyafetine yumul bakalım."

Mac çömeldi, Jim'e yanına oturmasını işaret etti. Cebinden tütün kesesini çıkardı, kendisine titizlikle esaslı

bir sigara sardı. Sonradan aklına gelmiş gibi, "Siz kapitalistlerden de sigara isteyeniniz var mı?" diye sordu.

Birkaç el uzandı. Kese elden ele dolaştı.

"Yeni mi geldiniz?" diye sordu zayıf yüzlü olanı.

"Yeni. Birkaç elma toplayıp parasıyla geçinip gidelim dedik işte."

Zayıf yüzlü birden parladı: "Kaç para verdiklerini biliyor musun, ahbap? On beş sent, *on beş boklu sent!*"

"Ne bekliyordun yani?" dedi Mac. "İnsaf yahu! Karnınızın aç olduğunu söyleyecek yüreğiniz yok mu sizin? Çalışırken elma yiyebilirsiniz, değil mi? Ne elmalar hem de!" Sesi birden sertleşti. "Peki, ya toplamazsak?"

"Toplamak zorundayız. Buraya gelmek için cebimizdeki son kuruşumuzu da harcadık."

"Esaslı elmalar," dedi Mac yine. "Biz toplamazsak, hepsi çürür."

"Biz toplamazsak başkası toplar."

"Ya onların toplamalarını engellersek?"

Ateşin çevresindekilerde bir gerginlik seziliyordu. Zayıf yüzlü, "Yani... grev mi?" diye sordu.

Mac güldü: "Öyle bir şey demedim."

Çenesini dizlerine dayamış olan kısa boylu biri, "Kaç para verdiklerini duyunca, London'a inme iniyordu az daha." Yanındaki adama döndü. "Öyle değil mi, Joe? Az daha inme inmiyor muydu adama?"

"Yemyeşil kesildi," dedi Joe. "Durduğu yerde yemyeşil kesildi. Kaptığı bir dalı avuçları içinde parçaladı."

Tütün kesesi başladığı yere dönmüş, içiyse hemen hemen boşalmıştı. Mac tütünü parmaklarıyla yoklayıp keseyi cebine yerleştirdi: "London kim?" diye sordu.

Zayıf yüzlü, "Esaslı adamdır London," dedi. "Onunla birlikte dolaşırız. Büyük adamdır."

"Patron ha?"

"Patron değil ama iyi adam işte. Biz hep birlikte dolaşırız gibi bir şey. Onu polislerle konuşurken dinleyeceksin. O..."

Çadırdan bu kez biraz daha uzun bir çığlık yükselmişti. Adamlar başlarını çevirip baktılar, sonra pek umursamamış gibi ateşe döndüler.

"Hasta mı var?" diye sordu Mac.

"London'un gelini. Doğuruyor."

"Çocuk doğuracak yer değil burası. Doktor var mı?"

"Doktoru nereden bulacaklar ki."

"Neden ilçe hastanesine götürmüyorlar?"

Zayıf yüzlü güldü: "Irgatları ilçe hastanesine almazlar. Bilmiyor muydun? Yerleri yoktur. Hep doludur."

"Bilirim," dedi Mac. "Siz biliyor musunuz diye merak etmiştim."

Jim titredi, küçük bir söğüt dalı alıp ucu alevlenene kadar ateşte tuttu. Mac'ın eli karanlıkta bir an gencin kolunu kavradı.

"Bu konuda bir şeyler bilen biri var mı yanında?"

"Yaşlı bir kadın var." Zayıf yüzlünün gözleri kuşku doluydu artık. "Bunlardan sana ne kuzum?"

"Bu konuda birazcık eğitim görmüştüm. Bir şeyler bilirim yani. Belki yardımım dokunabilir diye düşündüm."

"Git London'la konuş öyleyse." Zayıf yüzlü sorumluluğu üzerinden atmıştı. "Onun hakkında sorulara cevap vermek bizim işimiz değil."

Mac kuşkuyu anlamazlıktan geldi: "Konuşayım o halde. "Ayağa kalktı. "Yürü Jim! London ışıklı çadırda mı?"

"Evet."

Jim ile Mac'ı izledi; ateşte aydınlanan yüzler, sonra yine ateşe döndüler. İki adam uyuyan insanlar olan yerdeki eşya yığınlarına basmamaya çalışarak açıklıkta yürüdüler.

"Ne fırsat!" diye mırıldandı Mac. "Bir başarabilsem, işimiz iştir."

"Sen ne demek istiyorsun Mac? Senin ebelik eğitimi gördüğünü bilmiyordum."

"Bunu pek çok kişi bilmez."

Brandanın üstüne kara gölgelerin vurduğu çadıra yaklaşmışlardı. Mac, "London!" diye seslendi.

Çadır kanatları açıldı, iriyarı bir adam göründü. Omuzları genişti. Kafasının ortası kel kalmıştı, ama kenarlarında kapkara saçlar vardı. Yüzü sert, kırışıklarla doluydu, gözleri bir gorilinkiler kadar vahşi ve kırmızıydı. Adamda bir güçlülük seziliyordu. Soluk aldığı gibi doğal olabilirdi insanları yönetmesi. İri elinin bir hareketiyle çadır kanadı kapandı.

"Ne istiyorsunuz?"

"Az önce geldik," diye Mac anlattı. "Ateşin başında oturanlar, doğum yapan bir kadın olduğunu söylediler."

"Eee ne olacak yani?"

"Doktor olmadığına göre size yardımcı olabilirim diye düşünmüştüm."

London çadırın kanadını açıp Mac'ın yüzüne ışık düşürdü: "Ne yapabilirsin ki?"

"Hastanelerde çalışmışlığım var. Daha önce de çocuk doğurttum. Bu iş kumara gelmez London."

İriyarı adamın sesi yumuşadı: "Gel içeri. Burada yaşlı bir kadın var, ama bana sorarsan kaçığın biri. Gel bir bak." İçeri girmeleri için çadırın kanatlarını araladı.

İçersi kalabalık ve çok sıcaktı. Bir tabağın içinde bir mum yanıyordu. Çadırın ortasında gaz tenekesinden yapılma bir sobanın yanında çok yaşlı ve buruşuk yüzlü bir kadın oturuyordu. Çadırın bir köşesinde de yüzü bembeyaz kesilmiş bir genç vardı. Arka tarafta yere yerleştirilmiş bir şilte üzerinde yüzü soluk ve kirden yol yol iz olmuş, saçları başına yapışmış, kaskatı kesilmiş genç bir kadın yatmaktaydı. Üçü de Jim ile Mac'a baktılar. Yaşlı kadın da bir an başını kaldırıp baktı, sonra bakışlarını kıpkırmızı kesilmiş tenekeye çevirdi. Bir elinin tırnaklarıyla öteki elini kaşıdı.

London şiltenin yanına yürüyüp çömeldi. Genç kadın korku dolu bakışlarını Mac'tan ayırıp London'a çevirdi. "Doktorumuz var artık," dedi London. "Artık korkmana gerek kalmadı."

Mac kıza bakıp göz kırptı. Genç kadının yüzü korkudan kaskatı kesilmişti. Delikanlı köşeden gelip Mac'ın omzuna dokundu: "İyileşecek mi, doktor?"

"Elbette."

Mac, yaşlı kadına döndü: "Ebe misin sen?"

Kadın ellerinin üstlerini kaşıyor, bomboş gözlerle adamın yüzüne bakıyor, ama konuşmuyordu.

"Ebe misin diye sordum sana?" diye bağırdı Mac.

"Hayır, ama bir iki çocuk doğurtmuştum zamanında."

Mac uzanıp kadının elini tuttu, mumu yakınına getirdi. Kadının tırnakları uzun, kırık ve kirliydi, elleri de mavimsi bir renk almıştı. "Öyleyse ölü doğurtmuşsundur. Bez olarak ne kullanacaktın?"

Yaşlı kadın kenardaki gazete yığınını gösterdi: "Lisa'nın sancısı iki kere geldi daha. İşte bu kâğıtları kullanacaktık silmek için."

London öne eğilmiş, ağzı şaşkınlıktan açılmış bir halde soru dolu bakışlarla Mac'a bakıyordu. Dazlak kafası parlıyordu ışıkta. Kadının sözlerini doğruladı: "Lisa ikinci sancıyı az önce atlattı."

Mac başıyla dışarısını işaret etti. Çadır kanadını aralayıp dışarı çıktı, Jim ile London kendisini izlediler. Mac, "Bak," dedi London'a. "Ellerini gördün. O ellerle tutulan bebek yaşar belki ama kızın kurtulma şansı bile olamaz. O karıyı kovalasan iyi olur."

"Sen mi doğurtacaksın o halde?"

Mac bir an konuşmadı: "Ben yaparım. Jim bana yardım eder, ama daha çok kişinin yardımı gerekli."

"Ben yardım ederim," dedi London.

"Yeterli değil. Oradakilerden başka el verecek çıkar mı?"

London güldü: "Ben söyledikten sonra vermesinler bakalım."

"Söyle öyleyse," dedi Mac. "Şimdi söyle."

London öne geçti, ateşin çevresinde sessiz oturan

adamlara doğru yürüdüler. Adamlar başlarını kaldırıp baktılar.

"N'aber London?" dedi zayıf yüzlü.

London yüksek sesle konuşuyordu: "Doktoru biraz dinlemenizi istiyorum." Bir iki kişi daha yaklaştı yanlarına. İsteksiz ve kayıtsızdılar, ama otoritenin sesine koşup gelmişlerdi.

Mac öksürdü: "London'un gelini doğuruyor. İlçe hastanesine götürmek istemiş ama almamışlar. Doluymuşlar, üstelik bizler bitli ırgatlardan başka bir şey değilmişiz. Tamam, bize yardım etmiyorlar. O zaman biz de kendi işimizi kendimiz yapacağız."

Adamlar şimdi biraz silkinmiş, bir araya sokulmuş gibiydiler. Uyuşukluğu atıyorlardı üzerlerinden. "Ben hastanede çalıştım, yardımcı olabilirim," diye Mac devam etti. "Ama sizlerin de yardım etmenizi istiyorum. İhtiyaçları olduğu zaman, bizden olanların yanında olmalıyız. Başka kimse olmayacak çünkü."

Zayıf yüzlüye bir cesaret geldi: "Pekâlâ ahbap, ne istiyorsun bizden?" dedi.

Ateş ışığında Mac'ın yüzünde bir sevinç ve zafer gülümsemesi göründü: "Çok güzel! Sizler birlikte çalışmanın ne demek olduğunu bilirsiniz. Önce kaynar su gerek. Su kaynayınca içine beyaz bez atıp onu da kaynatmalıyız. Bezi nereden bulacağınız beni ilgilendirmez, ben iyice kaynamış bez istiyorum, o kadar." Üç kişiyi işaret etti: "Sizler büyük bir ateş yakın. Siz de büyük kazanlar bulun. Çevrede beş galonluk bidonlar vardır. Diğerleri de bez toplamaya başlasın: ne olursa, mendil, eski gömlekler falan, beyaz olsun da ne olursa olsun. Su kaynayınca bezleri içine atın ve yarım saat kaynatın. Bana da en kısa zamanda küçük bir tas sıcak su gerek." Adamlar kıpırdanmaya başlamışlardı.

"Durun! Bir şey daha var. Bir lamba istiyorum, iyi bir lamba. Biriniz bana iyi bir lamba bulsun. Bulamazsanız çalın. Işığa ihtiyacım olacak."

Havada bir değişiklik vardı. Şimdi adamların kayıtsızlıkları yok oluvermişti. Uyuyanlar uyandırılıp durum

anlatılmış onlar da ayaktakilere karışmışlardı. Ormanı bir heyecan dalgası doldurmuştu, ama neşeli bir heyecan. Ateşler yakılıyordu. Dört büyük bidon ateşe sürülmüştü. Sonra bezler ortaya çıkmaya başladı. Herkesin yığına ekleyecek bir şeyi var gibiydi. Biri fanilasını çıkartıp suya attı, gömleğini çıplak sırtına geçirdi. Birdenbire herkes mutlu oluvermiş gibiydi. Dalları kırıp ateşe atarlarken gülüyorlardı.

Jim, Mac'ın yanında durmuş bu hummalı çalışmayı seyrediyordu. "Ne yapmamı istersin?" diye sordu.

"Benimle gel, bana çadırda yardım edersin." Tam o anda çadırdan bir çığlık koptu. Mac, "Bana bir tas sıcak su getir Jim," dedi. Küçük bir şişe uzattı. "Şunu al, o büyük bidonlara bu tabletlerden dörder tane at. Suyu getirirken şişeyi de getir." Sonra acele adımlarla çadıra girdi.

Jim tabletleri bidonlara attı, birinden bir tas su alıp Mac'ın ardından yürüdü. Yaşlı kadın ayak altından çekilmiş, bir köşeye büzülmüştü. Ellerini kaşıyor, suya iki tablet atıp ellerini içine sokan Mac'a kuşkuyla bakıyordu. "Önce ellerimizi temizlemeliyiz," dedi Mac.

"Şişede ne var?"

"Cıva biklorür. Hep yanımda taşırım. Jim, sen de ellerini yıka sonra yeni su getir."

Dışardan biri, "Lambaların geldi, doktor!" diye bağırdı.

Mac çadırın kanadını açıp lambaları aldı: yuvarlak fitilli bir lüks ile güçlü bir gaz lambası. Jim'e "Zavallının biri karanlıkta süt sağacak," dedi. Gaz lambasının pistonuna bastı. Lambanın sert, beyaz ışığı çadırı doldurdu. Dışardan kırılan dal sesleriyle konuşmalar duyuluyordu.

Mac lambayı şiltenin yanına yerleştirirken, "Her şey yolunda, Lisa," dedi. Kızı örten kirli örtüyü çekmeye çalıştı. London ile beyaz yüzlü genç bakıyorlardı. Lisa utanarak örtüyü tutmaya çalıştı. "Haydi haydi Lisa, seni hazırlamam gerek," dedi Mac ikna edici bir sesle. Kız hâlâ sımsıkı tutuyordu örtüyü.

London yanlarına geldi: "Lisa, denileni yap." Kızın korku dolu gözleri London'a çevrildi, istemeye istemeye

bıraktı örtüyü. Mac örtüyü kızın göğsü üzerine doğru katladı, pazen geceliğinin düğmelerini açtı.

"Jim, git bana bir parça bezle biraz sabun getir."

Jim buharları tüten bezle sert ve ince bir kalıp sabun getirince Mac kızın bacaklarını, baldırlarını ve karnını yıkadı. O kadar yumuşak hareketlerle çalışıyordu ki, Lisa'nın yüzündeki korku az da olsa silinmişti artık.

Adamlar kaynamış bezleri getirdiler.

Sancılar sıklaşmıştı bu arada.

Doğum başladığında şafak söküyordu. Mac omzu üzerinden baktı: "London, oğlun bayıldı. Onu dışarı açık havaya çıkarsan iyi edersin." London utançla zayıf oğlunu omuzlayıp dışarı taşıdı.

Bebeğin başı görünmüştü. Mac elleriyle bebeğe yardımcı olurken Lisa da zayıf zayıf hıçkırıyordu. Doğum tamamlanmıştı. Mac göbekbağını sterilize ettiği bir çakıyla kesti.

Güneş çadır brandasında parlıyor, gaz lambası hışırtıyla yanıyordu. Mac bebeği yıkadıktan sonra, Jim sıcak bezleri sıkıp kurutarak ona verdi. Ardından da çocuğu tutmadan önce yaşlı kadının ellerini iyice yıkadı. Bir saat sonra son da gelmişti. Mac bir daha temizledi Lisa'yı.

"Şimdi bütün bu pisliği at ve bütün bezleri yak," dedi London'a.

"Kullanmadıklarını da mı?"

"Evet, hepsini yak. Bir işe yaramaz bunlar." Mac'ın gözlerinden yorgunluğu okunuyordu. Çadıra son bir kere baktı. Yaşlı kadın bezlere sarılı bebeği kucağında tutuyordu. Lisa'nın gözleri kapalıydı, sakin sakin soluyordu.

"Haydi Jim, gidip uyuyalım biraz."

Meydandaki adamlar yeniden uykuya dalmışlardı. Güneş söğütlerin tepelerini aydınlatıyordu. Mac ile Jim çalılar arasında bir hendeğe girip uzandılar.

"Gözlerim yanıyor," dedi Jim. "Çok yorgunum. Senin hastanede çalıştığını bilmiyordum Mac."

Mac ellerini başının arkasında kavuşturdu: "Çalışmadım ki."

"Peki, doğum yaptırmayı nereden öğrendin?"

"Şimdiye kadar bilmiyordum. Daha önce de hiç görmemiştim. Bildiğim tek şey temizliğin gerektiğiydi. Talihim varmış ki, her şey yolunda gitti. Bir şey olsaydı işimiz tamamdı. O yaşlı kadın benden çok şey biliyordu. Bunun da farkında olduğuna eminim."

"Ama sen kendinden pek eminmiş gibi davrandın."

"Öyle gerekiyordu. Elimize geçen her fırsatı kullanmak zorundayız. Bu işte bir şansımız vardı. Bunu kullanmamız gerekiyordu. Kıza yardım iyi bir şeydi kuşkusuz, ama bu onun ölümü demek olsaydı da... her fırsattan yararlanmalıyız işte." Mac yan dönüp, başını koluna dayadı. "Çok yoruldum, ama çok da iyi hissediyorum kendimi. Bir akşamda hem adamların, hem de London'un güvenini kazandım. Bundan da önemlisi adamların kendi savunmaları için bir grup olarak birlikte çalışmasını sağladık. Bizim burada bulunmamızın nedeni de onlara birlikte savaşmalarını öğretmek. Ücretlerin yükseltilmesi değil sadece. Bunları bilirsin sen."

"Bilirim, ama nasıl yapılacağını bilmiyordum."

"Bir tek kural vardır: eline geçen malzemeyi kullanacaksın. Makineli tüfeklerimiz, askerlerimiz yok bizim. Bu gece durum iyiydi, malzeme hazırdı, biz de hazırdık. London bizimle birlik artık. Doğal bir lider o. Ona yönünü göstereceğiz biz. Kolay bu. Liderliğin insanlardan gelmesi gerekir. Biz onlara yöntemi öğretiriz ama işi kendileri yapmalıdır. Yakında London'a yöntemi öğreteceğiz, o da yanındakilere öğretmeye başlar. Dün akşamın hikâyesi bu akşama kadar bütün bölgeye yayılacak, bak görürsün. Biz ağırlığımızı koyduk ve durum umduğumdan da iyi artık. Daha sonra sahte doktorluktan bizi deliğe tıkabilirler, ama bu da adamları bize daha çok bağlar."

"Peki nasıl oldu bu iş?" diye sordu Jim. "Çok şey söylemedin, ama saat gibi çalışmaya başladılar ve çalışmaktan da memnundular."

"Elbette memnundular. İnsanlar birlikte çalışmayı

severler. İnsanın içinde başkalarıyla çalışmak için bir açlık vardır. On kişinin, bir kişinin kaldıracağı yükün tam on iki katını kaldırabildiğini bilir misin? Onları harekete geçirmek için bir kıvılcım yeterlidir. Çoğunlukla kuşku içindedirler, çünkü ne zaman biri kendilerini bir grup olarak çalıştırsa çalışmalarının kârı ellerinden alınır. Ama bir de onları kendileri için çalışırken gör. Bu geceki çalışma onların kendi işleriydi, ne kadar iyi başardıklarını da gördün işte."

"O kadar beze ihtiyacın yoktu ama. Neden London'a hepsini yakmasını söyledin?"

"Jim, anlamıyor musun? Üstündekilerden bir parça veren her adam, işin kendisinin olduğunu hissetti. O bebekten hepsi sorumluluk duyuyorlar artık. Kendilerinden bir şey doğumuna gittiği için bebek onların oldu. Bezleri geri vermek onları bundan yoksun bırakmaktır. İnsanları bir eylemin parçası yapmanın en iyi yolu onların kendilerinden bir şey vermelerini sağlamaktır. Şimdi hepsi de huzur içindeler."

"Bugün çalışacak mıyız?" diye sordu Jim.

"Hayır, dün gecenin hikâyesi yayılsın hele. Yarına kalmaz büyük bir olay olacaktır bu iş. Daha sonra çalışmaya başlarız. Şimdi uyumalıyız biraz. Şimdiye kadar şansımız çok yaver gitti doğrusu."

Söğütler başları üzerinde salınıyor, yaprakları üzerlerine dökülüyordu. "Kendimi hiç bu kadar yorgun hissetmemiştim," dedi Jim. "Ama çok keyifliyim."

Mac bir an gözlerini açtı. "İyi gidiyorsun evlat. İyi bir örgütçü olacağına eminim. Benimle geldiğine gerçekten memnunum. Dün gece çok yardımcı oldun bana. Şimdi gözlerini ve ağzını biraz kapat da uyu artık."

5

İkindi güneşi elma ağaçlarının tepelerini yalayıp yüklü dallar altında ışık demetleri halinde kırılıyor, yere gü-

neş lekeleri düşüyordu. Ağaçlar arasındaki geniş yollar, ağaç sıralarının gözle görünebilen bir sonsuzlukta kesiştiği izlenimini uyandırana kadar uzanmaktaydı. Büyük meyve bahçelerinde bir canlılık göze çarpıyordu. Uzun merdivenler dallara yaslanmış, ağaçlar arasındaki boşluğa yepyeni sarı kutular yerleştirilmişti. Uzaklardan ayırma makinelerinin homurtuları ve sandıkçıların çekiç sesleri geliyordu. İri kovaları bellerindeki kayışlara asılı adamlar merdivenlere tırmanıyorlar, iri yeşil elmaları koparıp dolduruyorlar sonra aceleyle inip kovaları kutulara boşaltıyorlardı. Ağaç sıraları arasındaki yollardan gelen kamyonlar, dolu kutuları alıyorlar, ayırma ve ambalaj yerlerine götürüyorlardı. Kutuların yanında duran kontrolör, kovaları taşıyan adamlar geldikçe defterine bir işaret düşüyordu. Meyve bahçesi arı kovanı gibiydi. Merdivenlerin ağırlığıyla ağaçların dalları sallanıyor, olgun meyveler ağaçların dibine düşüyordu. Ağaç tepelerinden birine saklanmış bir kuş durmadan ötmekteydi.

Jim merdiveninden indi, kovasını kutuya taşıyıp boşaltti. Oldukça iyi yıkanmış beyaz bir elbise giymiş olan sarışın kontrolör, defterine bir işaret yaptıktan sonra başını salladı: " Öyle sert boşaltma, ahbap. Örseleyeceksin meyveleri."

"Tamam," dedi Jim. Diziyle kovayı tıngırdatarak merdivenine doğru yürüdü. Yukarı tırmandı, çengeli dallardan birine geçirdi. Ağaçta merdivenden ayağını çekip iri bir dalın üstünde duran bir başka adam gördü. Adam başı üzerindeki elma yığınına doğru uzanıyordu. Jim'in ağırlığı eklenince ağacın sarsıldığını fark edip aşağı baktı.

"Selam evlat. Bunun senin ağacın olduğunu bilmiyordum."

Jim zayıf, yaşlı, kara gözlü ve seyrek sakallı adama baktı. Ellerinin damarları kabarmış, mavi maviydi. Kalın tabanlı ayakkabılarıyla iri ayakları için sopa gibi ince ve düz bacakları gerçekten çok inceydi.

"Ağaç umurumda bile değil," dedi Jim. "Ama sen maymun gibi ağaca tırmanma yaşını çoktan geçmiş değil misin amca?"

Yaşlı adam tükürdü, tükrüğünün yere düşmesini seyretti. Soluk gözleri canlandı. "Sen öyle san. Senin gibi çok çelimsiz genç beni yaşlı sanırlar. Ama her an sizinle çalışma yarışına girerim ben, sakın bunu aklından çıkarma." Adam konuşurken dizlerine yapmacık bir esneklik vermişti. Uzanıp elmaları dalıyla kopardı, elmaları kovasına, dalı da yere attı.

Kontrolör, "Oradakiler, ağaçlara dikkat edin!" diye seslendi.

Yaşlı adam üstteki dişleriyle, altta tavşan dişi gibi fırlamış iki uzun sarı dişini göstererek sırıttı: "Ukala herif, n'olacak," dedi Jim'e.

"Kolejli işte. Nereye gitsen karşına çıkarlar."

Yaşlı adam çömeldi: "Bildikleri nedir sanki? O kolejlere giderler ve bir bok öğrenmezler. O elinde defterle duran ukala bir samanlıkta kıçını kuru tutmayı beceremez." Bir daha tükürdü.

"Gerçekten çok ukala oluyorlar," dedi Jim.

"Oysa biz belki çok şey bilmeyiz, ama bildiğimizi de iyi biliriz hani."

Jim bir an karşılık vermedi, sanra Mac'ın diğerlerine yaptığı gibi yaşlı adamın gururunu incitmeye çalıştı: "Sen yetmiş yaşına gelmişsin ağaçtan uzak durmayı öğrenememişsin. Ben ise beyazlar giyip elimdeki kalemle defteri işaret etmesini bilemiyorum."

Yaşlı adam, "Arkamız yok da ondan," diye söylendi. "Kolay işi kapabilmek için insana arka gerek. Bizim kollayanımız olmadığı için de ezer geçerler işte."

"Eh, nedir bunun çaresi?"

Soru adamın kolunu kanadını kırmış gibiydi. Öfkesi yok olmuştu. Bakışları şaşkınlaşmış, üzerine bir ürkeklik gelmişti: "Tanrı bilir," dedi. "Eyvallah deriz biter, başka ne olacak ki. Domuz sürüsü gibi oradan oraya dolaşır ve kolejli oğlanlardan kıçımıza tekmeyi yeriz işte."

"Suç onun değil," dedi Jim. "Onun da bir işi var. İşi kaybetmek istemiyorsa yapması gerek."

Yaşlı adam yeni bir dal yakaladı, meyveleri tek tek

çevirip kopardı, her birini dikkatle yerleştirdi kovasına. "Ben gençken bir şeyler yapılabilir diye düşünürdüm, ama şimdi yetmiş bir yaşındayım." Sesi çok bitkindi.

Aşağıdan dolu kutuları taşıyan bir kamyon geçti. "İşçi birlikleri ortalığı kasıp kavururken ben kuzey ormanlarında çalışırdım, esaslı bir ormancıydım ha. Belki de bu yaşımda ağaçta nasıl rahat durabildiğime dikkat etmişsindir. İşte o zaman umutluydum. İşçi birliklerinin yararı olmadı değil, hela falan yoktu o zamanlar, yerde bir çukur yalnızca; yıkanacak yer de yoktu. Etler hemen bozulurdu. İşte birlikçiler tuvaletler ve duşlar falan kurdular, ama sonunda hepsi yok oldu gitti." Adamın eli otomatik olarak yeni bir dala uzandı. "Bir başkan seçmiştik, ama bir de baktık ki herif müdürün kıçını yalamaya, bizi satmaya başlamış. Ödentilerimizi verirdik, veznedar paraları hiç eder kaçardı. Bilemiyorum senin anlayacağın. Belki senin gibi gençler bir yolunu bulursunuz. Biz elimizden geleni yaptık."

Adamın yüzüne bakan Jim, "Pes etmeye hazır mısın?" diye sordu.

Adam dalın üstünde çömeldi, iri, kupkuru eliyle kenara tutundu. "Benim içimde birtakım duygular var. Sen beni kaçık moruğun biri olarak görebilirsin, ama iş senin bildiğin gibi değil. Başka şeyler de planlanmıştı, hiçbirinden iş çıkmadı, ama benim içimde böylesi duygular var."

"Ne gibi duygular?"

"Söylemesi güç evlat. Suyun kaynamadan önce şöyle bir titremeye başladığını bilirsin. Öyle duygular işte. Ömrüm boyunca ırgatlar arasında çalıştım. Bu işte bir plan falan yok. Suyun kaynamadan önce titremesi gibi bir şey işte." Adamın gözleri bulanıktı, hiçbir şey görmüyordu, başını kaldırınca çenesi ile boğazı arasında ip gibi iki deri parçası gerildi. "Belki de çok açlık var, belki pek çok patron işçisini inletiyor, bilemiyorum. Ancak seziyorum bir şeyler işte."

"Peki, ne ama?" diye sordu Jim.

"Öfke!" diye bağırdı yaşlı adam. "İşte bu. Hani çılgıncasına bir kavgaya gireceğin anda içinde sıcak, boşal-

mış bir duygu duyarsın ya, öyle bir şey. Ama bir kişide değil bu. Sanki milyonlarca insan tek bir insan olmuş da aç bırakılmış, dayak yemiş ve bu hissi duyuyor. Irgatlar ne olduğunu bilmiyorlar, ama bir gün o koca adamın tepesi atınca hepsi orada olacaklar. Tanrım, o günü düşünmek bile istemiyorum. Hepsi dişleriyle boğazları parçalayacak, elleriyle ağızları yırtacaklar. Öfke işte bu, öfke!" Adam oturduğu yerde sallandı, dengesini korumak için tutundu. "Kemiklerimde hissediyorum bunu. Nereye gidersem gideyim, suyun kaynamadan az önceki halini görüyorum."

Jim heyecandan yerinde duramıyordu: "Bir plan olmalı," dedi. "Olay patlak verir vermez bir işe yaraması için, onu yönlendirecek bir plan hazır olmalı."

Yaşlı adam bu ani parlayışından sonra yorgun görünüyordu: "O dev, bir patlamaya görsün, onu tutacak bir plan filan olamaz. O dev, kuduz bir köpek gibi saldırır, önüne çıkan herkesi ısırır. Çok uzun zamandır aç, çok uzun zamandır acı çekiyor; en kötüsü de çok uzun zamandır duyguları çiğneniyor."

"Ya yeteri kadar insan bunu bekliyorsa ve bir planları varsa," diye Jim üsteledi.

Yaşlı adam başını salladı: "Böyle bir şey olmadan ölmek isterim. Dişleriyle boğazımızı parçalayacaklardır. Birbirlerini öldüreceklerdir ve hepsi bitip tükendikten sonra yine aynı şey olacaktır. Ben bunlar olmadan önce ölüp kurtulmak isterim. Umut siz gençlere kalsın." Adam dolu kovasını kaldırdı. "Benim umudum yok artık. Yoldan çekil, merdivenden ineceğim. Konuşarak karnımız doymaz, kolejlilerin işidir o."

Jim bir başka dala basıp adamın merdivenden inmesi için yol açtı. Yaşlı adam kovasını boşaltıp başka bir ağaca doğru yürüdü. Jim kendisini beklediyse de bir daha onun ağacına dönmedi. Ambalaj yerinde ayırıcı kayış tekerlekleri üstünde dönüyor, çekiç sesleri hiç kesilmiyordu. Karayolundan da büyük kamyonların homurtuları geliyordu. Jim kovasını doldurup kutunun yanına gitti. Kontrolör defterine bir işaret daha yaptı.

"On sentini doğrultamazsan bize borçlanırsın, ha!" dedi.

Jim'in yüzü kızardı, omuzları düştü: "Sen o lanet defterine bak, benim işime karışma."

"Kafa tutuyorsun ha?"

Jim birden kendini tuttu, utanmış gibi sırıttı: "Yoruldum," diye özür diledi, "benim için yeni bir iş bu."

Sarışın kontrolör gülümsedi: "Bilirim. İnsan yorgun olunca çok alıngan olur. Neden ağaca çıkıp bir sigara tellendirmiyorsun?"

"Fena fikir değil." Jim ağacına döndü. Kovasını bir dala asıp elma toplamaya devam etti yine. "Kudurmuş köpeğe döndüm ben bile," diye söylendi. "Bunu yapmamalıyım. Babam yapardı bunları." Çabuk çalışamıyordu ama hareketlerini bir otomat kusursuzluğuna getirebilmişti. Güneş alçaldı, yerden çekilip ancak ağaç üstlerinde asılı kaldı. Uzaklarda, kasabada bir düdük öttü. Ama Jim hâlâ çalışıyordu. Ambalaj yerindeki homurtu durduğunda karanlık çökmek üzereydi. "Haydi bakalım, paydos zamanı geldi," diye seslendi kontrolörler.

Jim aşağı indi, kovasını boşaltıp öteki kovaların yanına bıraktı. Kontrolör son kovayı da işaretleyip toplamı yaptı. Irgatlar sigara sararak, konuşarak çevresinde bekleşiyorlardı. Sonra ırgatlara ayrılan barakalara doğru ağır ağır yürüdüler.

Jim önünde yürüyen yaşlı adamı görünce yetişmek için adımlarını sıklaştırdı. Adamın ince bacakları kaskatı kesildiğinden güçlükle yürüyordu. Jim yanına gelince, "Sen misin?" dedi.

"Birlikte yürürüz diye düşünmüştüm."

"Sana engel olan mı var?" Adamın sevindiği belliydi.

"Burada kimsen var mı?"

"Kimsem mi? Hayır."

"Peki hayatta yalnızsan neden bir düşkünler yurduna kapağı atıp belediyeye baktırtmıyorsun kendini?"

Adamın sesi horgörüyle buz gibiydi: "Ben ormancıyım. Bak evlat, eğer ormanı bilmezsen senin için hiçbir

anlam taşımaz bu. Benim yaşıma gelen ormancı azdır. Benim çalışmamı seyrederken az daha kalp krizi geçiren senin yaşındakileri çok gördüm ben. Şimdi ise boktan bir elma ağacına tırmanıyorum. Ben mi yardım kabul edeceğim! Ben bütün ömrüm boyunca yürek isteyen işler yapmışımdır. Otuz metrelik ağaç üzerindeyken ağacın yarılıp da emniyet kemerini parçaladığı zamanlar olmuştur. Üzerlerine devrilen ağaçlarla yarıyassı olmuş insanlar arasında çalıştım ben. Ben mi düşkünler yurduna gideceğim? 'Dan, gel çorbanı iç' diyecekler, gidip ekmeğimi çorbaya banacağım ve ekmeği emeceğim, öyle mi? Düşkünler yurdunu falan aklıma getirmeden, elma ağacına çıkar kendimi aşağı atarım daha iyi."

Ağaçlar arasında yürüyorlardı. Jim şapkasını çıkarmış elinde tutmaktaydı.

"Bir şey kazanamadın ama," dedi. "Yaşlanınca bastılar kıçına tekmeyi."

Dan'ın iri eli Jim'in kolunu dirseğinin üzerinden kavradı ve canını acıtana kadar sıktı: "Çalışırken pek çok şey elde ettim ama. Bir ağacın tepesine çıktığımda ne patronun, ne orman sahibinin, ne de şirket başkanının benim yaptığım işi yapacak yürekleri olmadığını bilirdim. Bendim o, ben. Oradan aşağı baktığımda her şey küçücük görünürdü, insanlar karınca gibiydiler, ama ben tepedeydim. Kendi boyuma uygun yerde. Pek çok şey elde ettim orada çalışırken, pek çok."

"Ama emeğinin kârını aldılar elinden. Onlar zengin oldular ve sen ağaca çıkamayacak kadar yaşlanınca da seni kapı dışarı ettiler."

"Orası öyle," dedi Dan. "Galiba epey yaşlandım, evlat. Yaptıkları şeyler için hiç üzülmüyorum artık... hiç."

İlerde alçak, beyaz badanalı baraka vardı; mal sahiplerinin ırgatlara ayırdığı elli metre uzunluğunda, her on adımda bir, küçük penceresi ve bir kapısı olan alçacık bir baraka. Açık kapılardan içerde mum ve lamba yandığı görülüyordu. Kapıların önüne oturmuş insanlar alacakaranlığa bakıyorlardı. Uzun barakanın önündeki tek çeşmenin çevresinde kadınlı erkekli bir kalabalık top-

lanmıştı. Sırası gelen suyun altında avuçlarını kavuşturuyor, yüzüne, saçlarına bir iki avuç su atıyor, bir an ellerini ovuşturuyordu. Kadınlar doldurmak için tenekeler ve tencereler getirmişlerdi. Çocuklar kapılardan içeri dışarı koşuşturup duruyorlardı sıçanlar gibi. Kalabalıktan yorgun, hafif bir mırıltı yükselmekteydi. Kadınlar ambalaj ve ayırma yerinden erkekler bahçelerden dönüyorlardı. Barakanın kuzey ucunda barakayla dik açı oluşturan ve ışıklarla aydınlatılmış bir kantin vardı. Burada çalışma kâğıtları teminatıyla, veresiye yiyecek ve giyecek satılırdı. Kantinin kapısında kadınlı erkekli uzun bir kuyruk oluşmuştu, bir grup da elleri kolları konserve yiyecekler ve ekmeklerle dolu olduğu halde dışarı çıkıyordu.

Jim ile Dan barakaya doğru yürüdüler.

"İşte köpek kulübesi," dedi Jim. "Yemeğini pişirecek bir kadını olsaydı insanın hiç de fena olmazdı doğrusu."

"Ben gidip bir kutu fasulye alacağım," dedi Dan. "Bu sersemler yarım kilo konserve fasulyeye on yedi sent ödüyorlar. Oysa o paraya iki kilo kuru fasulye alabilirler ki, bunu pişirdikleri zaman en az dört kilo eder."

"Sen neden öyle yapmıyorsun, Dan?"

"Vaktim yok, yorgun geliyorum ve hemen bir şeyler yemek istiyorum."

"Ötekilerin vakitleri var mı sanki? Kadınlar bütün gün çalışıyor, erkekler bütün gün çalışıyor ve millet kasabaya gidemeyecek kadar yorgun olduğu için kantin sahibi de bir kutu fasulyeye üç sent zam yapıyor."

Dan'ın seyrek sakalı Jim'den yana döndü: "Kafanı hep bir şeye takmış gidiyorsun değil mi evlat? Ağzındaki kemiği evirip çeviren bir köpek yavrusundan farkın yok. Çiğniyorsun, çiğniyorsun ama kemiğin üstünde bir iz bile bırakamıyorsun, kim bilir belki az sonra dişini bile kıracaksın."

"Yeteri kadar insan aynı kemiği çiğnerse sonunda kırarlar ama."

"Olabilir, ben köpeklerle ve insanlarla yetmiş bir yıl birlikte yaşadım, çoğunlukla kemiği birbirlerinden çalmaya çalıştıklarına tanık oldum. İki köpeğin bir kemiği kır-

mak için birbirlerine yardım ettiklerini hiç görmedim, ama çalmak için birbirlerini yediklerini çok gördüm."

"Sen insanda umut bırakmıyorsun," dedi Jim.

Yaşlı Dan dört tavşan dişini gösterdi: "Yetmiş bir yaşındayım. Sen kemiğini çiğnemeye devam et ve benim kusuruma bakma. Belki de köpekler ve insanlar eskiden oldukları gibi değillerdir artık."

Çamurlu meydana yaklaşırlarken çeşmenin başındaki kalabalıktan biri ayrılıp kendilerine doğru yürüdü. "Arkadaşım Mac," dedi Jim. "Esaslı adamdır."

Yaşlı Dan saygısızca bir tavırla, "Kimseyle konuşmak istemiyorum, fasulyemi bile ısıtacağını sanmıyorum," dedi.

Mac yanlarına gelmişti: "Merhaba Jim. Nasılsın bakalım?"

"İyi. Bu Dan, Mac. Birlikçiler kuzeyde çalışırlarken oradaymış."

"Tanıştığımıza memnun oldum," dedi Mac. Sesine saygılı bir ton vermişti. "O zamanlardan söz edildiğini duydum. Sabotaj falan varmış diyorlardı."

Mac'ın ses tonu yaşlı adamın hoşuna gitmişti. "Ben birlikçi değildim. Ben orman işçisiydim. O İşçi Birlikçileri iki yanlı çalışan orospu çocuklarıydı, ama iş de yaparlardı hani. Bir bıçkıhaneyi görmeleriyle yakmaları bir olurdu."

Mac o saygı tonunu bırakmadan, "İşi başarmışlarsa, insan ne diyebilir ki," dedi.

"Çok sert insanlardı. İnsan onlarla konuşmaktan zevk almazdı. Her şeyden nefret ederlerdi. Eh, ben gidip fasulyemi alayım artık." Yaşlı adam sağa dönüp yanlarından uzaklaştı.

Hava iyice kararmıştı. Göğe bakan Jim uçan bir V gördü. "Mac bak, nedir o?"

"Yaban ördekleri. Bu yıl epey erken göçüyorlar. Sen hayatında ördek görmemiş miydin?"

"Görmedim sanırım. Ama okumuşumdur."

"Jim, biraz sardalye ile ekmek yesek olur mu? Bu

gece yapacak çok işimiz var, boşu boşuna yemek pişirerek zaman kaybetmek istemiyorum."

Jim yeni işin yorgunluğuyla sallana sallana yürüyordu. Ancak arkadaşının sözlerini duyunca uzun kasları birden kasıldı, başını kaldırdı: "Neler tezgâhladın, Mac?"

"Bugün London'un yanında çalıştım. Tuttuğunu koparan biri, şimdiden yolun üçte ikisini aldı bile. Bu grubu istediği yöne çekebilirmiş. Başka bir gruba sözünü geçirecek birini de tanıyor. Onlar buranın en büyük meyve bahçesindeymişler, dört bin dönüm elma. London bu ücret indirimine öylesine kızmış ki, ne desen yapacak durumda. Hunter meyveliğindeki arkadaşının adı da Dakin. Bu gece oraya gidip Dakin'le konuşacağız."

"Gerçekten harekete başladın desene."

"Öyle görünüyor." Mac karanlık kapılardan birinden içeri girdi, az sonra bir kutu sardalye ve bir somun ekmekle döndü. Ekmeği kapının eşiğine dayayıp kutunun anahtarını çevirdi, açtı.

"Sana söylediğim gibi adamların nabızlarını yokladın mı?"

"Buna pek fırsat bulamadım. Biraz o Dan'la konuştum işte."

Mac kutuyu açmayı bıraktı: "Neden ama? Onunla konuşacak ne vardı ki?"

"Aynı ağaçtaydık."

"Neden başka bir ağaca gitmedin öyleyse? Bak, Jim, bizimkilerden çoğu, zamanlarını boşa harcarlar. Joy kedi yavrularına bile propaganda yapar örneğin. Zamanını öyle yaşlılarla harcama. İşe yaramaz o. Yaşlılarla konuşursan sen umutsuzluğa kapılırsın. Onların sille yiye yiye içleri boşalmıştır." Kutunun kapağını açıp yere bıraktı. "Haydi, bir dilim üzerine bir iki balık koy bakalım. London yemeğini yiyor, az sonra hazır olur. Onun Ford'uyla gideceğiz."

Jim çakısını çıkarttı, bir dilim üzerine üç sardalye koyup hafifçe üzerlerine bastırdı. Sonra kutudan biraz zeytinyağı döktü üzerlerine, üstüne de bir dilim kapattı.

"Kız nasıl?"

"Hangi kız?"

"Doğuran kız."

"İyi. London'un konuşmasını dinlesen beni Tanrı sanırsın. Ona doktor olmadığımı söyledim, ama o hâlâ ısrarla 'doktor' diyor bana. London doğumun başarısından beni sorumlu tutuyor. Kız üstüne bir şeyler giyip biraz boyansa filan oldukça iyi bir parça olacak ha. Bir sandviç daha yap, haydi."

Hava artık iyice kararmıştı. Kapılardan çoğu kapanmış, küçük pencerelerden dışarıya loş ışıklar vuruyordu. Mac sandviçini çiğnerken, "Buradakiler kadar çirkin bir kadın kalabalığı da görmemiştim şimdiye kadar," dedi. "Kampta yüzüne bakılabilir bir tane var, o da on üç yaşında. Haspanın kızı on sekizindeymiş gibi gelişmiş, ama elli yıl delikte yatmaya hiç niyetim yok doğrusu."

"Sen işinle yatak odasını iyice karıştırıyorsun sanırım."

"Neden olmasın?" diye sordu Mac. "Bütün gün güneş sırtımı kavururken kanım kızışıyor işte. Bunun nesi kötü?"

Gece oldukça soğuktu, karanlık gökyüzünde de pek az yıldız parlıyordu. Yakındaki odalardan konuşma sesleri geliyor, arada sırada hepsi kesilip biri işitiliyordu.

Jim sese kulak verdi: "Orada ne oluyor Mac?"

"Zar atıyorlar. Çok çabuk başladılar. Para yerine ne kullandıklarını kestiremiyorum doğrusu. Gelecek haftanın ücretine oynuyorlardır. Oysa kantinle hesabı kestiklerinde çoğunun beş parası kalmayacaktır. Bu akşam biri kantinden iki kavanoz kavurma aldı. Herhalde ikisini de yer ve sabaha hasta olur. İyi bir şeye karşı müthiş açlık duyuyorlar. Karnın açken kafanın hep bir şeye takıldığını hiç fark ettin mi Jim? Ben şöyle erimiş yağla yumuşacık olmuş patates püresi düşünürüm. O herif de garanti aylardır kavurma hayaliyle yaşıyordu."

Binanın önünden iriyarı bir adam geçiyor, yürüdükçe pencerelerdeki ışıklar üzerinde parlıyordu. "İşte London geliyor," dedi Mac.

London omuzlarını sallayarak yaklaştı yanlarına. Siyah saç çizgisinin hemen bitiminde bembeyaz görülüyordu dazlak yeri.

"Yemeğimi yedim," dedi. "Gidelim haydi. Ford'um arkada."

London dönüp geldiği yöne yürüdü. Mac ile Jim de adamı izlediler. Barakanın ardında üstü açık bir T model Ford duruyordu. Arabanın muşamba döşemesi eski ve yırtıktı, yarıklardan yaylar ve atkılları fışkırıyordu. London binip kontağı çevirdi. Gacırtılı bir homurtu yükseldi arabadan.

"Kolu çevir Jim," dedi Mac.

Jim bütün ağırlığıyla yüklendi krank milinin koluna: "Kontak kapalı mı? Kellemden olmak istemem doğrusu."

"Kapalı," dedi London. "Öndeki jigleyi de çekiver."

Motora hışırtıyla benzin doldu. Jim kolu çevirdi. Motor boğuldu, kol hızla ters döndü. "Az daha hapı yutuyordum. Kapatsana şu kontağı!"

"Hep böyle geri teper," dedi London. "Jigleyi it artık."

Jim bir daha çevirdi kolu. Motor çalıştı. Küçük farlar yandı. Jim arka koltuğa, eski lastiklerin, levyelerin ve çuvalların arasına oturdu.

"Biraz gürültülüdür ama gider yine de," diye bağırdı London. Geri geri gidip toprak yola girdi, meyve bahçesinden geçip asfalta çıktı. Araba takır tukur sesler çıkarıyor, kırık ön camdan içeri buz gibi hava doluyordu. Jim ön koltuğun arkasına sığınmaktan başka çare bulamadı. Arkalarında kasabanın ışıkları parlıyordu. Yolun iki yanında büyük, karanlık elma ağaçları vardı, arada sırada daha arkalardaki evlerin ışıkları görülüyordu. Ford büyük nakliye kamyonlarını, akaryakıt tankerlerini, gümüş renkli süt tankerlerini geçip arkada bıraktı. Bir çiftlikten büyük bir çoban köpeği fırlayınca London hayvanı ezmemek için direksiyonu kırdı.

"Çok yaşamaz," diye bağırdı Mac.

"Köpeğe çarpmaktan nefret ederim. Kedilere pek aldırmam ama. Radcliffe'den buraya gelene kadar üç kedi ezdim."

Araba saatte otuz mil yapıyordu. Zaman zaman silindirlerin ikisi ateşleme yapmıyor, yeniden çalışana kadar araba öksüre öksüre yol alıyordu.

Beş mil kadar gitmişlerdi ki, London hızı kesti ve "Yol şuralarda bir yerde olacak," dedi. Bir dizi gümüş renkli posta kutusu toprak yola girilecek yeri gösteriyordu. Yolun üstünde 'Hunter Kardeşler Meyvecilik Şti. S Marka Elmalar' yazılı bir tahta vardı. Araba ağır ağır ilerlemeye devam etti. Birden önlerine bir adam çıkıp elini kaldırdı. London arabayı durdurdu.

"Burada mı çalışıyorsunuz?" diye sordu adam.

"Hayır."

"İşçiye ihtiyacımız yok. Doluyuz."

"Arkadaşlarımızı görmeye geldik," dedi London. "Biz Talbot'un orada çalışıyoruz."

"İçki satmaya gelmiş olmayasınız?"

"Ne münasebet."

Adam elfenerini arabanın arkasına tutup eski iç lastiklere, demirlere baktı. "Pekâlâ, çocuklar. Çok kalmayın ama."

London gaza bastı: "Ukala herif!" diye söylendi. "Özel polisler kadar meraklısı da az bulunur." Arabayı bir dönemeçten sertçe aşırıp geldiklerini andıran uzun, alçak ve oda oda bölünmüş bir barakanın önünde durdu. "Burada epey adam çalıştırıyorlar," dedi. "Bunun gibi üç yatakhane daha var." Önüne gelen ilk kapıya gidip, yumrukladı. Kapı aralandı. Yağlı saçlı şişman bir kadın başını uzattı. London, "Dakin nerede kalıyor?" diye sordu.

Kadın adamın sesindeki otoriteden etkilenerek, "Üç kapı ötede bayım," dedi. "Karısı ve iki çocuğuyla."

"Teşekkürler." London konuşmaya devam etmek üzere olan kadını ağzı açık bırakıp yürüdü. London öteki kapıyı vurana kadar arkalarından baktı kadın. Dakin'in kapısı açılıp kapanana kadar da içeri girmedi.

"Kimdi?" diye sordu arkasından bir erkek.

"Bilmiyorum. İriyarı bir adam Dakin'i soruyordu."

Dakin ince yüzlü, hareketsiz ağızlı ve bakışları dikkatli bir adamdı. Sesi sert ve tekdüzeydi.

"Vay vay vay!" dedi. "Gel bakalım. Radcliffe'den çıktığımızdan beri görmedim seni."

"Doktor ve arkadaşını tanıştırayım Dakin. Doktor geçen gece Lisa'nın doğumunda yardımcı oldu. Duymuşsundur belki."

Dakin uzun, soluk elini Mac'a uzattı: "Duydum elbette. Burada çalışanlardan bir ikisi oradaymışlar. Başka bir şeyden söz etmediklerine bakılırsa duyan da Lisa'nın bir fil yavrusu doğurduğunu sanacak. Bu da bizim hanım doktor. Bunlar da çocuklarım, sağlıklıdır keratalar."

Karısı ayağa kalktı. İri göğüslü, yanaklarına allık sürmüş, gazlambasının ışığında altın dişleri parlayan bir kadındı. Boğuk bir sesle, "Tanıştığımıza memnun oldum çocuklar," dedi. "Kahve mi içersiniz, içki mi?"

Dakin'in gözleri gururla parlıyordu karısına bakarken.

Mac, havayı koklayan bir sesle, "Eh, doğrusu yolda epey üşüdük," dedi.

Altın dişler parıldadı: "Tam da düşündüğüm gibi. Birer içki iyi gelir." Kadın bir şişe viski ile bir bardak çıkardı. "İstediğiniz kadar alın, çocuklar. Nasıl olsa tepelemeden fazla dolduramazsınız."

Şişe ve bardak elden ele dolaştı. En son Bayan Dakin içti. Sonra şişenin mantarını yerleştirip şişeyi dolaba koydu.

Odada üç portatif iskemle ile çocuklar için iki portatif yatak vardı. Duvara da büyük bir kamp yatağı yaslanmıştı. "Epey eşyanız var Bay Dakin," dedi Mac.

"Küçük bir kamyonum var. Arasıra taşıma işi buluyorum, sonra kendi eşyamı taşıyorum işte. Eşim hamarat bir kadındır, zaman buldukça elişi yaparak para kazanır." Bayan Dakin kocasının kendisini övmesi karşısında gülümsedi.

London birden kibarlığı bir yana bıraktı: "Bir yere gidip konuşmak istiyoruz."

"Neden burada konuşmuyoruz?"

"Konuşacaklarımız biraz gizli de ondan."

Dakin karısına döndü. Sesi tekdüzeydi yine: "Sen çocukları alıp Bayan Schmidt'e git biraz."

Kadının yüzünde düşkırıklığı okunuyordu. Dudakları sarktı, altın dişi gözden kayboldu. Bir an karşı çıkacakmış gibi baktı kocasına. Ancak Dakin buz gibi bakışlarla bakıyordu kadına. Bayan Dakin birden gülümsedi: "Pekâlâ, sizler burada oturun konuşun bakalım. Ben zaten daha önce gitmeliydim Bayan Schmidt'e. Henry, tut kardeşinin elinden." Kadın tavşan postundan kısa ceketini giydi, sarı saçlarını eliyle düzeltti. "Siz keyfinize bakın." Kadının yürüdüğünü, ilerde bir kapıya vurduğunu duydular.

Dakin pantolonunu çekiştirip büyük yatağa oturdu, ötekilerin de iskemlelere oturmalarını işaret etti. Gözlerinden hiçbir şey okunmuyordu, tıpkı bir boksör gibi ne yöne baktığı da pek belli değildi: "Eh, nedir diyeceğin London?"

London yanağını kaşıdı: "Biz buraya geldikten sonra yapılan ücret indirimine ne diyorsun?"

Dakin'in sımsıkı kapalı ağzı birden titredi: "Ne diyeceğim, seviniyor değilim herhalde."

London oturduğu yerde öne doğru uzandı: "Ne yapılması gerektiği konusunda bir fikrin var mı?"

Örtülü bakışlar hafifçe parıldadı: "Yok. Senin var mı?"

"Örgütlenip bir şeyler yapabileceğimizi düşünür müsün hiç?" London kaçamak bir bakış fırlattı Mac'a.

Dakin bu bakışı görmüştü. Başıyla Mac ile Jim'i işaret etti: "Radikal mi bunlar?"

Mac bir kahkaha patlattı: "Geçinebilecek bir ücret isteyen herkes radikaldir."

Dakin bir an adamın yüzüne baktı. "Radikallere karşı değilim, ama şunu da iyice aklına sok: herhangi bir örgüt adına deliğe girmeye niyetim yok. Eğer bir örgüte bağlıysanız, bunu öğrenmek bile istemiyorum. Karım,

çocuklarım ve bir de kamyonum var. Adım falancanın defterine kayıtlı diye içeri girmek istemem. Söylemek istediğin nedir London?"

"Ortada toplanacak elma var Dakin. Adamları bir örgütlersek..."

Dakin'in gözlerinde hafif bir tehdit parıltısından başka hiçbir şey yoktu. Olgun sesiyle, "Pekâlâ," dedi, "ırgatları örgütledik. Toplanıp grev kararı aldılar. On iki saat içinde burası grev kırıcılarıyla dolar. Sonra ne olacak?"

London yanağını kaşıdı: "Grev gözcülüğüne başlarız."

"Bir toplantı yasağı çıkarırlar ve eli tüfekli yüz güvenlik görevlisini üstümüze salarlarsa?"

London sorgu dolu bakışlarla Mac'a baktı. Mac'tan buna kendisi yerine yanıt vermesini istiyordu. Mac ise düşünceliydi: "Biz sizin bu konuda ne düşündüğünüzü öğrenmek istedik Bay Dakin," dedi. "Deyin ki bir çelik fabrikasının üç bin işçisi greve gitti ve içeri kimseyi sokmamak için grev gözcülüğüne başladılar. Fabrikanın çevresinde tel örgü çit var. Patron tele yüksek voltajlı elektrik veriyor. Kapıya nöbetçiler koyuyorlar. Kolay iş bu. Ama bütün vadiyi kontrol altına almak için kaç güvenlik görevlisi gerek sizce?"

Dakin'in gözlerinde bir anlık bir parıltı göründü: "Tüfekliler," dedi. "Grev kırıcılarını dövdük diyelim, peki ya silahlılar ateşe başlarlarsa? Bu ırgat topluluğu ateşe falan gelemezler. Biri bir av tüfeği bile ateşlese tavşan gibi en yakın çalı dibine koşacaklardır. Bu durumda yabancı işçilerin içeri girmesini nasıl önleyeceğiz?"

Jim ağızdan ağıza bakıyordu: "Siz kendileriyle konuşursanız gelen grev kırıcılardan çoğu işi bırakırlar," dedi.

"Ya diğerleri?"

"Eline ayağına çabuk bir grup onları kolay halleder," dedi Mac. "Ben kendim ağaçlarda meyve topluyorum. Herkes çok içeriemiş durumda bu indirime. Elmaların da toplanması gerektiğini unutma. Çelik fabrikası gibi kapatamazsın meyve bahçesini."

Dakin kalkıp dolaptan şişeyi çıkardı, kendisine biraz içki koydu. Ötekilere de şişeyi işaret etti, ama üçü de başlarını salladılar.

"Bu ülkede grev hakkı var diyorlar, ama sonra grev gözcülüğüne karşı yasalar çıkartıyorlar," dedi Dakin. "Kısacası bize yalnızca işten çekilme hakkı tanıyorlar. Ben bu işlere karışmak istemem. Benim bir kamyonum var."

Jim, "Siz..." diye söze başladı, ama birden boğazının kupkuru olduğunu fark etti, öksürdü: "Siz elmalar toplandıktan sonra nereye gideceksiniz Bay Dakin?"

"Pamuğa."

"Oradaki çiftlikler daha da büyüktür. Burada indirime ses çıkartmazsak, orada daha büyük bir indirimle karşılaşabiliriz."

Mac teşvik edercesine gülümsedi: "Bunu yapacaklarını çok iyi bilirsin," dedi. "Her zaman aynı şeyi yapmışlardır: ırgatlar sonunda mücadeleye zorlanana kadar ücret indirimi."

Dakin viski şişesini bırakıp gidip büyük yatağa oturdu. Çalışırken eldiven giydiği için yumuşacık kalan uzun, beyaz ellerine baktı. Sonra elleri arasından yere baktı.

"Başıma dert açmak istemem ben. Hanımla çocuklarla şimdiye kadar gül gibi idare ettik, ama lanet olsun, siz de haklısınız, pamuk toplama ücretlerinde de indirim yapacaklardır. Neden rahat bırakmazlar bizi sanki?"

"Örgütlenmekten başka çare yok bence," dedi Mac.

Dakin sinirli sinirli başını salladı: "Sanırım öyle. Hiç istemediğim halde. Benden de bekliyorsunuz?"

London, "Dakin, sen bu grubu istediğin tarafa yöneltirsin," dedi. "Ben de benimkini."

"Herhangi bir yöne çekilmek istemeyene hiçbir şey yapamazsınız," diye Mac söze karıştı. "Dakin ile London'un konuşmaya başlamaları gerek. Adamları konuşturun. Hepsi öfkeli, ama konuşacak şeyleri tükenmemiş daha. Diğer işyerlerinde de konuşturmak gerek onları. Yarın ve öbür gün hep konuşsunlar. Sonra bir toplantı

yaparız. Böylesine öfkelenmiş insanlar arasında haber çabuk yayılır."

"Şu anda aklıma bir şey geldi," dedi Dakin. "Grev yaptık diyelim. Burada kamp kuramayız o zaman. Bizi devlet ya da eyalet yollarında da barındırmazlar. Nereye gideriz o zaman?"

"Bu benim de aklıma geldi," dedi Mac. "Bir fikrim var. Özel bir toprak parçası bulabilsek, işimiz hallolurdu."

"Belki. Washington'da ne yaptıklarını biliyor musun? Kamu sağlığına zararlı olduğu gerekçesiyle attılar grevcileri. Sonra da kulübeleri, çadırları hep yaktılar."

"Bunu biliyorum Bay Dakin. Ama kampta bu işlere bakan bir doktor olduğunu düşünün. O zaman bir şey yapamazlar."

"Sen gerçek doktor musun?" diye kuşkuyla sordu Dakin.

"Değilim, ama gerçek doktor olan bir dostum var ve bu işi de yapar sanırım. Ben bu işi çok düşündüm Bay Dakin, grevler konusunda çok şey okudum."

Dakin buz gibi gülümsedi: "Okumaktan daha fazla şeyler yaptığın belli," dedi. "Çok şey biliyorsun. Senin hakkında başka şey öğrenmek istemiyorum. Hiçbir şey bilmiyorum ben."

London, Mac'a döndü: "Bunların gerçekten üstesinden gelebileceğimize inanıyor musun doktor?"

"Bak London, kaybetsek bile öyle bir gürültü koparacağız ki, pamuk toplama ücretlerini indiremeyecekler. En azından bu kadar bir yararımız dokunacak."

Dakin de aynı fikirdeymiş gibi sallıyordu başını: "Ben sabah erkenden konuşmaya başlarım. Adamların öfkeli oldukları konusunda çok haklısın, müthiş içerlemiş durumdalar, ama ne yapacaklarını bilemiyorlar."

"Biz onlara bir fikir veriyoruz işte," dedi Mac. "Diğer çiftliklerdeki işçilerle de bağlantı kurmaya çalışın Bay Dakin." Ayağa kalktı. "Artık gitsek iyi olur derim ben." Elini uzattı. "Sizinle tanıştığıma memnun oldum Bay Dakin."

Dakin'in dudakları aralandı, beyaz ve düzgün takma dişleri göründü: "Üç bin dönüm elma bahçem olsaydı ne yapardım, biliyor musunuz? Bir çalının arkasına saklanır ve siz geçerken basardım beyninize kurşunu. Böylece pek çok beladan kurtulurdum. Ama küçük bir kamyonla birkaç parça eşyadan başka hiçbir şeyim yok."

"İyi geceler Bay Dakin, görüşürüz."

Jim ile Mac dışarı çıktılar. İçerde London'un Dakin'le konuşmasını duyuyorlardı.

"İyi insanlar bunlar, kızıl olabilirler ama yine de çok iyi insanlar."

London dışarı çıktı, kapıyı kapattı. Az ilerde bir kapı aralandı, dışarı bir ışık demeti düştü. Bayan Dakin ve iki oğlan kendilerine doğru yürümeye başladılar. "İyi geceler, çocuklar," dedi kadın. "Sizin gitmenizi bekliyordum."

Ford homurtuyla eve doğru yola koyuldu, barakanın ardındaki yerine yerleşti. Mac ile Jim London'dan ayrılıp kendi karanlık odalarına gittiler. Jim bir kilim parçasına sarınıp yere uzandı. Mac bir sigara yakıp duvara yaslandı. Bir süre sonra sigarayı bastırdı.

"Uyanık mısın Jim?"

"Evet."

"Çok akıllıca davrandın Jim. O pamuk lafını açtığında herif su koyvermek üzereydi. Çok akıllı bir iş yaptın."

"Yardım etmek istiyorum," diye bağırdı Jim. "Mac, çok kaptırdım bu işe kendimi. Uyumak istemiyorum."

"Uyusan iyi olur, bundan sonra geceleri çok işimiz olacak."

6

Rüzgâr ağaçlar arasındaki yollarda tozu dumana katıyor, dalları sallıyor, olgun meyveler yumuşak seslerle yerlere düşüyordu. Havada don vardı, rüzgâr kesildiğindeyse, sonbaharın o garip sessizliği kaplıyordu ortalığı.

Elma toplayıcıları ceketlerini sıkı sıkı düğmelemişler, çalışıyorlardı. Kamyonlar geçip gittikçe tozdan bir duvar rüzgâr yönünde uzaklaşmaktaydı.

Yükleme yerindeki kontrolör hesap yapmadığı zamanlar ellerini, defteriyle kalemini koyun postu ceketinin içine sokuyor, ayaklarını yere vurup duruyordu.

Jim kovasını kutunun yanına götürdü: "Çok üşüyorsun galiba?"

"Rüzgâr değişmezse daha da soğuk olacak," dedi kontrolör. "İnsanın ilikleri donuyor."

Aksi bakışlı bir oğlan gelip kovasını kutuya boşalttı. Kaşları gözleri üstüne, saçı da alnına iniyordu. Gözleri kızarmıştı.

"Elmaları zedeleme," dedi kontrolör. "Zedelenen yerde hemen çürüme başlar."

"Öyle mi?"

"Evet öyle." Kontrolör kalemiyle bir çizgi çekti. "O kova sayılmadı. Bir daha dene."

Alev alev yanan gözler düşmanlıkla baktı adama. "Başına bir gelecek var senin. Belanı bulacağın gün uzak değil."

Kontrolör öfkeden kıpkırmızı kesildi: "Ukalalık edeceksen ufak ufak yolunu tutsan iyi edersin."

Çocuk yere tükürdü: "Göreceksin gününü, ilk gidenlerden biri sen olacaksın!." Bilmiş bilmiş baktı Jim'in yüzüne. "Öyle değil mi, ahbap?"

"İşinin başına dönsen iyi edersin," dedi Jim. "Çalışmazsak gündeliği doğrultamayız."

Çocuk eliyle işaret etti: "Ben o dördüncü ağaçtayım, ahbap." Yürüdü gitti.

"Neler oluyor?" diye sordu kontrolör: "Bu sabah herkeste bir alınganlık var."

"Rüzgârdan olacak. Böyle esince sinir falan bırakmıyor insanda."

Kontrolör Jim'in sesinde alaycı bir şeyler sezdiğinden dikkatle yüzüne baktı: "Sen de mi?"

"Ben de."

"Havada ne var Nolan? Bir şeyler mi kaynıyor?"

"Ne demek istediğimi çok iyi anladın."

Jim kovasına diziyle yavaşça vurdu. Yanından geçen kamyondan korunmak için geri çekildi, bir an bir toz bulutunun ardında kaldı: "Belki de o küçük kara defter yüzünden bu kadar cahilsin," dedi. "Onu bırakıp biraz çevrene bak bakalım neler olup bitiyormuş."

"Anlaşıldı. Örgütleniyorsunuz ha? Eh, havada beladan başka şey yok zaten."

"Havada tozdan başka şey yok," dedi Jim.

"Ben bu tür tozu daha önce de gördüm Nolan."

"Öyleyse ne olup bittiğini de biliyorsundur." Jim yürümeye davrandı.

"Dur bir dakika Nolan." Jim döndü. "Sen iyi bir insansın, Nolan, iyi bir işçisin. Neler oluyor, söyle bakalım."

"Duyamadım," dedi Jim. "Neden söz ettiğini de anlayamadım."

"Adının karşısına bir nokta koyacağım."

Jim öfkeyle iki adım attı adama doğru: "Koy noktanı da için rahat etsin. Ben hiçbir şey söylemedim. Küçük bir çocuk sana karşı çıktı diye ne yapacağını bilemiyorsun."

Kontrolör huzursuzca çevresine bakındı: "Dalga geçiyordum seninle. Dinle Nolan, kuzey ucunda bir kontrolöre ihtiyaçları var. Sen bu iş için biçilmiş kaftansın. Yarın sabah işe başlayabilirsin, ücreti de daha iyidir."

Jim'in bakışları bir an öfkeyle kararda, sonra gülümseyerek yaklaştı adama. Yumuşak bir sesle, "Ne istiyorsun?" diye sordu.

"Açık konuşacağım Nolan. Bir şeyler dönüyor ortalıkta. Başkontrolör uyanık olmamı, neler olup bittiğini öğrenmemi istedi. Sen bana bilgi toplarsan, ben de o kontrolörlük için senin lehinde konuşurum. Saati elli sent."

Jim düşündü: "Bir bildiğim yok," dedi. "Benim de bir çıkarım olsaydı bir şeyler öğrenmeye çalışırdım belki."

"Beş dolara ne dersin?"

"İyi para."

"Tamam. Sen bir dolan ortalıkta. Bugünlük ücretini kaybetmemen için ben senin kovalarını tamammış gibi yazarım. Bakalım bir şeyler öğrenebilecek misin."

"Beni aldatmayacağından nasıl emin olabilirim?" diye sordu Jim. "Öğrendiklerimi sana söylersem, işçiler sonra öğrendiklerinde beni öldürürler."

"Sen hiç merak etme Nolan. Şef senin gibi iyi bir adam buldu, elden kaçırmak istemez. Elma toplama mevsimi sona erince de burada sürekli bir iş bulabilirsin, tulumbacılık falan gibi."

Jim düşündü: "Söz vermiyorum, ama kulağım kirişte olacak, bir şey öğrenirsem sana bildiririm."

"Aferin. Bir beşlik ve bir iş demek bu senin için."

"O kabadayı oğlanla bir konuşayım," dedi Jim. "O bir şeyler biliyor gibiydi." Dördüncü ağaca doğru yürürken çocuk dolu bir kovayla indi merdivenden.

"Şunları dökeyim şimdi gelirim," dedi.

Jim ağaca çıkıp dallardan birine oturdu. Ayırıcı kayışın homurtusu işitiliyor, ezme fabrikasından taze sıkılmış elma kokusu geliyordu. Uzaklardan manevra yapan bir lokomotifin düdük sesi ve buhar fosurtuları duyulmaktaydı.

Aksi çocuk bir maymun gibi tırmandı: "İş başlayınca koca bir taş bulup o orospu çocuğunun kafasını ezeceğim," dedi.

Jim, Mac'ın yöntemini kullandı: "O iyi adamın mı? Ne yaptı ki zavallı? 'İş başlayınca' demekle ne kastediyorsun?"

Çocuk yanına çömeldi: "Duymadın mı?"

"Neyi?"

"Sen gammaz olmayasın?"

"Değilim."

"Grev yapacağız!" dedi çocuk.

"Grev mi? Bu kadar iyi işimiz varken mi? Neden?"

"Bizi dolandırıyorlar da ondan. Yatakhaneler bit kay-

nıyor, kantin o boktan yer için yüzde beş kesinti yapıyor ve biz kalkıp buralara kadar geldikten sonra toplama ücretlerini indiriyorlar. İşte bu yüzden! Eğer bunu yapmalarına göz yumarsak pamuk işinde anamız ağlayacak."

"Mantıklı gibi," dedi Jim. "Senden başka kim katılıyor greve?"

Çocuk öfkeli gözlerini dikti Jim'e: "Ukalalık mı taslıyorsun bana?"

"Hayır, bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum, senin ise hiçbir şey söylediğin yok."

"Sana hiçbir şey söyleyemem. Şimdilik durumu açıklamıyoruz. Zamanı gelince öğrenirsin. Örgütlendik bile. Her şey hazır, kıyameti koparacağız. Bu akşam birkaçımız için bir toplantı var, ondan sonra sizleri haberdar edeceğiz."

"Bu işi kim tezgâhlıyor?"

"Söyleyemem. Söylersem her şey berbat olabilir."

"Pekâlâ," dedi Jim. "Öyle diyorsan öyledir."

"Söyleyebilsem söylerdim, ama söz verdim. Zamanı gelince öğreneceksin. Sen de bize katılacaksın değil mi?"

"Bilemem. Şimdikinden fazla bir şey bilmeyeceksem, katılmam."

"Grev kırıcılığı yapan herkesi öldüreceğiz, bunu şimdiden söyleyebilirim."

"Ben ölmek istemem doğrusu." Jim kovasını bir dala asıp doldurmaya başladı. "Bu toplantıya gidebilir miyim?"

"İmkânsız, oraya yalnız büyükler gidebilir."

"Sen de onlardan mısın?"

"Eh, içlerinde sayılırım."

"Kim bu büyükler?"

Çocuk kuşkuyla baktı Jim'in yüzüne: "Çok şey soruyorsun sen. Hiçbir şey söylemiyorum artık. Ajan mısın nesin?"

Jim'in kovası dolmuştu. Kaldırdı: "Ağaçlarda bunlar mı konuşuluyor?"

"Ne sandın? Sabahtan beri neredesin?"

"Çalışıyordum," dedi Jim. "Günlük ekmeğimi kazanıyordum. Esaslı iş doğrusu."

Çocuğun gözleri öfkeden alev alev yanıyordu: "Bize katılmadıktan sonra benden laf alamazsın artık."

Jim, Mac'ın yaptığını gördüğü gibi göz kırptı çocuğa: "Sakin ol, evlat. İş başlayınca ben de orada olacağım."

Çocuk aptal aptal sırıttı: "İnsanı amma da şaşırtıyorsun be."

Jim kovasını alıp kutuya ağır ağır boşalttı. "Saatin var mı?"

Kontrolör saatine baktı: "On bir buçuk. Bir şey buldun mu?"

"Yok canım. Çocuk palavra sıkıyormuş. Kendini gazete sanıyor. Yemekten sonra biraz aralarında dolaşırım."

"Mümkün olduğu kadar çabuk bilgi toplamaya bak. Kamyon sürebilir misin?"

"Elbette."

"Seni bir kamyonda çalıştırabiliriz."

"Bu çok iyi olur işte." Jim ağaçlar arasında yürümeye başladı. Merdivenlerdeki ve ağaçlardaki adamlar konuşuyorlardı. İki adamın üstünde bulunduğu yüklü bir ağaca çıktı.

"Selam evlat. Gel de katıl aramıza."

"Teşekkürler." Jim elma toplamaya koyuldu. "Bu sabah millet durmadan konuşuyor."

"Öyle. Biz de konuşuyorduk. Herkes grevden söz ediyor."

"Yeteri kadar insan grevden söz ederse grev yapılır," dedi Jim.

Ağacın yüksek dallarında olan öteki adam söze karıştı: "Jerry'ye bu işten hiç hoşlanmadığımı söylüyordum. Tanrı bilir elimize pek bir para geçmiyor ama, grev yapacak olursak hiçbir şey geçmeyecek."

"Şimdi öyle belki," dedi Jerry. "Ama sonra çok daha

fazlasını kazanacağız. Bu elma toplama işi uzun sürmez, ama pamuk işi uzundur. Bana kalırsa pamukçular burasını dikkatle gözlüyorlar. Biz koyun gibi her şeyi kabullenirsek pamukçular anamızı bellemek için ellerinden geleni yapmaktan kaçınmayacaklardır. Ben böyle düşünüyorum, ne derseniz deyin."

Jim gülümsedi: "Mantıklı geliyor."

"Ben hoşlanmıyorum bu işten," dedi diğer adam. "Kendimi kurtarabileceksem başımın belaya girmesini istemem. Çok kişinin canı yanar bu işte. Hiçbir yararını da görmüyorum. Ücretleri uzun süreli yükselten bir grev görmedim bugüne kadar."

"Grev kararı alınırsa grev kırıcı mı olacaksın?" diye sordu Jerry.

"Hayır, Jerry. Bunu yapmam. Greve gidilirse ben de katılırım. Kırıcılık yapmam, ama yine de hoşlanmıyorum bu işten."

"Örgüt falan kurulmuş mu bari?" diye sordu Jim.

"Öyle bir şey kulağıma çalınmadı henüz," dedi Jerry. "Toplantı falan isteyen de olmadı. Alesta bekliyoruz işte; benim düşünceme göre arkadaşlar greve giderlerse ben de onlara katılacağım."

Ambalaj yerinden soluksuz bir düdük sesi yükseldi. "Öğle oldu," dedi Jerry, "şuradaki kutuların altında sandviçim var, ister miydin?"

"Teşekkür ederim," dedi Jim. "Birlikte yola çıktığım arkadaşımı görmem gerek."

Jim kovasını kontrolörün yanında bırakıp ambalaj yerine doğru yürüdü. Ağaçlar arasından bir yanında yükleme platformu olan yüksek, beyaz badanalı bir bina görünüyordu. Ayırıcı kayış da durmuştu şimdi. Jim o tarafa yürürken platforma oturup ayaklarını sallandırmış kadın ve erkeklerin öğle yemeklerini yemekte olduklarını gördü. Binanın bir ucunda otuz kadar erkek toplanmıştı. Kalabalığın ortasında biri heyecanlı bir sesle konuşuyordu. Jim adamın sesinin yükselip alçalmasını duyuyor, ama sözlerini işitemiyordu.

Rüzgâr da artık kesildiğinden güneşin sıcaklığını hissediyordu insan. Jim'in geldiğini gören Mac kalabalıktan sıyrılıp ona doğru yürüdü. Elinde kâğıda sarılı iki paket vardı. "Merhaba, Jim. İşte yemeğimiz. Fransız ekmeği ve biraz dilimlenmiş jambon."

"Çok iyi, müthiş acıkmıştım."

"Arkadaşlardan çoğu kurşuna dizilmekten değil mide ülserinden gitmişlerdir. Senin orada işler nasıl?"

"Arı kovanı gibi kaynıyor. Her şeyi bilen bir oğlana rastladım. Bu akşam büyükler toplanacakmış."

Mac güldü. "Bu iyi işte. Gizli bilgiye sahip çenesi düşükler işe başladı mı diye düşünüyordum ben de. Bu çok işimize yarar. Senin oradakiler iyice öfkelenmişler mi?"

"Çok konuşuyorlar. Mac, kontrolör neler döndüğünü öğrenebilirsem bana beş dolarla sürekli iş verecek. Kulağım kirişte olacak dedim."

"İyi yapmışsın. Belki arada üç beş kuruş da çıkarırsın."

"Ona ne söylememi istersin?"

"Dur bakalım... havanda su dövüldüğünü, sabun köpüğü gibi söneceğini söyle. Heyecanlanacak bir şey yok de." Mac başını çevirdi. Kirli bir tulum giymiş, yüzü de kirden kapkara iriyarı bir adam sessizce yaklaşmıştı yanlarına. Adam yalnız olup olmadıklarını anlamak için çevresine bakındı.

"Beni komite gönderdi," dedi yavaşça. "İşler ne durumda?"

Mac şaşkın şaşkın baktı adamın yüzüne: "Sen neden söz ediyorsun, arkadaş?"

"Ne demek istediğimi bilirsin. Komite rapor istiyor."

Mac hiçbir şey anlamamış gibi Jim'e baktı: "Kaçırmış bu," dedi. "Ne komitesi, be adam?"

"Ne demek istediğimi biliyorsun..." Adamın sesi hafifledi. "Yoldaş."

Mac öfkeden yüzü kapkara kesilmiş halde bir adım geriledi: "Bu 'yoldaş' palavrası da nereden çıktı? O do-

muz radikallerdensen hiçbir işe yaramazsın sen. Haydi çocukları çağırmadan çek arabanı buradan."

Adamın tavrı birden değişiverdi: "Ayağını denk al, yavrum. Gözlerimiz üzerinde." Ağır ağır uzaklaştı sonra.

"Bu elmacılar pek akıllı sayılmazlarsa da yine de epey aceleci insanlar," dedi Mac.

"O herif ajan mıydı?"

"Elbette. Yüzündeki o kir tek başına doğanın eseri olamaz. Bizi çabuk fark ettiler ama, değil mi? Otur da bir iki lokma ye bakalım."

Toprağa çöküp kalın birer jambonlu sandviç yaptılar.

"İşte rüşvet alma şansın böylece suya düştü," dedi Mac, Jim'e dönüp bakarken yüzü ciddiydi. " 'Ayağını denk al' dedi herif, harbi konuştu. Şimdi geri çekilemeyiz artık. Bu adamların beş dolar için analarını satabileceklerini unutma. Başkalarını konuştur, ama sen ağzını açma artık."

"Bizi nasıl buldular dersin?"

"Bilemem. Kentten gelen polislerden biri tanımış olmalı. Sen ya da ben yakalanırsak buraya işleri çekip çevirecek birini daha çağırtsam iyi olur belki de. Bu iş yoluna girdi bir kere, yönlendirmek gerekir. Durum da çok uygun doğrusu."

"Bizi içeri tıkarlar mı dersin?"

Mac karşılık vermeden kalın bir kabuk parçasını çiğnedi: "İlk olarak bizi korkutmak isteyeceklerdir. Bak, ben ortalarda yokken biri sana linç edileceğini söylerse, olur de. Seni korkutmalarına izin verme, ama Joy'un numaralarını da yapmaya kalkışma. Çok çabuk davrandılar. Neyse, biz de yarın herekete geçeriz. Dün gece birkaç poster istettim. Yarın sabaha burada olur Dick para bulabilmişse. Bu akşam postadan da bir şeyler çıkabilir."

"Benim ne yapmamı istiyorsun?" diye sordu Jim. "Ben bu durumda yalnız konuşulanları dinliyorum, oysa ben de bir şeyler yapmak istiyordum."

Mac gencin yüzüne bakıp gülümsedi: "Seni her gün biraz daha fazla kullanacağım. İliklerine kadar kullanaca-

ğım seni. Görünüşe bakılırsa esaslı bir karışıklık çıkacak burada. Pamuk konusunda o söylediğin söz çok oturdu. Bu sabah sekiz on kişinin aynı şeyi sanki kendi akıllarına gelmiş gibi söylediklerini duydum."

"Bu gece nereye gideceğiz, Mac?"

"Lokanta arabası olan Al'ı hatırladın mı? Babasının küçük bir meyve bahçesi olduğunu söylemişti. Gidip Al'ın babasıyla bir konuşuruz diye düşünüyordum."

"Greve çıkıldığında işçilerin bir yeri olması gerektiğini söylerken orasını mı düşünüyordun."

"Bir deneyeceğim," dedi Mac. "Bu iş her an patlak verebilir. Balon şişirmek gibi bir şeydir bu. Patlayacağı anı önceden kestiremezsin. Aynı biçimde gelişen iki olay yoktur."

"Büyük toplantı yarın geceye mi öyleyse?"

"Öyle düşünüyorum, ama şu anda bir şey söyleyemem. İşçilerin öfkeleri burunlarında. Her an herhangi bir olayla patlayabilirler. Önceden bilinmez bu. Ben hazırlıklı olmak istiyorum. O yeri ayarlayabilirsem Doktor Burton'u çağırtacağım. Garip bir adamdır, partili değildir, ama yine de hep bizimkiler için çalışır. Sağlık işlerini yoluna koyarsa Kızıl Haç bizi kovalayamaz."

Jim toprağa uzanıp kollarını başının altına yerleştirdi: "Ambalaj yerindeki o gürültü neydi?"

"Bilmiyorum. Adamların canı tartışmak istiyordu sanırım. Belki de şimdi Darwin ile Tevrat'ı karşılaştırıyorlardır. Bunun için bile birbirlerine girebilirler her an. Bu duruma vardıklarında her şey bir kavga konusudur onlar için. Sen kendine çok dikkat et Jim. Biri heyecanlanıp senin kafana bir şey indirebilir."

"Artık başlasa keşke," dedi Jim. "Bir an önce başlamasını istiyorum. Başladıktan sonra daha çok yardımım dokunur gibi geliyor bana."

"Sakin ol hele," dedi Mac.

Saat birde işbaşı düdüğü çalana kadar orada yattılar. Ayrılırlarken Mac, "İş sona erince koşa koşa gel," de-

di. "Bu akşam biraz fazlaca çalışmalıyız. Belki Al yine yiyecek bir şeyler verir."

Jim kovasını bıraktığı kontrol yerine yürüdü. Ayırma kayışları dönmeye başladılar. Kamyon motorlarının homurtuları yükseldi. Ağaçlar arasında işçiler yüzleri asık işe gidiyorlardı. Jim kovasını alırken kontrol yerinde sekiz on kişi vardı. Kontrolör o anda bir şey söylemedi, ama Jim ilk kovasını getirdiğinde, "Bir şeyler öğrenebildin mi?" diye sordu. Jim kutuya elmaları teker teker yerleştirdi. "Bir şey olmadan sönecek gibi. Öfkeli olan pek az adamların içinde."

"Bunu nereden çıkardın?"

Jim, "Onları böyle öfkelendiren şeyin ne olduğunu biliyor musun?" diye sordu.

"Hayır. Ücretlerinin indirilmesi sanmıştım."

"Yok canım, Hunter çiftliğinin orada biri Hunter'in kantininden bozuk bir kutu balık almış. Hastalanmış sonra. Bu ırgatları bilirsin, biri içerleyince hepsine yayılır bu. Öğlen çoğu ile konuştum. Yatışmaya başlamışlar bile."

"Hepsinin bu kadar olduğundan emin misin?"

"Elbette. Benim beş dolar nerede?"

"Yarın alırım."

"O beşliği istiyorum, bir de daha iyi bir iş ayarlayacaktın."

"Bakacağım, yarın bir haber veririm."

"Sana bir şey söylemeden önce parayı almalıydım," diye söylendi Jim.

"Merak etme, alacaksın dedik sana."

Jim ağaçların arasına yürüdü. Tam bir merdivene tırmanacaktı ki, dallar arasından biri, "Dikkat et, merdiven sallanıyor," diye seslendi.

Jim, yaşlı Dan'ın ağaçta olduğunu fark etti. "Vay canına, bizim radikal delikanlıymış!" dedi Dan.

Jim dikkatle tırmandı. Merdivenin basamakları gevşemişti. Kovasını asarken, "Ne haber Dan?" dedi.

"Fena değil. Ben çok iyi değilim ama. O soğuk fasulye demir gibi oturdu mideme."

"Sıcak bir şeyler yemeliydin."

"Ateş yakamayacak kadar yorgundum. İyice yaşlanıyorum artık. Bu sabah canım kalkmak istemedi. Hava da buz gibiydi."

"O düşkünler yurdunu bir denemelisin," dedi Jim.

"Bilemiyorum. Herkes grevden söz ediyor, epey karışıklık çıkacak. Ben ise yorgunum. Şimdi karışıklık falan çıksın istemiyorum. Greve giderlerse ne yaparım ben?"

"Sen de onlara katılırsın. Önderlik edersin. Senin gibi yaşlı bir emekçiye herkes saygı duyar. Grev gözcülerinin başına geçersin."

"Yapabilirim herhalde." Dan eliyle burnunu silip parmaklarını salladı. "İstemiyorum ama. Bugün soğuk epey erken başlayacak. Akşama sıcak bir çorba istiyorum, buram buram dumanı tüten bir çorba, içinde et parçaları olsun, biraz da suyuna banacak kızarmış ekmek. Haşlanmış yumurtaya bayılırım. Ormandan cebimde parayla kasabaya indiğimde yarım düzine yumurta alıp sütte kaynatır, ekmeğime sürerdim. Bir oturuşta sekiz yumurta yediğimi bilirim. Ormanda iyi para kazanırdım. İki düzine yumurta bile yiyebilirdim. Keşke şimdi olsaydı. Bol bol tereyağ, biraz da karabiber."

"Dünkü gibi ateşli değilsin galiba, amca? Dün herkesten çok çalışabileceğini söyleyip duruyordun."

Yaşlı Dan'ın gözlerinden anılarının parıltısı uçup gitti. Seyrek sakalıyla çenesi uzadı: "Zamanını çeneyle geçiren çok gençten iyi çalışırım yine de." Öfkeyle elmalara uzandı. İri, kemikli eliyle de dala tutunmuştu.

Jim neşeyle bakıyordu adama: "Sen gösteriş yapmaya çalışıyorsun amca."

"Öyle mi? Gel yarışalım öyleyse."

"Sonunda kazanan meyve bahçesinin sahibi olduktan sonra, seninle benim yarışmam neye yarar ki?"

Yaşlı Dan elmaları kovasına doldurdu: "Siz gençlerin adam olmanız için daha kırk fırın ekmek yemeniz gerek. Çalışmanın ne demek olduğunu bilemezsin sen. At sürüsünden farkınız yok sizin, aklınız fikriniz daha çok

samanda. Bütün saman sizin olsun istiyorsunuz. Böyle ağlayıp sızlanmalarınızla iyi insanı hasta edersiniz siz." Dan'ın kovası dolmuştu. Çengelinden kaldırınca beş altı elma yuvarlanıp ağacın altına düştü. "Çekil yolumdan, çocuk!" diye bağırdı. "Çekil şu merdivenin önünden!"

"Olur amca, ama acele etme. Aceleyle fazladan bir şey kazanamazsın." Jim merdivenin üst basamağından yandaki dala çıktı. Kovasını asıp elma koparmak için uzandı. Arkasında bir çatırdı ve bir şeyin yere düşmesinden çıkan tok bir gürültü duydu. Aşağı baktığında yaşlı Dan'ı ağacın altında yatarken gördü. Adamın açık gözleri donup kalmıştı. Beyaz sakalı altında yüzü morarmıştı. Merdivenin iki basamağı kırılmıştı. "Amma da düştün, ha!" diye bağırdı Jim. "Bir yerine bir şey oldu mu, amca?"

Yaşlı adam hiç kıpırdamadan yatıyordu. Gözlerinde şaşkın bir soru vardı. Ağzı çarpılmıştı, dudaklarını yaladı.

Jim ağaçtan kayarak inip adamın yanında diz çöktü: "Neren acıyor, amca?"

Dan soluk soluğa, "Bilmiyorum," dedi. "Kıpırdayamıyorum. Kalçam kırıldı sanırım. Şimdilik sancım yok."

Herkes o yana koşuyordu. Jim çevredeki ağaçlardan atlayan adamları görüyordu. Kontrolör de kutuların yanından koşarak geldi. İşçiler bir halka oluşturdular adamın çevresinde.

"Ne oldu?"

"Nasıl oldu?"

"Bacağı mı kırıldı?"

"Ağaca çıkamayacak kadar yaşlı canım."

Yeni gelenleri eskileri itiyorlardı: "Bırakın geçeyim," diye bağırdı kontrolör. İşçilerin asık yüzleri ifadesizdi, hiç sesleri çıkmıyordu.

"Açılın biraz yahu!" diye bağırdı Jim. "Başına toplanmayın adamın!"

Adamlar yerlerinde kıpırdadılar. Arkalardan bir homurtu yükseldi. Biri, "Şu merdivene bakın!" diye bağırdı.

Bütün başlar bir anda kalktı, bütün gözler çürük basamakların kırılıp parçalandığı noktaya çevrildi. "İşte bizi bunların üstünde çalıştırıyorlar!" diye bağırdı biri. "Şuna bakın!"

Jim gruplar halinde koşanların ayak seslerini işitiyordu. Kalkıp kalabalığı açmaya çalıştı: "Çekilin ulan orospu çocukları. Boğacaksınız adamı."

Yaşlı Dan gözlerini kapatmıştı. Yüzü hâlâ girdiği şoktan bembeyazdı. Kalabalığın kıyısındakiler, "Merdivene bakın!" diye bağırmaya başlamışlardı. "Bizi bunların üstüne çıkarıyorlar işte!"

Adamların homurtuları, öfkelerinin homurtusu giderek artıyordu. Gözlerinden ateşler çıkıyordu. Öfkeleri ve henüz bulanık olan huzursuzlukları bir anda odak noktasını buldu.

"Bırakın geçeyim," diye bağırıyordu kontrolör.

Birden isteriyle tizleşmiş bir ses, "Sen çekil buradan, köpoğlu köpek!" diye bağırdı. Bir itişip kakışma başladı.

"Dikkat et Joe. Tutun Joe'yu. Bırakmayın! Ayaklarını tutun!"

"Haydi, bayım sen toz ol buradan."

Jim ayağa kalktı: "Çekilin artık hepiniz. Bu zavallıyı buradan götürmemiz gerek." Adamlar uykudan uyanır gibiydiler. Kalabalığın iç tarafındakiler açılmak için geri yaslandılar. "İki sopa bulun. Bir iki ceketten bir sedye yapalım. Tamam, sopaları ceketlerin kollarına geçirin. Şimdi de ilikleyin düğmeleri," dedi Jim. "Yavaş olun. Kalçası kırıldı galiba." Dan'in sakin, beyaz yüzüne baktı. "Bayıldı sanırım. Yavaş olun!"

Dan'ı uydurma sedyeye kaldırdılar. "Siz ikiniz taşıyın," dedi Jim. "Sizler de yol açın."

En az yüz kişi toplanmıştı şimdi. Sedye taşıyıcılar yürümeye başladılar. Yeni gelenler kırık merdivene bakıyorlardı. "Bakın bize kullanalım diye neler veriyorlar," diye söyleniyordu herkes.

Jim aptal aptal ağaca bakan bir adama döndü: "Kontrolöre ne oldu?"

"Ha? Joe Teague dövdü herifi. Tekmeyle beynini dağıtacaktı. Joe'yu tuttular ama. Kendini kaybetmişti."

"Öldürmediği iyi oldu," dedi Jim.

Kalabalık sedyenin ardından yürüyordu. Bahçenin her tarafından koşarak geliyorlardı şimdi. Ambalaj yerine yaklaştıklarında ayırıcı kayışın homurtusu kesildi. Yükleme kapılarından çıktı içerde çalışan kadınlar ve erkekler. Kalabalığa bir sessizlik çökmüştü şimdi. Adamlar sanki cenazedeymişler gibi kaskatı yürüyorlardı.

Mac ambalaj barakasının ardından koşarak çıktı. Jim'i görünce yanına koştu.

"Ne oluyor? Gel şöyle kenara."

Suskun kalabalık sedyenin ardından yürümeye devam etti. Yeni gelenlere alçak seslerle, "Merdiven, çürük bir merdiven," diyorlardı. Kalabalık Jim ile Mac'ın yanından geçti.

"Ne oldu? Çabuk anlat. Böyle öfkelilerken harekete geçmeliyiz."

"Yaşlı Dan. Ne kadar güçlü olduğunu söylüyordu. Merdivenin iki basamağı kırılınca sırtüstü yere düştü. Kalça kemiğinin kırıldığını sanıyor."

"Olan oldu," dedi Mac. "Böyle bir şeyler bekliyordum. Millet bu durumdayken çok bir şey gerekmez. Ellerine geçen bahaneye sarılırlar artık. Moruk bir işe yaradı sonunda."

"İşe mi yaradı?"

"Elbette. Bardağı taşıran damla oldu. Şimdi onu kullanabiliriz." Acele adımlarla kalabalığın ardından yürüdüler. Yüzlerce ayağın kaldırdığı toz, havayı ağır hareket eden kahverengi bir bulutla dolduruyordu. Kasaba yönünden manevra yapan bir lokomotifin şakırtıları işitilmekteydi. Kalabalığın çevresinde kadınlar oradan oraya koşuşuyorlardı, ancak erkekler suskundular, sedyenin ardından yatakhaneye doğru yürüyorlardı.

"Çabuk ol Jim," dedi Mac, "acele etmemiz gerek."

"Nereye gidiyoruz?"

"Önce London'u bulup ne yapması gerektiğini söyle-

meliyiz. Sonra da gidip bir telgraf çekmemiz gerek. Al'ın babasıyla da bir an önce konuşmalıyım. Bak, London orada işte."

Mac, ardında Jim olduğu halde koştu.

"Selam London," dedi Mac soluk soluğa, "O yaşlı adam, Dan, ağaçtan düştü. Olay başladı artık."

"İstediğimiz de bu değil mi?" London kasketini çıkartıp dazlak yerini kaşıdı.

"Hiç de değil. Şu anda yönetimi ele almazsak bu insanlar tam anlamıyla keçileri kaçırırlar. Bak uzun boylu zayıf arkadaşın orada. Çağır onu."

London ellerini boru gibi yaparakl, "Sam!" diye seslendi.

Jim, bunun o ilk gece ateşin başında oturan adam olduğunu gördü. "Dinle, London," dedi Mac. "Sen de Sam. Size çabucak bir şeyler anlatacağım, çok acelem var çünkü. Bu insanlar birkaç dakika içinde patlayabilirler. Sam, sen git ve bir toplantı yapmaları gerektiğini söyle onlara. Sonra başkan olarak London'u aday göster. Hemen seçerler onu. Kim ne derse onu yapacak durumdalar şimdi. Bütün yapacağın bu işte Sam." Mac yerden bir avuç toprak alıp ellerini ovuşturdu. Ayaklarıyla toprağı eşeledi. "Dinle, London. Başkan olur olmaz disiplinli olmak gerektiğini anlat onlara. On kişilik bir liste ver ellerine ve onları işleri planlayacak bir komite olarak seçmelerini söyle. Tamam mı?"

"Tamam, anladım."

"Bak, şimdi bunun nasıl yapılacağını anlatıyorum. Onların bir şeye karşı oy vermelerini istediğinde, 'Yapmak istiyor musunuz?' diye sor. Eğer aleyhte oy vermelerini istiyorsan, 'Bunu yapmak istemiyorsunuz, değil mi?' de. Hayır diye oy vereceklerdir. Her konu üzerinde oy vermelerini sağla. Her konu üzerinde. Buna hazırlar, anlıyor musun?"

Yatakhaneye baktılar; adamlar hâlâ suskundular, bir yerde uzun kalmadan oradan oraya yürüyorlar, ellerini kollarını sallıyorlardı, yüzleri uyuyorlarmışçasına sakindi.

"Siz nereye gidiyorsunuz?" diye sordu London.

"Grev patlak verince milletin kalabileceği küçük bir çiftlik aramaya. Hah, bir şey daha var, bu heriflerin en uyanıklarından birkaçını konuşmak için öteki çiftliklere gönder. En çok konuşanları seç. Hazır mısın?"

"Hazırım," dedi London.

"Arabanı verir misin biraz? Çabuk gitmemiz gerek."

"Yürütebilirseniz alın elbette."

Sam barakalara doğru koşarken London daha ağır adımlarla onu izledi. Mac ile Jim barakanın arkasına geçip eski Ford'u buldular. "Direksiyona sen geç Jim," dedi Mac. Barakanın öteki yanından gürültüler geliyordu. Jim kontak anahtarını çevirdi. Elektrik telleri küçük çıngıraklı yılanlar gibi sesler çıkarıyordu. Mac kolu çevirdi. Kalabalıktan ikinci bir kükreme yükseldi. Mac olanca gücüyle yüklendi kola. Motor çalıştı, gürültüsü kalabalığın gürültüsünü boğdu. Mac arabaya atladı.

"London yeni başkanımız artık. Haydi yürü şimdi!"

Jim geri geri çıkıp anayola doğru sürdü arabayı. Yol bomboştu. Yeşil, meyve yüklü ağaçlar batmak üzere olan güneşin altında enlemesine sermişlerdi gölgelerini. Araba, pistonları silindirlere vurarak ilerliyordu.

"Önce telgrafhaneye, sonra da postaneye," diye bağırdı Mac.

Kasabaya girdiler. Jim anacaddeye girip Western Union bürosunun önünde durdu.

"Postane de bir sokak ötededir."

"Jim, ben telgraf çekerken sende gidip William Dowdy adına mektup gelip gelmediğini öğren, tamam mı?"

Az sonra Jim üç mektupla döndü. Mac arabada oturuyordu. Mektupları açıp okudu.

"Vay canına! Dinle bak. Dick'ten bu. Joy cezaevinden kaçmış, nerede olduğunu bilmiyorlar. Duruşma için götürülürken bir polisi yumruklayıp kaçıvermiş. Ben telgrafla yardımcı istedim, Doktor Burton'u da sağlık işleri-

ne göz kulak olması için çağırdım. Dur, ben kolu çevireyim. Al'ın gezici lokantasına kadar bir gidelim."

Jim lokanta arabasının önüne geldiğinde, Al'ın boş tezgâhına dayanmış dışarı bakmakta olduğunu gördü. Arabadan indikleri anda Al tanıdı kendilerini. Şişman kolunu kaldırıp selamladı.

Mac yana kayan kapıyı açtı: "Selam Al. İşler nasıl?"

Al'ın gözleri heyecanla parlamıştı: "Çok iyi. Dün gece meyve bahçelerinden çok adam geldi."

"Millete ne esaslı köfte yaptığını söyledim durdum ben."

"Çok iyisin. Bir iki lokma yemek ister miydin?"

"Elbette. Parasını bile verebiliriz. Bizim gibi insanların da herhangi bir şey için para verebileceğini düşün."

"Bu senin komisyonun," dedi Al. "Milleti buraya yemeğe gönderdiğin için." Buzdolabını açıp iki köfte yaptı, ocağa yerleştirdi, çevrelerine de kıyılmış soğan doldurdu. "Sizin orada işler nasıl?"

Mac bir sır verecekmiş gibi tezgâha eğildi: "Bak Al, sana güvenebileceğimi biliyorum. Defterlerimizde adın var senin. Bize karşı çok iyi davrandın."

Al bu övgü karşısında kıpkırmızı kesilmişti: "Yürütecek bir işim olmasaydı ben de sizlerle olurdum. İnsan durumu, yapılan haksızlıkları falan görünce... eğer aklı varsa o yana geçer elbet."

"Öyle," dedi Mac, "akıl başında olan bir insana bir şey öğretmek gerekmez. O her şeyi kendisi görür."

Al sevincini saklamak için başını çevirdi. Köfteleri çevirerek, tahtasıyla düzeltti, soğanları toplayıp etin içine gömdü. Yüzüne gerekli ciddiliği vermeyi başarınca da yine Mac'a döndü.

"Bana güvenebileceğinizi biliyorsunuz. Anlatın bakalım neler oluyor?"

Mac bıçağın ucuyla hafifçe tezgâha vurdu: "Polisler Jim ile benim hakkımda sorular sorabilirler."

"Sizi tanımıyorum bile," dedi Al.

"Doğru. Bak durum şöyle Al: bu vadi her an greve gidebilir. Bizim çalıştığımız yerde olaylar patlak verdi bile. Bu gece başka yerlerde de bir şeyler olabilir."

"Sizin geçen günkü konuşmalarınızdan bunun pek uzak olmadığını anlamıştım. Benden ne istiyorsunuz?"

"Şu köfteleri alsak iyi olacak." Al tabaklara köfteleri, patates püresini, havuç ve turpları doldurdu.

"Salça da ister misiniz, beyler?"

"Sür bakalım," dedi Mac.

Al yemeğin üstüne salça gezdirip tabakları önlerine bıraktı: "Devam et şimdi."

Mac ağzını doldurdu. Bir yandan çiğniyor bir yandan boğuk sesle konuşuyordu.

"Babanın küçük bir çiftliği olduğunu söylemiştin."

"Evet, orada saklanmak ister misiniz?"

"Hayır," Mac çatalıyla Al'ı işaret etti, "bu vadide bir tek elma bile toplanmayacak."

"Ama... bayım..."

"Bekle. Babanın çiftliğinde tarla var mı?"

"Beş dönümlük bir yer var. Saman yığar oraya, ama şimdi boş."

"Bak," dedi Mac, "elimizde gidecek yerleri olmayan bir iki bin kişi var. Milleti çiftliklerden kovacaklar ve yolda kamp kurmalarına izin vermeyecekler. Eğer o beş dönümde kamp kurabilirlerse, kurtulurlar."

Al'ın yüzünde korku ve kuşku vardı şimdi: "Bayım, olamaz bu. Babamın buna razı geleceğini sanmam."

"Elmalarını çabucak ve parasız toplarlar," dedi Mac, "öteki bahçeler kapalı olacağına göre elma fiyatları da yükselecektir."

"Peki kasabalılar daha sonra canına okumazlar mı babamın?"

"Kimler örneğin?"

"Lejyonerler, falan. Gizlice gelip döverler babamı."

"Sanmıyorum. İstediğini toprağına almakta serbesttir. Kampı da bir doktor kurup temizliğinden sorumlu olacak. Baban da ürününü para ödemeden toplayacak."

Al başını salladı: "Bilemiyorum."

"Öğrenmek kolay," dedi Mac, "gidip babanla konuşalım."

"Burayı kapatamam ben."

Jim o ana kadar unuttuğu yemeğini görüp; yemeye başladı. Mac'ın kısılmış gözleri bir an bile ayrılmıyordu Al'ın yüzünden. Oturup lokmasını çiğnerken hâlâ Al'a bakıyordu. Al sinirlenmeye başlamıştı: "Korktuğumu sanıyorsunuz," diye söze başladı.

"Ben gözümle görmediğim şeye inanmam. Yalnızca bir insanın, istedikten sonra, işyerini bir saatliğine neden kapatmadığını merak ediyorum."

"Erken yemek yiyenler az sonra gelirler."

"Bir saate kalmadan dönerdin."

Al bocalıyordu: "Babamın buna evet diyeceğini sanmıyorum. O da kendisini korumak zorunda, değil mi ama?"

"Daha bir şey olmadı ki? Ne olacağını nereden bilebilirsin?" Mac'ın sesinde bir soğukluk vardı şimdi. Bir düşmanlık.

Al bir bez parçası alıp tezgâhı silmeye koyuldu. Heyecanlı bakışları Mac'ın gözlerini buluyor, bakışlarını kaçırıyor, sonra yine bakıyordu. Sonunda bir adım yaklaştı. "Peki," dedi. "Kapıya bir kart asarım. Babamın bunu kabul edeceğini sanmıyorum, ama yine de sizi oraya götüreceğim."

Mac gülümsedi: "Aferin sana. Bunu unutmayacağız. Bir daha elinde yirmi beşlik olan bir ırgat gördüğümde kendisini doğruca buraya köfte yemeye göndereceğim."

"Paranın karşılığını veriyorum ben," dedi Al. Uzun aşçı şapkasını çıkardı, kollarını indirdi, gazı kapattı.

Mac yemeğini bitirmişti: "Çok lezzetliydi."

Jim geç kalmamak için birbiri ardından yutuyordu lokmalarını.

"Arkada küçük bir arabam var," dedi Al. "Siz beni izleyin, böylece hem başım belaya girmez, hem de size bir iyilik yapmış olurum."

Mac kahvesini bitirdi: "Oldu Al. Kötü insanlarla arkadaşlık etme sakın!"

"Ne demek istediğimi anlamışsınızdır."

"Anladım elbette. Haydi gidelim Jim."

Al bir kâğıda bir şeyler yazıp yüzü dışarı gelmek üzere kapının camına iliştirdi. Al eski bir Dodge ile arsadan çıktığında Jim de motoru boşta çalıştırıyordu. Jim onun ardından doğuya doğru sürdü arabayı, ırmağın üzerindeki beton köprüden geçip kırlara çıktılar. Güneş artık iyice alçalmıştı, sonbahar tozuyla kıpkırmızı ve sıcaktı. Yol kenarındaki elma ağaçları tozdan boz bir renge bürünmüşlerdi.

Mac dönüp ağaçların arasına baktı: "Kimse çalışmıyor, acaba London işi ele aldı mı dersin. Kutular orada ama çalışan falan yok."

Asfalt yerini toprak yola bırakmıştı. Ford engebeli yolda zıplıyordu. Bir mil kadar sonra Al'in toz bulutu bir avluya girdi. Jim de onu izleyip yanında durdurdu arabayı. Avluda beyaz bir su kulesi yükseliyor, tepesinde de bir yeldeğirmeni güneşin altında parıltıyla dönüyordu. Tulumba derin, dolgun bir sesle takırdıyordu. Küçük beyaz çiftlik binasının hemen yanında başlıyordu elma ağaçları. Ördekler su deposundan sızan suların oluşturduğu çamurlar içinde debeleniyorlardı. Büyük bir samanlığın yanında tel bir kafes içinde iki İngiliz av köpeği havlayarak tellere atıyorlardı kendilerini. Ev alçak bir çitle çevriliydi. Çitin gerisinde iri ve kırmızı sardunyalar vardı, kırmızı yaprakları dökülmeye başlamış bir sarmaşık evin kapısı üzerinden sarkıyordu. Avluda tombul Plymouth piliçleri dolaşıyor, gıdaklayarak yeni gelenlere başlarını sallıyorlardı.

Al arabadan çıktı: "Şu köpeklere bakın. Vadinin en esaslı köpekleridir. Babam onları benden çok sever."

"Beş dönüm toprak nerede Al?" diye sordu Mac.

"Şu tarafta, ağaçların arkasında, öteki yolun üstünde."

"Güzel. Şimdi gidip babanı bulalım. Köpeklerini sever dedin ha?"

Al güldü: "Bir dokun bak seni nasıl çiğ çiğ yiyor."

Jim yeni badana olmuş samanlığa bakıyordu. "Güzel bir yer," dedi. "Her insan böyle bir yerde yaşamaya can atar,doğrusu."

Al başını salladı: "Öyle ama bakması da çok güç, adamın canı çıkıyor. Babam sabahın köründen gece karanlık basana kadar çalışıyor, yine de bir türlü işlere yetişemez."

"Baban nerede, haydi bulalım onu," diye Mac ısrar etti.

"İşte, meyve bahçesinden geliyor, orada."

Mac bir an yaklaşan adama baktı, sonra köpek kulübesine yürüdü. Köpekler sevgi homurtularıyla kendilerini tele çarptılar. Mac aralıktan parmaklarını sokup hayvanların burunlarını okşadı.

"Köpek sever misin Mac?" diye sordu Jim.

Mac sinirli bir sesle, "Ben her şeyi severim," dedi.

Al'ın babası yaklaştı; oğluna hiç benzemiyordu, ufak tefek ve bir tazı kadar canlıydı. Bir iç kaynaktan kollarına ve bacaklarına, parmaklarına enerji doluyordu sanki, adamın tüm gövdesi hareket halindeydi. Bembeyaz saçları fırça gibiydi, kaşları ve bıyığı tel teldi. Kahverengi gözleri fıldır fıldır arı gibi dönüyordu. Konuşurken yapacak bir işleri olmadığından parmaklarını tempo tutar gibi iki yanına vurup duruyordu. Sözcükleri de kendisi gibi çabuk, sinirli ve kesikti.

"İşinin başından niye ayrıldın?" diye sordu Al'a.

Al hemen savunmaya geçmişti: "Şey, düşündüm ki..."

"Çiftlikten uzaklaşıp kasabada iş kurmak isteyen, tembel tembel ortalıkta dolaşmak isteyen sendin. Badana yapmayı da hiç sevmezdin. İşinin nesi var şimdi?" Gözleriyle yeni gelenleri, giysilerini, ayakkabılarını tarıyordu.

Mac hâlâ köpek kulübesine bakıyor ve hayvanların burunlarını okşuyordu.

"Bu beyleri getirdim, seninle görüşmek istiyorlar," dedi Al.

Adam, Al'ı başından kovarcasına, "Eh, geldiler işte," dedi, "artık sen işinin başına dönebilirsin."

Al, yıkanmak üzere olan küçük bir köpeğin incinmiş bakışlarıyla baktı babasına, isteneye isteneye arabasına binip kasabaya döndü.

"Böyle av köpeklerini çoktandır görmemiştim," dedi Mac.

Al'ın babası Mac'ın yanına yaklaştı: "Çoktandır değil hayatında görmemişsindir." Bir yakınlık doğmuştu aralarında.

"Sık sık ava çıkar mısınız?"

"Mevsim kaçırmam. Epey de kuş vururum. Pek çok kimse seter tipi kullanır, ama seter ağ ile avlanacak kuşlar içindir, oysa artık kimse ağ ile kuş avlamıyor, gerçek avcı köpeği bunlardır."

"Benekli olanından pek hoşlandım."

"İyidir. Ama öteki küçük haspanın eline su dökemez. Adı Mary'dir, kulübedeyken çok uysaldır, ama kıra çıktı mı yerinde duramaz. Onun kadar iyi koşan köpek görmedim bugüne kadar."

Mac hayvanların burunlarını okşadı yine: "Samanlığa açılan delikler var arkada, samanlıkta serbest kalmalarına izin veriyor musunuz?"

"Hayır, yatakları duvarın dibindedir. Orası daha sıcak olur."

"Dişisi yavrularsa birtane isterdim."

Yaşlı adam, "Her isteyene yavru vermeye kalkacak olsam, yıl boyunca her gün yavrulaması gerek," dedi.

Mac bakışlarını adamın gözlerine çevirdi: "Adım McLeod." Elini uzattı.

"Benimki de Anderson. Ne istiyorsunuz?"

"Sizinle açık konuşacağım."

Güneş batmış, tavuklar ortadan yok olmuşlardı. Ağaçların altına akşam serinliği çökmüştü

"Bir şey mi satıyorsunuz Bay McLeod? Şimdiden söyleyeyim, istemem."

"Bir şey satıyoruz, ama yepyeni bir ürün bu."

Sesinin tonu Anderson'a güven vermiş gibiydi: Adam, "Mutfağa buyrun, birer fincan kahve içeriz," dedi.

"Seve seve."

Mutfak da ev gibi boyalı, temiz, derli topluydu. Ocağın nikel süsleri ıslak sanılacak kadar özenle parlatılmıştı.

"Burada tek başınıza mı yaşıyorsunuz Bay Anderson?"

"Oğlum Al yatmadan yatmaya gelir. İyi çocuktur." Yaşlı adam, bir kesekâğıdından titizlikle kesilmiş çam çırası çıkardı, ocağa yerleştirdi, üzerine birkaç parça tahta, en üste de kuru elma ağacı tahtası koydu. Ateşi o kadar güzel hazırlamıştı ki, kibriti yakar yakmaz tahtalar alev aldı. Ocaktan çıtırtılarla birlikte bir sıcaklık yükseldi. Adam kahve maşrabasını da ateşe sürüp içine çekilmiş kahve koydu. Bir kutudan aldığı iki parça yumurta kabuğunu da maşrabanın içine attı.

Mac ile Jim yepyeni, sarı muşambayla kaplı mutfak masasının başına oturdular. Anderson işini bitirince gelip karşılarına yerleşti, ellerini masanın üzerine koydu. Dışarı salıverilmelerini isteyen iyi köpekler gibi hareketsizdi elleri.

"İstediğiniz nedir Bay McLeod?"

Mac'ın adaleli yüzünde bir şaşkınlık seziliyordu. Duraksayan bir sesle, "Bay Anderson, elimde esaslı kozlar yok," dedi. "Olanları da iyi oynamak, en yüksek yararı sağlamak zorundayım. Ama bunu yapmak istemiyorum. Kâğıtlarımı önünüze açmaya karar verdim, kazanırsam ne âlâ, olmazsa canınız sağ olsun."

"Bekliyorum öyleyse McLeod."

"Durum şöyle. Yarına kadar iki bin kişi greve gidecek ve elma toplama işi duracak."

Anderson'un elleri ne olup bittiğini anlamak istiyormuş gibi, önce hareketsiz kaldı, sonra yine sakinleşti.

"Grevin nedeni ücretlerdeki indirim," diye Mac devam etti, "patronlar grev kırıcılar getirtecekler, epey karışıklık çıkacak. Yalnız bütün vadide grev gözcülüğü yapacak kadar insan greve gidiyor. Bilmem anlatabildim mi?"

"Birazını anladım, ama nereye varmak istediğinizi kestiremedim daha."

"Anlatayım. Aradan çok geçmeden yollarda, ya da kamu arazisinde toplanmaya karşı bir yasa çıkarırlar. Mal sahipleri de işçileri izinsiz girdikleri gerekçesiyle kendi topraklarından atacaklardır."

"Ben de bir mal sâhibiyim. Benden ne istiyorsunuz?"

"Al sizin beş dönümlük bir tarlanız olduğunu söyledi." Anderson'un elleri iz peşinde köpekler gibi kıpırtısız ve gergindi.

"Bu beş dönüm toprağınız özel mülkiyettedir. Orada insan barındırabilirsiniz."

"Bir şey sattığınızı söylemiştiniz, bunun ne olduğunu söylemediniz hâlâ."

"Torgas Vadisinin elmaları pazara sürülmeyince elma fiyatları artar, öyle değil mi?"

"Elbette."

"Eh, sizin ürününüz de bedava toplanacak öyleyse."

Anderson rahatlamış gibi, yavaşça arkasına yaslandı. Kahve maşrabası fokurdamaya başlamıştı.

"O tür insanlar tarlamı çöplüğe çevirirler."

"Asla. Düzeni korumak için bir komite kuruldu bile. İçki içmek bile yasaklanacak. Sağlık işleri için bir doktor yola çıktı. Sokaklarıyla filan derli toplu bir kamp yeri yapacağız."

Anderson derin bir soluk aldı: "Bana bak, delikanlı, burası benim tapulu malım. Komşularımla iyi geçinirim. Böyle bir şey yaptığım takdirde kıyameti koparacaklardır."

"Burası sizin, öyle demiştiniz," dedi Mac. "İpoteği falan var mı?"

"Var."

"Komşularınız kim peki? Ben söyleyeyim: Hunter, Gillray, Martin. İpotek kimde? Torgas Finans Şirketinde. Torgas Finans Şirketi kimin? Hunter, Gillray ve Martin. Sizi sıkıştırıyorlar mı? Çok tabii ki sıkıştırıyorlar. Daha ne kadar dayanabileceksiniz? Bir yıl belki. Sonra da burası Torgas Finans'ın eline geçecek. Öyle değil mi? Peki işçilik ödemeden ürünü kaldırırsanız ve elmaları yüksek fiyatla satarsanız: bu para ipoteği kaldırmanıza yetmez mi?"

Anderson'un gözleri parlıyordu. Yanakları öfkeden kıpkırmızı kesilmişti. Elleri masanın altına girip saklandılar. Bir an soluk alamıyormuş gibi oldu: "Kartlarını masanın üstüne bırakmadın delikanlı, kozlarını oynadın sen," dedi. "İpotekten bir kurtulabilsem... pazara bir girebilsem..."

"Biz size pazara girebilmeniz için iki alay adam veriyoruz işte."

"Doğru ama komşularım beni mahvederler."

"Hiçbir şey yapamazlar. Size ya da malınıza dokunacak olurlarsa vadide bir tek sağlam samanlık bırakmayız."

Anderson'un ince, yaşlı çenesi kasılmıştı: "Bu işten sen ne kazanacaksın?"

Mac sırıttı: "Onu da açık açık söyleyebilirim. Ama buna inanıp inanamayacağınızı bilemem. Jim'le ben sık sık dövülürüz, arada sırada da serserilikten altmış gün deliğe tıkılırız."

"O kızıllardan mısınız siz?"

"Kazandın, o kızıl denilenler bizleriz işte."

"Peki bu grevle siz ne kazanacaksınız?"

"Bizi yanlış anlamayın Bay Anderson. Grevi biz başlatmadık. Gillray, Martin ve Hunter başlattılar. Irgatlara ne ödeyeceğinizi size onlar söyledi değil mi?"

"Eh, Üreticiler Birliği söyledi. Onu da yöneten Torgas Finans'tır."

"Tamam. Biz başlatmadık grevi. Ama bir kere başladığına göre başarılı olmasını isteriz. Irgatların arkalarına

bakmadan kaçmalarını önlemek, onlara ne yapmaları gerektiğini öğretmek isteriz. Siz de bize katılırsanız bir daha ömrünüz boyunca işçi sorununuz olmaz."

"Bir kızıla güvenip güvenemeyeceğimi bilemiyorum," dedi Anderson.

"Bunu hiç denemediniz ama, Torgas Finans'a güvenmeyi denediniz."

Anderson buz gibi bir gülümsemeyle baktı karşısındakine. Elleri masanın üstüne çıktı, köpek yavruları gibi oynamaya başladılar: "Bu iş benim sonum olur, belki de buralardan göçmeme yol açar," dedi. "Tanrı bilir ya zaten geleceğim bu olacak. Hiç olmazsa eğlenirim biraz. Chris Hunter'in zarar gördüğünü görmek için çok şey verirdim." Kahve iyice kaynamıştı, havayı kahve kokusu dolduruyordu. Elektrik ışığı Anderson'un beyaz kaşlarında, fırça gibi saçlarında parlıyordu. Adam maşrabayı kaldırıp ocağı bir gazete kâğıdıyla dikkatle sildi.

"Size biraz kahve vereyim Bay Kızıl."

Ama Mac ayağa fırlamıştı bile: "Teşekkür ederim, ama artık gitmemiz gerek. Bu işten kârlı çıkmanızı sağlayacağız. Şu anda yapacak milyonla işimiz var. Yarın görüşürüz." Yaşlı adamı elinde kahve maşrabasıyla bırakıp çıktılar. Mac avluda koşuyordu. "Amma da güç işti," diye söylendi, "her an yanlış bir şey söyleyeceğim diye ödüm koptu. Moruk epey dişli doğrusu. Bir avcının böyle olacağını bilmeliydim."

"Ben adamdan hoşlandım," dedi Jim.

"İnsanları hemen sevmeye kalkışma Jim. İnsanları sevmekle zaman öldüremeyiz."

"Finans Şirketi konusunu nereden öğrendin Mac."

"Bu geceki postadan çıktı. Tanrı o köpeklerden razı olsun. Atla Jim, kolu ben çeviririm."

Pırıl pırıl gecede sallana sallana yol alıyorlardı. Titrek farlarsa, güçlükle aydınlatıyordu yolu. Jim bir an gökyüzüne baktı: "Öyle heyecanlıyım ki. Şu yıldızlara bak Mac, milyonlarca..."

"Sen önüne bak," diye homurdandı Mac. "Bak Jim, şimdi aklıma geldi. Bu öğlen yanımıza gelen herif bizim

kimliğimizi bildiklerini gösterir. Bundan sonra kendine çok dikkat et ve kalabalıktan pek ayrılma. Bir yere gideceksen yanına sekiz on kişi al."

"Yani bizi öldürmek isteyeceklerini mi söylüyorsun?"

"Elbette. Biz çekilirsek ortalık yatışır diye düşüneceklerdir."

"Peki, ne zaman bana da bir iş vereceksin Mac? Bir köpek gibi senin ardında dolaşmaktan başka bir şey yaptığım yok."

"Çok hızlı öğreniyorsun evlat. Bir işe yarayacağın zaman seni kullanacağım, bundan hiç kuşkun olmasın. Bir iki güne kadar bir grup grev gözcüsünün başına geçebilirsin. Sola dön Jim. Bundan sonra kasabadan geçmemeye çalışsak bizim için daha iyi olur."

Jim arabayı engebeli ara sokaklara soktu. Bir saat sonra çiftliğe gelmişler, elma ağaçlarının arasındaki karanlık yola girmişlerdi. Ayağını iyice basmıştı gaz pedalına, eski Ford yine de güçlükle ilerliyordu. Birden önlerinde göz kamaştırıcı bir ışık belirdi, gözlerinin tam içine tutuldu. Aynı anda paltolu iki kişi, ön taraftan yolun ortasına koştular. Jim arabayı durdurdu.

Işığın arkasından biri, "Tamam, bu herifler!" diye bağırdı. Paltolulardan biri arabanın yanına gelip kapıya yaslandı. Motor hâlâ boşta çalışıyordu. Üzerlerine tutulan ışık nedeniyle arabanın yanındaki adamın yüzü seçilemiyordu.

"Yarın sabah şafak sökmeden ikinizin de Torgas Vadisinden defolup gitmenizi istiyoruz," dedi adam, "anlaşıldı mı?"

Mac ayağını uzatıp hafifçe Jim'in bacağına dokundu. Sesi birden tatlılaşmıştı: "Neden ama bayım? Biz bir şey yapmadık ki."

"Palavrayı kes ahbap! Kim olduğunuzu, ne olduğunuzu çok iyi biliyoruz. Buradan defolup gitmenizi istiyoruz, o kadar işte."

"Siz yasa iseniz, biz de yurttaşız," diye söylendi Mac. "Bizim de yargılanmaya hakkımız var. Ben de vergi ödüyorum bu ülkede."

"O zaman köyüne git de orada öde vergini. Yasa masa yok burada, biz yurttaşlar komitesiyiz. Siz kızıllar buraya gelip de ortalığı karıştıracağınızı sanıyorsanız, çıldırmışsınız derim ben. Şu teneke kutuna bin ve buradan defol, yoksa bir kutu içinde gidersin, anladın mı?"

Jim, Mac'ın ayağının bacağının altından geçip gaz pedalına dokunduğunu hissetti. Ayağıyla Mac'ın ayağına basıp anladığını belli etti. Motor boşta çalışıyordu. Zaman zaman silindirlerden biri, bazen de ikisi ateşlenmiyor, motor sarsılıyordu.

"Yanılıyorsunuz bayım," dedi Mac, "biz ırgatız. Başımıza dert açmak istemeyiz."

"Defolun dedim size!"

"Hiç olmazsa eşyalarımızı alalım."

"Şu anda geri dönüp defolacaksınız buradan."

"Korkağın birisin sen!" diye bağırdı Mac. "Yolun kıyısına yirmi adam gizlemişsindir. Korkudan ödün bokuna karışıyordur oysa."

"Kimmiş korkak? Yalnızca üç kişiyiz biz, ama yarın sabaha kadar vadiden çıkmazsanız elli kişi olacağız."

"Gaza bas, Jim!"

Motor birden kükredi. Ford bir at gibi ileri atıldı. Yandaki adam karanlıkta kayboldu, öndekiyse, canını kurtarmak için kendini bir kenara attı.

Mac omzu üzerinden arkaya baktı: "Fener de yok oldu."

Jim arabayı uzun barakanın arkasına bıraktı. Atlayıp koşarak öne gittiler.

Kapıların önü, grup grup ayakta duran, alçak sesle konuşan insanlarla doluydu. Kadınlar merdivenlere oturmuşlar, etekleriyle bacaklarını örtmüşlerdi. Gruplardan mırıl mırıl konuşma sesleri yükseliyordu. Öteki çiftliklerden gelenlerle en az beş yüz kişi vardı ortalıkta. Jim'in konuştuğu o kabadayı genç yanlarına geldi.

"Bana inanmadın değil mi? Şimdi ne diyeceksin bakalım!"

"London'u gördün mü?" diye sordu Mac.

"Gördüm elbette. Başkan seçtik onu. Şu anda komite üyeleriyle birlikte odasında. Beni kaçık sanmıştın değil mi?" dedi çocuk Jim'e. "Sana işin içinde olduğumu söylemiştim."

Mac ile Jim dirsekleriyle kendilerine yol açarak kalabalığın içinden geçtiler. London'un kapısı ve penceresi kapalıydı. Birkaç adam parmaklarının ucuna basıp yükselmişler, pencereden içeri bakmaya çalışıyorlardı. Mac merdivene yöneldi. İki adam yolunu kestiler.

"Ne istiyorsunuz?"

"London'la görüşeceğiz."

"Öyle mi? Bakalım London sizinle görüşmek istiyor mu?"

"Sor bakalım."

"Adın ne senin."

"London'a doktor ile Jim'in kendisini görmek istediklerini söyle."

"Kızın doğumuna yardımcı olan sen misin?"

"Evet."

"Sorayım peki." Adam kapıyı açıp içeri girdi. Bir saniye sonra çıkıp ardına kadar açtı kapıyı. "Girin içeri çocuklar. London sizi bekliyor."

Oturmak için getirilen sandıklarla London'un odası bir büro haline dönüştürülmüştü. London yatağı üzerindeydi. Yedi kişilik bir komite kutuların üstünde oturmuşlar sigara içiyorlardı. Jim ile Mac içeri girince dönüp baktılar. London geldiklerine sevinmiş görünüyordu.

"Selam doktor. Selam Jim. Sizi gördüğüme çok sevindim. Haberleri duydunuz mu?"

Mac bir sandığa oturdu: "Hiçbir şey duymadım. Jim ile ben de epey iş başardık. Ne oldu?"

"İşler yolunda sanırız. Dakin'in grubu da işi bıraktı. Gillray'ın yerinde Burke adında biri başkan seçildi. Yarın herkes birden toplanacak."

"Güzel, iyi çalışıyorsunuz. Ancak bir yönetim komitesi ile genel başkan seçilmezse pek bir şey yapamayız."

"O gittiğin yerden bir sonuç alabildin mi?" diye sordu London. "İş olmazsa diye çocuklara hiçbir şey söylemedim."

"İşi ayarladık." Mac odadaki yedi adama döndü: "Dinleyin. Biri bize kamp kurmamız için beş dönümlük bir toprak veriyor. Özel mülkiyette olduğu için sağlık komisyonunun görevlilerinden başka kimse atamaz bizi oradan. Bu iş için bir de doktor geliyor." Komite üyeleri heyecanla doğruldular yerlerinde. "O çiftçiye elmalarını bedavaya toplayacağımıza dair söz verdim. Uzun sürmez iş. Su bol. Tam da merkezi bir yer."

Adamlardan biri heyecanla ayağa fırladı: "Bunu dışardakilere bildirebilir miyim London?"

"Elbette. Bu yer nerede doktor? Gerekirse yarınki büyük toplantımızı orada yaparız."

"Kasabanın dışında Anderson'un meyve bahçesi." Komite üyelerinden üçü haberi dışarda bekleyenlere ulaştırmak için kapıya koştular. Dışarda önce bir sessizlik oldu, ardından heyecanlı konuşmalar başladı. Mırıltılar dalga dalga yayıldı.

"Yaşlı Dan'a ne oldu?" diye sordu Jim.

London başını kaldırdı: "Hastaneye götürmek istediler. Ama, moruk istemedi. Biz de kalça kemiğini oturtmak için bir doktor çağırdık. Bir iki kapı ilerde yatıyor şimdi. Şimdi isteseniz de çıkmaz buradan artık, hayatından pek memnun. Kadın erkek dinlemeden önüne geleni azarlayıp duruyor."

"Mal sahiplerinden ses çıktı mı?" diye sordu Mac.

"Evet. Şef geldi. Çalışmaya dönüp dönmeyeceğimizi sordu. Dönmeyeceğiz dedik. O zaman sabaha kadar defolun gidin buradan dedi. Sabahı bir tren dolusu irgat getirecekmiş."

"Getiremeyecek," dedi Mac. "Öbür günden önce kimseyi getiremez. Tek tek grev kırıcı toplamak kolay değildir. Yarından sonra da biz artık hazırlanmış olacağız. London, kendilerine komite adını veren birkaç kişi de Jim ile beni vadiden kovmaya kalkıştılar. Çocuklara

tek başlarına dolaşmamalarını söyle. Nereye gidecek olurlarsa, yanlarına birkaç arkadaş alsınlar."

London komite üyelerinden birine başını salladı: "Bu haberi ilet Sam." Sam dışarı çıktı. Yine sesler dalga dalga yayıldı, taşlar üzerinden akan sular gibi. Bu kez mırıltılar öfkeli ve boğuktu.

Mac bir sigara sardı: "Yoruldum," dedi, "yapacak o kadar çok işimiz var ki. Yarın yaparız artık."

"Git yat," dedi London, "yarınını düşünmeden koşturup duruyorsun."

"Doğru. Yorulmak güç geliyor insana. Onların silahları var. Bizim ise silahımız olamaz. Onların paraları var, bizimkileri satın alabilirler. Bu açlıktan nefesi kokan insanlar için beş dolar büyük paradır. Herhangi bir konuda ağzını açmadan çok dikkatli ol London. Ne de olsa, bizi satanları pek suçlayamazsın." Sesine bir keder yerleşmişti. "Kazanamazsak her şeye yeniden başlamak zorundayız. Oysa millet birbirine kenetlense kazanmak öyle kolay olurdu ki. Mal sahiplerinden istediğimizi alırdık. Ne silah var, ne de para. Ellerimizle, dişlerimizle mücadele etmek zorundayız biz."

Mac başını kaldırdı. London, içlerinden biri yüreğini açtığı zaman olduğu gibi utanarak, anlayışla bakıyordu kendisine.

Mac'ın yüzü utançla kızardı: "Yorgunum. Jim ile ben biraz kestirirken, siz devam edin. Ha, London, yarınki postadan Alex Little adına bir paket çıkacak. Bildiriler. Saat sekizde falan gelir. Alması için birini gönder olmaz mı? Bildirileri de dağıt sağa sola. Bir yararı olur sanıyorum. Haydi Jim, gidip uyuyalım artık."

Odalarında karanlıkta yattılar. Dışarda adamlar oturmuş bekliyorlardı. Sesleri duvarları da dünyayı da delip geçiyordu sanki. Kasabada bir manevra lokomotifi ileri geri gidip bir katar oluşturuyordu. Gece boyunca süt tankerleri, bahçe yakınındaki yoldan homurtularla geçiyordu. Birden biri armonika ile tatlı bir melodiye başladı, mırıltılar azaldı, herkes kulak kesildi. Dışarda armonika dı-

şında ses yoktu artık. Jim uyumadan önce bir horozun öttüğünü duydu.

7

Jim kapının dışından gelen seslerle uyandığında soğuk ve gri bir gün başlıyordu. "Herhalde burada uyuyorlardır," dedi bir ses. Kapı açıldı. Mac yerinde doğruldu.

Tanıdık bir ses, "Burada mısın Mac?" diye sordu.

"Dick! Bu kadar erken nasıl gelebildin?"

"Doktor Burton'la geldim."

"Doktor da geldi mi?"

"Yanımda duruyor."

Mac bir kibrit çakıp kırık tabağın içindeki mumu yaktı. Dick, Jim'e döndü: "Selam yavrul Nasılsın bakalım?"

"İyiyim. Neden böyle giyindin Dick? Temiz gömlek, ütülü pantolon falan."

Dick kendinden emin bir tavırla gülümsedi: "Bu sefil yerde birinin saygın görünmesi gerek de ondan."

"Dick, bütün salonlara girer çıkar artık," dedi Mac. "Dick buradaki sempatizanların listesi var. Para istiyoruz ilk olarak, ama çadır, branda, yatak falan da istiyoruz. Bunu unutma... çadır. İşte liste. Epey uzundur. İlişki kur, eşyaları almak için araba göndeririz. Buradakilerin çoğunun arabası var."

"Pekâlâ Mac. Durum nasıl?"

"Çok hızlı. Yetişmek için çok çalışmamız gerekiyor." Mac ayakkabılarını bağladı. "Doktor nerede? Neden içeri çağırmıyorsun? İçeri gelsene, doktor?"

Sarı saçlı genç bir adam içeri girdi. Yüzü bir kız yüzü kadar zarifti, iri gözlerinde bir köpeğin üzüntülü bakışları vardı. Bir elinde doktor çantasıyla bir evrak çantası taşıyordu.

"Nasılsın Mac? Dick senin telgrafı alır almaz bana geldi."

"Buraya böyle çabuk gelebildiğin için çok sevindim doktor. Sana hemen ihtiyacımız olacak. Seni Jim Nolan'la tanıştırayım."

Jim kalkıp ayakkabılarını giydi. "Tanıştığımıza memnun oldum doktor."

"Hemen işe koyul Dick. Townsend'de Al'ın Lokanta Arabasında bedava yiyebilirsin. Ama kahvaltıdan başka bir şey yeme. Babasının çiftliğine el koyduk zaten. Haydi güle güle Dick. Sakın unutma: çadır, branda, para ve başka ne bulabilirsen."

"Tamam Mac. Bu listedekilerin hepsi sağlam mı?"

"Bilmiyorum. Bir dene. Ne yapayım yani, gidip ben mi getireyim hepsini sana?"

"Canın cehenneme!" dedi Dick. Dışarı çıkıp kapıyı arkasından kapattı. Mum alevi ile şafak bir mücadeleye girmişlerdi; ikisi bir arada, teker teker her birinin verebileceği ışıktan daha azını veriyordu sanki. Oda buz gibiydi.

"Telgrafında pek bilgi yoktu," dedi Dr. Burton. "İş nedir?"

"Biraz sabırlı ol doktor. Pencereden bir bak bakalım kahve pişiren var mı?"

"Dışarda bir ateş ve üzerinde bir ibrik, daha doğrusu bir teneke var."

"Dur bir dakika öyleyse." Mac dışarı çıktı, az sonra bir teneke dolusu buharları tüten ve hiç de hoş kokmayan kahveyle döndü.

"Sıcak galiba," dedi Jim.

"Ve de berbat. Pekâlâ doktor. Uzun zamandır gördüğüm en iyi koşullar var burada. Bazı fikirlerimi geliştirmek istiyorum. Bu olayda ipin ucunu elden kaçırmak istemiyorum." Mac kahveyi yudumladı. "Şu sandığa otur hele. Beş dönümlük özel mülkiyette bir toprak parçası bulduk. İstediğin kadar yardımcı sana. Bize kusursuz bir kamp kurabilir misin? Tuvalet çukurları kazılacak, sağlık kuralları titizlikle uygulanacak, çöpler imha edilecek falan. Yıkanma için neler yapılabilir örneğin? Havayı sağlık

kokacak kadar çok antiseptik kokusuyla doldurmak gerek. Tüm bölge temizlik koksun. Bunu yapabilir misin?"

"Yapabilirim elbette. Bana yeteri kadar yardımcı verirsen istediklerinin tümünü yaparım. Beş galon fenol ver, vadiyi baştan aşağı kokuya boğayım."

"Güzel. Milleti bugün oraya nakledeceğiz. Sen onlara hemen bir bakıver, bulaşıcı hastalıkları falan olmasın. Sağlık yetkilileri bizi bir an bile rahat bırakmayacaklardır. Bir açığımızı yakaladıkları anda oradan kapı dışarı ederler. Ormanda domuzlar gibi yaşamamıza ses çıkarmazlar da bir grev başlatmaya görelim, hemen kamu sağlığı konusunda havari kesilirler."

"Tamam tamam, anladım."

Mac şaşırmış gibiydi: "Yine nutuk çekmeye başladım, değil mi? Her neyse, sen nelere ihtiyacımız olduğunu bilirsin. Şimdi gidip London'la konuşalım."

London'un kapısı önünde üç adam oturuyordu. Mac'ı görünce yol vermek için ayağa kalktılar. London içerde kestiriyordu. Mac girince dirseğine dayanıp doğruldu:"Vay canına! Sabah mı oldu yoksa?"

"Noel geldi," dedi Mac. "Bay London, sana Kamu Sağlığı Müdürü Doktor Burton'u tanıştırayım. Birkaç kişi istiyor. Kaç kişi istiyorsun doktor?"

"Kaç kişiye bakacağız?"

"Bin, bin beş yüz kişi."

"On beş, yirmi kişi verin öyleyse."

"Hey, dışardakiler!" diye seslendi London. Nöbetçilerden biri kapıdan başını uzattı. "Bana Sam'ı bulsana."

"Baş üstüne!"

"Bu sabah saat onda toplantı yapacağız," dedi London. "Büyük toplantı. Öteki kamplara da Anderson'un yerini bildirdim. Yakında yola koyulurlar hepsi."

Kapı açıldı, merakı yüzünden okunan Sam içeri girdi.

"Sam, Doktor Burton bu. Seni sağ kolu olarak kullanmak istiyor. Dışarı çık, millete doktorun gönüllü yardımcı aradığını söyle. Yirmi tane esaslı adam seç."

"Tamam London. Ne zaman istiyorsun adamları?"

"Hemen şimdi," dedi Burton. "Derhal gidip kampı düzenleriz. Benim külüstüre sekiz dokuz kişi alabilirim. Başka bir arabalı da diğerlerini getirsin."

Sam, London'dan Burton'a çevirdi bakışlarını, sonra adamın yetkisini doğrulamak istermiş gibi London'a baktı. London koca kafasını salladı: "Doktorun her dediği yapılacak Sam."

Burton da gitmek üzere ayağa kalktı: "Adamların seçiminde ben de bulunmak isterim."

"Bir dakika," dedi Mac, "kasaba açısından temizsin, değil mi doktor?"

"Temiz'le neyi söylemek istiyorsun?"

"Yani senin doktorluğunu engelleyecek bir suçlama bulabilirler mi?"

"Bildiğim kadarıyla hayır. Ama istedikten sonra her şeyi yapar bunlar."

"Biliyorum, ama bu da zaman alır. Güle güle doktor. Sonra görüşürüz."

Burton ile Sam çıkınca Mac, London'a döndü: "İyi adamdır. Biraz eşcinsele benzer o parlak yüzüyle, ama epey denenmiştir. Yiyecek bir şeyin var mı London?"

"Bir somun ekmekle biraz peynirim var."

"Ne bekliyoruz öyleyse? Jim'le ben, dün gece yemek yemeyi bile unuttuk."

"Ben gece yarısı uyandığımda hatırladım," dedi Jim.

Jim köşeden bir torba getirip peynirle ekmeği çıkardı. Dışarda bir kaynaşma oldu. Saatlerdir kesilmiş olan mırıltılar yeniden başladı. Kapılar açılıp kapandı. İnsanlar boğazlarını temizleyip tükürdüler, sümkürdüler. Gün başlamıştı, pencerede güneş kıpkırmızıydı.

Bir topak peynirle ağzını doldurmuş olan Mac, "London, grev komitesinin genel başkanı olarak Dakin'e ne dersin?" diye sordu.

London hafif bozulmuş gibiydi: "Dakin iyi bir insandır," dedi. "Uzun zamandır tanırım kendisini."

Mac doğruca London'un alınganlığının üzerine gitti. "Seninle açık konuşacağım, London. Sen çok esaslı başkan olurdun, ama çok çabuk öfkeleniyorsun. Dakin ise kolayca öfkelenmeyecek birine benziyor. Bu işin başı öfkesine yenilirse, battık demektir."

Girişimi başarılı olmuştu. "Haklısın," dedi London. "Ben çok çabuk kızarım. Her şeye müthiş içerlerim. Dakin konusunda da haklısın, onda kumarbaz ruhu vardır. Gözlerini hiç fazla açmaz, sesini hiç yükseltmez. İşler kötüye gittikçe daha da sessizleşir."

"Toplantı başlayınca Dakin'i desteklemek için elinden geleni yaparsın öyleyse."

"Elbette."

"Burke hakkında pek bir şey bilmiyorum, ama üstünlük taslamaya kalkarsa bizimkilerle Dakin'in adamları onu hizaya çekerler sanırım. Adamları bir an önce nakletmeye başlamalıyız, yol epey uzun çünkü."

"Grev kırıcılar ne zaman gelmeye başlarlar dersin?" diye London sordu.

"Yarından önce gelemezler. Buradaki patronların bizim greve gitmekte kararlı olduğumuza inanmadıklarını sanıyorum. Grev kırıcıları yarından önce getirtemezler."

"Geldikleri zaman ne yapacağız peki?"

"Treni karşılayıp kasabanın anahtarlarını sunarız kendilerine. Kentten yola çıkmadan önce bir telgraf almam gerek. Bizimkilerden bazıları işçi bulma kurumlarını dolaşacaklardı." Mac başını kaldırıp kapıya baktı. Dışarda duydukları normal sesler ve homurtular aniden kesilmişti. Birden sessizliğin içinden bir ıslık sesi geldi, bağrışmalar başladı. Dışarda bir tartışma vardı.

London gidip kapıyı açtı. Üç nöbetçi kapı önünde yanyana duruyorlardı. Önlerinde de deri pantolon ve çizme giymiş olan bahçenin şef kontrolörü vardı. Onun iki yanında da şerif yardımcısı arması taşıyan eli silahlı iki kişi bulunuyordu.

Şef, nöbetçilerin başları üstünden bakarak, "Seninle konuşmak istiyorum London," dedi.

"Zeytin dalı ile geldiğine eminim."

"Bırak içeri gireyim. Belki bir anlaşmaya varabiliriz." London, Mac'a baktı, Mac başını salladı. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Şef, yardımcıları arkada olduğu halde yürüdü. Nöbetçiler doğruldular. Biri, "Gorilleri dışarda bırak-sın," dedi.

"Fena fikir değil," dedi London. "Konuşmak için silaha gerek yok."

Şef, kendisini tehdit edercesine duran sessiz kalabalığa endişeyle baktı: "Erkekçe davranacağına nasıl güvenebilirim?" diye sordu.

"Ben sana nasıl güveneceksem öyle."

Şef kararını verdi: "Dışarda kalıp düzeni sağlayın," dedi.

Nöbetçiler yana çekilip adamın içeri girmesine izin verdiler, sonra yine eski yerlerini aldılar. Şerif yardımcıları heyecanlıydılar. Silahlarıyla oynayıp duruyorlardı, endişeli bakışlarla çevrelerine bakıyorlardı.

London kapıyı kapattı: "Milletin seni duyabilmesi için neden dışardan konuşmadın, anlayamadım," dedi.

Şef, Mac ile Jim'i görmüştü. Öfkeyle baktı London'a: "Dışarı çıksın bunlar."

"Ih..ıh," dedi London.

"Bana bak London, ne yapmak istediğini bilmiyorum. Şu adamları buradan defedersen size yeni bir çalışma fırsatı verileceğini garanti ederim."

"Neden?" diye sordu London. "İyi insanlar bunlar."

"Kızıl onlar? Pek çok insanın başını belaya sokuyorlar. Bir yerde karışıklık çıksın da sizlere ne olursa olsun, umurlarında bile değil. Onları defet ve işe dönün!"

"Diyelim ki defettik," dedi London, "istediğimiz parayı alacak mıyız? İndirimden önceki ücret verilecek mi?"

"Hayır, ama hiçbir şey olmamış gibi işbaşı yapabileceksiniz. Mal sahipleri bütün bu olanları görmezlikten gelecekler."

"Grevin ne yararı olmuş olacak peki?"

Şef sesini alçalttı: "Sana ne önermeye hazır olduğumu söyleyeyim. Adamları işe başlatırsan burada gündeliği beş dolara şef kontrolör yardımcısı olarak çalışacaksın."

"Peki bu dostlarım ne olacak?"

"Vadiden çıkarlarsa adam başına elli dolar alacaklar."

Jim, London'un iri ve düşünceli yüzüne baktı. Mac kötü kötü sırıtıyordu: "Durumun sağını solunu iyice görmek isterim," dedi London. "Arkadaşlarım bu önerini kabul etmezlerse ne olacak peki?"

"O zaman yarım saate kadar hepinizi çıkartacağız buradan. Sonra tümünüz kara listeye alınacaksınız ve bir daha hiçbir yerde iş bulamayacaksınız. Gerekirse beş yüz tane şerif yardımcısı bulacağız. İşte işin öteki yanı da bu. Bu bölgede bir daha hiçbir iş tutamayacaksınız. Ondan da ötesi bu iki arkadaşını deliğe tıkacağız ve en ağır cezayı yemelerini sağlayacağız."

"Paraları varsa deliğe tıkamazsınız," dedi London.

Şef üstünlüğünü belirtmek istercesine bir adım ilerledi: "Aptallaşma London. Serserilik yasalarını sen de benim kadar bilirsin. Yargıcın istemediği her şey serseriliğe girer. Bilmiyorsan şunu da söyleyeyim sana, buradaki yargıcın adı Hunter'dir. Haydi haydi, London. Adamları işe başlat. Günde beş dolara sürekli bir iş sahibi olacaksın sen de."

London ne yapması gerektiğini sordu Mac'a bakışlarıyla. Mac sessizliği bozmadı.

"Haydi London! Kızıl dostlarının sana yardım edemeyeceklerini çok iyi biliyorsundur."

Kenardaki Jim titriyordu. Gözleri iri iri açılmıştı. Mac, London'a bakınca şefin göremediklerini görüyordu, London'un omuzları genişliyor, iri adaleli boynu omuzları arasına gömülüyor, kolları ağır ağır kalkıyor, gözlerinde tehlikeli bir parıltı beliriyor, önce boynu, sonra yanakları kızarıyordu.

Mac birden, "London!" diye bağırdı. London irkildi, biraz gevşedi. "Ben bir çıkış yolu biliyorum London," dedi

Mac. "Bu bey buradayken bir toplantı yapalım. Çocuklara kendilerini satmamız için bize neler vaat edildiğini anlatalım. O beş dolarlık işi kabul edip etmemeni oylamaya koyalım... sonra da bu beyefendiyi linç etmemeleri için kendisini korumaya alalım."

Şefin yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti: "Son teklifim bu," diye bağırdı, "Ya kabul edersiniz, ya da buradan çekip gidersiniz."

"Biz de zaten gidiyorduk," dedi Mac.

"Torgas Vadisinden çıkacaksınız. Sizi kovacağız buradan."

"Bunu yapamayacaksınız. Kalabileceğimiz özel bir toprak parçası bulduk. Mal sahibi bizi oraya davet etti."

"Yalan!"

"Bana bak bayım," dedi Mac. "Zaten seni ve koruyucularını buradan sağ salim çıkarmak bizim için epey güç olacak. Durumu daha da kötüleştirme."

"Nerede kalacakmışsınız peki?"

Mac bir sandığa ilişti. Sesi buz gibiydi: "Bak bayım, Anderson'un toprağı üzerinde kamp kuracağız. Şimdi siz ilk iş olarak bizi buradan nasıl atacağınızı planlayacaksınız. Tamam, hakkınız bu. Bu kumarı oynayacağız. İkinci olarak Anderson'a baskı yapmaya çalışacaksınız. Bak sana şu kadarını söyleyeyim, o yere dokunacak ya da Anderson'un kilına zarar verecek olursanız, bir tek elma ağacına hasar verirseniz, bin kişi birden vadiye yayılacak ve hepsinin elinde bir kibrit kutusu olacak. Anlaşıldı mı? Bunu istersen bir tehdit olarak kabul edebilirsin: Anderson'un çiftliğine el sürerseniz vadideki bütün evleri ve samanlıkları yakacağız." Mac'ın öfkeden dolu doluydu gözleri. Sanki ağlayacakmış gibi göğsü inip kalkıyordu.

Şef, sertçe London'a döndü: "Nasıl insanlarla işbirliği yaptığını şimdi anladın mı London? Kundaklamanın cezası kaç yıldan başlar, haberin var mı?"

London boğulur gibiydi: "Bir an önce buradan defolup gitsen iyi olur bayım. Yoksa elimden bir kaza çıkacak. Hemen git. Mac, gönder şunu Allah aşkına, çıkart şunu buradan!"

Şef, London'un iriyarı gövdesi önünde gerileyerek eliyle kapının kolunu araştırdı. "Öldürme tehdidi," dedi boğuk bir sesle. Kapı açılmıştı arkasında.

"Buna tanığın yok," dedi Mac.

Dışardaki şerif yardımcılarından biri nöbetçilerin arasından içerisini görmeye çalışıyordu. "Hepiniz aptalsınız," dedi şef, "gerekirse istediğim her şey için bir değil, bir düzine tanık bulurum ben. Son sözümü söyledim artık, gerisi size kalmış bir şey."

Nöbetçiler, şefin geçmesi için açıldılar. Şerif yardımcıları adamın iki yanına geçtiler. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu. Üç kişinin geçmesi için aralarında bir yol açıldı. Sessiz işçiler gözleriyle izliyorlardı geçenleri. Bakışları şaşkın ve öfkeliydi. Üç adam yol kenarındaki büyük arabaya binip gözden kayboldular. Kalabalık ancak ondan sonra London'un odasının kapısına baktı. London yorgun ve hasta bir halde kapı kenarına yaslanmıştı.

Mac kapı önüne çıktı, kolunu London'un omuzlarına attı. Sessiz duran adamlardan kırk elli santim kadar yüksekteydiler.

"Dinleyin, arkadaşlar!" diye bağırdı Mac. "Herifler gitmeden size söylemek istemedik. Onları ayaklarınızın altında pestile çevirirsiniz diye korktuk. O herif buraya London'u sizi satması için kandırmaya gelmiş. London sürekli bir işe kavuşacak, sizin de ananız bellenecekti."

Bir homurtu yükseldi kalabalıktan. Mac elini kaldırdı: "Öfkelenmenin yeri değil şimdi, durun bir dakika. Bunu daha sonra hatırlamanız için söyledim; London'u satın almaya çalıştılar... ve de başaramadılar. Susun biraz! Buradan çıkmamız gerek. Kalacak bir çiftlik bulduk. Ayrıca çok düzenli olacağız. Bunu ancak böylece kazanabiliriz. Hepimizin emirlere uymamız gerek. Arabası olanlar kadınlarla çocukları ve taşınamayacak eşyaları alacaklar. Diğerleri yürüyecekler. Sakin olun, hiçbir şey kırmayın... şimdilik. Ve hep birlikte kalın. Siz eşyalarınızı toplarken London da komite üyeleriyle konuşmak istiyor."

Mac'ın sözleri biter bitmez bir dalgalanma oldu kalabalıkta. Gülerek, bağırarak dönüp durmaya başladı mil-

let. Müthiş, çılgınca bir sevince kapılmış gibiydiler. Odalara dalıp eşyalarını çıkardılar, yerlere yığdılar; kapkacak, battaniyeler, giyecek torbaları. Kadınlar çocuk arabalarını çıkardılar. Komiteden altı kişi kalabalığın arasından kendilerine güçlükle yol açarak London'un odasına girdiler.

Güneş ağaçların üstüne çıkmış, hava ısınmıştı artık. Barakaların ardında eski püskü arabalar patlamalarla çalıştırıldılar. Eşyalar kutulanırken çekiç sesleri duyuluyordu. Ortalıkta hummalı bir çalışma başlamıştı, herkes koşuşturup duruyor, fikirler bağıra çağıra söyleniyor, kararlar verilip bozuluyordu.

London komite üyelerini içeri alıp gürültüye karşı kapıyı örttü. Gelenler suskun, ağırbaşlı, ciddi ve önemliydiler. Kutulara oturmuşlar, elleriyle dizlerini kavrayıp duvarlara bakıyorlardı.

"London, izin verirsen bir iki şey söylemek istiyorum," dedi Mac.

"Elbette."

"Durumu ele almak gibi bir niyetim yok beyler," dedi Mac. "Ancak bu konuda deneyimliyimdir, daha önce de bu olayları yaşadım ben. O yüzden işlerin nerede kötüye gideceğini ve böyle bir durumda ne yapıp bunu atlatacağımızı anlatmak istiyorum."

"Anlat bakalım ahbap, dinliyoruz," dedi biri.

"Pekâlâ. Şimdi epey körükledik ateşi. Irgatlarla çalışmanın güç yanlarından biri de budur. Bir an bir bira fıçısı gibi dumanları tüter, bir an sonra orospu yüreği gibi buz kesilirler. Biz buharı önleyip soğuğu ısıtacağız. Bir fikrim var benim. Sizler bunu iyice düşünün, sonra belki bu konuda herkesin oyunu alabilirsiniz. Çoğu grevin yarıda kalmasının nedeni disiplinsizliktir. Herkesi mangalar halinde bölsek ve her mangaya bir lider seçsek, lider de mangasından sorumlu olsa... O zaman gruplar halinde çalışabiliriz."

Adamlardan biri, "Bu insanların çoğu askerlik yapmışlardır, böyle şeylerden hoşlanmazlar," dedi.

"O zaman hoşlanmamışlardı kuşkusuz. Başka biri

adına savaşıyorlardı çünkü. Subaylar kendilerine sorulmadan başlarına geçirilmişti. Ama subaylarını kendileri seçerler ve kendileri için çarpışırlarsa durum değişik olur."

"Bu insanların çoğu subaylardan hoşlanmazlar."

"Bunun başka yolu yok. Disiplin olmazsa hiçbir şey yapamayız. Manga liderinden hoşlanmazsa oybirliğiyle onu görevinden alıp bir başkasını seçer. Bu onları tatmin edecektir. Ondan sonra yüz kişinin başına bir kişi geçmeli, hepsinin başında da bir başkan olmalı. Bunu bir düşünün, baylar. İki saate kadar büyük toplantı yapılacak. O zamana kadar bir plan hazırlamamız gerekiyor."

London kafasının dazlak yerini kaşıdı: "Bence olmayacak bir şey değil. Dakin'i görünce konuşurum bunu."

"Pekâlâ," dedi Mac, "şimdi harekete geçelim artık. Jim, sen benim yanımdan ayrılma."

"Bana da bir iş ver," diye yalvardı Jim.

"Olmaz, sen yanımdan ayrılma, sana ihtiyacım olabilir."

8

Anderson'un beş dönümlük toprağı üç yandan büyük elma ağaçlarıyla çevriliydi, dördüncü yanında ise dar ve tozlu bir kır yolu vardı. İşçiler güle oynaya, bağırışa çağırışa geldiklerinde kendileri için bir ön hazırlığın yapılmış olduğunu gördüler. Yumuşak toprağa çakılan kazıklar kampın sokaklarını işaret ediyordu. Kasaba yoluna paralel beş sokak vardı ve her sokağın ucuna birer hela çukuru kazılmıştı.

Kampın kurulması başlamadan genel bir toplantı yapıldı. Dakin başkan seçildi, komitesi onaylandı. İşçiler mangaların kurulmasını heyecanla karşıladılar.

Daha henüz işe koyulmuşlardı ki beş motosikletli polis gelip motosikletlerini kasaba yoluna park ettiler, araçlarına yaslanıp çalışmaları izlemeye başladılar. Çadırlar

kuruluyor, tenteler geriliyordu. Üzgün bakışlı Dr. Burton her yerdeydi. Yol üzerinde en az yüz otomobil burunları yola gelmek üzere park edilmişti. Döşemeleri paramparça hurda Ford'lar, burunları paslı, boyasız, çamurlukları sökülmüş Dodge ve Chevrolet'ler. Çalışırken makineli tüfek gibi ses çıkaran Hunter'ler. Hepsi emekli askerler toplantısındaymış gibi dimdik duruyorlardı. Arabaların bir ucunda Dakin'in temiz, yeni ve parlak Chevrolet kamyonu vardı. Arabaların içinde bir tek o iyi durumdaydı. Kamp içinde komite üyeleriyle birlikte oradan oraya giden Dakin, kamyonunu hiç gözden kaybetmezdi. Konuşurken ya da dinlerken soğuk, gizli bakışları hep parlak yeşil kamyona kayardı.

Külrengi eski çadırlar kurulurken Burton, hepsinin bezlerinin sabunlu suyla silinmesi gerektiğinde ısrar etti. Dakin'in kamyonu, Anderson'un deposundan fıçı fıçı su taşıdı, kadınlar çadırları eski süpürgeleriyle yıkadılar.

Anderson beş dönüm toprağının kamp yerine dönüşmesini endişeli gözlerle gelip izledi bir süre. Öğle olduğunda kamp yeri hazırdı; dokuz yüz kişi hemen meyve bahçesine dalıp elmaları tencerelerine, şapkalarına, torbalarına doldurmaya başladılar. Herkese yetecek kadar merdiven yoktu. İşçiler ağaçlara tutuna tutuna tırmanıyorlardı. Akşam olduğunda elmalar toplanmış, kutular doldurulmuş ve Anderson'un samanlığına yığılmıştı.

Dick çok hızlı çalışmıştı. Bir çocuk yollayıp kasabaya bir kamyon ve birkaç kişi gönderilmesini istemişti. Kamyon kampa döndüğünde içi şemsiye çadırlar, iki kişilik çadırlar, on kişilik asker çadırlarıyla doluydu. Ayrıca iki çuval yulaf, torba torba un, kutu kutu konserve, patates, soğan ve bir de kesilmiş bir sığır vardı.

Yeni çadırlar da sokaklar boyunca kuruldu hemen. Dr. Burton yemek pişirme işlerine de bakıyordu. Kamyonlar kasaba çöplüğüne gidip üç tane paslı yemek ocağıyla döndüler. Ocakların üstlerine tenekeler kesilip yerleştirildi. Aşçılar kararlaştırıldı, leğenler suyla dolduruldu, sığır parçalandı, içine soğan ve patates katılıp kaynatıldı. Kova kova fasulye haşlandı sonra. Elma toplama işi bitip de erkekler bahçeden döndüklerinde, leğen leğen

yahniyi hazır buldular. Yere oturup teneke kutularla, maşrabalarla yemeye koyuldular.

Karanlık basınca motosikletli polislerin yerini, silahlı beş şerif yardımcısı almıştı. Bunlar yol boyunca bir süre asker adımlarıyla yürüdüler ama sonunda yolun kıyısına oturup kampı seyre koyuldular. Kampta pek az ışık vardı. Şurada burada bir çadır fenerle aydınlatılıyordu. Yakılan küçük ateşler gölgeler oluşturmuşlardı. Birinci sokağın sonunda parlak yeşil kamyonun arkasında Dakin'in ortadan brandayla ayrılmış, iki odalı büyük çadırı kuruluydu. Portatif masası ve iskemleleri odalardan birine yerleştirilmişti. Yere bir bez serilmiş, ortadireğe de bir gaz lambası asılmıştı. Dakin iyi bir yaşam sürüyor, lüks denecek biçimde yola çıkıyordu. Kötü alışkanlıkları yoktu, kendisinin ve karısının kazandığı her kuruş geçimine, kamyonuna ve yeni kamp eşyalarına harcanırdı.

Hava kararınca London, Mac ve Jim çadıra girdiler. Dakin'in yanında asık suratlı bir İrlandalı olan Burke ile birbirlerine pek benzeyen kısa boylu iki İtalyan vardı. Bayan Dakin öteki bölmeye çekilmişti. Lüks lambasının beyaz ışığında Dakin'in sarı saçları arasından güneşten yanmış kafa derisi görünüyordu. Gizemli bakışlarıyla gözlerini çevresinde dolaştırıp duruyordu.

"Selam çocuklar, oturun bakalım."

London tek iskemleye oturdu, Mac ile Jim de çöktüler. Mac, Durham tütünü dolu kesesini çıkartıp bir sigara sardı. "İşler iyi gidiyor sanırım," dedi.

Dakin adama kaçamak bir bakışla baktı, sonra gözlerini çevirdi. "Evet öyle görünüyor."

"Polisleri pek çabuk getirdiler," dedi Burke, "bir ikisinin hesabını görmek isterdim doğrusu."

Dakin sakin bir sesle azarladı adamı: "Zorunlu kalmadıkça polislere el sürmek yok. Şimdilik bir şey yapmıyorlar."

"Mangalar ne durumda?" diye sordu Mac.

"İyi. Hepsi şeflerini seçtiler. Bazıları seçtikleri şefleri atıp yenilerini bile seçtiler. Şey, bu Doktor Burton çok esaslı insanmış yahu."

"Öyledir. İyi adamdır. Şu anda nerelerde acaba? Mangalardan biri ona göz kulak olsun. Grev başlayınca onu buradan kaçırmaya çalışacaklardır. Onu çıkardıktan sonra da 'kamu sağlığına zararlı' diye bizi atıverirler."

Dakin, Burke'e döndü: "Bunu hemen hallet olmaz mı Burke? Doktora göz kulak olması için esaslı bir grup ayarla. Herkes seviyor onu." Burke dışarı çıktı.

"Mac, bana söylediklerini ona da söyle," dedi London.

"Çocuklar bunu bir piknik falan gibi görüyorlar Dakin. Yarın piknik sona erecek. Eğlence başlayacak."

"Grev kırıcılar mı?"

"Evet, bir tren dolusu. Kasabada bir adamın var. Benim için telgrafhaneye gider gelir. Bu akşam bir tel aldım. Bugün kentten bir tren dolusu grev kırıcı yola çıkıyormuş. Sabaha burada olurlar."

"Öyleyse o treni karşılayıp yeni gelenlerle bir konuşmamız gerekecek," dedi Dakin. "Meyve bahçelerine dağılmadan bir yararı olabilir."

"Ben de o fikirdeyim. Durum açık açık anlatıldığında hepsinin grevcilerden yana geçtiğini görmüşümdür."

"Biz de anlatırız öyleyse."

"Bakın," dedi Mac, "polisler bize engel olmaya çalışacaklar. Onun için bizimkileri gün ışımadan ağaçlar arasından kaçırsak da polislere boş kampı bekletsek..."

Dakin'in buz gibi bakışları birden parıldadı: "Bu bir işe yarar mı dersiniz, ha arkadaşlar?" Hepsi sevinçle güldüler. "Pekâlâ, gidip adamlara durumu anlatın," dedi Dakin.

"Bir dakika Dakin," diye atıldı Mac, "Çocuklara bu geçe söylersen işin gizliliği kalmaz."

"Ne demek istiyorsun?"

"Kampta casus olabileceğini hiç düşünmüyorsun, değil mi? En azından beş tane olduğuna bahse girerim, birkaç kuruş karşılığında bunu yapacaklar vardır. Kötü ama, her zaman böyledir bu. Yola çıkmaya hazır olana kadar hiçbir şey söyleme onlara."

"Arkadaşlara güvenmeyelim ha?"

"Bu kumarı oynamak istersen sana engel olamam. Ama polislerin de bizimle trene geleceklerinden hiç kuşkum yok."

"Siz ne diyorsunuz?" diye sordu Dakin.

Kısa boylu İtalyanlardan biri, "Bence haklı," dedi.

"Pekâlâ. Demek kampı koruması için burada bir grup bırakmalıyız."

"En azından yüz kişi," dedi Mac. "Kampı boş bırakırsak, o saatte yakacaklarından hiç kuşkun olmasın."

"Çocuklar, Anderson'un elmalarını çabucak toplayıverdiler."

"Şu anda yandaki bahçede iki üç yüz kişi hâlâ çalışıyor," dedi Dakin. "Anderson düşündüğünden daha fazla ürün elde edecek."

"Şimdi bir karışıklık çıkarmazlar umarım," dedi Mac. "Sonra yeteri kadar olacak zaten."

"Kaç grev kırıcı geldiğini öğrenebildin mi?"

"Yarın gelecekler dört beş yüz kişi. Daha sonra sayıları artar sanırım. Bizimkilere ceplerini taşla doldurmalarını söylemeyi unutma."

"Söylerim."

Burke içeri girdi: "Doktor o büyük askeri çadırlardan birinde yatacak. Yanında on kişi olacak."

"Doktor şimdi nerede?" diye sordu Mac.

"Birinde mantar hastalığı buldu, sobanın başında onu tedaviye çalışıyor."

Tam o anda dışardan sesler yükseldi, öfkeli bir ses bağırmaya başladı. Altı adam koşa koşa çıktılar dışarı. Gürültü kampın yola bakan tarafında duran bir gruptan geliyordu. Dakin hemen aralarına girdi.

"Ne oluyor burada?"

Öfkeli ses, "Ben söyleyeyim," dedi. "Adamların taş atmaya başladılar. Son kez söylüyorum bir daha taş atarlarsa, biz de ateş edeceğiz, hem de hedef gözetmeksizin."

Mac, yanıbaşında duran Jim'e döndü: "Keşke ateşe başlasalar," diye mırıldandı. "Pis bir şey olmazsa, bu adamlar kısa zamanda çözülürler. Kendilerini pek keyifli hissediyorlar. Böyle giderse birbirleriyle kavgaya bile başlayabilirler."

London öfkeyle daldı kalabalığın arasına: "Çekilin bakalım!" diye bağırdı. "Çocuk oyunlarına başvurmayacak kadar işimiz var zaten. Haydi, hepiniz yerlerinize bakayım." London'un otoriter tavrı adamları istemeye istemeye gerilemeye zorladı.

Şerif yardımcısı, "Ya onları disiplin altında tutarsın, ya da biz bunu silahlarımızla yaparız," dedi.

Dakin buz gibi bir sesle, "Uzun etmeyin, yatın uyuyun artık," dedi.

Mac yine fısıldadı: "Polislerin de ödleri patlıyor. O yüzden tehlikeliler zaten. Ürkmüş çıngıraklı yılanlar gibi. Önlerine gelene ateş edebilirler."

Kalabalık dağılmıştı, herkes ağır ağır çadırına dönüyordu. "Gel bir doktora bakalım Jim," dedi Mac. Doktor Burton'u bir sandığın üstüne oturmuş, birinin kolunu sararken buldular. Bir gaz lambası zayıf sarı bir ışık veriyordu çalıştığı yere. Doktor sargıyı flasterle tutturdu.

"İşte oldu. Bir daha yaranı böyle azdırma. Yoksa kolunu kaybetmen işten bile değildir."

"Teşekkür ederim doktor," dedi adam, gömleğinin kolunu indirerek yürüdü gitti.

"Selam Mac. Selam Jim. Bitti sanırım."

"Mantar hastalığı olan o muydu?"

"Hayır, küçük bir kesik ve iltihaplanma. Kesiklere özen göstermeyi öğrenemeyecek bunlar."

"Doktor bir çiçek hastalığı teşhis edip karantina koğuşu kurabilse, yeryüzünde ondan mutlusu olamaz," dedi Mac. "Şimdi ne yapacaksın doktor?"

Üzgün kahverengi gözler yorgun bakışlarını Mac'a çevirdi: "İşim bitti sanırım. Gidip helaların dediğim gibi ilaçlanıp ilaçlanmadığına bakacağım."

"İlaçlanmış gibi kokuyorlar. Neden biraz uyumuyorsun doktor? Dün gece hiç uyumadın."

"Yorgunum ama uykum yok. Bir saattir, işim bitince bir elma ağacının dibine gidip de otursam diye düşünüyordum."

"Yanında arkadaş olmasının sence sakıncası var mı?"

"Aksine, gelseniz sevinirim." Burton kalktı. "Dur ellerimi yıkayayım." Ellerini bir tencere sıcak suyun içinde yeşil sabunla iyice ovuşturdu, duruladı. "Yürüyelim, haydi."

Üçü çadırlı sokaklardan karanlık elmalığa doğru yürüdüler. Sürülmüş toprağın küçük kesekleri ayaklarının altında eziliyordu.

Burton yorgun bir sesle, "Mac, benim için bir bilmecesin sen," dedi. "Kimin yanındaysan hemen onun gibi konuşmaya başlıyorsun. London ile Dakin'le birlikteyken onlar gibi konuşuyorsun. Sen bir aktörsün."

"Hiç de değil. Konuşmanın kendine göre bir havası vardır. Ben bunu içimde hissediyorum ve doğal olarak öyle konuşuyorum. Yoksa ille de şöyle ya da böyle konuşmaya çabalamıyorum. Elimde değil bu. Doktor, bilirsin insanlar kendileri gibi konuşmayanlara kuşkuyla bakarlar. Bir insana anlamadığı bir sözcüğü kullanarak hakaret edebilirsin. Belki kalkıp sana bir söyleyemez, ama anlamadığı sözcükleri kullanıyorsun diye nefret eder senden. Senin için söz konusu değil bu. Sen onlardan başka olarak kabul edilirsin. Öyle olmasaydın sana güvenemezlerdi."

Dalların kemerler oluşturduğu ağaçların arasına girdiler; dallar ve yapraklar, gökyüzünün daha iyice kararmamış ışığı altında kapkaraydılar. Kampın uğultuları da işitilmiyordu artık. Tepelerinde yırtıcı sesler çıkaran bir baykuş adamları ürküttü.

"Bu baykuştur Jim," dedi Mac. "Fare avlıyor." Sonra Burton'a döndü. "Jim kırsal bölgede pek bulunmamış. Bizim bildiklerimiz onun için yepyeni şeyler. Şuraya oturalım hele."

Mac ile doktor yere oturup yaşlı bir elma ağacının gövdesine dayandılar. Jim, bacaklarını kavuşturup karşı-

larına çöktü. Gece sessizdi. Başları üstündeki kapkara yapraklarda hiçbir kıpırtı yoktu.

Sanki gece kendilerini dinliyormuş gibi, alçak sesle söze başladı Mac:

"Sen benim için bir sırsın doktor."

"Ben mi? Sır mı?"

"Evet sen. Partili bile değilsin, ama yine de hep bizim için çalışıyorsun; karşılığındaysa, hiçbir şey almıyorsun. Senin bizim yaptıklarımıza inanıp inanmadığını bilemiyorum. Hiçbir şey söylemezsin, yalnızca çalışırsın. Daha önce de seninle birlikte oldum, davamıza inandığını hiç sanmıyorum."

Doktor Burton sessizce güldü: "Bunu söylemek güç. Sana düşüncelerimi açabilirim, ama bunlardan hoşlanmayabilirsin. Hatta hiç hoşlanmayacağından eminim."

"Duyalım hele."

"Benim davaya inanmadığımı söylüyorsun. Bu aya inanmamak gibi bir söz. Daha önce de komünler vardı, bundan sonra da olacak. Ama sizlerde bir inanç var: bir şeyi oturttunuz mu; işiniz bitecek sanıyorsunuz. Hiçbir şey sona ermez Mac. Bir fikri yarın uygulamaya koysan, bunun hemen bir değişime girdiğini göreceksin. Bir komün kur, o da aynı değişimi gösterecektir."

"O zaman davanın doğruluğuna inanmıyorsun, öyle mi?"

Burton içini çekti: "Gördün mü? Yine o kayaya çarptık işte. Bu yüzden çok konuşmayı sevmem. Dinle beni Mac. Benim duygularım kınanamaz demek istemiyorum, ama onlar da benim sahip olduğum şeyler. Ben o tabloyu mümkün olduğu kadar tam olarak görmek isterim. 'İyi' ya da 'kötü' gözlüğü takıp görüş alanımı sınırlamak istemem. Bir şeyi 'iyi' olarak nitelesem, onu inceleme hakkını kaybederim, çünkü kötü bir yanı da olabilir. Anlamıyor musun? Ben bir şeyin tümünü görebilmek isterim."

Mac ateşli bir sesle, "Ya toplumsal adaletsizlik?" dedi. "Kâr düzeni? Bunların kötü olduğunu söylemek zorundasın."

Doktor Burton başını kaldırıp gökyüzüne baktı.

"Mac, fizyolojik adaletsizliğe, tetanosun adaletsizliğine, frenginin adaletsizliğine, dizanterinin gangster yöntemlerine bak... benim alanım bu."

"Devrim ve sosyalizm toplumsal adaletsizliği düzeltecektir."

"Evet, dezenfektanlar ve koruyucu hekimlik de diğerlerini..."

"Bunlar değişik şeyler ama; birini insanlar yapıyor, diğerini mikroplar."

"Ben arada pek bir fark göremiyorum Mac."

"Allah kahretsin doktor, tetanos her yerde var. Frengiye Park Avenue'de de rastlayabilirsin. Eğer bizimle birlik değilsen, neden yanımızdan ayrılmıyorsun."

"Görmek istiyorum," dedi Burton. "Parmağını kestiğinde mikroplar yaraya girer, parmağın şişer ve iltihaplanır. O şişme vücudunun karşı koyması, acı da savaşıdır. Hangisinin kazanacağını bilmezsin, ama yara ilk savaş alanıdır. Hücreler ilk çarpışmayı kaybederlerse, mikroplar istilaya geçerler ve savaş koluna doğru yayılır. Mac, bu küçük grevler de iltihaplanma gibidir. Adamların içine bir şey girdi, hafif bir ateş başladı ve lenfatik hücreler yedek kuvvet gönderiyorlar. Ben görmek istediğim için yaralı olan yere gidiyorum."

"Bu grev bir yara mı sence?"

"Evet. Grup halindeki insanlar hep iltihap kaparlar. Bu da kötü bir şey gibi geliyor bana. Görmek istiyorum Mac. Bu grup halinde yaşayan insanları gözlemek istiyorum, bunlar tek tek insanlara hiç benzemeyen yeni birer varlık gibi geliyor bana. Grup içinde yaşayan bir insan artık kendisi değildir, organizmada bir hücredir. Nasıl vücudundaki hücreler sana benzemezse, o da gruba benzemez. Ben grubu incelemek, neye benzediğini anlamak istiyorum. 'Halk kitleleri çılgındır, ne yapacağı bilinmez' denir. Neden insanlar halk kitlelerine insan olarak bakmazlar da halk kitlesi olarak bakarlar? Bir halk kitlesi, karşında halk kitlesi olduğunu düşünürsen, her zaman mantıklı hareket eder oysa."

"Bunun dava ile ne ilgisi var?"

"Şöyle düşün, Mac: grup içinde yaşayan insan harekete geçmek istediğinde kendisine bir ölçü yaratır. 'Tanrı bizim Kutsal Toprakları ele geçirmemizi istiyor' veya 'Dünyayı demokrasi için güvenli bir yer yapmak amacıyla savaşıyoruz' ya da 'Komünizmle toplumsal adaletsizliği silip atacağız.' Ama grup Kutsal Toprakları, demokrasiyi ya da komünizmi umursamaz bile. Grup belki de yalnızca bir yere gitmek istemiştir, savaşmak istemiştir ve bu sözcükleri bireylerin beyinlerini rahat ettirmek için kullanmaktadır. Bunun böyle olabileceğini söylemeye çalışıyorum Mac."

"Dava böyle olamaz."

"Belki de; ben böyle düşünüyorum ama."

"Doktor, senin derdin komünist olamayacak kadar solda olman. Kolektifliğe çok bel bağlıyorsun. Benim gibi insanların birtakım şeyleri yönetmesini, harekete geçirmesini nasıl açıklıyorsun peki? Senin grup içinde yaşayan insan kuramın suya düşüyor böylece."

"Sen neden olduğun kadar, sonuç da olabilirsin Mac. Grup içinde yaşayan insanın ifadesi olabilirsin, özel bir görev yüklenmiş bir hücre olabilirsin, göz hücresi gibi gücünü grup insanından alırsın, aynı zamanda bir göz gibi onu bir yere yöneltebilirsin. Gözün de hem beyinden emir alır, hem beyne emir verir."

"Pratik bir şey değil bu," dedi Mac hoşlanmamışçasına, "bu tür konuşmaların aç insanlarla, işten atılanlarla, işsizlikle ne ilgisi var?"

"Pek çok ilgisi olabilir. Tetanos ile kazıklıhummanın birbirleriyle ilgisi keşfedileli çok olmadı. Dünyada hâlâ çocukların cinsel ilişki sonunda doğduğunu bilmeyen ilkeller var. Evet, grup insanının doğasını, isteklerini, amaçlarını daha fazla bilmek yararlı olabilir. Onun bu şeyleri bizimkine benzemez. Bizim kaşınan bir yerimizi kaşımamızın verdiği zevkin karşılığı, bir dizi hücrenin ölmesidir. Belki de grup insanı bir savaşta tek tek insanların ölmesini görmekten zevk alır. Ben elimdeki bütün ola-

nakları kullanarak olabildiği kadar çok şey görmek istiyorum Mac."

Mac kalkıp pantolonunun arkasını silkeledi.

"Çok şey görürsen hiçbir şey yapamazsın."

Burton da kıs kıs gülerek kalktı: "Belki de günün birinde... ama boş ver şimdi. Bu kadar çok konuşmamalıydım. Ama bir düşünce, kimse dinlemese bile, dile getirildiğinde biraz daha berraklaşır."

Uyuyan kampa doğru yürümeye başladılar. "Hiçbir şeye bakacak halde değiliz doktor. Sabaha gelecek olan grev kırıcıları yola getirmemiz gerek."

"Tanrı isterse," dedi Burton. "Anderson'un o av köpeklerini gördün mü? Şahane hayvanlar, bana duyusal bir zevk verdi, âdeta cinsel bir zevk."

Dakin'in çadırında hâlâ ışık vardı. Kamp ise uykudaydı. Sokaklarda sönmemiş bir iki kömür ateşi kalmıştı. Yolun kıyısında eski arabalar sessiz bir duvar oluşturuyordu; yolda ise dikkati elden bırakmayan şerif yardımcılarının sigaraları olan kıvılcımlar yanıp sönmekteydi.

"Duydun ya Jim. Burton'un nasıl biri olduğunu gördün işte. İki tane esaslı köpek, avcı köpeği, ama bizim doktora bunlar köpek değil de birtakım duygular. Benim için ise köpektir onlar. Burada uyuyanlar da mideleri olan insanlar. Ama doktor için bunlar insan değil de, kolektif bir dev. Eğer doktor olmasaydı, onu pek aramızda tutmazdık. Mesleğine ihtiyacımız var, ama kafası bizi karmaşıklığa itiyor."

Burton özür dilercesine güldü: "Neden konuştuğumu ben de bilmiyorum zaten. Siz pratik insanlar, mideleri olan başka pratik insanları yönetirsiniz. İnsanlarınız sözünüzden dışarı çıkarlar, sağduyu kurallarını izlemezler ve siz pratik insanlar ya bunun böyle olmadığını savunursunuz, ya da böyle bir şeyi hiç düşünmezsiniz. Birisi mideli bir insanın sizin kurallarınızın izin verdiğinden daha başka bir şey olduğunu söylediği zaman da 'hayalci, mistik, metafizikçi' diye yaygarayı kopartırsınız. Ben pratik bir insana neden bunlardan söz ediyorum bilemiyorum doğrusu. Tarihte, mideli insanları yöneten pratik in-

sanlar kadar şaşkınlığa ve karmaşaya düşmüş başka insan yoktur."

"Bizim yapacak bir işimiz var," diye ısrar etti Mac, "öyle fantazi düşüncelerle eğlenecek zamanımız yok."

"Öyle ve siz de elinizdekini bilmeden başlıyorsunuz işe. Böylece bilgisizliğiniz her an size ayakbağı oluyor."

Çadırlara iyice yaklaşmışlardı artık. "Bu şekilde başkalarıyla da konuşursan seni kovmak zorunda kalırız," dedi Mac.

Yerden bir karaltı dikildi önlerine. "Kim o?" dedi bir ses. "Selam, sizi tanıyamadım," dedi sonra.

"Dakin nöbetçi mi çıkardı?" diye sordu Mac.

"Evet."

"Esaslı adam. Onun soğukkanlı, aklı başında biri olduğunu anlamıştım zaten."

Büyük, sivri tepeli çadırın önünde durdular: "Ben artık yatayım," dedi doktor, "koruyucularım da yatıyorlar."

"İyi fikir. Yarına epey sargı işin olacak sanırım."

Doktor çadıra girince Mac, Jim'e döndü: "Senin de biraz uyumaman için hiçbir neden yok."

"Sen ne yapacaksın Mac?"

"Ben mi? Her şey yolunda mı diye şöyle bir çevreye bakayım diyordum."

"Ben de seninle gelmek istiyorum. Arkandan gelirim."

"Öyle yüksek sesle konuşma." Mac arabalara doğru yürüdü. "Bana gerçekten yardım ediyorsun Jim. Zaman zaman bir yaşlı kadın gibi elim ayağıma dolaşıyor, ama sen beni korkmaktan koruyorsun."

"Ben senin arkanda dolaşmaktan başka bir şey yapmıyorum ki."

"Biliyorum. Ben pek yufka yürekli olup çıktım galiba. Senin başına bir şey geleceğinden korkuyorum. Seni buraya getirmemeliydim Jim. Sana iyice yaslanmaya başladım artık."

"Şimdi ne yapacağız, Mac?"

"Keşke gidip yatsan. Ben yoldaki polislerle konuşmaya çalışacağım."

"Neden?"

"Bak Jim, doktorun sözleri keyfini kaçırdı mı?"

"Hayır, dinlemedim bile."

"Palavra hepsi; ama palavra olmayan bir şey söyleyeyim sana. Bir grev iki yolla kazanılır. Grevciler sürekli mücadeleye hazırdırlar ve kamuoyu senden yanadır. Bu vadinin tümü birkaç kişinin elinde. Kısacası, geri kalanların pek toprakları yok gibi bir şey. O birkaç kişi de onlara ya para verir, ya da yalan söyler. Yoldaki polisler özel şerif yardımcılarıdır, iki hafta önce işe alınmış, eline bir tabanca ile göğsüne bir yıldız takılmış insanlar yani. Onları bir yoklamayı düşünüyorum, bakalım grev hakkında ne düşünüyorlar. Patronlar ne düşünmelerini söylemişse öyle düşünüyorlardır. Ama ben yine de belki bir yolunu bulur onlarla bir ilişki kurabiliriz diye düşünüyorum."

"Ya seni tutuklarlarsa? Gece yoldaki herifin söylediğini unutma."

"Bunlar yalnızca şerif yardımcıları Jim. Normal bir polis gibi kim olduğumu anlamazlar benim."

"Ben yine de seninle gelmek istiyorum."

"Pekâlâ, ama ortalıkta bir şeyler sezersen hemen kampa koş ve avazın çıktığı kadar bağır."

Arkalarındaki çadırda biri uykusunda bağırmaya başladı. Birkaç kişi adamı uyandırıp gördüğü rüyayı yarıda kestiler. Mac ile Jim sessizce arabaların arasından geçip sigara ateşlerinin parıltısına doğru yürüdüler. Onlar yaklaşırken ateşler yer değiştirdi.

"Hey, arkadaşlar, oraya gelebilir miyiz?" diye seslendi Mac.

"Kaç kişisiniz?" diye biri sordu.

"İki."

"Gelin öyleyse." Mac ile Jim adamlara yaklaşırlarken bir fener yandı, bir an yüzlerinde dolaşıp söndürüldü. Şerif yardımcıları ayağa kalktılar. "Ne istiyorsunuz?" dedi sözcüleri.

"Uyuyamadık," dedi Mac. "Gelip biraz konuşalım dedik."

Adam güldü: "Bu akşam gelen gidenimiz çok oldu doğrusu."

Mac karanlıkta tütün kesesini çıkardı: "Sigara isteyen var mı?"

"Sigaramız var. Siz ne istiyorsunuz bakalım?"

"Anlatayım, bizimkiler sizin bu grev hakkında ne düşündüğünüzü merak ediyorlar. Bizi bunu sormaya yolladılar. Sizin de onlar gibi işçi olduğunuzu biliyorlar. Kendinizden olan insanlara yardım edip etmeyeceğinizi merak ediyorlar."

Mac'ın sözleri sessizlikle karşılanmıştı. Mac huzursuzca baktı çevresine.

"Pekâlâ yavrular," dedi yumuşak bir ses. "Kaldırın ellerinizi bakalım! Bir ses çıkaracak olursanız kurşunu yediniz demektir."

"Ne demek oluyor bu? Ne yapmak istiyorsunuz?"

"Jack, arkalarına geç şunların. Ed, sen de. Silahlarınızı arkalarına dayayın. Kıpırdayacak olurlarsa mıhlarsınız."

Sırtlarına dayanmış tüfeklerle karanlığa doğru itekleniyorlardı. Liderleri, "Kendinizi kurnaz sanıyorsunuz ha?" dedi. "Polislerin gündüz ikinizi gösterdiklerinin farkında değilsiniz herhalde."

Yolu geçip karşı taraftaki ağaçların arasına girdiler. "Gün ışımadan milleti buradan çıkarıp bize boş kampı bekletecektiniz, değil mi? Bu numaranızı karar verdiğinizden on dakika sonra öğrendik biz."

"Kim söyledi bayım?"

"Bilmek isterdin, değil mi?" Silahlar arkadan dürtüklüyordu.

"Bizi hapishaneye mi götürüyorsunuz bayım?"

"Ne münasebet. Siz lanet kızıllar doğruca asayiş komitesine gidiyorsunuz. Eşek sudan gelinceye kadar da-

yak yiyip eyalet sınırı dışına atılırsanız talihinize şükredin. Talihiniz yaver gitmezse ipe çekilirsiniz. Bu vadide radikallere yer yok, anlaşıldı mı?"

"Ama siz polissiniz, bizi hapishaneye götürmek zorundasınız."

"Sen öyle san. Burada epey uzakta küçük bir ev var, doğruca oraya gidiyoruz şimdi."

Ağaçların altında, yıldızların soluk alışları bile görünmez olmuştu.

"Şimdi sesinizi kesin bakalım artık."

Jim, "Kaç Mac!" diye bağırırken bir yandan da kendini yere attı. Arkasındaki adam Jim'in üstünden öne devrildi. Jim bir ağacın gövdesine kadar yerde yuvarlanarak gitti, sonra ayağa kalkıp koşmaya başladı. İkinci sıradaki elma ağaçlarından birisinin tepesine tırmandı. Boğuşmaların gürültüsüyle homurdanmalar duydu arkasında. Fenerler sağı solu, yerleri, düşen çürük bir elmayı aydınlattı. Bir kumaşın yırtılışı, ardından ayak sesleri duyuldu. Bir el uzanıp feneri aldı ve söndürdü. Boğuşma olan yerde, boğuk seslerle tartışanlar vardı.

Jim yapraklar titredikçe korkuyla soluyarak ağaçtan yavaşça indi. Gürültü etmemeye çalışarak yola çıktı, karşıya geçti. Arabaların yanında bir nöbetçi kendisini durdurdu.

"Bu gece ikidir görüyorum seni, evlat. Neden yatmıyorsun?"

"Bana bak, Mac geçti mi buradan?"

"Evet, yıldırım gibi hem de. Dakin'in çadırında şimdi."

Jim koşa koşa gidip kahverengi çadır kapağını açtı, içeri girdi. Çadırda Mac, Dakin ve Burke vardı. Mac heyecanla bir şeyler anlatıyordu. Jim içeri girince sözü yarıda kaldı.

"İşte buna çok sevindim," dedi. "Az sonra bir grup gönderecektik seni ellerinden kurtarmak için. Çok sersemlik ettim doğrusu. Dakin, silahlarını sırtımıza daya-

mış götürüyorlardı bizi. Ateş edeceklerini sanmıyordum ama belli olmazdı. Jim, sen nasıl kaçtın peki?"

"Kendimi yere attım, arkamdaki herif üzerimden devrildi, tüfeği yere saplandı. Okul bahçesinde yapardık bu numarayı."

Mac huzursuzca güldü: "Silahlar sırtımıza değmediği anda birbirlerini vurmaktan korkmuşlardır. Ben kendimi yana atıp herifin karnına bir tekme savurdum."

Burke, Mac'ın arkasındaydı. Jim, Mac'ın Dakin'e göz kırptığını gördü. Buz gibi bakışlar soluk kirpikler arasında kaybolmuş gibiydi. Dakin, "Burke, git bir bak bakalım, bizim nöbetçiler uyuyakalmasınlar," dedi.

Burke duraksadı: "Uyumamışlardır canım."

"Git bir bak sen yine de. Bir daha baskın falan istemeyiz. Burke, bizimkilerin ellerinde ne var?"

"Hepsinde gayet güzel sopalar var."

"Peki, haydi gidip bir bak öyleyse."

Burke çadırdan çıktı. Mac, Dakin'e yaklaştı: "Çadır ses geçirir, seninle konuşmak istiyordum. Biraz yürüyelim mi?"

Dakin başını iki kere salladı. Üçü birden karanlığa çıkıp daha önce Doktor Burton'un gittiği yöne yürüdüler. Önlerinden geçtikleri bir nöbetçi dikkatle baktı yüzlerine.

"Biri bizi gammazlamaya başlamış bile," dedi Mac. "Şerif yardımcıları gün doğmadan gideceğimizi biliyordu."

Dakin buz gibi sesle, "Burke mi dersin?" diye sordu. "O yanımızda bile değildi."

"Kim olduğunu bilmiyorum. Çadırın çevresinde dolaşan herhangi biri de bizi duymuş olabilir."

"Peki, ne yapacağız şimdi? Sen bu işleri iyi biliyora benziyorsun," diye buz gibi ses devam etti. "Siz kızılların bize bir yararınız olamayacağını düşünüyorum doğrusu. Bu gece biri geldi, sizi başımızdan atacak olursak patronların anlaşmaya yanaşabileceklerini söyledi."

"Bunu gerçekten yaparlar mı dersin? Unutma ki biz ortalıkta yokken indirmişlerdi ücretleri. Bu grevi bizim

başlatmadığımızı da çok iyi biliyorsun. Bizse, işler sarpa saracağına doğru dürüst bir yola girsin diye uğraşıyoruz."

Dakin'in tekdüze sesi Mac'ın sözünü kesiverdi: "Bu işten sizin ne avantanız var?"

"Hiçbir şey," dedi Mac öfkeyle.

"Buna nasıl emin olabilirim?"

"İnanmadıktan sonra emin olamazsın. Bunu kanıtlayacak hiçbir yol yoktur."

Dakin'in sesi bir parça ısınır gibi olmuştu: "Eğer dediğin doğruysa size güvenmek doğru mu bilemem. Bir insan bir işten bir çıkar sağlıyorsa iki şeyden birini yapar: ya emir kuludur ya da bir kazık atacaktır. Ama hiçbir çıkarı yoksa, ne yapacağı belli olmaz."

"Pekâlâ," dedi Mac. "Bırak bu palavraları artık. Bizim gitmemizi istiyorlarsa arkadaşlar oylarıyla belirtsinler bunu. Bize de kendimizi savunma hakkı ver. Ama şunu da bil ki, birbirimize düşmenin hiçbir yararı olamaz."

"Ne yapacağız peki! Polisler bildiğine göre bizimkileri sabah gizlice buradan çıkarmanın hiçbir anlamı kalmadı demektir."

"Öyle. Biz de açıkça çıkar, şansımızı deneriz. Grev kırıcıları görüp nasıl davranacaklarını anlayınca konuşmak mı, dövüşmek mi gerekiyor ona göre bir karar alırız."

Dakin durdu, ayakkabısının kenarıyla toprağı eşeledi: "Beni neden getirdin buraya?"

"Sana içimizde bir hainin olduğunu söylemek istedim. Polislerin bilmelerini istemediğin bir şey varsa hiç kimseye söyleme."

"Pekâlâ, bu kadarını anladım. Sonunda herkesin bileceği bir şeyi saklamak da doğru değil zaten. Ben yatıyorum, sizler de sabaha kadar bir işe bulaşmayın artık."

Mac ile Jim toprak üstüne kurulmuş iki kişilik bir çadırda kalıyorlardı. İn gibi olan çadıra yere sürünerek girip eski püskü yorganlarına sarındılar.

"Dakin dürüst biri bence," diye fısıldadı Mac. "Ama emir falan alacağı yok."

"Bizi buradan attırır mı dersin Mac?"

"Olabilir. Ama bunu yapacağını sanmam. Yarın akşama kadar adamlar öylesine öfkeli ve hırpalanmış olacaklar ki, tam istediğimiz kıvama gelecekler. Jim, bu işin ucunu bırakamayız. Durum çok esaslı."

"Mac?"

"Ne var?"

"Polisler neden gelip seninle beni alıp götürmüyorlar buradan?"

"Korkuyorlar. İşçilerin çılgına döneceklerinden korkuyorlar. Dan'ın merdivenden düştüğünde olduğu gibi bir şey olabilir. Polisler ırgatların üstüne gitmeyecekleri zamanı çok iyi bilirler. Uyuyalım haydi."

"Mac, ağaçların arasında sen nasıl kurtuldun o heriflerin elinden ha? Epey boğuştun, değil mi?"

"Hem de nasıl, herifler karanlıkta kime vurduklarını göremiyorlardı, ben ise önüme çıkana vurabilirdim."

Jim bir süre konuşmadı. "Silahlarını sırtımıza dayadıklarında korkmuş muydun Mac?"

"Elbette. Daha önce de bu asayişçilerle karşılaştım ben, zavallı Joy da. On, on beşi üstüne saldırıp eşek sudan gelinceye kadar döverler seni. Çok da yüreklidirler doğrusu. Genellikle maske takarlar. Elbette korktum, sen korkmamış mıydın?"

"İlk başta korkmuştum. Bizi yürütmeye başladıklarında da korkudan titriyordum. Kendimi yere attığımda neler olacağını tahmin ettim ama. O herif üzerime yuvarlanmadan yuvarlandığını görür gibi oldum. Ben daha çok seni kurşunlayacaklarından korkuyordum."

"Garip şeydir Jim, insan ne kadar çok tehlikede olursa, o kadar az korkar. Gürültü başladıktan sonra korkmuyordum artık. Yine de sırtımdaki o silahı hissetmekten hoşlanmıyordum."

Jim çadırın aralığından dışarı baktı. İçerdeki karanlıkla kıyaslanınca gece daha griymiş gibiydi. Toprak keseklerini ezerek birileri geçti yanlarından.

"Bu grevi kazanacak mıyız dersin Mac?"

"Artık uyumamız gerek Jim. Bu geceki olaylar olmasaydı bunu sana söylemeyecektim ama, hayır, kazanma şansımız olduğuna hiç inanmıyorum. Bu vadi iyice örgütlenmiş. Ateşe başlayacaklar ve olacaklardan paçalarını sıyırabilecekler. Hiçbir şansımız yok bizim. Gürültü koptuğunda buradakilerin çoğunun kaçacaklarına kalıbımı basarım. Ama sen bunları düşünme Jim. Bu iş burada olmaz, başka yerde olur. Günün birinde de başarıya ulaşacaktır. Bir gün kazanacağız. Buna inanmamız gerek." Mac bir dirseği üzerinde doğruldu. "Buna inanmasaydık burada olmazdık. Doktor iltihap konusunda haklıydı, ama iltihap yatırılmış sermayedir. Bizi, bu bizim yürəklerimizi bulup bizi öldürmeden, bunu üstümüzden atacağımıza inanmalıyız. Sen hiç değişmiyorsun Jim. Hep buradasın. Bana güç veriyorsun."

"Harry bana daha başta söylemişti neler bekleyeceğimi," dedi Jim. "Herkes bizden nefret ediyor Mac."

"İşin en güç yanı da budur. Herkes bizden nefret eder: bizim taraftakiler de, düşman da. Kazanırsak Jim, bunu başarırsak, bizi bizimkiler öldürecektir. Bunu neden yapmaya devam ettiğimi çok merak ederim doğrusu. Aman, haydi yat uyu artık!"

9

Gece sona ermeden uyanan insanların gürültüsüyle dolmuştu kamp. Tahtaya çarpan baltaların sesi, ardından paslı ocakların takırtıları işitilmeye başlandı; çok geçmeden ortalığı yanan elma ve çam dallarının tatlı kokusu kapladı. Aşçılar işe koyulmuşlardı. Gürül gürül yanan ocakların yanına kahve maşrabaları yerleştirildi. Kazan dolusu fasulye kaynamaya başladı. İnsanlar çadırdan çıkıp aşçılara çalışacak yer bırakmayacak kadar sıkışık bir halde ocakların çevresine doluşuyorlardı.

Dakin'in kamyonu Anderson'un evinden üç bidon su getirdi: "Dakin derhal manga liderleriyle konuşmak isti-

yor," sözü kulaktan kulağa yayıldı. Liderler kasıla kasıla Dakin'in çadırına yollandılar.

Gökyüzünün doğusuna doğru meyve bahçesinin silueti belirmeye başlamış park edilmiş arabalar da gölgeler haline dönüşmüşlerdi artık. Kahve maşrabaları kaynamaya başladı, fasulye kazanlarından imrendirici bir koku yükseldi. Aşçılar milletin getirdiği tencerelerin, kavanozların, tabakların, tenekelerin içine kaşık kaşık dolduruyorlardı fasulyeyi. Çoğu yere çökmüşler, çakılarıyla dallardan yaptıkları kaşıklarla fasulyelerini yiyorlardı. Kahve koyu ve acıydı; ancak sessiz ve rahatsız olan kadınlarla, erkeklerin içleri ısınmaya başladığından artık konuşuyorlar, gülüyorlar, birbirlerini selamlıyorlardı. Gün ışığı ağaçların üstünden belirince ortalık grimsi mavi bir renk aldı. Gökte, üç yabanördeği sürüsü uçuyordu.

Yanında Burke ile London olan Dakin çadırının önüne çıkmıştı. Dakin'in önünde de manga liderleri bekleşiyorlardı. Mac ile Jim de onların aralarındaydılar.

"Bir süre pek göze çarpmamalıyız," demişti Mac. "Adamların bizi şimdiden başlarından atmaları işimize gelmez."

Dakin kısa bir işçi ceketi ile bir kasket giymişti. Soluk gözleri yüzden yüze dolaşıyordu.

"Sizlere durumu anlatacağım," dedi. "Böylece isterseniz şimdiden çekilebilirsiniz. Gelmek istemeyenlerin gelmelerini istemiyorum. Bir tren dolusu grev kırıcı geliyor. Biz kasabaya gidip onları önlemeyi düşündük. Onlarla konuşacağız önce, ama sonra da dövüşmemiz gerekebilir. Ne diyorsunuz?"

Kalabalıktan Dakin'i onaylayan bir mırıltı yükseldi.

"Pekâlâ. Yürüyeceğiz o halde. Mangalarınızı disiplin altında tutun. Sakin olsunlar ve yolun kenarından yürüsünler." Dakin sırıttı. "Yerden birkaç taş alıp ceplerine doldurmak isterlerse bunun bir sakıncası yok sanırım."

Adamlar takdir edercesine güldüler.

"Tamam. Durumu anladıysanız gidip adamlarınızla konuşun. Yola çıkmadan önce bütün pürüzlerin çözümlenmesini istiyorum. Kampı korumak için yüz kişiyi bura-

da bırakacağım. Şimdi gidip kahvaltılarınızı edin bakalım."

Adamlar dağılıp ocakların başına koştular. Mac ile Jim liderlerin olduğu yere yürüdüler. London, "Onların pek canla başla çalışacaklarını sanmıyorum," diyordu. "Bana hiç de öyle sertmişler gibi gelmedi."

"Daha çok erken," diye güvence verdi Mac, "kahvelerini bile içmediler. Yemek yiyen insanın hali başka olur."

"Siz de geliyor musunuz?" diye sordu Dakin.

"Elbette geliyoruz. Bak Dakin, bize erzak ve malzeme gönderenler olduğunu biliyorsun. İşi öyle ayarla ki, haber geldiğinde gidip getirecek bir iki araba olsun."

"Tamam. Üstelik zahirenin bu gece gelmesi gerek. Fasulye bitti sayılır. Böyle bir kalabalık kolay kolay beslenmiyor doğrusu."

"Ben grev kırıcılar trenden iner inmez bir kargaşalık çıkmasından yanayım," dedi Burke. "Ödlerini patlatırız böylece."

"Önce konuşmak gerek," dedi Mac. "Ben önce konuşulduğu takdirde grevcilerin yanına geçen tren dolusu grev kırıcı görmüşümdür. Üzerlerine saldıracak olursanız bazıları korkar, bazıları ise öfkeden kudurur."

Dakin, Mac konuşurken kuşkuyla izliyordu onu. "Eh, gidelim artık," dedi. "Ben kalacakları ayırayım. Doktor ile adamları kampı temizlerler. Ben kendi kamyonumla gideceğim, London ile Burke benimle gelebilirler. Külüstür arabaları burada bırakmak daha doğru olur."

Uzun kafile yola koyulduğunda güneş de doğuyordu. Manga liderleri, adamlarının yol kenarında yürümelerine dikkat etmekteydiler. Jim birinin, "Toprak parçalarını almayın, demiryolunun orada esaslı granit taşlar var," dediğini duydu.

Şarkılar söylenmeye başlamıştı, eğitim görmemiş insanların uyumsuz sesleriyle çınlıyordu ortalık. Dakin'in yeşil Chevrolet kamyonu öne geçti. Kalabalık arkasından yürümeye başladığında kampta kalanlar ve kadınlar kendilerini bağırarak uğurladılar.

Yola daha yeni çıkmışlardı ki, on polis motosikleti belirip yol boyunca belirli aralıklarla dizildiler. Yarım mil kadar gittikten sonra içi insan dolu büyük ve üstü açık bir araba kafilenin başına geçip yol üstünde durdu. Arabanın içindekilerin hepsi silahlıydı ve şerif yardımcısı rozeti taşıyorlardı. Sürücü ayağa kalktı:

"Düzenli yürüyeceksiniz, sakın unutmayın! Trafiği aksatmadıkça istediğiniz kadar yürüyebilirsiniz. Ama kimseye engel olmayacaksınız. Anlaşıldı mı?"

Adam yerine oturdu, arabasını Dakin'in kamyonunun önüne çekti ve kafilenin başında gitmeye başladı.

Jim ile Mac, Dakin'in kamyonunun elli adım gerisinde yürüyorlardı.

"Bizi karşılamaya adam çıkarmışlar," dedi Mac. "Ne kadar kibar insanlar değil mi?" Çevresindekiler gülüştü. "Greve hakkınız var, ama grev kırıcılarına engel olmak için grev yerinin çevresinde yürüyüş yapamazsınız diyorlar. Yürüyüş olmadan grevin başarıya ulaşamayacağını bilirler elbette." Bu kez gülen falan olmadı. Adamlar homurdandılar, ancak tepkilerinde pek bir hiddet yoktu. Mac sinirli bir tavırla Jim'e baktı. "Hiç hoşlanmıyorum," diye fısıldadı. "Bu serseri güruhu öfkeli değil. Umarım çok geçmeden bunları çileden çıkaracak bir olay olur. Bir şey olmazsa bu iş de yatar."

Dağınık dağınık yürüyen kafile kasabaya girdiğinde, kaldırımları doldurmuştu. Adamlar sessizdiler artık, çoğu da yaptığı hareketten utanıyor gibiydi. Kasabaya girdiklerinde kasabalılar evlerinin pencerelerinden, çocuklar bahçelerden kendilerini seyretmeye başladılar. Ana babalar çocuklarını bahçelerden eve sokup kapılarını kapattılar. Sokaklarda pek az insan vardı. Polislerin motosikletleri o kadar ağır gidiyordu ki, sürücüler araçlarını dik tutmak için zaman zaman ayaklarını yere dayıyorlardı. Şerifin arabası önde olmak üzere kafile, kasabanın arka sokaklarından geçerek trenin manevra yerine vardı. Adamlar yolun sağına çekilip durdular. Tren yolu, tüfekli ve gaz bombalı yirmi kişi tarafından korunuyordu.

Dakin kamyonunu kaldırım kenarına park etti.

Adamlar sessizce yayılıp özel polislerin karşısına geçtiler. Dakin ile London, kalabalık işçi grubu boyunca yürüyüp talimatlarını verdiler. Ellerinden geldiği sürece çatışmayacaklardı polisle. Yeni işçilerle önce konuşulacaktı, hepsi o kadar, başka bir şey yapılacak değildi.

Demiryolu üzerinde iki soğutma vagonu duruyordu. Jim, Mac'ın kulağına, "Belki de yük katarını daha önce durdurup herifleri indirirler," dedi. "O zaman işçilerle karşılaşma fırsatı bulamayız."

Mac başını salladı: "Daha sonra belki, ama şimdi bir gösteri yapmak isteyeceklerdir. Bizi böyle korkutmayı umuyorlar. Tren bir an önce gelse bari. Beklemek bizimkileri çılgına çevirir. Beklemek zorunda kalınca korkuya kapılabilirler."

Adamların çoğu kaldırıma oturmuşlardı. Bir yandan demiryolu muhafızlarıyla, öte yandan da motosikletli polislerle ve şerif yardımcıları tarafından iyice sıkıştırılmışlardı. Sinirli ve sıkılmış gibi görünüyorlardı. Şerif yardımcıları silahlarını iki elleriyle kavramışlar, göbeklerinin üstünde tutuyorlardı.

"Polisler de korkuyor," dedi Mac.

London bir grubu sakinleştirmeye çalışıyordu. "Ateş falan edileceği yok. Bunu yapamazlar."

"Geliyor!" diye bağırdı biri. Hattın öteki ucundaki işaret kolu kalkmıştı. Ağaçlar arasından bir buhar bulutu yükseldi, raylar yaklaşan tekerlekler nedeniyle titrediler. Adamlar kaldırımdan kalkıp treni görebilmek için başlarını çevirdiler.

"Sıkı durun, sırayı bozmayın!" diye bağırdı London.

Kara lokomotifle ağır ağır ilerleyen yük vagonlarını, vagonların kapılarından sarkan bacakları görüyorlardı. Lokomotif, tekerlekleri arasından buharlar koyvererek ağır ağır yaklaştı. Yan hatta girip fren yaptı. Vagonlar birbirlerine çarptılar, tren homurtular çıkararak durdu.

Sokağın karşı sırasında bir dizi harap evle üst katlarında kiralık mobilyalı odalar olan lokantalar vardı. Mac omzu üzerinden arkaya baktı. Üst kat pencerelerinde kendilerini seyreden bir sürü insan vardı.

"Şu heriflerden hiç hoşlanmadım," dedi Mac.

"Neden?"

"Bilemiyorum. Aralarında kadın da olması gerekirdi, oysa bir tane bile göremedim."

Grev kırıcıları vagonların açık kapıları önünde oturuyorlardı. Arkalarında da ayakta duranlar vardı. Huzursuz bakıyorlardı çevrelerine. İnmek için bir hareket yapmadılar.

London birden öne çıktı, nöbetçilerden birine öylesine yaklaştı ki, adamın silahının namlusu çevrilip göbeğine değmişti. Nöbetçi bir adım geriledi. Lokomotif kocaman yorgun bir hayvan gibi soluk soluğaydı. London ellerini ağzının önünde boru yaptı.

"Bize katılın, arkadaşlar. Bize karşı olmayın. Polislere yardım etmeyin."

Lokomotifin yanından fırlayan bembeyaz bir buhar bulutu, London'un sesini de öteki gürültüleri de örtüp ortalıkta yalnızca kendi çığlığını bıraktı. Grevcilerin oluşturduğu hattın ortası muhafızlara doğru hafifçe bel verdi. Silah namluları kalabalığa çevrildi. Muhafızların yüzleri gerilmişti, ama oluşturdukları tehdit de kalabalığın ilerlemesini önlemişti. Buhar hâlâ çığlıklar çıkararak yükseliyor, bin bir parçaya ayrılıyordu.

Vagonlardan birinin kapısında bir karışıklık, kalabalıkta bir dalgalanma fark ediliyordu. Bir adam grev kırıcıların arasından geçip yere atladı.

Mac, Jim'in kulağına neşeyle, "Tanrım! Joy bu!" diye fısıldadı.

Eciş bücüş, cüce gibi adamın yüzü kapıya dönüktü. Kollarını grev kırıcılara doğru sallıyordu. Buhar hâlâ çığlıklar koparırarak fışkırmaktaydı. Kapının önündeki adamlar yere atlayıp çılgınca hareketlerle kollarını sallayan Joy'un karşısında durdular. Joy dönüp grevcilere el salladı. Dayaktan biçimi kaybolmuş yüzü gergindi. Arkasına düşen beş altı kişiyle grevcilere doğru yürümeye başladı. Muhafızlar her iki tarafı da gözden kaçırmamaya çalışarak yan döndüler.

Tam o sırada buhar çığlıklarını bastıran üç keskin çatırtı işitildi. Mac, dükkânlara doğru baktı. Odaların pencerelerinden başlar ve silahlar aceleyle çekilirken, camlar da kapatılıyordu.

Joy gözleri irileşmiş bir halde olduğu yerde kalakalmıştı. Ağzı ardına kadar açıldı, çenesinden aşağı kan fışkırdı, gömleğini boyadı. Gözleri kalabalığı tarıyor gibiydi. Yüzüstü devrilip parmaklarıyla toprağı eşelemeye başladı. Muhafızlar yerde kıvranan adama inanmayan gözlerle bakıyorlardı. Birden buhar sesi kesildi, sessizlik yeni bir gürültü dalgası gibi çöktü kalabalığın üstüne. Grevciler, hayal içinde yüzüyorlarmış gibi bir garip duruyorlardı. Joy bir kertenkele gibi kolları üzerinde doğruldu, sonra bir daha yere yığıldı. Toprağın kırma taşları üstünde dere gibi akıyordu kanı.

Grevciler arasında garip bir kaynaşma başladı. London robot gibi öne doğru bir adım attığında. adamlar da kendisini izlediler. Kaskatıydı hepsi. Muhafızlar silahlarını üzerlerine doğrultmuşlardı, ama kalabalık hiçbir şey görmeden, hiçbir yere aldırış etmeden yürüyordu. Muhafızlar adamların yollarından çekilmek için kenara kaçıştılar. Bu sırada vagonların açık kapılarından da sessiz bir kalabalık boşanıyordu. Uzun insan kuyruğunun uçları kıvrılarak, koyun sürüsü gibi ölü adamın çevresinde birleşti.

Jim titreyerek sarılmıştı Mac'ın koluna. Mac dönüp, "Hayatının ilk gerçek ve yararlı işini yaptı," diye fısıldadı. "Bunu görseydi öylesine mutlu olurdu ki. Polislere bak Jim. Bırak kolumu. Sakın heyecanlanma şimdi. Polislere bak!"

Muhafızlar da kaskatı kesilmişlerdi; isyanları bastırabilirlerdi, çatışmaları önleyebilirlerdi, ama uykuda gezerlerin açık gözleriyle ağır ağır yürüyen bu insanlardan korkmuşlardı. Oldukları yerde duruyorlardı. Şerif arabasını çalıştırdı. Motosikletli polisler gözle görülmeyecek kadar ağır hareketlerle araçlarına doğru geriledi.

Grev kırıcılar da vagonlardan inmişlerdi artık. Bazıları yük vagonlarının altından, tekerleklerin arasından

geçerek öteki yana doğru koşuşmuşlardı. Ama çoğu, Joy'un çevresindeki halkaya katılmışlardı.

Mac, Dakin'in kalabalığın kıyısında durduğunu gördü. Soluk, küçük gözleri bir kerelik olsun hiç kıpırtısız dimdik ileri bakıyordu. Mac onun yanına yürüdü:

"Onu senin kamyona atıp kampa götürsek iyi olur."

Dakin ağır ağır döndü: "Ona el süremeyiz. Onu polislerin alıp götürmeleri gerek."

Mac sert bir sesle, "Polisler pencerelerdeki o herifleri neden yakalamadılar?" diye sordu. "Polislere bak hele. Ödleri kopuyor. Onu bizim alıp götürmemiz gerek. Bizimkileri yüreklendirmek, bir arada tutmak için kullanmalıyız onu. Bu olay onları yakınlaştıracak, mücadele etmelerini sağlayacak."

Dakin yüzünü buruşturdu: "Ne kadar da duygusuz orospu çocuğunun tekiymişsin sen! Grevden başka bir bok düşünmez misin?"

"Dakin, o ufak tefek herif bize yardım etmek isterken öldü," diye Jim araya girdi. "Bunu yapmasını önlemek mi istiyorsun şimdi?"

Dakin'in bakışları Mac'dan Jim'e çevrildi, sonra yine Mac'a döndü: "Onun ne yapmak istediğini nereden biliyorsun? Lanet buhar gürültüsünden bir şey duyamadık ki."

"Biliyoruz," dedi Mac, "arkadaşımızdı o bizim."

Dakin'in bakışları hoşnutsuzlukla dolmuştu. "Arkadaşınızdı ve siz de şimdi onun ölüsünü bile rahat bırakmıyorsunuz ha! Onu kullanmak istiyorsunuz. İkinizin de bu duygusuzluğuna pes doğrusu!"

"Sen bu işten ne anlarsın?" diye bağırdı Mac. "Joy rahat arayan bir insan değildi. Joy çalışmak isterdi ve ne yapacağını bilemezdi. Şimdi eline bir çalışma fırsatı geçti, sen de bunu çok görüyorsun."

Bir kısım insan heyecansız bir merakla gürültünün geldiği yere dönmüşlerdi. Dakin bir an baktı Mac'ın yüzüne "Yürü!" dedi. İsteneye isteneye kendilerine yol açan kalabalığın arasına daldılar.

"Yol açın, arkadaşlar!" diye bağırdı Mac. "Bu zavallı-

yı oradan çıkarmalıyız." Adamlar arkalarındakini güçlükle iterek daracık bir yol açtılar.

London da yanlarına gelip yol açmalarına yardımcı oldu. Joy ölmüştü. Çevresinde biraz yer açınca London adamı çevirip ağzındaki kan bulaşmış toprağı sildi. Joy'un açık gözlerinde kurnazca bir ifade vardı, ağzı müthiş bir sırıtmayla aralanmıştı.

"Yapma London," dedi Mac, "Öyle kalsın, olduğu gibi."

London ufak tefek adamı kolları arasına aldı. London'un göğsüne yasladığı yerde Joy küçücük görünüyordu. Bu kere yol hemencecik açılmıştı. London yürümeye başladı, grevciler de bir kafile oluşturup ardından yürüdüler.

Dakin'in yeşil kamyonunun yanında, çevresi yardımcılarıyla sarılı şerif duruyordu. London durdu, arkasındakiler de durdular.

"Cesedi istiyorum," dedi şerif.

"Olmaz, veremeyiz."

"Bir grev kırıcısı öldürdünüz. Bunun için gereken yapılacaktır. Cesedi otopsi için istiyorum."

London'un gözlerinden alevler fışkırıyordu: "Bayım, bu adamcağızı öldürenin kimler olduğunu siz çok iyi biliyorsunuz. Yasaları siz yaptınız ve şimdi de siz çiğniyorsunuz."

Kalabalıktan çıt çıkmıyordu.

"Sana o cesedi istiyorum dedim."

London yakınan bir sesle, "Bayım anlamıyor musunuz?" dedi. "Bir an önce buradan defolup gitmezseniz gebertileceğinizi anlamıyor musunuz hâlâ? Olduğunuz yerden daha ileri gidemeyeceğinizi göremiyor musunuz?"

Kalabalıktan bırakılan solukların hışırtısı işitildi. "Seninle işimiz bitmedi daha," dedi şerif. Ama o da, yardımcıları da geriledi. Kalabalıktan iniltiyi andıran hafif bir homurtu yükseliyordu. London, Joy'u kamyonun indirilmiş arka kapağına yerleştirdi, sonra arkaya atlayıp çekti, sürücü yerinin arkasına uzattı.

Dakin motoru çalıştırdı, kamyon ağır ağır yola koyuldu, öfkeli ve sessiz kalabalık arkasına düştü. Hiç ses çıkarmıyorlardı. Ağir, gürültülü adımlarla yürüyorlardı yalnızca.

Yolda motosikletli polisler yoktu artık. Sokaklar ve caddeler bomboştu. Mac ile Jim kamyonun yanında yürüyorlardı. "Bunu yapanlar asayiş komitesi miydi, Mac?"

"Evet. Ama bu sefer ipin ucunu kaçırdılar. O buhar... bizimkiler silah seslerini daha iyi duysalardı kaçarlardı sanırım. Ama buhar çok gürültülüydü. Olay da göz açıp kapayıncaya kadar bittiğinden bizimkilere korkacak zaman kalmadı. Hayır dostum, yanlışlık yaptılar bu sefer."

Kafilenin yanında yürüyorlardı onlar da. "Mac kimdir bu asayiş komitesi, bu gözcüler? Ne biçim insanlardır bunlar?"

"Herhangi bir kasabanın en sefil insanları. Savaş sırasında yaşlı Almanların evlerini yakanlar onlardı. Zencileri linç edenler onlardı. İşkenceden zevk alırlar. İnsanların canını acıtmayı severler ve buna yurtseverlik ya da anayasayı koruma gibi kılıflar uydururlar. Ama temelinde hâlâ, o zencilere işkence eden eski insanlardır. Patronlar onları kullanırlar, halkı kızıllara karşı korumak gerektiğini söylerler. Böylece kendileri hiçbir tehlikeye girmeden ev yakarlar, insanlara işkence ederler. Zaten bütün yapmak istedikleri de budur. Cesaretleri yoktur, yalnızca gizli yerlerden ateş ederler ve bir insanın üstüne ancak bire on oldukları zaman saldırırlar. Dünyanın en aşağılık insanlarıdır onlar." Mac'ın bakışları kamyonda yatmakta olan Joy'a çevrildi. "Savaş sırasında bizim kasabada şişman bir Alman terzi vardı, bu yurtsever orospu çocuklarından ellisi, adamın evini kundaklayıp kendisini öldüresiye dövdüler. Esaslı adamlardır bu asayiş komitesindekiler. Bir süre önce bir benzin kamyonuna izli mermi atıp bir yatakhaneyi ateşe verdiler. Bu işi kibritle yapacak yürekleri yoktu çünkü."

Kafile arkasında kocaman bir toz bulutu bırakarak yoluna devam ediyordu. Grevciler yavaş yavaş daldıkları uykudan uyanır gibiydiler. Alçak seslerle konuşuyorlardı. Ayakları daha güçlü basıyordu toprağa.

"Zavallı Joy," dedi Jim. "İyi insandı. O kadar çok dayak yemişti ki. O hiç eksilmeyen öfkesiyle bana babamı hatırlatırdı."

"Joy'a acıma" diye azarladı arkadaşını Mac. "Ne yaptığını bilseydi, gururundan yanına varılmazdı. Joy oldum olası insanlara önderlik etmek isterdi, bunu ölüsüyle başaracak olsa bile."

"Grev kırıcılar ne olacak, Mac? Bir grubu bize katıldı bile."

"Doğru, ama bizimkilerden bazıları da kaçtılar. Başladığımız sayıdayız şimdi. Bizimkilerin vagonların altından geçip kaçtıklarını görmedin mi? Şunlara bak hele. Henüz uyanıyorlar. Bir süre gaz bombası etkisi altında kalmışlar gibi. İşte en tehlikeli insanlar bunlardır."

"Polisler de bunu biliyorlardı," dedi Jim.

"Elbette. Bir kalabalıktan çıt çıkmayınca, yüzlerinde hiçbir ifade yoksa polisin ortalıktan toz olma zamanı gelmiş demektir."

Anderson'un çiftliğine yaklaşıyorlardı. "Şimdi ne yapacağız, Mac?"

"Cenaze töreni yapacağız, meyve bahçelerine grev kırıcıların girmemeleri için çevresinde gözcülük edeceğiz. Durum şimdilik yatışacak. Grev kırıcılarını kamyonlarla getirecekler."

"Peki, hâlâ yenilecek miyiz diyorsun Mac?"

"Bilemiyorum. Bu vadi çok iyi örgütlenmiş. Toprağı, mahkemeleri, bankaları, kısacası her şeyi birkaç adam denetimleri altında tutuyorlarsa örgütlenme güç değildir. Borç vermeyi keserler, bir insanı sudan bir nedenle cezaevine tıkarlar ve her zaman bolca rüşvet verebilirler."

Dakin'in kamyonu duran arabaların sonuna gidip geri basarak yerine girdi. Kamp nöbetçileri karşılayıcı çıktılar, dönenler onların arasına karıştı. Küme küme insanlar toplanıp olayı tekrar tekrar dinlediler. Doktor Burton koşa koşa kamyonun yanına gitti. London ayağa kalktı. Mavi gömleği Joy'un kanından lekelenmişti. Burton, Joy'a baktı: "Öldürdüler ha?"

"Evet," dedi London.

"Benim çadırıma getirin onu."

Çadırların arkasından bir çığlık koptu. Herkes donmuş bir halde sesin geldiği yöne döndü. Burton, "Bir domuz kesiyorlar," dedi. "Arabalardan biri canlı bir domuz getirdi. Cesedi çadırıma taşıyın."

London yorgun bir tavırla eğilip Joy'u kolları arasına aldı. Arkasından gelen bir grup büyük askeri çadırın önünde toplandı. Mac ile Jim, Burton'un ardından çadıra girdiler. Doktorun katılaşmış cesetten kanlı gömleği çıkartıp göğsündeki yaraya baktığını gördüler.

"Tamam, öldüren bu olmuş işte."

"Onu tanıdın mı doktor?"

Burton, bu çarpık surata dikkatle baktı: "Daha önce görmüşlüğüm var."

"Gördün elbette. Joy bu. Vücudundaki bütün kemikleri sen düzeltmiştin."

"Eh, bu sefer hapı yutmuş artık. Esaslı adamdı. Cesedi kasabaya göndermeniz gerek. Adli tıp doktoru da görmeli."

"O zaman adamı gömüp cinayeti örtbas ederler," dedi London.

"Cesedi tekrar buraya göndermelerini sağlayabiliriz. Cesedi geri alana kadar morgun çevresine gözcü dikeriz. O kahrolası asayiş komitesi yaptığı yanlışı anlamıştır artık."

Dakin çadıra girdi: "Domuzu kızartıyorlar, doğrusu pek çabuk kestiler."

"Dakin, bir platform gibi bir şey yaptırtabilir misin?" diye sordu Mac. "Tabutu koyacak bir yer gerek. Sen de bir yere çıkıp bir konuşma yapmalısın."

"Bunu bir gösteriye çevirmek istiyorsun, öyle mi?"

"Elbette. Sen beni yanlış tanıdın Dakin. Neyle sürdüreceğiz kavgamızı? Taş ve sopayla. Kızılderililerin bile ok ve yayları vardı. Ama biz kendimizi korumak için küçücük bir tabanca alsak ihtilali önlemek için askerleri çağırırlar. Mücadele edecek hiçbir şey yok elimizde. Biz de

neyimiz varsa onu kullanmalıyız. Bu adam benim dostumdu. Onun bizim kendisini kullanmak istememizi iyi karşılayacak olduğuna inan. Onu kullanmamız *gerek*." Mac durakladı. "Anlamıyor musun Dakin? Büyük bir cenaze töreni düzenlersek milletin büyük bir çoğunluğu bizden yana geçecektir. Kamuoyuna sahip olmamız gerek."

London başını aşağı yukarı sallayıp duruyordu: "Adam haklı Dakin."

"Sen de öyle istiyorsan, öyle olsun London. Birinin konuşma yapması gerekecek sanırım, ama bu ben olmayacağım."

"Zorunlu kalırsam ben yaparım konuşmayı," dedi London. "Adamın bize doğru gelmekte olduğunu gördüm. Vurulduğunu gördüm. Sen konuşmazsan ben konuşurum."

"Tam Cock Robin gibi," dedi Burton.

"Ha?"

"Yok bir şey. Kendi kendime konuşuyordum. Cesedi şimdi adli tıp doktoruna gönderin artık."

"Ben bizimkilerden birini onunla kalmaları için göndereceğim," dedi London

Jim'in dışardan sesi işitildi. "Mac buraya gelir misin, Anderson seninle konuşmak istiyor."

Mac hemen dışarı çıktı. Anderson Jim'in yanındaydı. Çok yorgun ve yaşlı görünüyordu. "Canımıza okudun işte!" diye söze başladı.

"Ne oldu, Bay Anderson?"

"Hani koruyacaktın bizi?"

"Koruyoruz ya. Buradakiler sizin kılınıza bile zarar gelmemesi için çalışıyorlar. Ne oldu?"

"Anlatayım ne olduğunu. Dün gece bir grup gelip Al'ın lokantasını yaktı. Sonra Al'a saldırıp kolunu ve altı kaburgasını kırdılar. Lokanta kül oldu."

"Tanrım!" dedi Mac. "Bunu yapacaklarını sanmıyordum."

"Sanmıyordun ama yaptılar işte."

"Al nerede şimdi, Bay Anderson?"

"Evde. Hastaneden çıkarmak zorunda kaldım."

"Hemen doktoru getireyim."

"Bin sekiz yüz dolar!" diye bağırdı yaşlı adam. "Birazını kendisi toplamıştı, gerisini de ben vermiştim. Sonra da siz çıkageldiniz. Şimdi hiçbir şeyi yok artık."

"Çok üzüldüm," dedi Mac.

"Üzüldün elbette. Ama üzüntün ne Al'ın arabasını onartabilir, ne de kolu ile kaburgalarını iyileştirir. Beni korumak için ne yapıyorsun ha? Yakılma sırası benim evime geldi şimdi."

"Evinizin çevresine nöbetçiler dikeriz."

"Nöbetçiymiş, hah! Bu serseri topluluğu ne boka yarar ki? Keşke sizi toprağıma sokmasaydım. Beni mahvedeceksiniz sizler!" Adamın sesi çığlık gibi tizleşmişti. Yaşlı gözleri sulanıyordu. "Berbat ettiniz her şeyi! Kahrolası radikallere karışanın sonu budur işte!"

Mac adamı yatıştırmaya çalıştı. "Gidip Al'a bir bakalım. Al esaslı çocuktur. Onu görmek istiyorum."

"Gör bakalım. Başına da tekmeyle vurmuşlar."

Mac, işçiler yavaş yavaş tiz sese doğru yaklaştıklarından adamı kenara çekti.

"Bizi neden suçluyorsun ki? Olanları biz yapmadık. O kibar komşuların yaptı."

"Sizin işlerinize bulaşmasaydık, bunlar gelmeyecekti başımıza."

Mac öfkeyle döndü adama: "Bana bak arkadaş, bir belaya çattınız, anladık bunu. Senin ve benim gibi küçük adamların başına gelen hep budur işte. Biz senin gibi adamların rahat etmeleri için yapıyoruz bunları."

"O araba bin sekiz yüz dolara mal olmuştu. Artık kasabaya indiğimde çocuklar bile beni taşa tutuyorlar. Mahvettiniz bizi, mahvettiniz!"

"Al ne diyor peki?"

"Al da kızılın biri zaten. O yalnızca bunları yapan adamlara sövüp duruyor."

"Al akıllı," dedi Mac, "olayı tümüyle görebiliyor. Siz nasıl olsa atılacaktınız yerinizden. Şimdi atılırsanız arkanızda koskoca bir kalabalık var. Bu insanlar sizin kendilerine yaptığınızı unutacak insanlar değildir. Bu gece evinizin çevresine nöbetçi dikeceğiz. Doktoru da Al'ı muayene etmesi için getireceğim az sonra."

Yaşlı adam yorgun bir tavırla dönüp yürüdü.

Paslı ocaklardan yükselen dumanlar kampın üzerine çökmüştü. Adamlar birer ikişer kızarmış domuz kokusuna doğru yürüdüler. Mac uzaklaşan Anderson'un ardından baktı. "Partili olmaya ne diyorsun şimdi Jim? Okurken iyidir... romantiktir. Hanımlar 'patronlar sınıfından', 'ezilen emekçilerden' söz etmeyi severler. Ama bu bizimki çok ağır bir yüktür, Jim. Zavallı adamcağız! O lokanta arabası onun için dünyadan büyüktü. Bu yüzden de sorumlu tutuyorum kendimi. Seni buraya bir şeyler öğrenmen için, sana güven vermek için getirmiştim sanıyordum, oysa kendi dertlerimi sıralayıp duruyorum işte. Seni yüreklendirecek, sana... ne boka yarar ki! İnsanın gözlerini asıl davadan ayırmaması çok güç bir iş. Neden bir bok söylemiyorsun?"

"Bana fırsat tanımıyorsun ki."

"Doğru. Bir şey söyle peki. Ben o vurulmuş zavallı Joy'dan başka bir şey düşünemiyorum. Pek akıllı değildi, ama hiçbir şeyden de korkmazdı."

"İyi adamdı," dedi Jim.

"Ne dediğini hatırlıyor musun? Kimse kendisinin orospu çocuklarına, 'orospu çocukları' demesine engel olamayacaktı. Kimi zaman kendimi bu kadar yitik hissetmiyor olmayı isterdim Jim."

"Biraz domuz kızartması sana yardımcı olur sanırım."

"Haklısın. Bu sabah pek bir şey yememiştim. Gidelim haydi."

Yolun başında görünen uzun bir yük arabası arabaların önünde durdu. Ön koltuktan ufak tefek bir adam inip kampa girdi. "Buranın sorumlusu kim?" diye sordu Mac'a.

"Dakin. Şu büyük çadırdadır."

"Ben adli tıp doktoruyum. Cesedi istiyorum."

"Koruyucun nerede?" diye sordu Mac.

Ufak tefek adam soluyarak, "Koruyucuya ne gerek var?" dedi. "Adli tıp doktoruyum ben. Ceset nerede?"

"Şuradaki büyük çadırda. Sizi bekliyor."

"Öyle desene be adam." Doktor küçük bir lokomotif gibi soluyarak o yana yürüdü.

Mac derin bir soluk aldı: "Tanrıya şükürler olsun ki karşımızda bunun gibiler pek az. Bu herif yürekli biri. Tek başına geldi. Bir bakıma Joy'u andırmıyor değil."

Ocaklara doğru yürüdüler. Joy'un cesedini taşıyan iki kişi geçti yanlarından. Doktor da telaşla arkalarından geliyordu.

Ocaklardan ellerinde yağlı domuz kızartması parçaları taşıyan adamlar geliyorlardı. Ağızlarını kollarına sildiler. Ocakların üstünde cızırdayan et parçaları vardı.

"Şahane kokuyor," dedi Mac. "Haydi yiyelim biraz. Ölesiye acıktım doğrusu." Aşçılar kötü kesilmiş, iyi pişmemiş etlerden birer parça verdiler. Mac'la, Jim yumuşak eti ısıra ısıra uzaklaştılar oradan.

"Yalnız dışını ye," dedi Mac. "Doktor milletin çiğ domuz yemesine izin vermemeli. Hepsi hastalanacak yoksa."

"Bekleyemeyecek kadar açlar," dedi Jim.

10

Adamlara bir uyuşukluk çökmüştü. Önlerine bakıp duruyorlardı, konuşacak enerjileri kalmamış gibiydi. Aralarında üstleri başları pejmürde, mutsuz görünüşlü kadınlar da vardı. İnsanlar etlerini isteksizce, düşünceli düşünceli kemiriyorlar, yemekleri bitince ellerini üstlerine başlarına siliyorlardı. Hava onların mutsuzlukları ve uyuşuklukları ile ağırlaşmıştı.

Jim ile kampı dolaşmakta olan Mac da huzursuzdu: "Bir şeyler yapmalılar," diye söyleniyordu. "Ne olursa olsun, umurumda bile değil. Onların böyle bomboş oturmalarına göz yumamayız. Grev parmaklarımızın arasından kayıp gidecek. Nesi var bunların Allah aşkına? Daha bu sabah bir insan öldürüldü, yalnızca bu neden için biraz gayretli olmaları gerekirdi. Oysa öğle oldu, hepsi yığılmış, yıkılmış haldeler. Onları bir şeyle meşgul etmeliyiz. Şunların gözlerine bak Jim."

"Belirli bir yere baktıkları yok ki, hepsinin bakışları bomboş."

"Öyle. Kendilerini düşünüyorlar. Her biri bu işin kendisine ne kadar zarar vereceğini, ya da savaşta kazandıkları paraları düşünüyor. Çözülmeye başladılar bile."

"Bir şey yapalım öyleyse. Harekete geçirelim şunları. Ne yapabiliriz ki?"

"Bilemiyorum. Bir çukur kazdırmanın bile yararı olur şu anda. Bir şey ittirsek, herhangi bir şeyi kaldırtsak, ya da hepsini aynı yönde yürütebilsek.. ne olursa olsun. Bir şey yapamadığımız, onları harekete geçiremediğimiz takdirde birbirleriyle kavgaya başlayacaklar. Aksilenecek hepsi,.."

Yanlarından geçen London sözün sonunu duymuştu: "Kim aksilenecek?"

Mac döndü: "Merhaba London. Bu millet konusunda konuşuyorduk. Hepsi iplik iplik çözülüyorlar."

"Farkındayım. Bunu anlayacak kadar uzun süre bulundum bunlarla."

"Eğer onları bir işe koşmazsak aralarında kavgaya başlayacaklarını söylüyordum."

"Başladılar bile. Bu sabah kampta bıraktığımız grup arasında hır çıkmış. Heriflerden biri bir başkasının karısına sulanmış. Öteki de gelip makasla yaralamış herifi. Doktor gereken müdahaleyi yaptı. Kan kaybından gidecekti yoksa."

"Gördün mü Jim? Sana söylemiştim. Dinle London, Dakin bana kızgın. Benim sözlerime kulak bile asmaz,

ama seni dinler. Bu adamları başları belaya girmeden ayağa kaldırmamız gerek. Biraz yürüsünler, çukur kazıp doldursunlar, önemi yok, ama bir iş yapsınlar."

"Biliyorum. Grev gözcülüğüne ne dersin?"

"Olur ama şimdilik pek iş yok sanırım."

"Herifler kıçlarını kımıldatacaksa bize ne."

"Akıllısın, London. Dakin'i kandır da ellişer kişilik gruplar halinde ayrı ayrı yönlere göndersin milleti. Yoldan ayrılmasınlar, elma toplayan görürlerse engel olsunlar."

"Oldu," dedi London dönüp Dakin'in çadırına doğru yürürken.

"Mac, sen benim de grev gözcüleriyle gidebileceğimi söylemiştin," dedi Jim.

"Benim yanımda kalmanı tercih ederim."

"Ben de bir şeyler yapmak istiyorum ama."

"Peki, öyleyse gruplardan birine katıl. Ama yanlarından sakın ayrılma Jim. Burada seni tanıyorlar artık. Ele geçmemeye çalış."

Dakin ile London'un çadırdan çıktıklarını gördüler. London hiç durmadan konuşuyordu.

"Dakin'i işe katmakla yanlış bir iş yaptık galiba," dedi Mac. "Kamyonuna, çadırına, çocuklarına çok bağlı. Çok dikkatli. London daha iyi bir başkan olabilirdi. London'un kaybedecek hiçbir şeyi yok. Acaba Dakin'i attırıp yerine London'u seçtirtebilir miyiz diye düşünüyorum. London'u daha çok seviyorlar gibime geliyor. Dakin'in malı mülkü çok. O portatif ocağını gördün mü? Adamlarıyla birlikte yemek bile yemiyor. Bir çalışmaya girip London'u seçtirtme çaresini arasak diyorum. Dakin'in soğukkanlı olduğunu sanıyordum, ama şimdi bakıyorum da gereğinden çok soğukkanlıymış. Bize milleti biraz heyecana getirecek biri gerek."

"Dakin grev gözcülerini ayırıyor işte," dedi Jim.

Jim elli kişilik bir gruba katıldı. Kasabanın aksi yönünde yola çıkıp yürümeye başladılar. Yola çıkar çıkmaz

da adamların uyuşuklukları kaybolmuştu. Hızlı adımlarla yürüyorlardı.

Grubun başında zayıf yüzlü Sam vardı; hem yürüyor, hem de adamlarına talimat veriyordu. "Taş toplayın. Ceplerinizi iyice doldurun. Ağaçlar arasından da gözlerinizi ayırmayın."

Önünden geçtikleri meyve bahçelerinde kimseler yoktu. Adamlar uyumsuz sesleriyle bir şarkıya başladılar.

Adada yılbaşı geldi çattı
Tüm mahpuslar hep birlikte...

Adımlarını şarkıya uyduruyorlardı. Yol kavşağından geçerierken arkalarında bir toz bulutu yükseliyordu. "Fransa gibi," dedi biri. "Ortalık çamurdan geçilmiyorsa, Fransa gibidir."

"Sen Fransa'ya gitmedin ki."

"Nasıl gitmedim? Beş ay kaldım orada."

"Hiç de asker gibi yürümüyorsun."

"Asker gibi yürümek isteyen kim. Yeteri kadar yürüdüm asker gibi. İçimde hâlâ şarapnel parçaları var."

"Şu grev kırıcılar nerede acaba?"

"Onları korkuttuk sanırım. Çalışan falan yok ortalıkta. Bu grevi kazandık bana sorarsan."

"Elbette kazandın arkadaşım," dedi Sam. "Kıçının üstünde oturarak kazandın değil mi? Budalalığı bırak, tamam mı!"

"Polisleri bu sabah iyi korkuttuk ama. Ortalıkta polis falan görüyor musun, hepsi toz oldular işte."

"Bu işin sonu gelmeden daha çok göreceksin onları," dedi Sam. "Sen de dünyadaki diğer ırgatlardan farksızsın işte. Şu anda kral gibisin. Az sonra karnın ağrır, ardından da sıvışır gidersin?" Öfkeli bir homurtu yükseldi kalabalıktan.

"Öyle mi sanıyorsun, ukala herif? Yapacak bir iş göster de sonra gör bakalım öyle miymiş?"

"Öyle konuşmaya hakkın yok senin. Ne bok yaptın da böyle konuşuyorsun şimdi?"

Sam yere tükürdü: "Ne yaptığımı söyleyeyim. Kanlı Perşembe'de San Francisco'daydım. Bir vuruşta atının üstünden devirdim bir polisi. Polisler için hazırlanan copları gidip marangozhaneden alanlardan biri de bendim. Hatta anı diye birini hâlâ saklarım."

"Yalan söylüyorsun. Sen liman işçisi değilsin, boktan bir meyve toplayıcısısın."

"Öyleyim elbette. Nedenini öğrenmek ister misin? Ülkenin bütün gemi şirketlerinin kara listesine geçtim de ondan." Gururla konuşuyordu Sam. Sözleri derin bir sessizlikle karşılandı. "Ben sizlerin hepinizin toplamından daha fazla şey görmüş geçirmişimdir." Duyduğu horgörü adamları yatıştırmıştı. "Şimdi gözlerinizi ağaçlardan ayırmayın ve bu lafları da kesin artık." Bir süre daha yürüdüler.

"Bakın. Kutular var şurada."

"Nerede?"

"Şu ağaçların ilersinde."

Jim gösterilen yöne baktı: "Orada insanlar var."

Biri, "Haydi liman işçisi, göster bakalım kendini," dedi.

Sam yolun ortasında kıpırdamadan duruyordu: "Emirlerimi dinleyecek misiniz?"

"Eğer işe yarayacaksa dinleyeceğiz elbette."

"Pekâlâ. Bir arada durun. İlk başta saldırmanızı sonra da kargaşalık çıkınca tavşan gibi kaçmanızı istemiyorum, tamam mı? Bir arada kalmaya gayret edin."

Yoldan çıkıp derin sulama kanalını geçerek ağaçların arasına girdiler. Kutu yığınına yaklaştıkça ağaçlardan inen meyve toplayıcıları heyecanlı bir grup toplanıyorlardı.

Kutuların yanında bir kontrolör vardı. Grev gözcülerinin yaklaştıklarını görünce kutunun birinden bir çifte alıp adamlara doğru bir iki adım attı: "Çalışmak mı istiyorsunuz?" diye seslendi.

Alaycı seslerden bir koro kendisini yanıtladı. Grevcilerden biri parmaklarını ağzına sokup keskin bir ıslık çaldı.

"Defolun bu araziden!" diye bağırdı kontrolör: "Burada bulunmaya hakkınız yok."

Grevciler ağır ağır ilerlediler. Kontrolör kendi meyve toplayıcılarının ürkek gözlerle olayı gözledikleri kutu yığınına kadar geriledi.

Sam omzu üzerinden, "Pekâlâ, burada durun artık," dedi. Kendisi bir iki adım daha attı. "Dinleyin, arkadaşlar. Gelin bize katılın. Bizleri arkamızdan bıçaklamayın. Gelin birleşin bizimle."

"Çabuk adamlarını al buradan defol, yoksa hepinizi tutuklatırım," dedi kontrolör.

Alaycı sesler, keskin ıslıklar başladı yine.

Sam öfkeyle arkasına döndü: "Susun ulan kaçık herifler. Müziği kesin!"

Meyve toplayıcılar kaçacak yol arıyorlardı. Kontrolör onlara, "Sakın korkmayın ondan," diye güvence verdi. "İsterseniz çalışırsınız, sizin hakkınız bu."

"Arkadaşlar, size bize katılmanız için son bir şans tanıyoruz," diye seslendi Sam.

"Korkmayın ondan!" diye bağırdı kontrolör. Sesi daha yüksek çıkıyordu şimdi. "Ne yapıp yapmamanız gerektiğini o buyuramaz size."

İşçiler hiç kıpırdamıyorlardı.

"Geliyor musunuz?" diye sordu Sam. Bir yanıt alamadı. Ağır ağır adamlara doğru yürüdü.

Kontrolör bir adım attı: "Silahımın içi saçma dolu. Defolup gitmezseniz ateş ederim."

Sam hem yürüyor, hem de konuşuyordu: "Kimseye ateş edecek değilsin, ahbap. Birimizi vurursun belki, ama geri kalanımız seni paramparça ederler." Sesi alçak ve sakindi. Adamları da üç metre gerisinden izliyorlardı kendisini. Sam tam kontrolörün önüne gelince durdu. Titreyen silah göğsüne doğrultulmuştu. "Konuşmak istiyoruz sadece," dedi Sam. Ani bir hareketle eğilip yere daldı; bir futbol oyuncusu gibi, kontrolörün ayaklarına sarıldı. Silah patladı, yerde bir çukur açıldı . Sam olduğu yerde dönüp dizini kontrolörün bacakları arasına sertçe sok-

tu. Sonra yerde acı bir sesle bağırıp çırpınan adamı bırakıp ayağa fırladı. Bir an grevciler de işçiler de donup kalmışlardı. Meyve toplayıcılar, çok geç akıl ettiler kaçmayı. Grevciler sövüp sayarak ötekilerin üzerine atladılar. Meyve toplayıcılar bir anlık bir mücadeleden sonra yere serildiler.

Jim biraz geride duruyordu; grev kırıcılardan birinin kendisini tutan adamın elinden kurtulup kaçmaya başladığını gördü. Hemen yerden bir topak toprak alıp adama fırlattı. Kesek adamın sırtına çarpar çarpmaz adamı devirdi. Birkaç kişi yere düşen adamın çevresini sardı, tekmeler atılmaya başlandı. Meyve toplayıcı acıyla bağırıyordu aralarında. Jim kontrolöre baktı. Adamın yüzü üzüntüden bembeyaz, çektiği acıdan ter içindeydi.

Sam kontrolörü bırakıp yerde tekmelenen adama doğru koştu. "Allah kahretsin! Bırakın adamı, çekilin oradan!" diye bağırmasına rağmen grevciler tekmelemeyi, küfürler savurmayı sürdürüyorlardı. Ağızlarından salyalar akıyordu. Sam yığından bir elma sandığı alıp önüne gelenlerden birinin kafasına indirdi. "Öldürmeyin herifleri!"

Öfke geldiği gibi ansızın yatışıvermişti. Grevciler, kurbanlarını bırakıp çekildiler. Soluk soluğaydı hepsi. Jim yerde kıvranıp duran, yüzleri tekmelenmekten darmadağın olmuş on kişiye hiçbir heyecan duymadan baktı. Birinin dudağı patlamış, diş etleriyle kanlı dişleri ortaya çıkmıştı, bir diğeri kolu ters çevrilip öylece bırakıldığı için çocuk gibi ağlıyordu. Öfkeleri geçen grevciler, şimdi öfke bezlerinin salgılarıyla zehirlenmişlerdi, hastaydılar, zayıftılar; biri sanki müthiş bir baş ağrısı çekiyormuş gibi başını elleri içinde sıkıyordu.

Ansızın grevcilerden biri olduğu yerde acı çığlıklar atarak dönmeye başladı. Ağaçların arasından bir silah sesi duyuldu. Beş kişi, arada sırada ateş etmek için duraklayarak koşmaya başladı kendilerine doğru. Grevciler ateş hattından kaçmak için ağaçların arasına dağıldılar.

Jim de onlarla koşuyordu. "Silah karşısında direnemeyiz! Silaha karşı hiçbir şey yapamayız!" diye ağlıyor-

du bir yandan. Gözyaşları önünü görmesine engel oluyordu. Omzuna inen ağır bir darbeyle sendeledi. Grup yola çıktı, arkalarına bakarak koşmaya devam etti.

Sam, Jim'in yanında koşuyordu: "Tamam! Durdular!" diye bağırdı. Grevcilerden bir kısmı panik içinde koşmaya devam edip yol kavşağında kayboldular. Sam diğerlerini yakaladı.

"Durun!" diye bağırdı. "Durun! Kovalayan falan yok sizi!"

Yol kenarında durdular. "Kaç kişi vuruldu?" diye sordu Sam.

Grevciler birbirlerine baktılar. "Ben bir kişi gördüm," dedi Jim.

"Belki de yarası fazla ağır değildir. Kurşunu göğsünden yemişti." Sam dikkatle baktı Jim'e. "Senin nen var evlat? Kan içinde kalmışsın."

"Neresi?" diye sordu Jim.

"Sırtın kan içinde."

"Bir dala çarpmış olmalıyım."

"Ne dalı be?" Sam Jim'in mavi keten ceketini çekti. "Bir kurşun da sen yemişsin. Kolunu oynatabiliyor musun?"

"Elbette. Biraz uyuşmuş gibi ama..."

"Kemiği parçalamamış sanırım. Omuz kasında kalmış. Çelik gömlekli kurşun olmalı. Kanama bile fazla değil. Haydi dönelim artık, çocuklar. Az sonra burası karınca sürüsü gibi polisle dolar."

Hızlı adımlarla yürüdüler. "Yorgunluk hissediyorsan sana yardım edeyim evlat," dedi Sam.

"Bir şeyim yok. Ateş karşısında tutunamadık Sam."

"Bire beşken çok esaslıydık ama," diye acı acı söylendi Sam, " o grev kırıcıların canlarına okuduk."

"Kimseyi öldürdük mü dersin?"

"Sanmıyorum. Bazıları bir daha eski durumlarına dönemeyecekler ama."

"Korkunç bir şey, değil mi? O dudağı parçalanmış herifi gördün mü?"

"Dudağını dikerler, önemli değildir. Bunu yapmamız gerek evlat. Yapmamız gerek! Bize katılmadıkları takdirde onların içine korku salmalıyız."

"Biliyorum," dedi Jim. "Beni endişelendiren onların durumu değil."

Uzaktan canavar düdüğü sesleri geliyordu. "Hendeğe atlayın, çocuklar!" diye bağırdı Sam. "Polisler geliyor, yatın yere!" Adamlarının hepsinin yol kenarındaki derin su kanalına yatmalarını bekledi. Motosikletler yanlarından hızla geçip kavşağı geçtiler, arkadan da bir cankurtaran gidiyordu. Motosikletler kavşakta dönüp gözden kaybolana kadar grevciler başlarını kaldırmadılar. Sam ayağa fırladı sonra, "Yürüyün haydi! Acele etmemiz gerek."

Yol boyunca koşmaya başladılar. Güneş artık batıyordu, akşamın mavi gölgesi inmişti yola. Koca bir bulut gemi gibi güneşe doğru yüzüyor, güneşe yaklaştıkça koyu renkli kenarları kızarıyordu. Cankurtaran geri dönerken grevciler, yine hendeğe atladılar. Motosikletliler bu kez daha ağır ilerliyor, polisler geçerken ağaçların arasına bakıyorlardı. Ama eğilip hendeğin içine bakmadılar.

Akşam çökerken grev gözcüleri de kampa dönmüşlerdi. Jim'in ayakları titriyor, dizleri tutmuyordu. Omzu çok ağrıyordu artık, uyuşmuş olan sinirleri uyanmaya başlamıştı. Adamlar kampın içinde dağıldılar.

Mac Jim'in yanına geldi, gencin yüzünün sararmış olduğunu görünce koştu: "Ne oldu Jim? Yaralandın mı?"

"Pek önemli değil. Sam omzumdan vurulduğumu söylüyor. Ben yarayı görmedim. Çok acımıyor ama."

Mac'ın yüzü kıpkırmızı kesilmişti. "Tanrım! Seni bırakmamalıydım."

"Neden? Ben korkak mıyım?"

"Değilsin, ama tek başına bırakılacak insan da değilsin. Haydi gel doktora göstereyim seni, az önce buradaydı. İşte orada şimdi. Hey, doktor!" Jim'i beyaz çadıra

soktular. "Bu çadır yeni geldi. Doktor burasını hastane olarak kullanacak."

Sonbahar karanlığı hızla bastırıyor, göğün batı tarafını kaplayan kapkara bulut gecenin gelişini hızlandırıyordu. Burton, Jim'in gömleğini çıkarırken Mac da feneri tuttu. Burton yarayı sıcak, steril suyla iyice yıkadı.

"Talihin varmış," dedi. "Mermi, kurşun olsaymış omzunu paramparça ederdi. Şimdi kasın ortasında küçük bir delik var. Mermi delip geçmiş. Bir süre omzun kaskatı kesilecek." Becerikli elleri yarayı temizlemiş, sarıp bağlamıştı. "Önemli değil. Bir iki gün istirahat et. Mac, ben daha sonra Al Anderson'a gidip bakacağım, sen de gelmek ister misin?"

"Elbette. Jim'e bir fincan kahve getireyim de." Jim'in eline bir teneke kutu içinde kapkara, zehir gibi kahve tutuşturdu. "Gel otur, bakalım." Yere ittiği bir sandığın üstüne Jim oturdu, Mac da yere uzandı. "Ne oldu Jim?"

"Grev kırıcıların üstüne yürüdük. Mac, bizimkiler herifleri döve döve pestillerini çıkardılar. Başlarına tekmeyle vurdular."

"Biliyorum, Jim. Korkunç bir şeydir bu, ama bize katılmadıkları takdirde yapacak başka şey yoktur. Bunu yapmamız gerek. Bir koyunun kesilmesini seyretmek de hoş değildir, ama etini yemek için buna zorunluyuz. Sonra ne oldu peki?"

"Beş kişi ateş ede ede üzerimize yürüdüler. Bizimkiler tavşan gibi kaçtılar. Karşı koyamadılar."

"Ellerinden başka karşı koyacak şeyleri yokken, neden buna kalkışsınlar ki Jim?"

"Ben yaralandığımı fark etmedim bile. Bizimkilerden biri vurulup düştü. Ölüp ölmediğini bilmiyorum."

"Ötekiler otuz grev kırıcı getirdiler. Başlarına hiçbir şey gelmemiş, adamlarla bir kere konuşmuşlar, onlar da bize katılmaya razı olmuşlar." Uzanıp Jim'in bacağını okşadı. "Omzun nasıl şimdi?"

"Biraz sancıyor, çok değil ama."

"Jim, yeni bir başkanımız olacak sanırım."

"Dakin'i kovdunuz mu sonunda?"

"Kovmadık ama başımızda değil artık. Dick biraz battaniye buldum diye haber yollamıştı. Dakin yanına altı kişi alıp o yeni kamyonuyla gitti. Gidenlerden biri geri dönüp bize olanları anlattı. Battaniyeleri yüklemiş dönerlerken, kasabanın çıkışında yere atılmış çivilerden lastikleri patlamış, lastiği değiştirmek için durmuşlar. Tam o anda silahlı sekiz on kişi üzerlerine saldırmış. Altısı bizimkileri hareketsiz tutarken, diğerleri kamyonu parçalayıp ateşe vermişler. Dakin silah üzerine çevrilmiş kıpırdamadan duruyormuş. Yüzü mosmor, sonra bembeyaz kesilmiş. Birden bir kurt gibi uluyarak adamların üzerlerine atılmış. Bacağından vurmuşlar, ama pes etmemiş Dakin. Koşamayınca emekleyerek saldırmış üzerlerine, ağzından kuduz köpek gibi salyalar akıyormuş. Çıldırmış düpedüz. O kamyonunu dünyada her şeyden çok severdi. Dönen adam, onun öyle saldırmasının müthiş bir şey olduğunu söyledi. Kudurmuş bir köpek gibi hırlıyormuş da. Isırmaya çalışmış herifleri. Tam o anda trafik polisleri gözükünce asayiş komitesi toz olmuş. Polisler Dakin'i tutuklamışlar. Bizim arkadaş bütün olayı çıktığı bir ağaçtan izlemiş. Dakin polisin elini ısırmış, çenelerini açabilmek için ağzına bir tornavida sokmak zorunda kalmışlar. Hiç öfkelenmeyecek dediğim adam bu işte. Şimdi içerde. Onun yerine London'u seçecekler sanırım."

"Bana epey serinkanlı gibi görünmüştü," dedi Jim. "Kamyonuna el sürmediğime sevindim doğrusu."

Mac eliyle yerdeki toprağı toplayıp bir öbek yaptı, sonra üstüne vurup düzleştirdi. "Ben biraz kaygılıyım Jim. Dick bugün hiç yiyecek göndermedi. O battaniyelerden sonra hiç haber alamadık ondan. Şimdi kalan fasulyeyi domuz kemikleriyle pişiriyorlar ama bunun dışında biraz mısır unundan başka bir lokma yiyecek kalmadı."

"Dick'i yakalamışlar mıdır dersin?"

Mac biraz daha düzleştirdi toprak öbeğini. "Dick tilki kadar kurnazdır. Onu yakalayabileceklerini sanmam. Ne olduğunu bilemiyorum ama. Buraya yiyecek bulmamız gerek. Bu herifler aç kaldıkları anda her şey biter."

"Belki bir şey toplayamamıştır. O domuzu bu sabah göndermişti ya."

"Öyle, domuz şimdi fasulyeye karıştı artık. Dick bu adamları doyurmak için ne kadar yiyecek gerektiğini bilir. Sempatizanları örgütlemiştir şimdiye kadar."

"Milletin durumu nasıl?" diye sordu Jim.

"Epey düzeldiler. Bu öğleden sonra canlandırdı onları, yaşam doldurdu. Belki aceleye getirmiş olacağız ama cenazeyi yarın kaldırmamız gerek. Bu onları bir süre istim üstünde tutar." Çadırdan dışarı başını uzattı Mac. "Şu buluta bak hele!" Dışarı çıkıp başını kaldırdı. Kalın bir bulut tabakasıyla kapkaraydı gökyüzü. Aniden çıkan rüzgâr tozu toprağı savurmaya, ateşlerin dumanını dağıtmaya, çadır bezlerini aralamaya, kampı çevreleyen elma ağaçlarının arasında ıslıklar çalmaya başladı. "Yağmur bulutuna benziyor," dedi Mac. "Umarım yağmur falan yağmaz. Yoksa sıçan sürüsü gibi boğulur gider bu insanlar."

"Sen olabilecek şeyler konusunda gereğinden fazla endişe duyuyorsun Mac. Hep endişelisin. Bu insanlar açık havada yaşamaya alışkındırlar. Biraz yağmur hiçbir şey yapmaz onlara. Sen her şeyi dert ediniyorsun kendine."

Mac yine yere çöktü: "Belki de haklısın Jim. Grevin başarısızlığa uğrayacağından öyle korkuyorum ki, belki de bazı şeyleri hayal ediyorum. Başarısızlığa uğrayan o kadar çok grev yaşadım ki Jim."

"Ama sana ne bundan? Sen bunun huzursuzluğu pekiştirici bir şey olduğunu söylemiştin."

"Orası öyle. Grevin şimdi kırılması pek önemli değil herhalde. Millet Joy'un nasıl öldürüldüğünü, Dakin'in kamyonunu kolay kolay unutmaz artık."

"Yaşlı bir kocakarıdan farkın kalmadı Mac."

"Benim grevim bu... yani ben bunu kendi grevimmiş gibi hissediyorum. Bundan sonra kırılmasını da istemiyorum."

"Öyle bir şey olmayacak Mac."

"Ha? Sen ne bilirsin bu konuda?"

"Bu sabah düşünüyordum da... Hiç tarih okudun mu Mac?"

"Okulda biraz okumuştum. Neden sordun?"

"Yunanlıların Salamis Savaşını nasıl kazandıklarını bilir misin?"

"Belki bilirim belki bilmem, hatırlamıyorum."

"Yunanlıların tüm gemileri limanda sıkışıp kalmıştı. Bir an önce dışarı çıkmak istiyorlardı, ama önlerinde Pers donanması vardı. Yunanlı amiral kendi askerlerinin kaçacaklarını bildiği için, düşmana kendilerini sıkıştırmaları için haber sızdırmış. Ertesi sabah Yunanlılar kaçacak delik kalmadığını, limandan çıkmak için ancak savaşmak gerekeceğini görmüşler ve savaşıp kazanmışlar. Pers donanmasını darmadağın etmişler." Jim sustu.

İşçiler ocaklara doğru yürüyorlardı. Mac avcunun içiyle toprağı bastırdı. "Ne demek istediğini anlıyorum Jim. Buna ihtiyacımız yok şu anda, ama olduğu takdirde de, bir fikirdir doğrusu. Ben seni buraya bir iki şey öğretmeye getirdim, oysa sen bana öğretmeye başladın."

"Saçmalama," dedi Jim.

"Pekâlâ, öyle olsun. Milletin yemeğin hazır olduğunu nasıl anladığını merak ediyorum doğrusu. Zihinden geçeni okuma belki. Ya da akbabalarınkine benzeyen bir duyuları vardır. Gidiyorlar işte. Haydi Jim, gel bir şeyler yiyelim."

11

Yemekleri domuz yağında yüzen fasulyeden oluşuyordu. Mac ile Jim çadırlarından aldıkları kutularla kuyruğa girdiler. Yemeklerini alınca yürüdüler. Jim cebinden tahta bir kaşık çıkartıp fasulyeyi tattı. "Ben bunu yiyemem Mac."

"Daha iyi şeylere alışkınsın, öyle mi? Yemek zorun-

dasın." Mac kendisininkinden bir kaşık tadar tatmaz kutuyu yere boşalttı. "Sakın yeme Jim. Fasulye ile yağ! Mideni bozacaksın. Çocuklar kıyameti kopartacaklar şimdi."

Çadırlarının önlerine oturmuş yemek yemeye çalışan adamlara baktılar. Fırtına bulutu gökyüzüne yayılıp yıldızları örtmüştü. "Biri aşçıları öldürmeye kalkışır artık," dedi Mac. "Haydi London'un çadırına gidelim."

"Dakin'in çadırını ortalıkta göremiyorum Mac."

"Bayan Dakin çadırı söküp kasabaya gitti. Garip adam şu Dakin, yine de parası olacak işi bitmeden. Haydi London'u bulalım."

London'un çadırına doğru yürüdüler, içerde ışık yanıyordu. Mac çadırın kapağını araladı. London bir sandığın üstünde elinde bir kutu sardalye balığı ile oturuyordu. Esmer Lisa ise, yerde şiltenin üstünde bebeğini emzirmekteydi. İçeri girenleri görünce, battaniyenin ucuyla çıplak memesini örttü. Adamlara hafifçe gülümseyip bebeğine döndü yine.

"Yemeğe yetiştik," dedi Mac.

London utanmış gibiydi: "Kalmış bir şeyler vardı da."

"Dışardaki pisliği tattın mı?"

"Tattım."

"Başkalarının da kalmış bir şeyleri olduğunu umalım öyleyse. Bundan daha iyisini çıkaramazsak bizi ortada bırakıp toz olur bunların hepsi."

"Yiyecek birden kesildi," dedi London. "Bir kutu sardalyem daha var. İster miydiniz?"

"İster misiniz de laf mı yani!" Mac uzatılan kutuyu alıp anahtarını hemen çevirdi, açtı. "Çakını çıkar da şunu paylaşalım Jim," dedi.

"Kolun nasıl?" diye sordu London.

"Kaskatı kesiliyor."

Çadırın dışında biri, "İşte şu ışıklı olanı," dedi. Çadır kanadı aralandı, içeri Dick girdi. Saçları taralıydı, elinde gri bir kasket vardı. Gri elbisesi temiz ama ütüsüzdü. Yü-

rüyerek geldiği ancak tozlu ve boyanmamış ayakkabılarından anlaşılıyordu. Çadırın eşiğinde durup çevresine bakındı.

"Selam Mac. Selam Jim." Kıza döndü. "Nasılsın, yavru?" Kızın gözleri parlamıştı. Yanakları hafifçe kızardı. Battaniyeyi işveli bir tavırla omuzlarına çekiştirdi.

Mac elini salladı: "Bu London... bu da Dick." Dick selamlar gibi bir hareket yaptı. "Nasılsınız bakalım? Bana bak Mac, kasabadaki yavrular birinden ders almaya başlamışlar."

"Ne demek istiyorsun? Hem senin buralarda ne işin var?"

Dick cebinden bir gazete çıkartıp uzattı. Mac gazeteyi açtı, London ile Jim omzu üzerinden uzandılar. "Öğleden önce geldi," dedi Dick.

"Vay orospu çocukları!" dedi Mac. Gazetede şöyle bir başlık vardı: " 'Dün akşamki toplantıda Denetçiler Kurulu elma yetiştiricilerine karşı başlatılan grevdeki işçilere yiyecek yardımı yapmayı kararlaştırdı'..."

"Derslerini iyi öğrenmişler," dedi Mac. "İşlemeye başladı mı Dick?"

"Hem de nasıl!"

"Ben bunda yakınacak bir şey göremedim," diye London söze karıştı. "Salamla yumurta göndermek istiyorlarsa bence hiçbir sakıncası yok."

"Öyle," dedi Mac alay edercesine. "*İsterlerse*. Bu gazetede o kararın iptal edildiği diğer toplantıdan hiç söz edilmiyor."

"Bunun oyun neresinde?" diye sordu London. "Neler oluyor?"

"Dinle, London. Eski bir numaradır bu, ama başarılıdır. Dick sempatizanları toplayıp yardım işini bir düzene soktu. Yiyecek, battaniye ve para sağlamaya başladık. Sonra da bu durum çıkıyor ortaya. Dick dolaşmaya devam ediyor. Sempatizanlar, 'Neden yardım edecekmişiz? Kasaba besliyor ya' diyorlar. Dick, yok öyle bir şey diyor. Adam da, nasıl olmazmış, gazetede okudum. Size yiyecek gönderiyorlarmış. Senin bu işten çıkarın ne söy-

le bakalım, diyor. İşte böyle London. Bugün yiyecek geldi mi?"

"Hayır.."

"Dick de kimseden bir şey almadı. Şimdi öğrendin işte. Bizi açlıktan öldürmeyi planlıyorlar. Eğer yardım bulamazsak olacak da budur." Mac, Dick'e döndü. "İşi iyi tezgâhlamıştın oysa."

"Çok rahattı. Bir daha aynı şeyi kurmam epey zaman alır. Buraya hiçbir yiyecek maddesi gönderilmediği konusunda bir yazı istiyorum. Grev başkanı imzalayacak."

"Tamam," dedi London.

"Torgas'da pek çok sempatizan var. Aslında vadiyi Üreticiler Birliği ele geçirmiş o yüzden sempatizanlar yeraltında çalışıyorlar. Aralarına girebilirsem çok şey var ellerinde."

"Bu iş çıkana kadar iyi gidiyordun."

"Elbette. Yaşlı bir kadınla başım derde girdi. Davaya büyük bir yardımda bulunmak istiyordu."

Mac bir kahkaha attı: "Seni önleyecek bir bakire utangaçlığı duymadım bugüne kadar. Herhalde *her* şeyini davaya vermek istiyordu, öyle mi?"

Dick ürperdi: "Dev gibi bir şeydi."

"Senin kâğıdını verelim de bir an önce çek git buradan. Seni henüz fark etmediler, değil mi?"

"Bilemiyorum," dedi Dick. "Fark etmiş de olabilirler. Bob Schwartz'a mektup yazıp gelmesini söyledim. Yakında benim suyum ısınır sanırım. O zaman işe Bob el koyar."

London bir kutudan kalem kâğıt çıkardı. Mac bunları onun elinden alıp bildiriyi yazdı. "Güzel yazın var," dedi London.

"Ne? Elbette. Senin adına imzalayabilir miyim, London?"

"İmzala bakalım."

"Tüh!" dedi Dick. "Bunu ben de yapabilirdim." Kâğıdı alıp dikkatle katladı. "Mac, sizinkilerden birinin öldüğünü duydum."

"Bilmiyor muydun Dick? Joy'du ölen."

"Tüh allah kahretsin!"

"Grev kırıcılarla birlikte gelmişti. Vurulduğunda onları bizim tarafa çekmeye çalışıyordu."

"Zavallı."

"Hemen öldü, bir saniye falan sürmedi."

Dick içini çekti. "Kaderi böyleymiş. Er geç olacağı buydu. Cenaze töreni yapacak mısın?"

"Yarın."

"Yürüyüşe herkes katılacak mı?"

Mac, London'a baktı: "Elbette. Belki böylece kamuoyunun sempatisini bizden yana çevirebiliriz."

"Joy hoşlanırdı bundan," dedi Dick. "Çok hoşlanırdı hem de. Ne yazık ki göremeyecek. Eh, haydi eyvallah, ben artık gidiyorum." Dick çadırdan çıkarken Lisa başını kaldırdı. "Hoşça kal yavrum, yine görüşürüz," dedi Dick. Kızın yanakları yine kızardı. Dudakları aralandı, çadır kanatları Dick'in arkasından kapandıktan sonra bile, bir süre bakışları o yönden ayrılmadı.

"Burada esaslı bir örgüt var," dedi Mac. "Dick de esaslı bir insandır. Eğer o yiyecek bulamazsa, yiyecek bir lokma bulunamayacak demektir."

"Konuşmanın yapılacağı platformdan ne haber?" diye sordu Jim.

Mac, London'a döndü: "Bir şeyler yapabildin mi London?"

"Çocuklar sabaha bir şey hazırlayacaklar Bir iki çit direğinden başka bir şey bulamadık. Küçük bir şey olacak."

"Önemi yok. Herkesin Joy'u görebileceği kadar yüksek olsun, yeter."

London'un yüzünde endişeli bir ifade vardı: "Ben ne söyleyeceğim peki?" diye sordu. "Konuşma yapmam gerektiğini söylemiştin."

"Nasıl olsa bir şeyler bulursun. Bu ufak tefek adamın

onlar için öldüğünü söylersin. Eğer o bunu yaptıysa onlar da hiç olmazsa kendileri için mücadele verebilirler falan."

"Ben hiç konuşma yapmamıştım," diye söylendi London.

"Nutuk atacak değilsin. Konuş onlarla. Bunu pek çok kere yaptın. Bir şeyler söyle. Böylesi nutuk atmaktan iyidir zaten."

"O olur işte."

Mac kıza döndü: "Bebek nasıl bakalım?"

Kızın yüzü kızardı, battaniyeyi omuzları üstüne çekti. Kirpikleri yanağına gölge düşürüyordu. "İyi," diye fısıldadı, "ağlamıyor artık."

Çadır kanadı açıldı, sert ve hızlı adımları üzgün bakışlarıyla çelişkili olan doktor girdi içeri.

"Ben genç Anderson'u görmeye gidiyorum Mac. Geliyor musun?"

"Elbette." Mac London'a döndü. "Anderson'un evine nöbetçi gönderdin mi?"

"Evet. Gitmek istemiyorlardı ama gönderdim."

"Pekâlâ. Haydi gidelim, doktor. Gücün varsa sen de gel Jim."

"Bir şeyim yok," dedi Jim.

Burton sertçe baktı gence: "Senin yatıyor olman gerekirdi."

Mac kıs kıs güldü: "Onu yalnız başına bırakmaya korkuyorum. Bir an bile kendi başına kalsa kıyameti koparıyor. Sonra görüşürüz London."

Dışarda kopkoyu bir karanlık vardı. Büyük bulut bütün gökyüzünü örtene kadar yayılmış, yıldızlar gözden kaybolmuştu. Birkaç küçük ateşin çevresinde oturan üç beş kişi fısıltılarla konuşuyorladı. Hava sakin, nemli ve ılıktı. Doktor, Mac ve Jim kamptan çıkıp çevredeki karanlığa daldılar.

"Sanırım yağmur yağacak," dedi Mac, "Islandıkları zaman bizimkiler epey güçlük çıkaracaklar. İnsanın yüreğini soğutmakta üzerine ateş edilmesinden daha güçlüdür yağmur. Çadırların çoğu da deliktir herhalde."

"Hiç kuşkun olmasın," dedi Burton.

Ağaçlar arasında yürüyorlardı şimdi. Ortalık öylesine karanlıktı ki, bir yere çarpmamak için ellerini öne uzatmışlar, öyle yürüyorlardı.

"Grevinden hoşnut musun?" diye sordu doktor.

"Pek değilim. Bu vadi, İtalya gibi örgütlenmiş durumda. Yiyecek yardımı kesildi. Yiyecek bir şeyler bulamazsak bu iş biter. Bu gece sert bir yağmur yağdığı takdirde de çoğu sıvışıp gidecektir. Buna katlanamayacaklardır. Garip bir şey bu doktor. Davaya inanmıyorsun sen, ama buradan belki de en son ayrılacak olan sensin yine. Seni hiç anlamıyorum."

"Ben de kendimi anlamıyorum zaten. Davaya inanmıyorum, ama insanlara inanıyorum."

"Ne demek istiyorsun?"

"Bilmiyorum. Onların insan olduklarına, hayvan olmadıklarına inanıyorum sanırım. Belki de bir köpek kulübesi görsem; içinde aç, hasta ve pis köpekler bulsam ve yardım edebilsem onlara da ederdim diyorum. Onların öyle olmaları kendi suçları değil. Bu köpeklerin hırsları yok, o yüzden öyleler diyemez kimse. Kemiklerini biriktirmiyorlar. Köpekler hep böyledirler, diyemezsin. Onları temizlemeye, beslemeye çalışırsın. İşte ben de böyleyim sanıyorum. İnsanlara yardım edebilme becerim var, yardıma ihtiyacı olan birini görünce bunu kullanıyorum işte. Bu konuda fazla yormam kafamı. Bir ressam bir tuval görse ve boyası da varsa hemen bir resim yapmak ister. Bunu neden istediğini düşünmez bile."

"Anlıyorum. Bir kenarda durup insanlara böyle bakmak, onların arasına karışmamak bir bakıma soğukkanlı bir şey gibi görünüyor, ama bir bakımdan da şeytanca bir kurnazlık ve üstüne toz sıçratmamak gibi de görünüyor doktor."

"Mac, dezenfektanım bitti gibi bir şey. Biraz daha karbolik bulamazsan yakında böyle güllük gülistanlık kokmayacak burası."

"Bir şeyler yapmaya çalışırım."

Yüz metre kadar ilerde sarı bir ışık parlıyordu.

"Anderson'un evi bu mu?" diye sordu Jim.

"Sanırım. Az sonra nöbetçilere de rastlarız herhalde." Işığa doğru yürüdükleri halde kendilerini durduran kimseye rastlamadılar. "London'un gönderdiği adamlar nerede, yahu?" diye söylendi Mac. "Doktor, sen içeri gir, ben onları arayacağım." Burton ışığı yanan mutfağa girdi. Mac ile Jim samanlığa gittiler. London'un nöbetçileri samanlıkta yatmışlar sigara tüttürüyorlardı. Duvardaki çengele asılı bir gaz lambası boş bölmelere ve Anderson'un pazara götürülmeyi bekleyen elma sandıkları üzerine sapsarı bir ışık saçmaktaydı.

Mac'ın öfkeden tepesi atmıştı, ama kendini hemen toparladı. Konuştuğunda sesi yumuşacık ve dostçaydı.

"Arkadaşlar, şaka değil bu. Anderson'un bizi tarlasında barındırması üzerine asayiş komitesinin evine bir şeyler yapacağını haber almış bulunuyoruz. Ya bizim orada kalmamıza izin vermeseydi? O zaman bizi sille tokat kovmuşlardı buradan. Anderson iyi bir insan. Ona bir zarar gelmesine göz yummamalıyız."

"Ortalıkta kimseler yok ki," dedi biri. "Bayım, biz bütün gece burada dolanıp duramayız ki. Zaten öğleden sonra grev gözcülüğü yapmıştık."

"Pekâlâ öyleyse!" diye bağıdı Mac. "Bırakın bassınlar burayı. Anderson da bizi toprağından atsın. Sonra nereye gideriz sanıyorsunuz."

"Irmak kenarına ormana giderdik bayım."

"Sen öyle san. Kendini öyle çabuk kasaba sınırı dışında bulursun ki, ne olduğunu anlamazsın bile."

Adamlardan biri ağır ağır doğruldu: "Adam haklı. Buradan çıksak iyi olur. Karım kampta, başına bir şey gelmesini istemem."

"Bir çizgi çekin ve oradan içeri kimseyi bırakmayın," dedi Mac. "Anderson'un oğluna yaptıklarını duydunuz mu? Lokanta arabasını yakıp kendisini de bir güzel dövmüşler."

"Al iyi yahni yapardı," dedi biri. Yorgun argın doğruldular. Hepsi dışarı çıkınca Mac feneri söndürdü. "Asayişçiler ışık gördüler mi ateş ederler. Böyle bir hedefi hiç kaçırmazlar. Anderson'un perdelerini de indirtsek iyi olur."

Nöbetçiler karanlıkta kayboldular. "Şimdi nöbet tutarlar mı dersin?" diye sordu Jim.

"Keşke buna inanabilsem. On dakikaya kalmadan yine samanlığa döneceklerine eminim. Askerde nöbette uyuyanı kurşuna dizerler. Biz ise konuşmaktan başka bir şey yapamayız. Bu çaresizlikten nasıl bıktım, anlatamam. Bir silah kullanabilseydik. Disiplini sağlamak için cezalandırma yoluna başvurabilseydik." Nöbetçilerin ayak sesleri karanlıkta işitilmez olmuştu. "Dönmeden önce onları bir kere daha uyandırırım," dedi Mac. Mutfağa doğru yürüyüp kapıya vurdular. Havlayan köpekler karşılık verdi. Köpeklerin evin içinde sıçradıklarını Anderson'un da onları sakinleştirmeye çalıştığını duyuyorlardı. Kapı hafifçe aralandı.

"Biz geldik Bay Anderson."

Köpekler içerde sıçrayıp duruyorlar, ince ve sert kuyruklarını kamçı gibi şaklatıyorlar, sevinçle havlıyorlardı. Mac uzanıp ikisini de okşadı.

"Köpekleri dışarda bıraksanız daha iyi olurdu Bay Anderson. Karanlıktan nöbetçiler hiçbir şey göremiyorlar. Ama köpekler yaklaşan olursa kokusunu alırlardı."

Al sobanın yanında bir yatakta yatıyordu. Yüzü solgundu, zayıf görünüyordu. Yanakları sarkmış gibiydi. Sırtüstü yatıyordu, sarılmış kolu önündeydi. Doktor yatağın yanındaki iskemleye oturmuştu.

"Merhaba Al," dedi Mac. "Nasılsın bakalım evlat?"

Al'ın gözleri parladı. "İyiyim. Canım çok acıyor, ama doktor bir süre kalkamayacağımı söylüyor." Mac uzanıp Al'ın sağlam elini tuttu. "Çok sıkma sakın," dedi Al. "O yanda kırık kaburgalar var."

Anderson gözleri yaşla dolu olduğu halde bir yanda duruyordu. "Neler olduğunu gördünüz mü şimdi? Lokanta yandı, Al yaralı, gördünüz mü yaptığınızı?"

"Baba, Tanrı aşkına başlama yine. Adın Mac senin değil mi?"

"Evet."

"Bak Mac, beni partiye alırlar mı dersin?"

"Yani eylemci olarak mı çalışmak istiyorsun?"

"Evet. Alırlar mı dersin?"

"Sanırım.. Sana bir başvuru kâğıdı veririm. Bunu neden istiyorsun Al?"

Al'ın şişman yüzü buruştu birden. Başını ileri geri salladı: "Düşündüm," dedi, "beni dövdüklerinden beri düşünüyorum. O herifler aklımdan çıkmıyor bir türlü. Lokantanın yanışı, heriflerin üstümde zıplamaları, köşedeki iki polisin hiçbir şey yapmadan olayı seyretmeleri... Bunu bir türlü unutamıyorum işte."

"Ve bu yüzden bize katılmak istiyorsun, öyle mi Al?"

"Onlara karşı olmak istiyorum. Hayatım boyunca onlarla mücadele etmek istiyorum. Öteki taraftan olmak istiyorum."

"Daha beter dayak yersin o zaman Al. Seninle açık konuşuyorum. Canına okurlar."

"Umurumda bile değil, onlarla mücadele ediyor olacağım çünkü. Oysa ben küçük bir lokanta arabası işletiyor, cebi deliklere arada sırada bir yemek veriyordum..." Sesi tıkanır gibi oldu, gözlerinden yaşlar boşandı.

Doktor Burton hafifçe dokundu gencin yanağına: "Artık konuşma Al."

"Sana bir başvuru kâğıdı vereceğim," dedi Mac. "Ne kadar garip bir şey, polisin copunu yiyen bize katılıyor. Ne zaman milleti dövseler sürüyle katılan olur bize. Los Angeles'te bir Kızıl Manga polisi var, bize kendi örgütleyicilerimizden bir düzinesinin gönderdiğinden fazla üye kazandırır. Ve sersemlerde bunu anlayacak kafa yok işte. Pekâlâ Al. Adaylık kâğıdını alacaksın. Kabul edilip edilmeyeceğini bilmem, ama ben elimden geleni yapacağım." Al'ın sağlam kolunu okşadı. "Kabul edileceğini umarım. İyi bir insansın Al. Lokantan için beni suçlama sakın."

"Bilemiyorum Mac. Kimi suçlayacağımı bilemiyorum."

"Sakin ol Al" dedi Burton, "dinlenmeye ihtiyacın var."

Anderson bu konuşma sırasında odanın içinde dolanıp duruyordu. Köpekler de çevresinde dönüyorlar, ciğer rengi burunlarını kaldırıp ortalığı kokluyorlar, kuyruklarını kırbaç gibi sallıyorlardı. "Umarım tatmin olmuşsunuzdur artık," dedi adam çaresizlik içinde. "Benim olan her şeyi mahvediyorsunuz. Al'ı bile elimden alıyorsunuz. Buna pek memnun olmuşsunuzdur herhalde."

"Hiç endişe etmeyin Bay Anderson," dedi Jim. "Evinizin çevresinde nöbetçiler var. Vadide elmaları toplanan tek kişi sizsiniz."

"Elmaları ne zaman götüreceksiniz?" diye sordu Mac.

"Yarından sonra."

"Kamyonlara nöbetçi ister misiniz?"

"Bilmem ki."

"Kamyonlara adam yerleştirelim," dedi Mac. "Ürününüze zarar vermek isteyen olabilir. Şimdi gidiyoruz artık. İyi geceler Bay Anderson. İyi geceler Al. Bir bakıma bu olanlara sevindim diyebilirim."

Al gülümsedi: "İyi geceler, arkadaşlar. Sakın kartımı unutma Mac."

"Unutmam. Bay Anderson, perdelerinizi çekseniz iyi edersiniz. Pencerelerden içeri ateş edeceklerini sanmam ama yapabilirler de. Başka yerlerde çok yaptılar bunu."

Kapı hemen kapandı arkalarından. Perde çekilince yere düşen ışık demeti de birden karardı. Mac el yordamıyla bahçe kapısını buldu, çıktıktan sonra arkalarından kapattı.

"Siz bir dakika bekleyin burada. Ben o nöbetçilere bir kere daha bakmak istiyorum."

Jim doktorun yanındaydı, "Omzuna iyi bak," dedi Burton. "Daha sonra başına iş açabilir."

"Umurumda bile değil doktor. Böyle bir yaram olduğu için mutluyum."

"Böyle hissedeceğinden emindim."

" Ne demek istiyorsunuz."

"Gözlerinde dini denilebilecek bir parıltı var Jim. Daha önce de gençlerde gördüm bunu."

"Dinle ilgisi yok," diye parladı Jim. "Dinle ilgim yok benim."

"Tahmin ederim. Canını sıkmak istemiyorum Jim. Birtakım terimlerle kafanı bulandırmak da istemem. Ne ad verirsen ver, iyi bir hayat yaşıyorsun işte."

"Mutluyum. Ve ilk olarak mutluyum, dopdolu hissediyorum kendimi."

"Biliyorum. Bunun kaybolmasına izin verme. Cennetin görüntüsüdür bu."

"Ben cennete falan inanmam," dedi Jim. "Dine de inanmam."

"Peki, bu konuda daha fazla tartışmayacağım. İnsanları, senin gibi olmazsa bile, kimi zaman en az senin kadar sevdiğim için, sana gerektiği gibi gıpta duyamıyorum Jim."

"Sen de bunu hisseder misin, doktor? Sanki sürüyle insan, içine giriyormuş gibi? Sen de onları örtüyormuşsun sanki?"

"Onun gibi bir şey işte. Hele budalaca bir şey yaptıkları zaman... bir insan yanlış bir şey yapmış ve bunun yüzünden ölmüşse... Evet Jim, sık sık hissederim bunu."

Mac'ın sesini duydular o anda. "Neredesiniz çocuklar? Burası çok karanlık."

"Buradayız." Mac'ın yanına gidip hep birlikte ağaçların altında yürümeye başladılar.

"Nöbetçiler samanlıkta değillerdi. Belki de verdikleri sözü tutarlar."

Yolun ilersinde kendilerine doğru gelen bir kamyonun homurtusu duyuluyordu. "Anderson'a acıyorum," dedi Burton. "Saygı duyduğu, korktuğu her şey kendisine karşı artık. Ne yapacağını merak ediyorum doğrusu. Onu buradan sürüp atacakları kuşkusuz."

"Elimizden hiçbir şey gelmez doktor. İnsanlar için kurban edileceklerden biri o. Bütün millet mezbahaya gidiyorsa birinin feda edilmesi gerekir. Tek bir insanın acısını düşünemeyiz doktor. Bu gerekli bir şeydir."

"Ben ne senin amaçlarını, ne de nedenlerini kuşkuyla karşılıyor değilim. Zavallı adamcağıza acıdım, o kadar işte. Kendine olan saygısı yok olmuş durumda. Bu, onun için çok acı bir darbe, sen öyle düşünmüyor musun Mac?"

"Bir tek insanın duygularını düşünecek zamanım yok benim. Ben insan yığınlarıyla uğraşıyorum."

"Vurulan zavallının durumu değişikti," diye doktor devam etti. "O yaptığını severdi. Başka türlüsünü kabul etmezdi zaten."

"Doktor, yüreğimi parçalıyorsun artık. Duygusal saçmalıklar arasında kaybedeceksin kendini. Varılacak bir amaç var. Gerçek bir amaç bu, insanların özsaygılarını kaybetmeleriyle ilgisi olmayan bir şey. Mideleri dolduracak ekmek bulunması. *Gerçek* budur, öyle yüksek düşüncelerle hiçbir ilgisi de yoktur. Kalçası kırık adam nasıl?"

"Pekâlâ, değiştir konuyu bakalım. Yaşlı adam akrepten farksız artık. İlk başlarda herkes üstüne düştüğünde gururdan yanına varılmıyordu, şimdi kimse gelip kendisini dinlemiyor diye öfkeden kuduracak neredeyse."

"Sabah gider görürüm onu," dedi Jim. "İyi bir adamdı."

"Hey! Kamyon durdu galiba!" dedi Mac.

"Galiba. Kampta durdu gibi geldi bana."

"Neler oluyor acaba? Acele edelim, haydi. Ağaçlara dikkat edin." Az bir şey gitmişlerdi ki, kamyon tekrar hareket etti, vites değiştirdi ve uzaklaştı. "Umarım kötü bir şey olmamıştır," dedi Mac.

Ağaçlar arasından koşarak geçip düzlüğü geçtiler. London'un çadırında hâlâ ışık vardı, bir grup insan da çadırın çevresinde dolaşıyordu. Mac koşarak gitti, çadırın kanadını kaldırıp içeri girdi. Yerde çam tahtasından

kaba saba bir kutu vardı. Kutunun üstünde oturan London aksi bakışlarla gelenlere baktı. Kız şiltesinin üstünde büzülmüş gibiydi. London'un kara saçlı, soluk yüzlü oğlu, kızın yanında oturmuş saçlarını okşuyordu. London parmağıyla tabutu işaret etti. "Ne yapacağım bunu? Kızın ödü patlıyor. Bunu burada tutamam."

"Joy mu?"

"Evet, az önce getirdiler."

Mac dudaklarını büküp tabuta baktı. "Dışarı koyabiliriz. Ya da çocuklarını bu gece hastane çadırında yatırır, tabutu burada bırakırız. Sen de korkmuyorsan yani London."

"Benim umurumda bile değil. Bir ceset hepsi hepsi. Zamanında pek çok ceset görmüşümdür."

"Burada kalsın öyleyse. Jim ile ben burada kalırız. Bizim arkadaşımızdı ne de olsa." Arkadan doktorun kıs kıs güldüğünü duydu. Mac'ın yüzü kızardı. Arkaya dönüp, "Peḳâlâ, sen haklı çıktın, ne olacak yani?" dedi. "Adamcağızı tanırdım."

"Ben bir şey demedim ki."

London kızla oğlana bir şeyler söyledi, az sonra ikisi de çıktılar. Kız bebeği örttüğü battaniyenin ucunu omuzlarına atmıştı.

Mac tabutun bir ucuna oturdu, parmağıyla tahtayı yokladı. Kaba çam tahtası kıymıkları küçük dereler gibiydi. Jim, Mac'ın arkasında durmuş omzu üzerinden bakıyordu. London bakışlarını tabuttan uzak tutarak çadırın içinde dolaşmaktaydı. "Belediye esaslı bir tabut vermiş," dedi Mac.

"Bedavaya daha başkasını mı isterdin?"

"Ben cesedimin yakılmasını isterim, geriye benden hiçbir iz kalmasın diye." Mac kalkıp blucinin cebinden iri bir çakı çıkardı. Çakının uçlarından biri tornavidaydı. Tabutun vidasına dayayıp çevirdi.

"Neden açıyorsun?" diye sordu London. "İyi değil bu. Bırak adamcağızı."

"Onu görmek istiyorum."

"Neden? Ölü işte..."

"Siz gerçekçiler kimi zaman dünyanın en duygusal insanlarısınız," dedi doktor.

Mac homurdanarak vidayı yere bıraktı. "Buna duygusallık diyorsan kafadan zorun var derim sana. Yarın milletin onu görmesinin iyi bir şey olup olmayacağına karar vermek istiyorum. Milleti canlandırmamız gerek. Ayakta uyuyorlar yoksa."

"Cesetleri kullanmak ha?" dedi Burton.

"Her şeyi kullanmalıyız," diye ısrar etti Jim. "Her silahı kullanmamız gerek doktor."

Mac takdir edercesine baktı gence: "Tamam. Öyle işte. Joy öldükten sonra bir işe yarayacaksa, bu yapılmalıdır. Bu insanlar arasında kişisel duygu diye bir şey olamaz. Olmamalı. Zevk diye de bir şey olamaz, unutma bunu."

London dinliyor, iri kafasını aşağı yukarı sallıyordu: "Haklısınız," dedi sonunda. "Dakin'e bakın. O lanet kamyonu yüzünden keçileri kaçırdı. Yarın polise saldırmak suçundan yargılanacakmış."

Mac bütün vidaları çıkartıp yere dizdi. Tabutun kapağı sıkışmıştı. Ayağı ile tekmeleyip gevşetti.

Joy ufacık, temiz ve kalıp gibiydi. Üzerinde temiz bir mavi gömlek ve yağlı blucini vardı. Kolları midesinin üstünde kavuşturulmuştu. "Biraz formaldehid doldurmuşlar damarlarına," dedi Mac. Joy'un hafifçe uzamış sakalı, yüzünün balmumu rengi yanında simsiyah görünüyordu. Yüzü sakindi. O acılı halinden eser kalmamıştı.

"Sakin görünüyor," dedi Jim.

"İşin kötü yanı da bu," dedi Mac. "Onu göstermenin bir yararı yok. Öyle rahat bir hali var ki, millet yanına uzanmak isteyecek." Doktor yaklaşıp bir an cesede baktı, sonra gidip bir sandığın üstüne oturdu. İri, yakınan gözleri Mac'ın yüzüne dikildi, Mac hâlâ Joy'a bakıyordu.

"İyi bir adamcağızdı," dedi Mac. "Kendisi için hiçbir şey istemezdi. Pek akıllı değildi. Ama yeryüzünde bir

şeylerin yanlış olduğuna inanmıştı. İnsanlar açlıktan ölürlerken yiyeceklerin niçin atılıp çürümeye terk edildiğini anlayamazdı bir türlü. Bunu hiç anlayamadı zavallı. Buna engel olabilirim sanıyordu. Acaba ne kadar yardımcı olabilirdi merak ederim doğrusu. Bunu söylemek çok güç. Belki hiçbir yararı dokunamadı... belki de çok dokundu. İnsan hiçbir şey söyleyemiyor ki..." Mac'ın sesi titriyordu. Doktorun bakışları yüzünden ayrılmamıştı. Doktorun yüzünde ise garip, yarı sevecen yarı alaycı bir gülümseme vardı.

"Joy hiçbir şeyden korkmazdı," dedi Jim.

Mac tabutun kapağını kapattı: "Neden zavallı diyoruz bilmiyorum doğrusu. Hiç de zavallı değildi. Kendisinden çok daha büyüktü. Bunu bilmezdi, umursamazdı da. Ama dayak yediği zamanlar bile içinde aşırı bir sevinç vardı. Jim haklı... hiçbir şeyden korkmazdı o."

Mac vidalardan birini alıp deliğine soktu, çakıyla sıkıştırdı.

"Bir nutuk verir gibi konuştun," dedi London. "Konuşmayı sen yapsan daha iyi olur belki de. Ben konuşmaktan hiç anlamam. Seninki bayağı bir nutuktu. Kulağa hoş geliyordu."

Mac suçlu bakışlarla başını kaldırıp London'un yüzünde alaycı bir ifade aradı. Ama böyle bir şey göremedi. "Nutuk falan değildi," dedi. "Olabilirdi sanırım, ama değildi. Bir insana boşuna ölmediğini söylemek gibi bir şeydi benimkisi."

"Yarınki konuşmayı neden sen yapmıyorsun? Çok güzel konuşuyorsun işte."

"Olamaz. Başkan sensin. Ben konuşursam millet bozulur. Bunu senden bekliyorlar."

"Ne söyleyeceğim peki?"

Mac vidaları yerine yerleştirdi. "Her zaman söylenen şeyleri. Joy'un kendileri için öldüğünü söyle. Onlara yardım etmeye çalıştığını ve onların da onun için yapabilecekleri en iyi şeyin birbirine kenetlenmek olduğunu söyle."

"Anladım."

Mac kalkıp tabutun kapağına baktı: "Birinin bizi önlemeye çalışacağını umarım," dedi. "Asayişçilerin önümüze çıkmasını isterim. Kasabadan geçmemizi önlemeye kalkışmalarını isterim."

"Anlıyorum," dedi London.

Jim'in gözleri parladı: "Umarım öyle olur."

Burton oturduğu sandıktan yorgun bir halde kalkıp Mac'a doğru yürüdü. Hafifçe omzuna dokundu. "Mac, senin gibi taş yürekli ve kadın gibi duygulu, açık görüşlü ve toz pembe gözlüklü bir insana hayatımda rastlamamıştım. Bütün bunları aynı anda kendinde nasıl topladığına akıl erdiremiyorum doğrusu."

"Saçmalıyorsun," dedi Mac.

Doktor esnedi: "Pekâlâ, öyle olsun. Ben yatmaya gidiyorum. Beni ararsan nerede bulacağını biliyorsun, ama aramamanı tercih ederim."

Mac çadırın tavanına baktı. Brandaya iri damlalar düşmeye başlamıştı. Bir, iki, üç... sonra daha hızlı, daha fazla. "Yağmayacağını umuyordum," diye içini çekti. "Yarın sabah bizimkiler sırılsıklam olacaklar. O zaman da bir kobay gibi ruhsuzlaşacaklar."

"Ben yine de yatmaya gidiyorum." Doktor çadırdan çıktı.

Mac çöker gibi oturdu tabutun üstüne. Yağmur hızlanmıştı. Dışarda millet birbirine seslenmeye başladı. Yağmur seslerini çarpıtıyordu. "Kampta akmayan bir tek çadır bile yoktur," dedi Mac. "Tanrım, neden bir fırsat tanımıyorsun bize? Neden hep okkanın altına biz gidiyoruz?"

Jim de yavaşça ilişti tabutun üstüne. "Kaygılanma Mac. Bazen bir insan ne kadar güç koşullar altında olursa, o kadar çok artar mücadele hırsı. Annem ölürken, benimle konuşmuyorken bana da öyle olmuştu. Öyle bozulmuştum ki, her şeyi yapmaya hazırdım. Bunun için kaygılanma artık."

Mac, ona döndü: "Yine bana akıl öğretiyorsun değil mi? Günün birinde tepemi attıracaksın ama. Git kızın şiltesine uzan biraz. Kolun yaralı. Epey sancıyordur şimdi."

"Zaman zaman yanıyor."

"Git yat da biraz uyumaya çalış."

Jim itiraz edecek oldu, ama sonra yere serili şilteye gidip uzandı. Yarası kolunu ve göğsünü zonklatıyordu. Yağmur, sanki brandanın üstü süpürgeyle süpürülüyormuş gibi artmıştı. İri damlaların içeri düştüğünü duydu. Az sonra tabutun üstüne boşalan suyun şapırtısı duyuldu.

Mac başını kolları arasına almış tabutun yanındaydı. London'un kedi gözü gibi parlayan uykusuz bakışları lambaya dikilmişti. Kampa sessizlik çökmüştü yine; rüzgârsız gökyüzünden boşanırcasına yağıyordu yağmur. Çok geçmeden uyuyakaldı Jim. Yağmur ise hiç kesilmedi. Çadırın ortadireğine asılı lambanın ışığı sarardı, fitili ufaldı. Mavi alev bir süre titredi ve sonunda söndü.

12

Jim sanki bir sandıkta yatmış gibiydi. Uyandığında vücudunun bir yanı kaskatı kesilmişti. Gözlerini açıp çevresine bakındı. Boz bulanık, sıkıntılı bir gün başlıyordu. Tabut hâlâ ortadaydı, ama Mac ile London görünürlerde yoktu. Kendisini uyandırmış olan çekiç seslerini duydu yine. Bir süre kıpırdamadan yatıp çadıra baktıktan sonra doğrulmaya çalıştı. Ama sancıdan kıpırdayamıyordu bile. Yattığı yerde dönüp dizüstü doğruldu, sonra ayağa kalktı. Omzunu germemek için vücudunu yana eğiyordu.

Çadırın kanatları aralandı. Mac içeri girdi. Mavi işçi ceketi ıslaktı. "Nasılsın Jim? Biraz uyudun değil mi? Kolun nasıl?"

"Kaskatı. Hâlâ yağmur yağıyor mu?"

"İnceden inceye. Doktor az sonra omzuna bakmaya gelecek. Dışarsı sırılsıklam. Millet yürümeye başlayınca çamurdan geçilmeyecek."

"Bu gürültü ne?"

"Joy için bir platform yapıyoruz. Tabutun üzerine

sermek için eski bir bayrak bile buldum." Mac kolunun altındaki kumaş yığınını açıp düzeltince ortaya lime lime olmuş, soluk bir Amerikan bayrağı çıktı. Bayrağı dikkatle serdi tabutun üstüne. "Hayır, olmadı galiba. Çizgiler göğsünün sol tarafına gelmeli, öyle değil mi?"

"Çok pis bir bayrak bu."

"Biliyorum, ama etkisi büyük olacak. Doktor da şimdi gelir."

"Çok açım," dedi Jim.

"Kim aç değil ki? Kahvaltı için yulaf lapası var, ne şeker ne de süt, yalnızca yulaf."

"O bile ağzımı sulandırıyor. Bu sabah o kadar keyifsiz değil gibisin Mac."

"Ben mi? Millet sandığım kadar bezgin değil. Kadınlar kıyameti kopartıyorlar, ama erkekler o kadar kötü değiller."

Burton girdi içeri: "Kolun nasıl Jim?"

"Sancıyor."

"Şuraya otur da sargını değiştireyim." Jim bir sandığa oturup dişlerini sıktı, ama doktor ustaca hareketlerle canını acıtmadan eski sargıyı çıkartıp yenisini sardı.

"Dan çok bozuk çalıyor," dedi. "Cenaze törenine gidemeyeceği için köpürüyor. Bu grevi kendisinin başlattığını, oysa şimdi herkesin onu unuttuğunu söylüyor."

"Onu bir kamyona yükleyip yanımızda götürebilir miyiz doktor?" diye sordu Mac. "Esaslı bir reklam olur bu."

"Götürebilirsin Mac, ama bu ihtiyarın canına okur ve şok komplikasyonları ortaya çıkabilir. Yaşlı bir adam. Dur Jim, az kaldı bitiyor, kıpırdama. Hayır, bak sana ne yapabileceğimizi söyleyeyim. Kendisine onu da götüreceğimizi söyleriz. Kaldırmaya kalkıştığımızda da yerinden kımıldatılmaması için yalvaracaktır. Şimdilik gururu incinmiş durumda. Joy'un oyununu elinden aldığına inanıyor." Burton sargıyı okşadı. "İşte bitti, Jim. Kendini nasıl hissediyorsun şimdi?"

Jim hafifçe omzunu oynattı: "Çok daha iyi."

"Jim kahvaltıdan sonra gidip moruğu bir görsene," dedi Mac. "Senin dostun ne de olsa."

"Giderim."

"Kafası pek yerinde değil Jim," dedi Burton. "Onu heyecanlandırma. Bu olanlar biraz aklını çelmedi değil."

"Gerekeni yaparım," dedi Jim. Ayağa kalktı. "Omzum bayağı rahatlamış."

"Haydi biraz yulaf lapası yiyelim," dedi Mac. "Cenaze törenine öyle bir saatte başlamalıyız ki, kasabada öğle trafiğini aksatalım."

"Bir de insan dostusun ha!" dedi doktor. "Sen bir akrepsin Mac. Öteki yandan olsaydım, seni yakaladığım gibi kurşuna dizerdim doğrusu."

"Günün birinde onu da yapacaklar sanırım. Onun dışında her şeyi yaptılar zaten."

Çadırdan çıktılar. Dışarda hava pusluydu, incecikten bir yağmur çiseliyordu. Meyve ağaçları boz bir sis perdesi altındaydılar. Jim sırılsıklam çadırlara baktı. Çadırlar arasındaki sokaklar gidip gelenlerin ayakları altında çamur deryasına dönmüştü. Oturacak kuru bir yer olmadığından herkes yürüyordu. Sokakların sonundaki helaların önünde kuyruklar oluşmuştu.

Burton, Mac ve Jim ocaklara doğru yürüdüler. Islak odunların koyu mavi dumanları tütüyordu bacalardan. Ocakların üstünde yulaf lapası kazanları fokurduyordu. Jim, sisin ensesinden içeri kaydığını hissetti. Ceketine iyice sarınıp üst düğmesini de ilikledi. "Yıkanmam gerek," dedi.

"Süngerle silin. Burada ancak bunu yapabiliriz. Al, yemek kabını getirdim."

Ocağın başında bekleyen kuyruğun sonuna sokuldular. Aşçılar herkesin kabına bir kepçe lapa dolduruyorlardı. Jim lapasından bir topağı kaşığının ucuna bulayıp üfledi. "Doğrusu çok lezzetliymiş," dedi. "Açlıktan ölüyordum az daha."

"Yakında o da olacak, hiç merak etme. London platformun başında, gel oraya gidelim." Çiğnenmemiş yerlere basmaya çalışarak çamurun içinden geçtiler. Ocakların arkasında eski çit direklerinden ve kalaslardan oluşan küçük bir yükselti vardı. Topraktan bir metre kadar yüksekte olan platforma London bir parmaklık çivilemekteydi. "Kahvaltı nasıldı?" diye sordu.

"Bu sabah pislik kızartması bile insana lezzetli gelirdi," dedi Mac. "Bu son yiyeceğimizdi, değil mi?"

"Evet, bu da bitince hiçbir şey kalmamış olacak."

"Dick'in şansı yaver gider belki," dedi Jim. "Mac neden benim gidip yiyecek bir şeyler aramama izin vermiyorsun sanki? Bir iş yaptığım yok ki."

"Buradan ayrılmayacaksın sen. London, bu herif mimlendi bir kere. İki kere öldürmeye kalkıştılar, yine de tek başına gidip dolaşmak istiyor."

"Budalalığın sırası değil," dedi London. "Seni tabutun bulunduğu kamyona bindireceğiz. O omuzla yürüyemezsin. Kamyonda gideceksin."

"Neden sanki?" diye karşı çıkacak oldu Jim.

"Bana ukalalık taslama," dedi London, "burada başkan benim, başkan sen olduğunda sen bana emir verirsin. Şimdilik emirleri ben veriyorum."

Jim'in gözleri isyanla parladı. Mac'a bakınca onun sırıtarak beklediğini gördü. "Pekâlâ," dedi. "Senin istediğin olsun."

"Jim bak sana ne yapabileceğini söyleyeyim," dedi Mac. "London, sen de dinle, bakalım ne diyeceksin. Jim arkadaşların arasına girip konuşsun derim ben. Neler düşündüklerini öğrensin. Bu işte nereye kadar gideceğimizi bilmemiz gerek. Jim'e açılırlar sanıyorum."

"Öğrenmek istediğin nedir?" diye sordu London.

"Şu anda grev hakkında ne düşündüklerini bilmek istiyorum."

"Eh, olabilir."

Mac, Jim'e döndü. "Git Dan'la konuş. Sonra bir iki kişiyi bir arada görünce yanlarına git ağızlarını ara. Onlara bir şey öğretmeye kalkma. Ne hissettiklerini öğrenene kadar her dediklerine peki de. Bunu yapabilir misin Jim?"

"Elbette. Dan nerede kalıyor?"

"Şu ikinci sırada, diğerlerinden daha beyaz olan çadır var ya, orada işte. Doktorun hastane çadırı o."

"Gider bakarım." Jim lapasının son lokmasını da yedi, su fıçılarından birine daldırdığı tenekesini çadırının önünden geçerken içeri attı. Çadırda biri var gibi gelmişti. Diz çöküp içeri girdi. Lisa içerdeydi. Bebeğini emziriyordu. Jim'i görünce aceleyle göğsünü örttü.

"Merhaba," dedi Jim.

Kızın yüzü kızardı, hafifçe, "Merhaba," dedi.

"Senin hastane çadırında kalacağını sanıyordum."

"Orası doluydu."

"Umarım gece ıslanmamışsındır."

Kız omzundaki battaniyeyi çekti. "Su girmedi içeri."

"Neden korkuyorsun?" diye sordu Jim. "Sana bir zararım dokunmaz ki. Mac ile sana yardım etmiştik."

"Biliyorum. O yüzden işte."

"Neden söz ediyorsun sen kuzum?"

Kızın başı battaniyenin altında kaybolacaktı neredeyse: "Beni... beni çırılçıplak gördün," diye fısıldadı.

Jim gülecekken kendini tuttu: "Hiçbir anlamı yok onun. Utanacak bir şey yok bunda. Sana yardım etmemiz gerekiyordu."

"Biliyorum." Kız bir an gencin yüzüne baktı, "garip bir şey hissediyorum işte."

"Unut onu," dedi Jim, "bebek nasıl?"

"Çok iyi."

"Meme emiyor mu?"

"Evet." Kız kıpkırmızı kesilmişti. "Emzirmeyi seviyorum," dedi.

"Elbette seveceksin."

"Çünkü... çünkü.. hoşuma gidiyor işte." Kız yüzünü sakladı. "Bunu sana söylememeliydim."

"Neden?"

"Bilmem, ama söylememeliydim işte. Ayıp... doğru değil. Kimseye söylemeyeceksin değil mi?"

"Söylemem elbette." Jim başını çevirip dışarı baktı. Sis bulutu aşağı iniyor, iri damlalar boncuk boncuk süzülüyordu çadırın üstünden. Kızın kendisine bakmak istediğini ve kendisi başka yana bakana kadar da bakamadığını güdüsel olarak seziyordu.

Kızın bakışları, genç adamın ışığın önündeki kara profilinde dolaştı. Sarılı omzunu gördü sonra. "Koluna ne oldu?"

Jim başını çevirdi, gözgöze geldiler: "Dün vuruldum," dedi.

"Oh! Acıyor mu?"

"Biraz."

"Vuruldun yani? Biri ateş edip seni vurdu, öyle mi?"

"Grev kırıcılarla kapışmıştık. Mal sahiplerinden biri bir kurşunda deldi omzumu."

"Sen mi kavga ediyordun? Sen ha?"

"Evet."

Kızın gözleri irileşti. Hayranlıkla baktı gencin yüzüne: "Silahın yok, değil mi?"

"Yok."

Kız içini çekti: "Dün gece çadıra gelen o adam kimdi?"

"Genç olanı mı? Dick'ti. Arkadaşımdır."

"İyi bir insana benziyor."

Jim gülümsedi: "İyidir, elbette."

"Biraz küstah ama," dedi kız. "Kocam Joey o davranışından hiç hoşlanmadı. Ama ben iyi bir insan diye düşündüm."

Jim dizleri üstünde doğrulup çadırdan çıkmaya hazırlandı.

"Kahvaltı ettin mi?"

"Joey getirmeye gitti." Kızın bakışları daha cüretliydi şimdi. "Cenazeye gidecek misin?"

"Elbette."

"Ben gitmiyorum, Joey izin vermiyor."

"Hava çok kötü zaten." Jim sürünerek dışarı çıktı. "Hoşça kal kızım. Kendine iyi bak."

"Güle güle." Kız bir an duraksadı. "Kimseye söyleme olmaz mı?"

Jim dönüp kıza baktı. "Neyi söylemeyeyim? Bebeği mi? Söylemem."

"Beni öyle görmüştün ya, onun için söyledim. Nedenini bilmiyorum doğrusu."

"Ben de. Hoşça kal küçük." Jim doğrulup yürüdü, gitti. Sisler arasında pek az insan vardı. Grevcilerden çoğu çapalarını alıp çadırlarına dönmüşlerdi. Ocaklardan çıkan dumanlar toprağın üstüne çöküyordu. Hafif hafif esen rüzgâr, yağmuru döne döne savurmaktaydı. Jim, London'un çadırının önünden geçerken tabutun çevresinde sekiz on kişi gördü, hepsi de tabuta bakıyorlardı. Jim de içeri girecek oldu, ama kendini toparlayıp az ilerdeki hastane çadırına yürüdü. Çadırın içinde garip, etkin bir derli topluluk göze çarpıyordu, içerde gittikçe azalan sağlık malzemesi, sargı bezleri, tentürdiyot şişeleri ve bir doktor çantası düzenle bir sandığın üzerine dizilmişti.

Yaşlı Dan portatif bir karyolada yatıyordu, yanıbaşında geniş ağızlı bir sidik şişesi ile eski bir yatak oturağı duruyordu. Sakalı uzamış, avurtları çökmüştü. Jim'e pırıl pırıl gözlerle baktı. "Geldin sonunda ha! Siz gençler istediğinizi elde ettikten sonra insanı terk edersiniz zaten."

"Nasılsın Dan?" diye sordu Jim yatıştırıcı bir sesle.

"Nasıl olduğum! kimin umurunda sanki? Doktor iyi adam, bu pislik yığını içinde tek insan o zaten."

Jim bir elma sandığı çekip oturdu: "Kızma Dan. Bak ben de vuruldum; omzumdan yedim kurşunu."

"Çok iyi olmuş öyleyse. Siz gençler kendinize dikkat etmeyi bilmezsiniz. Hepinizin olduğunuz yerde ölmemenize şaşmak gerek aslında." Jim konuşmadı. "Beni bura-

da kendi başıma bıraktınız," diye bağırdı Dan. "Hiçbir şey hatırlamıyorum sanıyorsunuz, değil mi? O elma ağacının üstünde grevden başka söz etmiyordun. Kim başlattı grevi? Sen mi? Ne münasebet! Ben başlattım işte. Bunu bilmiyorum sanıyorsunuz. Kalça kemiğim kırılınca başlattım grevi. Sonra da hepiniz beni tek başıma bıraktınız burada."

"Her şeyi biliyoruz Dan, hepimiz biliyoruz bunu."

"Neden benim sözüm dinlenmiyor öyleyse? Bebekmişim gibi davranıyorsunuz bana. Herkes cenaze törenine giderken beni burada bırakacaksınız. Ölsem kalsam kimsenin umurunda değil!"

"Hiç de öyle değil Dan," diye Jim adamın sözünü kesti. "Seni bir kamyona koyup götüreceğiz, hem de törenin en başında."

Dan'ın ağzı açık kaldı, dört tavşan dişi ortaya çıktı: "Sahi mi? Kamyonla mı?"

"Başkan öyle dedi. Gerçek başkanın sen olduğunu ve gitmen gerektiğini söyledi."

Dan'ın yüzü asılmıştı. Ağzı askerce kıvrıldı. "Doğru demiş. İşini biliyor o." Sonra ellerine baktı. Bakışları yumuşadı, çocuksulaştı. "Onlara önderlik edeceğim," dedi. "Irgatların yüzyıllardır bir lidere ihtiyaçları vardı. Onları aydınlığa ulaştıracağım ben. Benim söylediklerimi yapsınlar, yeter. 'Çocuklar şöyle yapın' diyeceğim, öyle yapacaklar. 'Uian tembeller, buraya gelin' diyeceğim, hemen koşup gelecekler. Benim tembel insana tahammülüm yoktur ha! Ağzımdan bir şey çıktı mı, hemen o an yerine getirilmeli." Sonra sevgiyle gülümsedi. "Zavallıcıklar. Kendilerine ne yapmaları gerektiğini söyleyen biri çıkmadı ki şimdiye kadar. Gerçek bir liderleri hiç olmadı."

"Haklısın," dedi Jim.

"Şimdi ne değişiklikler olacak bir gör bak. Böyle söylediğimi anlat onlara. Bir plan hazırladığımı söyle. Bir iki güne kadar ayağa kalkacağım artık. Onlara o zamana kadar sabretmelerini söyle."

"Hiç kuşkun olmasın, aynen böyle söylerim," dedi Jim.

Doktor Burton çadıra girdi: "Günaydın Dan. Merhaba Jim. Dan, sana bakması için burada bıraktığım adam nerede?"

"Gitti," dedi Dan yakınarak, "bana kahvaltı almaya gitti, bir daha da gelmedi."

"Oturağı ister misin Dan?"

"İstemem."

"Müshil verilmiş miydi?"

"Hayır."

"Sana başka bir hastabakıcı bulmam gerekecek Dan."

"Doktor, bu delikanlı bana cenaze törenine kamyonla gideceğimi söylüyor."

"İstersen gidebilirsin doğru, Dan."

Dan gülümseyerek arkasına yaslandı. Tatmin olmuşçasına, "Eh insanın değerini bilme zamanı gelmişti," dedi.

Jim sandıktan kalktı: "Sonra görüşürüz Dan." Burton da kendisiyle dışarı çıkmıştı. "Bu keçileri mi kaçırıyor yoksa doktor?"

"Hayır. Çok yaşlı. Şok da geçirdi. Kemikleri pek kolay kaynamaz artık."

"Aklını kaçırmış gibi konuşuyor ama."

"Kendisine bakması için bıraktığım adam kaçmış. Müshil gerekiyor. Kabızlık bazen insanın kafasını karıştırır. Ama gerçekte yaşlı da ondan. Onu mutlu ettin sen Jim. Sık sık görmeye gelsen iyi olur."

"Cenaze törenine katılacak mı dersin?"

"Sanmam. Kamyonda sarsıntı berbat eder adamcağızı. Bunu ona ne yapıp yapıp anlatmaya çalışacağız. Kolun nasıl?"

"Unuttum bile."

"Güzel. Üşütmemeye çalış. Dikkat etmezsen başına

bir iş açabilirsin. Sana sonra bakarım. Millet tuvaletlere toprak atmıyor. Dezenfektan da bitti oysa. Ne olursa olsun dezenfektan bulmalıyız." Doktor kendi kendine söylenerek yürüyüp gitti.

Jim çevresinde konuşacak birini aradı. Ortalıkta dolaşan birkaç kişi yağmur altında hızlı adımlarla bir çadırdan diğerine koşuyorlardı. Sokaklardaki çamur diz boyuydu artık. Bir kenarda büyük kahverengi manga çadırlarından biri vardı. İçerden sesler geldiğini duyan Jim oraya girdi. O girerken konuşanlar susmuşlardı. Adamlar yüzüne bakıp beklediler. Jim cebinden Mac'ın verdiği tütün kesesini çıkardı. "Selam, dedi. Adamlar hâlâ bakıyorlardı. "Kolum çok ağrıyor, biriniz bana bir sigara sarar mıydınız?" diye sordu Jim.

Önünde oturanlardan biri elini uzattı, keseyi alıp çabucak bir sigara sardı. Jim sigarayı alıp diğerlerini işaret etti. "Dolaştır arkadaşlar arasında. Bu kampta tütün falan kalmadı doğrusu." Kese elden ele dolaştı. Kısa bıyıklı tıknazca bir adam, "Evlat, gel şöyle yatağıma otur," dedi. "Dün vurulan sendin, değil mi?"

Jim güldü: "Vurulanlardan biriyim. Ölen değilim. Kurtulanım."

Hepsi güldüler. Uzun çeneli, parlak elmacık kemikli biri, "O ufak tefek adamı neden bugün gömüyorlar?" diye sordu.

"Neden gömmesinler ki?"

"Herkes üç gün bekler, âdettir bu."

Ufak tefek tıknazca adam dumanını havaya savurdu: "Ölen ölmüştür, arkadaş, gerisi boş."

Uzun çeneli, "Ya ölmemişse," dedi. "Ya baygınsa? Ya canlı canlı gömersek herifi. Bence herkes gibi üç gün beklemeliyiz biz de."

Alaycı bir ses cevap verdi. Jim adamın beyaz alnında bir kırışık olmadığını gördü. "Uyumuyor, merak etme. Buna emin olabilirsin. Cenaze kaldırıcının neler yaptığını bilseydin onun 'baygın' olmadığını iyi anlardın."

Uzun çeneli, "Yine de olabilir ama," dedi. "Bu kumarı oynamak doğru değil bence."

Beyaz alınlı alaylı sesiyle, "Damarlarına tahnit sıvısı sıkılmışken uyuyabiliyorsa gerçekten derin uykusu varmış derim," dedi.

"Öyle mi yaparlar?"

"Öyle ya. Ben bir cenaze kaldırıcısının yanında çalışan birini tanımıştım. Akla hayale sığmayacak şeyler anlatırdı bana."

"Hiç duymasam daha iyi," dedi uzun çeneli. "Böyle konuşmak iyi değildir."

Tıknaz adam, "O ufak tefek adam kimdi?" diye sordu. "Onu grev kırıcıları bizden yana çekmeye çalışırken gördüm, tam da bize doğru geliyordu ki... bum! Devrildi gitti."

Jim yakmadığı sigarasını dudakları arasına aldı: "Onu tanırdım. İyi bir insandı. Bir tür işçi lideriydi."

Beyaz alınlı, "İşçi liderlerinin ömrü de az olurmuş," dedi. "Şu Sam denilen çıngıraklı yılana bakın. Liman işçisiymiş. Altı aya kalmaz o da ölür derim ben."

Esmer bir delikanlı, "Ya London?" diye sordu. "Dakin gibi onun da gereğine bakacaklar mı dersiniz?"

Uzun çeneli, "London kendini kollamasını bilir," dedi. "Aklı başındadır London'un."

Beyaz alınlı, "Aklı başındaysa ne demeye bizi burada oturtuyor?" diye atıldı. "Bu grevin garip bir yanı var. Biri bu işten para kazanıyor olmalı. İşler kızışınca biri bizi satıp yüzüstü bırakacaktır derim ben."

İriyarı, adaleli bir adam dizleri üstünde bir hayvan gibi doğruldu: "Bu kadarı da yeter ukala herif. London'u eskiden beri tanırım ben. London'un bizi satacağını söylemeye çalışıyorsan fazla konuşmadan çık karşıma. Ben grevden falan anlamam. London bu işe tamam dedi diye katıldım ben. Bu ukalaca lafları bırak, anlaşıldı mı?"

Beyaz alınlı soğuk soğuk baktı adama: "Pek de kabadayısın öyle mi?"

"Seni eşek sudan gelinceye dövecek kadar..."

"Kesin kavgayı," dedi Jim. "Kavgaya ne gerek var?

Eğer kavga için kaşınıyorsanız, hepinizin eline bol bol fırsat geçecek yakında."

İriyarı adam homurdanarak battaniyesinin üstüne oturdu: "Ben varken London'un arkasından kimse konuşamaz, bu böyle biline."

Ufak tefek tıknazca adam Jim'e baktı: "Sen nasıl vuruldun evlat?"

"Kaçıyordum. Kaçarken vuruldum."

"Biri sizin grev kırıcıları epey benzettiğinizi söylüyordu."

"Öyle oldu."

Beyaz alınlı, "Yeni bir grev kırıcı grubunun kamyonlarla geldiğini söylüyorlar" dedi. "Hepsinin de ceplerinde gözyaşartıcı bombalar varmış."

"Yalan," dedi Jim. "Milleti korkutmak için hep böyle yalanlar uydururlar."

Beyaz alınlı devam etti: "Patronlar London'a, kampta kızıllar olduğu sürece anlaşmaya yanaşmayacakları haberini göndermişler."

İriyarı, adaleli adam yine canlandı birden: "Kimmiş bu kızıllar? Sen tanıdığım kızıllardan daha çok kızılmış gibi konuşuyorsun?"

Beyaz alınlı sözünü sürdürdü: "Bence doktor kızıldır. Doktorun burada ne işi var? Para pul aldığı yok. Kim veriyor parasını ha? Ama o bir yerlerden para alıyordur, siz hiç merak etmeyin." Bilmiş bilmiş baktı çevresine. "Belki de parasını Moskova'dan alıyordur."

Jim yere tükürdü. Suratı bembeyaz kesilmişti: "Hayatımda senin kadar namussuz bir orospu çocuğu görmedim," dedi. "Herkesi kendin gibi sanıyorsun sen."

İriyarı adam yine dizleri üstünde doğruldu: "Delikanlı haklı. O seni dövemez ama ben o kenef ağzını kapatmadığın takdirde ne yapacağımı çok iyi bilirim."

Beyaz alınlı kalkıp çadırın kapısına doğru yürüdü. Arkasına baktı: "Pekâlâ, dediğiniz olsun, ama dikkati elden bırakmayın. Yakında London size grevi bırakmanızı

söyleyecektir. Ardından da yeni bir araba, ya da sürekli bir işe kavuşacaktır. Bekleyin görün."

İriyarı adam ayağa fırladıysa da beyaz alınlı çadırdan dışarı attı kendini.

"Kim bu?" diye sordu Jim. "Burada mı yatıyor?"

"Yok canım az önce geldi."

"Peki kendisini daha önce görmüş müydünüz?"

Adamlar başlarını salladılar: "Ben görmemiştim."

"Ben de."

"Öyleyse onlar yolladı buraya!" diye bağırdı Jim.

"Kim?" diye sordu şişman adam.

"Patronlar. Böyle konuşup sizi London hakkında kuşkuya düşmeniz için gönderdiler. Anlamıyor musunuz? Böylece kamp ikiye ayrılacak. Bir ikiniz gidip onu buradan kovalasanız iyi edersiniz."

İriyarı adam ayağa kalktı: "Bu işi ben yaparım, hem de seve seve." O dışarı çıktı.

"Çok dikkatli olmalısınız," dedi Jim. "Bunun gibi herifler sizlere grevin hiçbir işe yaramayacağı izlenimini vereceklerdir. Sakın onların yalanlarına kulak asmayın."

Şişman olanı çadırdan dışarı baktı: "Yiyeceğin tükendiği yalan değil. Kaynamış inek yeminin pek kahvaltı sayılamayacağı da yalan değil. Bunları yaymak için casusa falan gerek yok."

"Birlik olmalıyız," diye bağırdı Jim. "Ne olursa olsun beraberliğimizi bozmamalıyız. Bu grevi kaybedersek battık demektir ve batan da yalnızca biz olmayacağız. Ülkedeki her ırgat bu yenilgiden bir pay alacaktır."

Şişman adam başını salladı: "Her şey birbiriyle uyum içinde. Birbirinden ayıracak bir durum yok ortada. Millet kendisi için rahat bir lokma istiyor, oysa herkes aynı şeyi alamadıkça buna kavuşmaları olanaksız."

Çadırın diplerine doğru yatmakta olan orta yaşlı bir adam doğruldu: "Irgatların sorunu nedir bilir misiniz? Ben söyleyim de dinleyin öyleyse. Çok konuşurlar. Böyle cırcır böceği gibi öteceklerine biraz çalışsalar, şimdi çok daha ilerlemiş olurlardı." Adam sustu. Çadırdakiler kulak kesildiler. Dışardan ayak sesleri, konuşmalar, içeri bir

koku gibi yumuşacık dolan insan gürültüleri geliyordu. Çadırdakiler hiç kıpırdamadan dinlediler. Sesler biraz daha arttı. Çamurda yürüyen ayak sesleri işitildi. Bir grup çadırın önünden geçti.

Jim kalkıp kapıya doğru yürüdüğünde içeri bir baş uzandı: "Haydi arkadaşlar, tabutu getiriyorlar."

Jim çadırın kanatlarını aralayıp çıktı. Sis kar tanecikleri gibi döne döne savruluyordu hâlâ. Rüzgârda çadırların açık kanatları çırpınıyordu. Haber yayılmıştı. Çadırlardan kadınlar ve erkekler çıkmaktaydılar. Herkes ağır ağır yürüyor, platformun çevresinde toplanıyordu. Kalabalık yoğunlaştıkça sesler tek bir sese dönüşüyor, ayak sesleri büyük bir huzursuzluk sesi oluyordu. Jim çevresindekilerin yüzlerine baktı. Hepsinin gözleri birden kör olmuştu sanki. Havada bir şeyler koklar gibi başları geriye atılmıştı. Platformun çevresinde saflarını sıklaştırdılar.

London'un çadırından tabutu taşıyan altı kişi çıktı. Tabutun kolları yoktu. Karşılıklı iki kişi tabutun altından ellerini kavuşturmuşlar, yüklerini kolları üzerinde taşıyorlardı. Zaman zaman aksıyorlar, adımlarını uydurmaya çalışıyorlardı, sonunda tabutu uyumlu olarak sarsmadan çamurlar arasından geçirip platforma taşıdılar. Adamların başları çıplaktı, saçlarındaki nem taneleri bomboz toz gibi duruyordu. Kirli bayrağın bir ucu rüzgârla dalgalandı, tabuta çarptı, yine dalgalandı. Tabutun önünde kalabalığın açtığı yolda ilerliyordu adamlar, yüzleri törensel bir ciddilikle kaskatıydı, boyunları dimdik, çeneleri ilerdeydi. Kenardaki insanlar tabuta bakıyorlardı. Tabut yanlarından geçerken susuyorlar, geçtikten sonra da alçak sesle konuşuyorlardı. Birkaç kişi haç işareti yaptı. Tabutu taşıyanlar platforma geldiler. Öndeki ikisi tabutun ucunu kalasların üstüne dayadı, arkadakiler de yerine sağlam oturana kadar arkadan ittiler.

Jim, London'un çadırına koştu. London ile Mac çadırdaydılar.

"Ne olur şu konuşmayı sen yapsan sanki," dedi London, "ben konuşma falan bilmem."

"Sen pekâlâ becerirsin. Sözlerimi unutma. Onlardan bir cevap almaya çalış. Cevaplar bir başladı mı adamları avcunun içine almışsın demektir. Eski bir yöntemdir, ama kalabalıklarda çok etkili olur."

London korkmuş görünüyordu: "Sen konuş Mac. Yemin ederim ki, konuşamam ben. Adamı tanımıyordum bile."

Mac yüzünü buruşturdu: "Çık şuraya da bir dene bakalım. Başaramazsan ben senin kaldığın yerden devam ederim."

London mavi gömleğinin yakasını ilikledi, yakasını boğazını örtecek biçimde kaldırdı. Eski siyah ceketinin düğmelerini de ilikleyip eteklerini çekiştirdi. Elini dazlak kafasında dolaştırıp ensesindeki ve yanlarındaki saçları iyice yatırdı. Artık tam bir ağırbaşlılığa kavuşmuş gibiydi. Zayıf yüzlü Sam içeri girip yanında durdu. London otoriter bir tavırla çadırdan çıktı. Mac, Jim ve Sam da arkasından yürüdüler. Ancak London önde tek başına yürüyordu çamurlu sokaklarda, küçük kafile de kendisini izliyordu. London yaklaşırken millet de ona bakmaya başladı. Liderin geçmesi için kalabalık aralandı.

London platforma çıktı. Yapayalnızdı diğer insanların başları üzerinde. Yüzler hep kendisine dönüktü, gözler cam kadar ifadesizdi. London bir an çam tahtasından tabuta baktı, omuzlarını kastı. Soluk alıp veren o sessizliği bozmak istemiyor gibiydi. Sesi saygılı ve derinden geliyordu.

"Buraya bir şeyler söylemeye çıktım," dedi. "Ve ben nutuk çekmesini bilmem." Susup kendisine dönük yüzlere baktı. "Bu ufak tefek adam dün öldürüldü. Hepiniz gördünüz olayı. Bizim tarafa geçecekken biri vurdu onu." Yine sustu, yüzünde bir şaşkınlık ifadesi vardı şimdi. "Bu durumda ne söylenebilir ki? Onu gömeceğiz. Bizden biriydi ve vuruldu. Ne söyleyebilirim? Onu hep birlikte gidip gömeceğiz şimdi. Bizden biriydi o. Hepimiz gibi bir insandı. Onun başına gelen şey buradaki herkesin başına gelebilir." London sustuğunda ağzı açık kalmıştı. Huzursuzlukla, "Ben nutuk çekmesini bilmem," dedi. "Burada bu adamcağızı tanıyan biri var. Şimdi sözü ona verece-

ğim." Başını Mac'ın durduğu yana doğru salladı. "Haydi gel Mac, bu ufaktefek adamcağızdan söz et onlara."

Mac platformun üstüne sıçradı. Omuzları bir boksörünkü gibi durmadan oynuyordu.

"Anlatayım," diye heyecanla bağırdı. "Adı Joy'du. Radikaldi. Anladınız mı? Radikal. Sizin gibi insanların yetecek kadar yiyecekleri ve ıslanmadan başlarını sokacakları bir damları olmasını isterdi. Kendisi için hiçbir şey istemezdi. Bir radikaldi o! Ne olduğunu anladınız mı? Namussuz bir orospu çocuğu, hükümete karşı bir tehditti. Yüzünü görüp görmediğinizi bilmiyorum. Dayaktan paramparçaydı yüzü. Radikal olduğu için polisler o hale getirmişlerdi. El kemikleri, çene kemiği kırıktı. Bir keresinde grev gözcülüğü yaparken kırdılar çenesini. Sonra da yakaladıkları gibi deliğe tıktılar. Doktor geldiğinde, 'ben namussuz bir kızıla bakmam' dedi. Ve Joy kırık çenesiyle kaldı orada. Tehlikeliydi... çünkü sizin gibi insanların yeterli yiyecekleri olsun istiyordu." Mac'ın sesi giderek yumuşuyor, ama gözleri bir an bile kalabalığın üzerinden ayrılmıyordu. Karşısındaki yüzlerin gerginleştiğini, sözlerini işitebilmek için milletin öne doğru eğildiğini görüyordu. "Onu tanıyordum ben!" diye bağırdı birdenbire. "Siz ne yapacaksınız bakalım? Onu bir çukura atıp üstünü çamurla örtecek misiniz? Unutacak mısınız onu?"

Kalabalık içinde bir kadın hıçkırmaya başladı: "Sizin için savaşıyordu," diye bağırdı Mac. "Bunu unutacak mısınız?"

Kalabalıktan biri, "Asla!" diye bağırdı.

Mac devam etti: "O öldürülürken siz seyirci mi kalacaksınız?"

Sesler bir koro halinde yükseldi bu kere: "Hayır!"

Mac'ın sesi yumuşadı yine: "Onu çamurlara mı atacaksınız?"

"Hayır!" Kalabalık hafifçe dalgalanmıştı.

"O sizin için savaştı. Siz onu unutacak mısınız?"

"Hayır!"

"Kasabadan geçeceğiz. Polislerin bizi durdurmalarına göz yumacak mısınız?"

Yeni bir kükreme, "Hayır!" Kalabalık uyumla dalgalanıyordu artık. Bir sonraki cevapları için hazır bekliyorlardı.

Mac birden ahengi bozunca hepsi şaşırıverdiler.

Mac, yumuşacık bir sesle, "Bu ufak tefek adamcağız hepimizin ruhudur," dedi. "Onun için dua etmeyeceğiz. Onun duaya ihtiyacı yok. Bizim de duaya ihtiyacımız yok. Bizim sopaya ihtiyacımız var."

Kalabalık eski ahengi sağlamak istiyordu acıkmışçasına, "Sopa! Sopa!" diye bağırdı. Sonra sessizce beklediler.

"Pekâlâ," dedi Mac, "pis bir radikali çamura atacağız, ama o aynı zamanda bizim yanıbaşımızda olacak. Bize engel olmaya kalkışanın Tanrı yardımcısı olsun." Sonra kalabalığı aç ve huzursuz bırakarak atladı platformdan. Herkes birbirine baktı.

London da indi platformdan. Tabutu taşıyanlara, "Onu Albert Johnson'un kamyonuna koyun," dedi. "Birkaç dakikaya kadar yola çıkıyoruz." Kalabalıktan sıyrılmaya çalışan Mac'ın ardından yürüdü sonra.

Mac kalabalıktan çıkınca, Doktor Burton yanına geldi: "Milleti canlandırmayı iyi biliyorsun Mac," dedi. "Hiçbir vaiz senin gibi duygulandıramazdı insanı. Neden kısa kestin, ha? Biraz daha konuşsan kendilerinden geçip istediğini yaparlardı."

"Üstüme varma doktor, benim yapacak bir işim var ve bunun için önüme çıkan her fırsattan yararlanmam gerek."

"Peki ama bunu nerede öğrendin Mac?"

"Neyi?"

"Bütün o numaraları."

"Her şeyi bu kadar iyi görmeye çalışma doktor," dedi Mac yorgun bir sesle. "Onları öfkeden çılgına çevirmek istedim. Bunun nasıl yapıldığını öğreneceksin de ne olacak?"

"Nasıl yapıldığını biliyorum," dedi Burton. "Nasıl öğrendiğini merak ettim sadece. Hah, aklıma gelmişken söyleyeyim, Dan gitmediğine pek memnun. Kendisini kaldırmaya çalıştığımızda gitmemeye karar verdi."

London ile Jim yanlarına gelmişlerdi: "Burada kalabalık bir nöbetçi grubu bırakmanı doğru olur London," dedi Mac.

"Tamam. Sam'a yüz kişiyle burada kalmasını söylerim. Çok güzel konuştun Mac."

"Önceden bir şeyler düşünecek zamanım yoktu. Herifler henüz heyecanlıyken yola koyulsak iyi olur. Bir kere yola çıktılar mı gerisinden korkma. Ama şimdi burada boşuboşuna durup heyecanlarını kaybetmeleri de hoş olmaz."

Dönüp arkalarına baktılar. Tabutu kolları üzerinde taşıyanlar kalabalık arasında görünmüştü. Millet dağılıp tabutun arkasına geçti. Hafif bir sis çökmüştü. Batıya doğru yarılan bulutlar arasında bir parça mavi gökyüzü görünüyordu. Yükseklerdeki sessiz rüzgâr, bulutları parçalıyordu.

"Hava iyi olabilir," dedi Mac. Jim'e döndü: "Seni unutmuştum doğrusu. Nasılsın?"

"İyiyim."

"O kadar yolu yürümen doğru olmaz. Kamyona bin sen."

"Hayır, yürüyeceğim. Kamyona binmem milletin hoşuna gitmez."

"Bunu ben de düşündüm," dedi Mac. "Tabutu taşıyanları da kamyona bindireceğim. O zaman sen de binebilirsin. Hazır mıyız London?"

"Hazırız."

13

Tabut eski bir Dodge kamyonunun düz kasasının üstüne yerleştirilmişti. Her iki yanda ayakları yere sarkan

tabut taşıyıcılar oturuyordu. Jim de arkaya binmiş, ayaklarını sarkıtmıştı. Motorun sarsılıp öksürmesiyle kamyon hareket etti; Albert Johnson kamyonu yerinden çıkarıp yolun üstünde durdurdu, adamlar sekizerli yürüyüş düzenine geçene kadar bekledi. Sonra birinci vitese takıp ağır ağır yola koyuldu, uzun kafile de yürümeye başladı. Kampta kalan yüz nöbetçi tören kafilesinin arkasından bakıyordu.

Adamlar önceleri "Bir, iki" diye uygun adım yürümeye çalıştılarsa da çabuk bıktılar bundan. Taşlı yolda ayaklarını sürüyorlardi. Bir mırıltı yükseliyordu, ama tabuta olan saygılarından hiç kimse yüksek sesle konuşmuyordu. Asfalt yolda bir düzinesi motosikletlerde olmak üzere trafik polisleri bekliyordu. Üstü açık bir arabada oturan komiserleri, "Size engel olacak değiliz. Biz törenlere eşlik etmek üzere görevliyiz," diye seslendi.

Ayaklar daha sert dövüyordu asfaltı. Sıralar düzensizdi. Ancak kasabaya yaklaştıklarında hemen derlenip toparlandılar. Bahçelerde ve kaldırımlarda kasabalılar tören alayının geçişini seyrediyordu. Çoğu tabutu görünce şapkalarını çıkarmışlardı. Ancak Mac'ın istekleri gerçekleşmiyordu. Köşelerde duran polisler trafiği düzene sokuyorlar, cenaze alayına yol açıyorlardı. Torgas'ın iş bölgesine vardıklarında güneş bulutların arasından sıyrılıp ıslak sokakları aydınlattı. Birdenbire başlayan sıcakla, işçilerin ıslak giysilerinden buharlar yükselmeye başladı. Kaldırımlar da meraklılarla iyiden iyiye dolmuştu. Yürüyüşçüler dimdik yürüyoriardı şimdi. Takımlar birbirlerine yaklaştılar, adımlar daha uyumlu atılmaya başlandı. Yüzlerinde ağırbaşlı bir ifade vardı artık. Kimse kendilerine engel olmuyordu, geçecekleri yol da trafikten temizlenmişti.

Kamyonun ardından kasabayı geçip mezarlığa doğru yürüyorlardı. Bir mil kadar sonra küçük ve yabani otlarla kaplı kasaba mezarlığına vardılar. Yeni mezarların üzerlerinde adlar ve tarihler yazılı levhalar vardı. Mezarlığın arkalarında taze ıslak bir toprak yığını vardı. Kamyon mezarlığın kapısında durdu. Tabutu taşıyanlar yere

atlayıp tabutu yine kollarına aldılar. Yolda polisler motosikletlerini durdurup beklediler.

Albert Johnson koltuğunun altından bir kangal ip alıp tabutun ardından yürüdü. Kalabalık sıraya mıraya aldırış etmeden onun peşinden yürüdü. Jim de kamyondan atlayıp onlarla gidecekken Mac kendisini durdurdu. "Bırak gerekeni yapsınlar artık, önemli olan yürüyüştü. Biz burda bekleyelim."

Kızıl saçlı bir genç, mezarlığın kapısından çıkıp yanlarına yaklaştı.

"Mac diye birini tanıyor musunuz?"

"Benim adım Mac'tır."

"Peki, siz Dick diye birini tanır mısınız?"

"Tanırım."

"Öyle mi? Peki soyadı ne?"

"Halsing. Bir şey mi oldu?"

"Hayır, size bu notu gönderdi."

Mac katlanmış kâğıdı alıp okudu: "Vay canına! Şuna bak, Jim."

Jim kâğıdı aldı.

"Hanımefendi kazandı. Bir çiftliği var. Gallinas Yolu, R.F.D. 221. Hemen bir kamyon gönder oraya. İki kart inek, bir sığır ve on çuval fasulye. Hayvanları kesmek için de birkaç kişi gönder.

Dick.

Not: Dün gece az daha enseleniyordum.

Yalnızca on iki balta sapı bulabildim."

Mac kahkahalarla gülüyordu. "Tanrım, şuna bakın hele! İki inek, bir sığır ve fasulye! Bu bize epey zaman kazandırır Jim. Koş London'u bul çabuk. Hemen buraya gelsin."

Jim kalabalığın içine daldı. Az sonra yanında London olduğu halde döndü.

"Anlattı mı London?" diye bağırdı Mac, "anlattı mı?"

"Yiyecek bulduğunu söyledi."

"Hem de nasıl! İki inek ve bir sığır. On çuval da fasulye. Şimdi bu kamyonla gidip alabilirler."

Mezarlığın kalabalık yanından çam tabuta çarpan toprak sesleri geliyordu.

"Milletin karnı et ve fasulye dolunca bak kendilerini nasıl hissedecekler," dedi Mac.

"Biraz et benim de hoşuma gider doğrusu," dedi London.

"Bak London. Kamyonla ben gideyim. Bana on kişi ver yeter. Jim, sen de benimle gelirsin." Bir an duraksadı. "Odun nereden bulacağız, London? Odunumuz bitmek üzere. Herkes bir iki parça bir şey toplasın. Tahta, kalas, çit direği, ne oiursa. Ne için olduğunu anlat. Döndüğünüz zaman bir çukur kazıp ateşi yakın. O eski arabalardan ızgara gibi kullanılacak bir şeyler çıkarırsınız. Ateşi bir an önce yakın." Kızıl saçlı gence döndü sonra: "Bu Gallinas Yolu ne tarafta?"

"Buradan bir mil ilerde. Beni yolda bırakabilirsiniz."

"Aibert Johnson'la birkaç kişi göndereyim," dedi London. Kalabalığın içine karıştı bir anda.

Mac kıs kıs gülüyordu: "Ne şans ama! Bir fırsat daha kazandık. Yaman adamdır Dick. Esasıı adamdır."

Kalabalığa bakmakta olan Jim birden herkeste bir canlılık fark etti. Heyecanlı bir kaynaşma başlamıştı. Kalabalık dalgalandı, birbirinden koptu, adamlar kamyona doğru koşmaya başladılar. Başta olan London parmağı ile adam seçiyordu. Kalabalık gülerek, bağırarak kamyonun çevresini sardı. Albert Johnson çamurlu ipini koituğunun altına sokup direksiyona geçti. Mac da adamın yanına oturup Jim'in binmesine yardım etti.

"Millet hep bir arada dursun, London. Sakın birbirlerinden kopmasınlar," diye bağırdı. Seçilen on kişi kamyonun arkasına atladılar.

Kalabalık şakalara başlamıştı. Tekerlekler çamura saplanana kadar kamyonun arkasına asılıp hareket etmesine imkân vermediler. Çamurdan toplar yapıp kam-

yonun arkasında oturan adamlara attılar. Polis ise yolda bunların hiçbirine karışmadan bekliyordu.

Albert Johnson gaza basarak kurtuldu kalabalığın elinden. Yola çıkarken motor yorgun yorgun soluyordu. Polislerden ikisi motosikletlerini hareket ettirip kamyonun yanına geçtiler. Mac dönüp arka camdan baktı. Kalabalık bir dalga gibi çıkıyordu mezarlıktan. Sonra yolu kapladılar, koşar adımlarla yürümeye başladılar, polisler geçen arabalara güçlükle yol açabiliyorlardı. Neşeli insanlar çocuklar gibi şakalaşıyorlar, arabaları itiyorlar, çevrelerinde dönüyorlardı. Polis motosikletleri eşliğindeki kamyon bir köşeyi dönüp hızlandı.

Albert hız göstergesine bakıyordu: "Şimdi bu herifler bizi aşırı hızdan yakalamak için ne yapmazlar," diye söylendi.

"Haklısın." Mac Jim'e döndü, "yolda yanımızdan geçenler olursa başını eğ Jim." Sonra Albert'e "Bizi durdurmaya kalkışan olursa üzerlerine sür arabayı," dedi. "Dakin'in kamyonuna yaptıklarını unutma."

Albert başını salladı, hızını kırka indirdi: "Beni kimse durduramaz. Ben kendimi bildim bileli, fırsat buldukça kamyon kullanmışımdır."

Bu kere kasabanın içinden geçmeyip ucundan dönerek ırmağın üstündeki tahta köprüden Gallinas Yoluna girdiler. Albert kızıl saçlı gencin inmesi için yavaşladı. Delikanlı arkalarından el salladı. Yol elma ağaçlarının arasından geçiyordu. Üç mil kadar sonra tepelere yaklaştıklarında meyve ağaçları yerlerini tarlalara bırakmaya başladılar. Jim yolun kenarındaki teneke posta kutularından gözünü ayırmıyordu. "İşte iki yüz on sekiz," dedi. "Yaklaştık artık."

Polislerden biri dönüp kasabaya doğru uzaklaştıysa da, diğeri yanlarından ayrılmadı.

"İşte, şuradaki büyük beyaz kapı," dedi Jim.

Albert kamyonun burnunu kapıya çevirdi, adamlardan biri inip kapıyı açmaya koştu. Polis motosikletini durdurdu.

"Özel mülk burası," diye seslendi Mac.

"Ben buradayım, ahbap. Burada beklerim."

Yüz metre kadar ilerde, yayvan bir biber ağacının altında küçük, beyaz bir ev; evin ardında da büyük, beyaz bir ahır vardı. Bıyıkları saman renkli, iri yarı bir çiftçi evden çıkmış kapıda kendilerini bekliyordu. Albert kamyonu durdurdu.

"Merhaba bayım," dedi Mac. "Hanımefendi bazı şeyleri almamız için gelmemizi söylemiş."

"Söyledi biliyorum," dedi adam. "İki yaşlı inekle küçük bir sığır."

"Onları burada kesebilir miyiz, bayım?"

"Kesebilirsiniz. Ama sonra ortalığı temizleyin. Pislik bırakmayın."

"Elbette bayım. Albert, arabayı ahırın önüne çek."

Kamyon durunca Mac inip arkaya geçti: "Arkadaşlar, içinizde daha önce inek kesmiş olanınız var mı?"

"Babam mezbahada çalışırdı," dedi Jim. "Ben onlara gösterebilirim. Kolum sancıdığı için ben yapamam ama."

"Tamam," dedi Mac.

Çiftçi evin çevresini dolaşmış kendilerine doğru geliyordu. Jim, "Balyoz var mı?" diye sordu.

Adam parmağıyla ahırın köşesindeki küçük kulübeyi gösterdi.

"Ya bıçağınız?"

"Bir bıçağım var, ama sonra geri vermeyi unutmayın." Çiftçi eve doğru yürüdü.

Jim adamlara döndü: "İkiniz ahıra gidip önce sığırı getirin. En ele avuca sığmazı o olmalı."

Çiftçi kısa saplı, ağır bir çekiç ve bir bıçakla döndü. Jim bıçağı inceledi. Keskin tarafı ipincecik olup parlayana kadar bilenmişti, ucu sipsivriydi. Parmağını sürttü kenarına. "Keskindir," dedi çiftçi. "Hep bilenmiş tutarım." Bıçağı aldı gömleğinin koluna silip yansıyan ışığa baktı. "Alman çeliği, iyi çelik."

Dört adam ahırdan bir yaşında kızıl bir danayla çıktılar. İpi hayvanın boynuna dolamışlar, hayvanı omuzlarıyla vurarak yönlendiriyorlardı. Durdurmak için olanca güçleriyle topuklarını toprağa bastırdılar.

"Buraya getirin," dedi çiftçi, "kanı toprak emer burada."

"Kanını saklamalıydık," dedi Mac. "Çok besleyicidir kan. Taşıyacak bir kabımız olsaydı."

"Babam kan içerdi," dedi Jim, "ben içemem, midemi bulandırır. Mac, çekici sen al. Kafasının tam şurasına indirirsin." Bıçağı da Albert Johnson'a uzattı. "Bak, şu elimi koyduğum yeri görüyor musun? İşte Mac çekici kafasına indirir indirmez bıçağı oraya saplayacaksın. Büyük bir damar vardır orada. Damarı kesmeye bak."

"Damarı nasıl bulacağım."

"Bulursun, merak etme. Yarım parmaklık boru gibi kan fışkırtacaktır. Hey çocuklar, siz biraz geri çekilin bakalım."

Yandaki iki adam debelenen danayı tutarlarken Mac, bir vuruşta diz üstü çökertti hayvanı. Albert bıçağı sokup damarı kesti, fışkıran kandan korunmak için geri attı kendini. Dana bir sıçradı, sonra ağır ağır çöktü. Çenesi toprağa dayandı, bacakları büküldü. Islak toprağa kopkoyu kıpkırmızı kan yayıldı.

"Ne yazık ki şunu koyacak bir fıçı gibi bir şeyimiz yok," diye söylendi Mac.

"Ötekini getirin!" diye bağırdı Jim. Adamlar dananın kesilmesini merakla seyretmişlerdi, ama iki kart inek kesilirken seyretmeye pek hevesli görünmüyorlardı. Hayvanların üçünün kanları akarken Albert bıçağı bir çuval parçasına silip çiftçiye geri verdi. Sonra kamyonunu kesim yerine yanaştırdı, adamlar boğazlarından akan kan kasayı kirletmesin diye hayvanları başları yere gelecek biçimde yüklediler. Sonra ön tarafa da on çuval fasulyeyi yükleyip çuvalların üstüne oturdular.

Mac çiftçiye döndü: "Teşekkürler bayım."

"Benim değil burası," dedi adam. "İnek de benim değil. Ben ortakçıyım."

"Öyleyse bıçağınızı verdiğiniz için teşekkür ederiz biz de."

Mac, Jim'in arabaya binmesine yardım edip kendisi Albert Johnson'a biraz daha yaklaştı. Albert Johnson'un sağ gömleğinin sağ kolu omzuna kadar kan içindeydi. Albert motoru çalıştırıp kamyonu engebeli yolda ağır ağır sürdü. Kapıda polis kendilerini bekliyordu. Yola çıkınca biraz arkalarından izlemeye başladı yine.

Çuvalların üstündekiler bir şarkıya başlamışlardı.

"Çorba verin bize çorba, ille de çorba,
Başka hiçbir şey istemez, ille de çorba."

Polis adamlara bakıp gülümsedi. İçlerinden biri başka bir şarkıya başladı.

"Vay anam vay! Vay vay! Vay anam vay!
Polis müdüründe bile yürek nanay."

Mac, "Albert, kasabadan uzak duralım," dedi. "Bu malları kazasız belasız kampa iletmemiz gerek. Yol uzun olsa bile kasabanın çevresinden dolaşmaya bak."

Albert aksi aksi başını salladı.

Güneş iyice parlıyordu artık, ancak epey yükselmiş olduğundan sıcaklık vermiyordu. "Millet iyice rahatlar şimdi," dedi Jim.

Albert yine başını salladı: "Mideleri etle dolunca hemen zıbarıp uyurlar."

Mac güldü: "Sana şaşıyorum Albert. Emeğin soyluluğu konusunda bir fikrin yok mu?"

"Benim hiçbir şeyim yok. Ne fikrim, ne param, ne de başka bir şeyim."

"Zincirlerinden başka kaybedecek hiçbir şeyin yok," diye mırıldandı Jim.

"Saçma. Saçımdan başka kaybedecek bir şeyim yok benim."

"Kamyonun var ya," diye Mac atıldı, "bu kamyon olmasaydı, bu kadar malı nasıl taşırdık kampa."

"Kamyonun sahibi ben değilim, gerçekte benim sahibim odur. Lanet kamyon beni öldürüyor." Adam kederli bakışlarla ileri baktı, konuşurken dudakları pek az kıpırdıyordu. "İş bulup da şöyle üç dolar kazandığım zaman tam bir karı bulmaya kalkarım, bu meret hemen üç dolarlık bir onarım işi çıkarır. Çok denemişimdir bunu. Lanet kamyon insanın karısından da beter aslında."

"İyi bir düzende sağlam bir kamyonun olurdu," dedi Jim.

"Yok canım! İyi bir düzen olsa önce şöyle esaslı bir karı bulurdum. Ben Dakin değilim. Dakin'in kamyonu yemek de pişirebilseydi karı falan istemezdi o."

Mac Jim'e döndü: "Ne istediğini bilen bir insanla konuşuyorsun işte ve istediği de otomobil değil."

"Hah şöyle!" dedi Albert. "İnekleri bıçaklamaktan böyle oldu sanırım. Ondan önce bir şeyim yoktu."

Yine ucu bucağı olmayan elma ağaçları arasındaydılar. Yapraklar ve toprak koyu bir renge bürünmüştü. Yolun kenarındaki hendeklerden çamurlu sular akıyordu. Albert kasabayı dışından dolaşmak için yoldan yola geçerken polis de arkalarından ayrılmamıştı. Ağaçlar arasında mal sahiplerinin ya da ortakçıların oturdukları evler görünüyordu.

"Bizimkilerin keyiflerini kaçırmıyor olsa yağmurun hiç dinmemesini isterdim," dedi Mac. "Yağmur elmaların canına okuyor oysa."

"Benim battaniyelerin de," diye söylendi Albert.

Arkadakiler yeni bir şarkıya başlamışlardı.

"Lady Pinkham'ın şarkısını söyleriz biz
Şarkısını söyleriz
Bir de insanlığa sunduğu şeyleri..."

Albert bir köşeyi döndü ve Anderson'un tarlasına giden yola saptı. "Aferin," dedi Mac. "Kasabanın yanından bile geçmedin. Herifler bizi engelleyip de malımızı elimizden alsalardı halimiz haraptı."

"Dumanlara bak, Mac," dedi Jim. "Ateşi yakmışlar

bile." Ağaçların tepelerinde mavi bir duman görünüyordu.

"Ağaçların yakınına çek," dedi Mac. "Hayvanları yüzecek, ağaçtan başka asacak bir yer yok nasıl olsa."

Millet yola dizilmiş kendilerini bekliyordu. Kamyon yanlarına gelince çuvalların üstünde oturanlar kalkıp kasketlerini salladılar. Albert hızını kesti, kalabalığın içinden geçip kampın ucundaki elma ağaçlarına doğru sürdü arabayı.

Arkasında Sam olduğu halde London bağırışıp duran kalabalığı yararak yanlarına geldi.

"Asın hayvanları!" diye bağırdı Mac. "London, aşçılara çabuk pişmesi için eti ince ince doğramalarını söyle. Bu adamlar açlıktan ölecekler yoksa."

London'un gözleri de çevresindekilerin gözleri gibi parlıyordu: "Sen açlığı bana sor. Az daha umudumuzu kesmiştik hani."

Aşçılar öne çıktılar, hayvanlar ağaçların alçak dallarına asıldı, içleri temizlendi, derileri yüzüldü. "London, sakın hiçbir şeyini ziyan etmesinler," diye bağırdı Mac. "Kemikler, başlar ve ayaklar çorba için saklansın." Kesilmiş etlerden bir yığın ateşe sürüldü. Mac kamyonun basamağına çıkmış, olup bitenlere bakıyordu, ancak Jim hâlâ arabadaydı. Mac endişeyle ona döndü.

"Nen var Jim? Hasta mısın?"

"Bir şeyim yok. Omzum kaskatı kesildi. Kolumu kıpırdatamıyorum."

"Üşümüşsündür. Doktora gidelim de sana bir şeyler yapsın."

Mac, Jim'in kamyondan inmesine yardım etti, sonra dirseğinden tutup yürüttü. Açıktaki ateşin yanından geçtiler. Kampı kızarmış et kokusu sarmıştı, etlerden ateşe yağlar damlıyor, alevler fışkırıp damlacıkları yutuyordu. Ateşin çevresi öylesine kalabalıktı ki, uzun sırıklarla etleri çevirmeye çalışan aşçılar sırıklarını insanların arasından sokuyorlardı. Mac, Jim'i London'un çadırına doğru itti. "Doktora gelmesini söyleyeceğim. Sen orada otur. Et olunca bir parça getiririm."

Çadırın içi loştu. Gri brandadan sızan ışık da griydi. Jim'in gözleri ışığa alışınca Lisa'nın şiltenin üstünde oturmuş olduğunu gördü. Bebek de battaniyenin altında kucağındaydı. Kız koyu, anlamsız gözleriyle baktı gence.

"Selam, nasılsın bakalım?" diye sordu Jim.

"İyiyim."

"Senin şiltene ilişebilir miyim biraz? Kendimi çok zayıf hissediyorum."

Kız bacaklarını altına toplayıp kenara çekildi. Jim kızın yanına oturdu. "Bu güzel koku ne?" diye sordu Lisa.

"Et. Etimiz bol artık."

"Eti severim," dedi kız. "Yalnız et yiyerek yaşayabilirim." London'un esmer oğlu içeri girdi. Durup ikisine baktı. "Yaralı," dedi Lisa. "Bir şey yapmıyor. Omzundan yaralı."

"Bir şey yaptığını düşünmedim bile," dedi genç. Jim'e döndü: "Lisa hep ona öyle baktığımı sanır. Bir kıza güvenemeyeceksen onu gözaltında tutmanın bir yararı yoktur bence. Orospu orospudur. Lisa da orospu değildir. Ona orospuymuş gibi davranmaya da hakkım yok." Delikanlı sustu. "Dışarda et var, bol bol et. Fasulye de getirmişler, ama şimdi yenmeyecek."

"Ben fasulye de severim," dedi Lisa.

"Millet etin pişmesini beklemek istemiyor. Bıraksalar çiğ çiğ yiyecekler. Sonra da hepsi hasta olacak."

Çadırın kanatları açıldı, içeri elinde bir tencere kaynar su taşıyan Doktor Burton girdi: "Tam da kutsal aileye dönmüşsünüz. Mac, bana senin omzunun sertleştiğini söyledi."

"Biraz öyle," dedi Jim.

Doktor kıza baktı: "O bebeği bırakıp da şunun omzuna biraz sıcak bezle pansuman yapabilir miydin acaba?"

"Ben mi?"

"Evet sen. Benim işim var. Ceketini çıkart ve sıcak bezi katılaşan yere bastır. Ama yaraya su akıtmamaya çalış, tamam mı?"

"Bunu yapabilir miyim dersiniz?"

"Neden yapamayacakmışsın? O senin için o kadar şey yaptı. Haydi, ceketini çıkar, gömleğini sıyır. Benim işim var. Sen onu bitirince, ben yeni sargı sararım." Doktor çıkıp gitti.

"Yapmamı ister misin?" diye sordu kız.

"Neden olmasın. Yapabilirsin."

Kız bebeği kocasına verip Jim'in mavi keten ceketini çıkartmasına yardım etti, gömleğini sıyırdı. "İç çamaşırı giymez misin sen?"

"Hayır."

Kız başka bir şey söylemeden, sıcak bezleri Jim'in omzuna bastırıp sertliği biraz aldı. Parmaklarıyla bezi bastırıyor, hafif hafif yaranın kenarında dolaştırıyor ve bu arada da genç kocası gözlerini kendisinden ayırmıyordu. Az sonra doktorla, Mac geldiler. Mac'ın elindeki sopanın ucunda iri bir parça kızarmış et vardı.

"Şimdi biraz daha iyi misin?"

"Çok iyiyim. Çok da iyi yaptı."

Kız gözlerini utançla indirerek geri çekildi. Burton yeni sargıyı sardı. Mac da et parçasını verdi. "Tuzunu koydum. Doktor bugün artık dolaşmaman gerektiğini söylüyor."

Burton başını salladı: "Üşütürsen ateşin çıkabilir. Sonra hiçbir şey yapamazsın."

Jim ağzını sert etle tıkabasa doldurup çiğnemeye başladı: "Millet eti sevdi mi?"

"Hem de nasıl. Dünyayı kendilerinin yönettiğini sanıyorlar şimdi. Gidip birini benzetecekler sanırım. Böyle olacağını biliyordum."

"Bugün grev gözcülüğüne çıkılacak mı?"

Mac bir an düşündü. "Sen çıkmayacaksın nasıl olsa. Sen burada sıcakta oturacaksın."

Joey bebeği karısına verdi.

"Çok et var mı, bayım?"

"Var elbette."

"Ben gidip Lisa ile bana birer parça alayım öyleyse."

"Git bakalım. Bak Jim. Suratını asıp durma. Pek bir şey olmaz artık. Saat epey geç. London arabayla birkaç kişi gönderip kaç grev kırıcının çalıştığını saptayacak. Kaç kişi nerede çalışıyor, bunu öğrendikten sonra yarın sabaha bir şeyler yaparız. Milleti birkaç gün besleriz şimdi. Bulutlar da dağılıyor. Hava bir süre soğuk ve açık olacak."

"Grev kırıcılar hakkında yeni bir şeyler duydun mu?"

"Sayılmaz. Bazıları grev kırıcıların kamyonlarla geldiklerini söylüyorlar, ama böyle bir kampta hiçbir şeye inanılmaz."

"Millet pek sakin artık."

"Neden olmasın ki? Mideleri doldu. Yarın kıyameti kopartmaya başlamamız gerek. Pek uzun bir grev yapamayacağımıza göre, sert bir darbe indirmemiz gerek."

Dışarda bir motor sesi duyuldu. Çadırın dışında yükselen sesler işitildi, ardından bir sessizlik oldu. Sam başını çadırdan içeri uzattı: "London burada mı?"

"Yok. Ne oldu?"

"Parlak bir arabayla züppe kılıklı biri gelmiş, başkanla görüşmek istiyor."

"Ne hakkında görüşecekmiş?"

"Bilmiyorum. Grevcilerin başkanını istiyorum diyor."

"London ocağın orada," dedi Mac. "Buraya gelmesini söyle. Herif herhalde durumu konuşmak istiyordur."

"Pekâlâ, söylerim."

London az sonra ardında o yabancı olduğu halde çadıra girdi. Adam gri bir takım elbise giymiş, şişmanca, rahat görünüşlü biriydi. Yeni tıraş olmuş yanakları pembeydi, saçları bembeyazdı. Gözlerinin kenarlarında tatlı kırışıklıklar vardı. Ağzını her açışta dostça gülümsüyordu. London'a, "Bu kampın başkanı siz misiniz?" diye sordu.

"Evet," dedi London kuşkuyla. "Seçilmiş başkanı benim."

Sam asık yüzüyle gelip London'un arkasında yerini aldı. Mac çömeldi, parmaklarıyla yere tutunup dengesini korumaya çalışarak bekledi. Yeni gelen gülümsedi. Dişleri düzgün ve bembeyazdı. "Adım Bolter," dedi, "büyük bir meyveliğin sahibiyim. Bu vadinin Meyve Üreticileri Birliğinin yeni başkanıyım."

"Bize ne bundan?" dedi London. "İşçileri satarsam bana iş mi bulacaksın?"

Bolter'in gülümsemesi kaybolmadı; ama temiz, pembe elleri iki yanında yumruk gibi sıkıldı. "Bundan daha iyi bir başlangıç yapalım," diye yalvardı. "Size *yeni* başkan olduğumu söyledim. Yani bu politikada bir değişiklik demektir. Daha önce yapılan işleri onaylamıyorum." Adam konuşurken Mac, ona değil de London'a bakıyordu.

London'un yüzündeki öfke silinmeye başlamıştı: "Ne söyleyeceksen söyle bakalım," dedi.

Bolter oturacak bir yer bulmak için çevresine bakındı, hiçbir şey göremedi: "İki insanın hırlaşarak bir yere varmalarının mümkün olmayacağını söylemişimdir hep," dedi. "İnsanlar ne kadar öfkeli olurlarsa olsunlar, bir masa başında oturdular mı, mutlaka iyi bir şey doğar aralarında."

"Masamız yok," diye alay etti London.

"Ne demek istediğimi anladınız sanırım. Birlikteki herkes sizin mantık yolunu dinlemeyeceğinizi söylediler, ama ben Amerikan işçisini tanıdığımı söyledim onlara. Amerikan işçisine mantıklı bir öneri götürürsen, pekâlâ dinler dedim."

"Dinliyoruz işte," dedi Sam tükürürcesine, "haydi mantıklı şeylerini söyle bakalım."

Bolter'in beyaz dişleri parıldadı. Takdir edercesine baktı çevresine: "Gördünüz mü? İşte benim de onlara söylediğim buydu. Kartlarımızı masanın üstüne yayalım biz, onlar da yaysınlar bakalım bir el çevirebilir miyiz, dedim. Amerikan işçisi hayvan değildir."

"Kongreye adaylığınızı koyacak insansınız doğrusu," diye mırıldandı Mac.

"Bağışlayın, duyamadım."

"Şu arkadaşla konuşuyordum," dedi Mac. London'un yüzü yine asılmıştı.

"Ben de kartlarımızı masanın üstüne yaymak için geldim buraya," diye Bolter devam etti. "Size bir meyve bahçem olduğunu söylemiştim, ama bu yüzden sizin çıkarlarınızı düşünmediğimi sanmanızı istemem. Eğer işçi mutlu değilse hepimiz biliriz ki, hiçbirimiz para kazanamayız." Bir karşılık beklercesine durdu, ama kimse konuşmadı. "Bence durum şöyle. Birbirimizle hırlaştığımız için siz de para kaybediyorsunuz, biz de. Sizin yeniden işe dönmenizi istiyoruz. Böylece siz ücretlerinizi alacaksınız, bizim de elmalarımız toplanacak. İkimiz de mutlu olacağız böylece. Şimdi soruyorum size: işe dönecek misiniz? Sorgu sual, kin falan yok, masa başında işleri halletmiş iki kişi gibi..."

"Elbette işe döneceğiz bayım," dedi London. "Amerikalı emekçiler değil miyiz hepimiz? Bize istediğimiz zammı verin, grev kırıcılarını geldikleri yere yollayın, yarın sabah elma ağaçlarında oluruz."

Bolter her birinin yüzüne tek tek bakıp gülümsedi: "Bir zam almanız gerektiği kanısındayım ben de. Herkese söyledim bunu. Ben pek becerikli bir işadamı değilim. Birliktekiler durumu anlattılar bana. Elmanın fiyatı düşünülürse, verilebilecek en yüksek işçiliği veriyormuşuz. Bundan fazlasını ödersek zarar edermişiz."

Mac sırıttı: "Demek biz Amerikalı emekçiler değilmişiz. Bunların hiçbiri mantıklı gibi gelmedi bana. Şimdiye kadar bir sürü palavra dinledik."

"Ücreti arttırmamalarının nedeni bunun, bizim grevi kazandığımız anlamına geleceği," dedi Jim. "Biz bu arttırımı alırsak başkaları da greve giderler. Öyle değil mi bayım?"

Bolter hâlâ gülümsüyordu: "Ben daha ilk başta ücretlerinizin arttırılmasının sizin hakkınız olduğunu savunuyordum, ama benim bir yetkim yok bu konuda. Buna

hâlâ inanıyorum ve birliğin de başkanıyım. Birliğe ne yapmak istediğimi söyledim. Bazıları bundan hoşlanmadılar, ama ben ücretlerinizin arttırılmasında ısrar ettim. Size sorgusuz sualsiz, hiçbir art niyet falan olmadan da yüzde yirmi öneriyorum. Yarın sabah da işe başlamanızı bekliyoruz."

London dönüp Sam'a baktı. Sam'ın asık yüzüne güldü, zayıf adamın omzuna bir şaplak indirdi.

"Bay Bolter, Mac'ın dediği gibi sanırım biz Amerikan emekçileri değiliz. Kartları masanın üstüne açalım dediniz, oysa sizinkileri ters yaydınız ortaya. İşte bizimkiler açık oysa ve tam bir ful var elimizde. Kahrolasıca elmalarınızın toplanması gerek ve biz ücretlerimiz arttırılmadığı sürece elmalarınızı toplamayacağız. Başkaları da toplayamayacak. Buna ne dersiniz Bay Bolter?"

Bolter'in gülümsemesi silinmişti yüzünden. Ciddi bir sesle, "Amerikan ulusunun büyüklüğünün nedeni herkesin birleşip elinden geleni yapmasıdır. Amerikan işçisi dünyanın en iyi ve en çok para alan işçisidir."

"Bir Çinli günde yarım sent alıyor ve bununla karnı doyuyorsa," dedi London, "Biz aç kaldığımız sürece cebimize ne kadar girdiğinin ne önemi var ki?"

Bolter yine gülümsedi: "Bir evim ve çocuklarım var benim. Çok çalıştım buraya gelene kadar. Beni kendinizden farklı görmeyin. Ben de elinde olan her şey için çalışmış bir insanım. Aranızda radikaller olduğunu duydum. Buna inanmıyorum. Amerikan ideallerine sahip Amerikalıların, radikallerin sözlerine kulak asacaklarını pek sanmam. Hepimiz aynı yolun yolcusuyuz. Çok güç zamanlarda yaşıyoruz. Hepimiz geçinmeye çalışıyoruz ve birbirimize yardım etmek zorundayız."

"Yeter artık bel" diye birden Sam bağırdı. "Bir şey söyleyeceksen söyle, ama bu nutuk çekmeyi de bırak artık."

Bolter çok üzülmüş gibiydi: "İstediğinizin yarısını kabul eder misiniz?"

"Hayır," dedi London, "Eğer sıkışık olmasaydınız yarısını teklif etmezdiniz."

"Bu önerimi oya koymadan adamlarının reddedeceklerini nereden biliyorsun?"

"Bakın bayım," dedi London. "Millet öylesine öfkeli ki, o parlak elbisenizi gösterecek olursanız diri diri derinizi yüzerler sizin. Biz ücretlerimizin artması için grev yapıyoruz. Meyve bahçelerinizin çevresinde grev gözcüleri dolaştırıyoruz ve getirdiğiniz grev kırıcıları eşek sudan gelinceye kadar dövüyoruz. Şimdi artık, 'yoksa' diye başlayan teklifinizi söyleyin. Çevirin şu kâğıtlarınızın yüzünü. İşe dönmezsek ne yapacağınızı sanıyorsunuz?"

"Asayiş komitesini üzerimize salacaklar," dedi Mac.

"Biz asayiş komitesi falan bilmiyoruz," diye Bolter hemen atıldı. "Öfkeli yurttaşlar düzeni korumak için bir araya gelmişlerse, bu onların kendilerinin bileceği bir şey. Birliğin böyle şeyle ilgisi yoktur." Yine gülümsedi. "Evlerimize ve çocuklarımıza saldırırsanız onları korumak zorunda olduğumuzu görmüyor musunuz? Siz, kendi çocuklarınızı korumaz mıydınız?"

"Biz şu anda ne yapıyoruz sanıyorsun?" diye bağırdı London. "Onları açlıktan ölmekten korumaya çalışıyoruz. Bir ırgatın elinde olan tek şeyi kullanıyoruz. Sakın çocuklardan falan söz edeyim deme, yoksa hanyayı konyayı gösteririz size."

"Biz sorunu barış içinde çözümlemek istiyoruz," dedi Bolter. "Amerikan yurttaşları düzenin bozulmamasını istiyorlar ve size şu kadarını söyleyeyim, validen asker istemek gerekirse bile bu düzeni sağlayacağız."

Sam'ın ağzından köpükler saçılıyordu: "Pencerelerden adamlarımıza ateş ederek düzeni sağlayacaksın, değil mi ulan korkak köpek!" diye bağırdı. "San Francisco'da da kadınları atlarla çiğneyerek sağlamıştınız düzeni. Gazeteler de 'Bu sabah kendini bir süngüye fırlatan bir grevci öldü' diye yazmışlardı."

London öfkeli adamı kucaklayıp Bolter'in yanından uzaklaştırdı.

"Sakin ol Sam. Kes artık! Sakin ol!"

"Canın cehenneme senin de!" diye bağırdı Sam. "Bu

palavracının ipe sapa gelmez laflarını sesini çıkarmadan dinliyorsun orada!"

London birden kaskatı kesiliverdi. Kocaman yumruğu bir anda Sam'ın suratında patladı. Sam yere yıkıldı. London yerde yatan adama baktı. Mac güldü: "Bir grevci az önce bir yumruğun üstüne attı kendini," dedi.

Sam doğrulup oturdu: "Pekâlâ London. Sen kazandın. Bir daha hır çıkarmayacağım, ama sen o Kanlı Perşembe'de, Frisco'da değildin."

Bolter hiç kıpırdamamıştı: "Mantık yolunu dinleyeceğinizi umuyordum," dedi. "Buraya kızıl örgütlerin gönderdiği radikaller tarafından etkilendiğiniz hakkında bilgi edindik. Sizi yanlış yola sürüklüyorlar bunlar, yalanlar söylüyorlar. Onlar yalnızca karışıklık çıkartmak isterler. Onlar grev kışkırtıcılığı yapmak için para alırlar."

Mac çömeldiği yerden doğruldu: "Pis sıçanlar desenize Amerikan işçisini yanlış yere götürüyorlar. Herhalde paralarını da Rusya veriyordur, öyle değil mi, Bay Bolter?"

Adam uzun bir süre baktı Mac'a, yanaklarındaki pembelik de kaybolmuştu artık.

"Bizi kavgaya zorlayacaksınız sanırım," dedi. "Üzgünüm. Ben barış istiyordum. Radikallerin kimler olduklarını biliyoruz ve onlara karşı önlem alacağız. " Sonra yalvarırcasına London'a döndü, "Siz ayartmalarına kapılmayın. İşinizin başına dönün. Biz barıştan başka hiçbir şey istemiyoruz."

London'un kaşları çatılmıştı: "Yeter be!" diye bağırdı. "Barış istiyorsun demek. Peki ne yaptık biz? İki kere yürüdük. Ya siz ne yaptınız? Üç adamımızı vurdunuz, bir kamyon ile bir lokanta arabası yakıp yiyecek yollarımızı tıkadınız. Sizin yalanlarınızdan bıktım artık bayım. Sam size dokunmadan buradan çıkmanızı sağlayacağım, ama adam gibi konuşmaya yanaşmadıkça bir daha buraya kimseyi göndermeyin."

Bolter üzgün üzgün başını salladı: "Biz sizlerle çatışmak istemiyoruz. Sizin işe dönmenizi istiyoruz. Ama ça-

tışmak gerekirse silahımız da var. Sağlık yetkilileri bu kamp konusunda çok endişeliler. Hükümet de kontrolden geçmemiş etin bir yerden bir yere taşınması konusunda çok huzursuz. Bu ayaklanmadan yurttaşlar bıkmış durumdalar. Gerekirse asker de çağırma hakkımız var."

Mac kalkıp çadırdan dışarı baktı. Akşam çöküyordu. Kamp sessizdi, herkes London'un çadırına bakmaktaydı. Akşamın alacakaranlığında bembeyaz görünen yüzlerin hepsi de çadıra dönüktü.

"Merak etmeyin çocuklar, sizi satacak değiliz!" diye bağırdı Mac. Çadıra girdi sonra. "Lambayı yak London. Şu dost insana birkaç şey söylemek istiyorum."

London teneke lambayı bir kibritte yakıp çadır direğine astı. Mac, Bolter'in önüne geçti, yüzünde alaycı bir gülümseme vardı.

"Pekâlâ ahbap. Büyük laflar ettin, ama bu süre içinde korkudan donunu ıslattığını da çok iyi biliyorum. Yapabileceğini söylediğin şeylerin hepsini yapacağından hiç kuşkum yok, ama bir de ondan sonra olacaklara bak. Senin sağlık yetkililerin Washington'da çadırları yakmıştı. Hoover'in işçi oyunu kaybetmesinin bir nedeni de budur. Frisco'da milli muhafızları çağırdıklarında az daha bütün kent grevcilere katılıyordu. Kamuoyunu grevcilerin lehine dönmekten alıkoymak için, polis marifetiyle kente yiyecek sokmadınız. Ben haklıdan haksızdan söz etmiyorum bayım. Sana neler olacağını söylemeye çalışıyorum." Mac bir adım geriledi. "Yiyeceği, battaniyeyi, ilaç ve parayı nereden alıyoruz sanıyorsun sen? Nereden aldığımızı da çok iyi bilirsin. Vadin sempatizan kaynıyor. 'Öfkeli yurttaş' dediklerinin birazı da sizin gibi koca bebeklere öfkelenmişlerdir, bunu da sizler çok iyi bilirsiniz. Eğer biraz sertleşecek olursanız, sendikaların da greve gideceklerini bilirsiniz. Kamyon sürücüleri, lokanta işçileri, tarım işçileri hep greve katılacaklardır. Bunu bildiğin için de şimdi blöfe kalkıyorsun. Senin blöflerin geçmez burada. Bu kamp sizin çiftliklerinizde bize verdiğiniz yatakhanelerden bin kat temizdir. Bizi korkutmaya geldin, ama, korkmuyoruz işte!"

London, Mac'a baktı; Mac gözünü kırptı. London, "Bayım, umarım seni buradan kazasız belasız çıkarabiliriz," dedi. "Millet şu dediklerini bir duyarsa seni paramparça etmeye kalkışır vallahi."

Bolter'in çeneleri kasıldı, göz kapakları sarktı. Omuzlarını gerdi sonra: "Beni korkutabileceğinizi sanmayın," dedi. "Ben gerekirse hayatımla korurum evimi ve çocuklarımı. Bana el sürecek olursanız da sabaha grev falan bıraktırmam burada."

London kollarını kavuşturup adama doğru yürürken Mac yolunu kesti: "Herif haklı London. Korkmuyor. Çoğu korkar, ama bu korkmuyor." Arkasına döndü, "Bay Bolter, sizi kamptan çıkartacağız. Şimdi birbirimizi anlıyoruz artık. Sizden neler bekleyebileceğimizi biliyoruz. Zor kullanmadan önce çok iyi düşünüp taşınmanız gerektiğini de biliyoruz. Bize yiyecek ve para gönderen binlerce kişiyi aklınızdan çıkarmayın siz de. Bu insanlar gerekirse başka şeyler de yaparlar. Biz şimdiye kadar iyi davrandık Bay Bolter, ama siz şimdi işi karıştırmaya başlarsanız size hiç unutamayacağınız bir patırtı çıkartırız."

Bolter buz gibi bir sesle, "Hepsi bu kadar sanırım," dedi. "Üzgünüm ama yine de yarı yolda anlaşamadığımızı rapor etmek zorundayım."

"Yarı yol mu?" diye bağırdı Mac. "Sonu boşluk olan şeyin yarı yolu falan olmaz!" Sesi yumuşadı birden. "London, sen bir tarafına geç, Sam, sen de öteki tarafına ve kılına zarar gelmeden çıkartın onu buradan. Ancak ondan sonra söylediklerini bizimkilere anlatırsınız. Ama iş çığırından çıkmasın. Bir saldırı olasılığına karşı mangaları tetikte bulundursunlar."

Bolter'in iki yanına geçip sessiz kalabalığın arasından geçirdiler, arabasına bindirip uzaklaşmasını beklediler. Araba gözden kaybolunca London, "Platforma gelirseniz orospu çocuğunun neler söylediğini ve bizim de ne cevap verdiğimizi anlatayım," dedi. Kalabalık arasından yol açıp geçerken millet de ardına takıldı. Aşçılar etlerle fasulyenin fokur fokur kaynadığı kazanları bıraktılar. Ka-

dınlar fareler gibi çadırlardan sürünerek çıkıp yürüdüler. London platforma çıktığında çevresi tıklım tıklım doluydu.

Bolter'le olan konuşma sırasında Doktor Burton sanki çadırdan çıkmış gibi bir kenara büzülüp beklemişti, ancak çadırda yalnızca Lisa ile Jim kaldığında köşesinden çıkıp şilteye, onların yanına oturdu. Yüzü endişeliydi: "Çok sert geçecek," dedi.

"Bizim istediğimiz de bu doktor. Ne kadar sert geçerse o kadar etkin olur."

Burton kederli gözlerle baktı Jim'e: "Sen çıkar bir yol görebiliyorsun. Keşke ben de görebilseydim. Bütün bunlar vahşi ve anlamsız geliyor bana."

"Grev devam etmeli," diye ısrar etti Jim. "Bu kavga ancak insanlar kendi kendilerini yönetmeye ve kendi emeklerinin kârlarını almaya başladıklarında bitebilir."

"Çok basit gibi geliyor," diye Burton içini çekti. "Keşke ben de bunu bu kadar basit görebilseydim." Kıza bakıp gülümsedi. "Senin çözümün nedir Lisa?"

Kız irkilmişti: "Ne?"

"Yani sen mutlu olmak için ne isterdin?"

Kız utanarak bebeğine baktı: "Bir ineğim olsun isterdim. Tereyağımı, peynirimi yapardım o zaman."

"Bir ineği sömürmek mi isterdin yani?"

"Ne?"

"Saçmalıyorum, kusura bakma. Hiç ineğin oldu mu Lisa?"

"Küçük bir çocukken bir ineğimiz vardı. Sıcak süt içerdik. Babam içmemiz için sütü fincana sağardı. Ilıktı süt. Öylesini severim işte. Bebek için de iyi olurdu sanırım." Burton ağır ağır çevirdi başını. "İnek ot ve saman yer," dedi kız. "Sağmak da öyle kolay değildir. İnsanı bir teperse..."

"Senin hiç ineğin oldu mu Jim?"

"Hayır."

"İnekleri karşıdevrimci hayvanlar olarak düşünmemiştim şimdiye kadar."

"Doktor, sen neden söz ediyorsun Allahını seversen?" diye sordu Jim.

"Hiç. Mutsuzum sanırım. Savaşta askerdim. Okulu yeni bitirmiştim. Bir bizimkilerden göğsü paramparça birini getirirlerdi; bir ayakları kopmuş iri gözlü bir Almanı. İnsan değil de tahtaymışlar gibi uğraşırdım onlarla. Ama kimi zaman işim olmadığında bir mutsuzluk çökerdi üstüme, şimdiki gibi. Kendimi yapayalnız hissederdim."

"Yalnızca sonucu düşünmelisin doktor. Bu çatışmadan iyi bir şey çıkacak. Bu da çatışmayı değerli kılıyor işte."

"Jim, bunu bilebilmek isterdim. Ama benim küçük yaşam deneyimimde sonuç, hiçbir zaman amaçtan pek farklı olmadı. Jim, insan şiddetle ancak şiddet yaratır."

"Ben buna inanmam işte," dedi Jim. "Bütün büyük şehirlerin şiddetle dolu başlangıçları vardır."

"Başlangıç diye bir şey yoktur," dedi Burton. "Son da. Bence insan, hatırlayamadığı bir geçmişten, göremediği ve anlayamadığı bir geleceğe doğru körükörüne ve korkulu bir çatışma içinde. Ve insan, biri dışında bütün düşmanları engelleriyle karşılayıp bunları alt etmiştir. Ama kendisini yenemedi. İnsanlık kendisinden nasıl da nefret ediyor."

"Biz kendimizden değil, bizi ezen sermayeden nefret ediyoruz."

"Öteki taraf da senin gibi insanlardan oluşmuştur Jim. İnsan kendisinden nefret eder. Psikologlar insanın kendine olan sevgisiyle kendine olan nefretinin dengeli olduğunu söylerler. İnsanlık da bunun gibidir. Biz kendimizle boğuşuyoruz ve ancak bütün insanları öldürebilirsek kazanabiliriz. Ben yalnız bir insanım Jim. Nefret edecek hiçbir şeyim yok. Sen bu işten ne kazanacaksın Jim?"

Jim şaşırmış gibiydi : "Ben mi yani?" Parmağını kendi göğsüne bastırdı.

"Evet sen. Bu kargaşadan senin ne çıkarın olacak?"

"Bilmem. Umurumda bile değil."

"Peki, ya omzundaki yaradan kanın zehirlenirse, ya tetanos olursan ve grev de başarısız olursa? Ne olacak sonra?"

"Önemli değil. Ben de senin gibi düşünürdüm doktor, ama bunların hiç önemi yok."

"Peki nasıl böyle olabildin? Bunun yolu nedir?"

"Bilmiyorum. Eskiden ben de yalnızdım, ama artık değilim. Şimdi ölsem de önemli değil artık. Bu şey durmayacak. Ben onun küçük bir parçasıyım. Bu şey hep büyüyecek. Omzumdaki sancı hoş bir şey benim için. Joy'un da ölmeden şahane bir an yaşadığına eminim. Bahse girerim ki, o anda mutluydu."

Dışarda kaba ve tekdüze bir ses, arkasından bağrışmalar, kalabalığın kükremesi duyuldu. Öfkeli bir hayvan gibi. "London durumu anlatıyor," dedi Jim. "Çılgına döndüler hepsi. Tanrım, nasıl da bir kalabalık havayı çılgınlığıyla doldurabiliyor. Sen bunu anlayamazsın doktor. Babam yalnız başına dövüşürdü. Yenildiği zaman yenilmiş olurdu. Bunun ne kadar büyük bir yalnızlık olduğunu biliyorum. Ama ben yalnız değilim artık ve kendimden daha fazla bir şey olduğum için de yenilemem."

"Saf dinsel coşkunluk. Bunu anlayabilirim. İsa'nın kanını içmek gibi."

"Ne dini be!" diye bağırdı Jim. "Bunlar insan, Tanrı değil. Bildiğin bir şey bu senin."

"Bir insan topluluğu Tanrı olamaz mı Jim?"

Jim sertçe döndü: "Doktor, sen çok kelime oyunu yapıyorsun. Kelimelerden bir tuzak hazırlıyor, sonra da içine kendin düşüyorsun. Beni yakalayamazsın ama. Sözcüklerinin benim için hiçbir anlamı yok. Ben ne yaptığımı iyi biliyorum. Tartışmanın üzerimde hiçbir etkisi olamaz."

"Sakin ol," dedi Burton, "bu kadar heyecanlanma. Ben tartışmaya girmiş değilim. Bilgi istiyordum senden. Sizler bir soru sorulunca hemen öfkelenirsiniz zaten."

Alacakaranlık geceye dönüşürken fener de daha çok parlıyor, sarı ışığı çadırın uzak köşelerine yayılıyordu. Mac, dışardaki gürültü ve bağrışmalardan kaçarmış gibi sessizce girdi içeri. "Çılgına döndüler," dedi. "Karınları yine acıktı. Bu gece haşlanmış et ve fasulye var. Eti yiyince kendilerinden geçeceklerini biliyordum. Şu anda gidip ev kundaklamaktan başka düşündükleri yok."

"Hava nasıl?" diye sordu Burton, "Yağmur var mı?"

"Hava açık, yıldızlı. Güzel olacak."

"Seninle konuşmak istiyorum Mac. Elimde çok az malzeme kaldı. Dezenfektan gerek. Biraz da melhem. Salgın bir hastalık çıkarsa işimiz biter."

"Biliyorum. Durumu kasabaya ilettim. Bizimkiler para bulmaya çalışıyorlar. Dakin'e kefalet parası da arıyorlar. Bence içerde kalsa daha iyiydi ya."

Burton oturduğu şilteden kalktı: "London'a ne yapması gerektiğini söyleyebiliyorsun değil mi? Ama Dakin her dediğini pek öyle kolayca kabul edebilecek biri değildi."

Mac, Burton'un yüzüne dikkatle baktı. "Ne, doktor? İyi değil misin yoksa?"

"Ne demek istiyorsun?"

"Sinirlerin bozulmuş gibi. Yorgunsun. Ne var, doktor?"

Burton ellerini ceplerine sokup: "Bilmiyorum. Yalnızım sanırım. Hem de çok yalnızım. Yapayalnız çalışıyorum ve önümde hiçbir şey yok. Sizlerin avunacak bir şeyleriniz var. Ben ise yalnız stetoskoptan gelen kalp atışlarını dinliyorum. Siz bu kalp atışlarını havada duyuyorsunuz oysa." Burton birden uzanıp elini Lisa'nın çenesinin altına koydu, kızın başını kaldırıp kısılmış gözlerine baktı. Kızın eli ağır ağır yükselip hafifçe itti doktorun elini. Burton kızın çenesini bırakıp elini cebine soktu.

"Doktor, keşke gidebileceğin birkaç kadın tanısaydım," dedi Mac. "Ama tek tanıdığım bile yok. Dick kasabada sana yardımcı olabilir. Şimdiye kadar en az yirmi

kadını ayarlamıştır. Ama yakalanıp içeri tıkılabilirsin, doktor. Eğer bize bakıyor olmasaydın bizi buradan kovmaları işten bile değildi."

"Kimi zaman gerçekten gereğinden çok anlayışlı oluyorsun Mac. Kimi zaman da... bomboşsun. Ben şimdi gidip bir Al Anderson'a bakayım, sabahtan beri uğramadım oraya."

"Eğer bu seni biraz rahatlatacaksa elbette doktor. Jim'i de bu gece yataktan dışarı çıkartmam."

Doktor bir kere daha Lisa'ya baktıktan sonra dışarı çıktı.

Dışarda bağrışmalar şimdi alçak sesle konuşmalara dönüşmüştü. Çadırın dışında gece canlı gibiydi.

"Doktor yemek yemiyor," diye Mac yakındı. "Kimse uyuduğunu da görmedi şimdiye kadar. Er geç güçsüz düşecek sonunda, daha önce hiç böyle olmamıştı. Bir kadına da çok ihtiyacı var; bir gece için kendisinden gerçekten hoşlanacak, bir gece için gerçekten sevecek birine. Şöyle dokununca hissedeceği biri. Ben de öyleyim ya. İyi ki birkaç gün önce doğurdun Lisa, talihlisin doğrusu, yoksa elimden çekeceğin vardı."

"Ne?"

"Bebek nasıl diye sordum."

"İyidir."

Mac ciddi ciddi başını salladı Jim'e: "Çok konuşmayan kızlardan hoşlanırım."

"Dışarda neler oldu?" diye sordu Jim. "İçerde kalmaktan daha şimdiden sıkıldım ben."

"London gelen herifin neler söylediğini anlatıp bir güven oylaması istedi. Güvenoyunu aldı da. Şimdi yarın için manga komutanlarına talimat veriyor."

"Yarın ne olacak?"

"Gelen adam alınacak kararlar konusunda doğru konuşuyordu. Yarın yollarda yürümek yasaklanacaktır. Kamyonlar için bir şey düşüneceklerini sanmıyorum. Bu yüzden meyve bahçeleri çevresinde bekleyeceğimize

arabalarla devriye çıkartacağız. Grev kırıcılardan bir grubuna baskın verir, oradan hızla uzaklaşıp bir başka yerde baskına gidebiliriz. Uygulanabilir bir şey bu."

"Peki benzini nereden bulacağız?"

"Bütün arabalardakini boşaltıp yalnızca kullanacaklarımızın depolarını doldururuz. Yarın için yeterli benzinimiz olur. Ertesi gün başka bir şey yapmaya kalkışabiliriz. Belki yarın yeteri kadar başarılı olursak bir gün dinlenebiliriz ondan sonra. Ta ki yeni bir grev kırıcı grubu getirilene kadar."

"Yarın ben de gidebilir miyim?" diye sordu Jim.

"Senin ne yararın olur ki?" diye bağırdı Mac. "Gideceklerin dövüşmeleri gerek. O sakat kolunla sen yer işgal etmekten başka bir işe yaramazsın. Kafanı kullan biraz."

London içeri girdi. Yüzü sevinçten kıpkırmızıydı: "Bizimkiler iyice istimi aldılar," dedi. "Torgas'ı altüst etmek için kaşınıyorlar artık."

"Sakın sen kendi başlarına bir şey yapmalarına izin vereyim deme," dedi Mac. "Boğazlarına kadar doymuş hepsi. Şu anda idareyi elden kaçırırsak, bir daha imkânı yok derlenip toparlanamayız."

London bir sandık çekip oturdu: "Sana bir şey sormak istiyorum Mac. Herkes senin kızıl olduğunu söylüyor. Konuşmaya gelen o iki kişi de öyle söyledi. Senin hakkında çok şey biliyorlarmış gibi konuşuyorlardı."

"Öyle mi?"

"Benimle açık konuş Mac. Jim ile sen kızıl mısınız?"

"Sen ne diyorsun bakalım?"

London'un gözleri öfkeyle parıldadı, ama kendini tuttu: "Sinirlenme Mac. Karşımızdaki heriflerin sizler hakkında benden çok şey bilmeleri hoşuma gitmez. Ben sizin hakkınızda ne biliyorum ki? Kampımıza gelip bize iyilik yaptınız. Ben size ağzımı açıp bir kere bir şey sormadım. Şimdi de sormadım, ama neyle karşılaşacağımı bilmem için bazı şeyleri öğrenmem gerek artık."

Mac şaşırmış gibiydi. Jim'e baktı. "Ne dersin sen?"

"Bence bir sakıncası yok."

"Dinle öyleyse, London. İnsan, senin gibi bir adama yürekten bağlanabilir. Sam sana yan gözle bakacak herkesin canına okumaya hazır, görüyorsun işte."

"İyi arkadaşlarım vardır benim."

"İşte benim de söylemek istediğim bu. Ben de aynı şeyi duyuyorum senin için. Ben bir kızılsam, ne çıkar bundan ha?"

"Sen benim dostumsun," dedi London.

"Öyleyse kızılım. Bunun gizli kapaklı bir yanı yok. Bu grevi benim başlattığımı söylüyorlar. Bak, iyi dinle beni. Grevi başlatabilseydim başlatırdım, ama buna gerek kalmadı. Grev kendiliğinden başladı."

London, Mac'ın zihninden geçenleri okumak istermiş gibi dikkatle yüzüne baktı:

"Bu işten senin çıkarın ne peki?"

"Para mı yani? Beş kuruş bile almıyorum."

"Peki neden yapıyorsun bunları?"

"Bunu açıklaması güç... Sam ve seninle birlikte işten işe dolaşan insanlara karşı ne gibi duygular hissettiğini bilirsin. İşte ben de ülkenin bütün ırgatları için aynı şeyleri hissederim."

"Hiç tanımadığın insanlar hakkında da mı?"

"Evet, hiç tanımadığım insanlar hakkında da. Jim de benim gibidir."

"Çılgınlık bu," dedi London. "İşin içinde bir oyun varmış gibi. Ve bunun için para almıyor musunuz?"

"Çevrede Rolls Royce falan görmedin, değil mi?"

"Peki sonra ne olacak?"

"Neden sonra?"

"Belki bu iş bittikten sonra gidip paranı alırsın."

"Bunun sonrası diye bir şey yok. Bu grev bitince bir başkasına karışacağız."

London karşısındakinin düşüncelerini okumak istermişçesine gözlerini kıstı: "İnanıyorum," dedi ağır ağır. "Şimdiye kadar bana kazık falan attığını görmedim."

Mac uzanıp adamın omzuna bir şaplak indirdi: "Daha önce sorsaydın da anlatırdım bunları."

"Benim kızıllara karşı bir şeyim yok," dedi London. "Onların ne kadar kalleş olduklarını söyler dururlar hep. Sam yılan gibidir, çok asabidir ama orospu çocuğunun biri değildir. Gidip biraz yemek yiyelim haydi."

Mac ayağa kalktı: "Ben seninle Lisa'ya bir şeyler getiririm, Jim."

London çadırın kapısından, "Mehtap var," dedi. "Dolunay olduğunu hiç bilmiyordum."

"Dolunay falan yok. Nerede?"

"Şuraya bak. Ay doğuyormuş gibi."

"Doğu değil orası," dedi Mac. "Tanrım! Anderson'un çiftliği orası London! Anderson'un evini yakıyorlar. Adamları topla. Çabuk ol! Nerede o nöbetçiler? Hepsini topla çabuk!" Mac ağaçlar ardındaki kızıl parıltıya doğru koştu.

Jim oturduğu şilteden fırladı. Mac'ın elli metre ardından koşarken yaralı kolunun zonklamasını duymuyordu bile. London'un kükreyen sesini, sonra yüzlerce ayağın ıslak toprağı dövdüğünü duydu. Ağaçlara varınca daha hızlı koşmaya başladı. Ağaçların arkasında kızıl ışıklar mantar gibi yükseliyordu. Bir parıltıdan çok bir şeydi bu artık. Ağaçların üstünde alevden bir dil göründü. Ayak sesleri ardında, yanan tahtaların çatırtısı duyuluyordu. Işık ağaçların gölgelerini yere yansıtıyordu şimdi. Ağaçların ön tarafı alevden bir duvarla kaplıydı, önünde kara kara insan gölgeleri oradan oraya koşuyorlardı. Jim önünde koşan Mac'ı görüyor, alevlerin giderek artan gürlemesini duyuyordu. Jim, Mac'a yetişip yanında koşmaya başladı.

"Ambar yanıyor," dedi soluk soluğa. "Elmaları götürmüşler miydi?"

"Jim! Gelmemen gerekirdi. Hayır, elmalar içerde. Nöbetçiler hangi cehennemdeydiler? Kimseye güvenilmiyor artık." Ağaç dizisinin sonuna vardıklarında kızgın hava yüzlerine çarptı. Ambarın dört duvarı da alevler içindeydi, damdan da alevler fışkırıyordu. Nöbetçiler Anderson'un evinin yanında durmuşlar yangına bakıyorlar, Anderson ise öfkeyle önlerinde tepiniyordu.

Mac durdu: "Yeter, dur artık. Elden bir şey gelmez. Benzin dökmüş olmalılar."

London yüzünde korkunç bir ifade olduğu halde koşa koşa geçti yanlarından. Nöbetçilerin önünde durdu.

"Sizi kahrolasıca korkaklar? Hangi cehennemdeydiniz?"

Nöbetçilerden biri yangının çatırtısını bastırmak için sesini yükseltti. "Birini gönderip bizi çağırtmıştın. Kampın yolunu yarıladığımız sırada yangının başladığını gördük."

London'un öfkesi bir anda akıp gitmişti sanki. İri yumrukları açıldı. Çaresiz halde Mac ile Jim'e doğru döndü. Anderson öfkeden tepinerek yaklaştı yanlarına. Mac'ın burnu dibine sokularak, "Seni pis orospu çocuğu!" diye bağırdı. Sonra sesi hıçkırığa dönüştü, ağlayarak alevden kuleye döndü yine. Mac kolunu Anderson'un beline doladı, ama adam öfkeyle fırlattı attı onu. Ateşten yanan elmaların keskin, tatlı kokusu geliyordu.

Mac bitkin ve üzüntülü görünüyordu. "Bunun olmamasını isterdim," dedi London'a. "Zavallı adam. Ürününün tümü..." Birden aklına bir şey geldi. "Tanrım kampta nöbetçi bıraktın mı?"

"Hayır. Aklıma bile gelmedi."

Mac döndü: "Hey, gelin buraya. Belki de bizi tuzağa çekmişlerdir. Bir grup yangının eve sıçramaması için burada kalsın. Biz hemen kampa gidelim." Geldiği yoldan koşmaya başladı. Uzun kara gölgesi önünde sıçrıyordu. Jim ona ayak uydurmaya çalıştıysa da müthiş bir yorgunluk çökmüştü üstüne. Mac ilerledi, koşanların hepsi yanından geçip gittiler. Jim tek başına kalmıştı, engebeli

toprakta tökezleyerek koşmaya çalışıyordu. İlerdeki kampta alev falan yoktu henüz. Jim ağaçlar arasındaki bir yolda ağır ağır yürümeye koyuldu. Yıkılan ambarın gürültüsünü duyduğunda dönüp bakmadı bile. Yarı yola geldiğinde dizleri büküldü, olduğu yere çöktü. Başının üstünde gökyüzü kıpkırmızıydı, alçak pembeliğin ardında buz gibi yıldızlar asılıydı.

Geri dönen Mac arkadaşını orada buldu.

"Ne oldu, Jim?"

"Bir şey yok. Dizlerim tutmuyor. Dinleniyorum biraz. Kampta bir şey yok ya?"

"Yok oraya gitmemişler. Yaralımız var. Bileği kırıldı sanırım. Koşarken düşmüş. Doktoru bulmamız gerek. Ne kadar da basit bir tuzaktı ama. Adamlarından biri nöbetçilere çağrıldıklarını söylüyor, diğerleri de ortalığa benzin döküp bir kibrit çakıyorlar. Çok da çabuk yandı doğrusu. Anderson canımıza okur artık. Yarın bizi kovar sanırım."

"O zaman nereye gideriz Mac?"

"Sen berbatsın Jim. Kolunu ver bana. Yürümene yardım edeyim. Yangın yerinde doktoru gördün mü?"

"Görmedim."

"Al'ı görmeye gideceğini söylüyordu. Döndüğünü görmedim. Kalk ayağa, haydi. Seni bir an önce yatırmalıyım."

Alevler sönmeye başlamıştı bile. Ağaçların ötesinde ateşten bir yığın vardı ama alev dilimleri fırlamıyordu artık.

"Sıkı tutun bana. Anderson çıldırmış gibiydi, değil mi? Tanrıya şükürler olsun ki evine bir şey yapmadılar."

Arkasında Sam olan London yanlarına geldi. "Kamp ne durumda?"

"İyi. Oraya gitmemişler."

"Delikanlının nesi var?"

"Yarasından zayıf düşmüş. Şu tarafından tut da kaldıralım." Jim'i yarı taşıyarak London'un çadırına götürdü-

ler, şiltenin üstüne oturttular. "Doktoru gördün mü?" diye sordu Mac. "Birinin bileği kırılmış."

"Hiç görmedim."

"Nerede acaba?"

Sam sessizce girdi içeri. Zayıf yüzünün kasları gerilmişti. Kaskatı adımlarla yürüyüp Mac'ın önünde durdu. "Bugün öğleden sonra herif gelip de ne yapacağını söyleyince..."

"Hangi herif?"

"İlk gelen... ona demiştin ki..."

"Ne demiştim?"

"Ona neler yapacağımızı söylemiştin."

Mac şaşkın şaşkın London'a baktı: "Bilemiyorum Sam, kamuoyunu aleyhimize çevirebilir bu. Şu anda kamuoyu bizden yana dönüyordur, bunu kaybetmek istemeyiz."

Sam'ın sesi nefretten boğuklaşmıştı: "Bunu onların yanına bırakamazsın. Korkak heriflerin bizi buradan atmalarına göz yumamazsın."

"Açık konuş Sam, istediğin nedir?" diye sordu London.

"Yanıma birkaç kişi alıp bir iki kibrit çakmak istiyorum." Mac ile London dikkatle süzüyorlardı adamı. "Hiçbir şey umurumda değil benim. Gideceğim de. Hunter diye biri var. Büyük beyaz köşkün sahibi. Yanıma bir teneke de benzin alacağım."

Mac sırıttı: "Şu herife iyice bak, London. Daha önce görmüş müydün kendisini? Kim olduğunu biliyor musun?"

London Mac'ın nereye varmak istediğini anlamıştı.

"Tanıdığımı sanmıyorum. Kampta mı kalıyordu."

"Kesinlikle hayır! Belki de kuyruk acısı olan biridir. Zaten suç hep bizim üstümüze yıkılır."

Mac, Sam'a döndü: "Yakalanırsan seni tanımıyoruz."

"Kabul. Hemen gidiyorum öyleyse. Yanıma da kimseyi almayacağım. Fikrimi değiştirdim."

"Seni tanımıyoruz. Birine kin besliyorsun."

"Beni soyduğu için nefret ediyorum heriften," dedi Sam.

Mac yaklaşıp adamın kolunu tuttu: "Herifin evini yerle bir et. Evin yanmadık tek tahtası kalmasın. Tanrı bilir ya seninle gelmek isterdim."

"Sen burada kal," dedi Sam. "Senin kavgan değil bu. Herif beni soydu, ben de kundakçının biriyim. Kibritle oynamaya bayılırım."

"Güle güle Sam," dedi London. "Arasıra bizi görmeye gel."

Sam çadırdan sessizce süzüldü. London ile Mac bir süre çadırın sallanan kanatlarına baktılar.

"İçimde bir ses onun dönmeyeceğini söylüyor," dedi London. "Onun gibi aksi bir insanı nasıl da sevebiliyor insan. Hep böyle dertten kurtulmayacak biriydi."

Jim sakin sakin oturuyordu şiltenin üstünde. Yüzü sıkıntılıydı. Çadır bezinden yangının kızıllığı içeri vurmaktaydı hâlâ, ancak şimdi yaklaşan canavar düdükleri duyuluyordu. Gecenin içinde yapayalnız ve keskin...

"İtfaiye arabalarını göndermeden epey beklediler," dedi Mac acı acı. "Yahu, ağzımıza bir lokma bile koymadık bugün. Haydi London, yürü gidelim. Sana da bir şeyler getiririm Jim."

Jim onların dönmesini bekledi. Yanında oturan Lisa yine battaniyeyi üstüne örtmüş, bebeğini emziriyordu. "Sen hiç yerinden kalkmaz mısın?" diye sordu Jim.

"Ne?"

"Hiç kıpırdamadan oturuyorsun. Çevrede bu kadar şey olup biterken üstelik. Hiçbir şeye dikkat ettiğin yok. Hiçbir şeyi duymuyorsun bile."

"Artık bunların hepsi bitsin istiyorum. Yerinde döşemesi olan, tuvaleti yakın bir evde oturmak istiyorum. Bu kavgadan hiç hoşlanmıyorum."

"Bunun yapılması gerek ama. Bir gün sona erecek kuşkusuz, ama belki de o günü bizler göremeyeceğiz."

Mac elinde buharları tüten iki konserve tenekesiyle geldi. "Neyse yangın tümüyle sönmeden yetişti itfaiye arabaları. Jim, eti fasulyeyle bir kaba koydum. Sen de şunu al, Lisa."

"Mac, Sam'ın gitmesine izin vermemeliydin," dedi Jim.

"O da nedenmiş?"

"Bunu pek haklı görmüyordun çünkü Mac. İşe kendi kişisel nefretini de kattın."

"İnsaf! Zavallı Anderson'un ambarını ve tüm ürününü kaybettiğini düşünsene."

"Biliyorum. Belki de Hunter'in evini yakmak iyi bir fikirdir. Ama sen gereğinden fazla öfkelenmiştin."

"Öyle mi? Belki de beni rapor edeceksin, ha? Seni buraya biraz deneyim sahibi olasın diye getiriyorum, sen ise hemen öğretmenliğe başlıyorsun. Sen kim oluyorsun be? Sen daha kundağında yatarken ben bu işi yapıyordum."

"Dur bir dakika Mac. Ben kafamı kullanmaktan başka bir yardımda bulunamam zaten. Ortalıkta bin türlü şey oluyor ve ben burada yaralı omzumla oturmak zorundayım. Seni kızdırmak istemiyorum Mac. Kızmanı da istemiyorum. Kızarsan doğru dürüst düşünemezsin."

Mac ters ters baktı gencin yüzüne: "Kafanı kırmadığım için talihli sayılırsın ve bunu haksız olduğun için değil de haklı olduğun için yapmalıyım aslında. Hep haklı olan bir insana da uzun süre katlanılmaz doğrusu." Birden sırıttı. "Olan oldu, Jim. Unutalım artık. Tam bir orospu çocuğu olmaya başladın sen artık. Herkes senden nefret edecek ve esaslı bir partili olacaksın. Çabuk öfkelendiğimi biliyorum, ama elimde değil bu. Aslında çok endişeliyim, Jim. Her şey ters gidiyor. Doktor nerede dersin ha?"

"Daha ortaya çıkmadı mı? Giderken ne dediğini hatırlıyor musun?"

"Al'ı görmeye gideceğim diyordu."

"Ama ondan önce de ne kadar yalnız olduğundan söz ediyordu. Çok çalışmaktan fıttırmış gibi konuşuyordu. Belki de dengesini kaybedivermiştir. Davaya hiç inanmamıştı zaten, belki de kaçmıştır."

Mac başını salladı: "Ben doktorla çok birlikte oldum. Yapamayacağı bir şey varsa kaçmaktır. Kimseyi terk etmedi bugüne kadar. Endişeliyim Jim. Doktor Andersonlara gidiyordu. Ya o baskıncıları bizim nöbetçiler sandıysa? Ya onu yakalamışlarsa? Doğrusu yakalama fırsatını kaçırmayacaklarından eminim."

"Daha sonra gelir belki."

"Bak sana bir şey söyleyeyim, sağlık kurumu yarın aleyhimize bir karar çıkartırsa doktoru kaçırdıklarından emin olabiliriz. Zavallıcık! Bileği kırık adamı da ne yapayım bilemiyorum doğrusu. Adamlardan biri kemiği yerine oturttu, ama herhalde ters bir şey yapmıştır. Doktor belki de ağaçların arasında dolaşıyordur ama. Onun tek başına gitmesinin sorumlusu benim. London elinden geleni yapıyor. Ben ise çok şey unutuyorum. Üzerimde bir ağırlık var Jim. Anderson'un ambarının ağırlığı altında eziliyorum."

"Sen duruma yanlış açıdan bakıyorsun."

Mac içini çekti: "Kendimi sert biri sanırdım, ama sen benden sert çıktın. Senden nefret etmeyeceğimi umarım. Sen hastane çadırında yat, Jim. Fazladan bir yatak var orada, iyileşene kadar toprak üstünde yatmanı istemiyorum. Neden yemiyorsun?"

Jim elindeki tenekeye baktı: "Unuttum, açım da üstelik." Fasulyeler arasından bir parça et çıkartıp kemirmeye başladı. "Sen de yesene."

"Yemeye gidiyorum şimdi."

Mac gittikten sonra Jim iri, altın renkli fasulyeleri yedi. Ucu sivriltilmiş çubuğunu fasulyelere batırıp tek tek yiyordu, o bitince de tenekeyi ağzına dayayıp suyunu içti. "Çok lezzetliymiş," dedi Lisa'ya.

"Ben fasulyeyi çok severim. Tuzdan başka bir şey gerektirmez. Tuzlu domuz daha iyidir ama."

"Bizimkiler pek sessizler bu ara."

"Ağızları dolu," dedi kız. "Ağızları dolu değilse hep konuşurlar. Hiç durmadan konuşurlar. Kavga edeceklerse neden gidip etmiyorlar da vır vır konuşuyorlar böyle?"

"Bu grevdir," dedi Jim kendini savunurcasına.

"Sen bile durmadan konuşuyorsun. Konuşmak çarkları çevirmez."

"Ama kimi zaman onları döndürecek istimi sağlar, Lisa."

London ucunu sivrilttiği bir kibrit çöpüyle dişlerini karıştırarak içeri girdi. Gaz lambasının ışığında kafasındaki dazlak yer parlıyordu. "Her tarafı iyice gözden geçirdim, yangın falan yok," dedi. "Sam'ı yakalamış olabilirler."

"Kurnaz adamdı," dedi Jim. "Geçen gün eli silahlı bir kontrolörü alt etti."

"Kurnaz olmasına kurnazdır. Yılan gibi hem de. Sam bir çıngıraklı yılandır, ama çıngırağı hiç ses çıkarmaz. Yalnız gitti, yanına kimseyi almadı."

"Böylesi daha iyi. Yakalanırsa kaçığın biri yakalanmış olur. Üç dört kişi birden yakalansaydı, bu bir komplo olurdu."

"Yakalanmamasını umarım, Jim. İyi adamdır, severim onu."

"Farkındayım."

Mac yemek tenekesiyle geldi: "Uff, öyle acıktım ki. İlk lokmayı alana kadar ne kadar aç olduğumu anlamamıştım. Sen doydun mu, Jim?"

"Doydum. Neden dışarda başında oturmak için ateş yakmıyorlar? Dün gece yakmışlardı."

"Odunları kalmadı," dedi London. "Odunların hepsini ocakların yanına taşıttım."

"Peki neden bu kadar sessizler öyleyse? Çıt çıkmıyor ortalıkta."

"İnsanlar bir araya gelince garip olurlar," dedi Mac. "Ne yapacaklarını önceden kestiremezsin. Çok dikkatle incelersen ne yapacaklarını tahmin edebileceğini sanır-

dım. Bir bakıyorsun hepsinin öfkelerini burnunda, sonra bir anda korkudan ne yapacaklarını şaşırıveriyorlar. Bu kampın tümü korkudan tir tir titriyor bana sorarsan. Doktorun yakalandığı söylentileri dolaşıyor. Onsuz kalmaktan korkuyorlar. Bileği kırılan adama gidip bakıyorlar, sonra çekip gidiyorlar. Az sonra gidip bir daha bakıyorlar. Adamın sancısı çok fazla, terden de sırılsıklam." Mac elindeki kemiği ısırıp bir parça ilik kopardı.

"Hiç bilen var mıdır?" diye sordu Jim.

"Neyi?"

"Toplu haldeki insanların ne yapabileceklerini."

"London bilir belki. Hayatı boyunca adam idare ediyor o. Ne dersin ha, London?"

London başını salladı: "Bir kamyonun egzoz patlamasıyla tavşan gibi kaçan insanlar gördüm. Oysa bir gün gelir hiçbir şeyden korkmazlar. Ama bir şeyler olacağına yakın hissedersin yine de."

"Doğru," dedi Mac. "Hava birden elektriklenir sanki. Bir keresinde bir zencinin linç edilmesine tanık olmuştum. Adamı çeyrek mil ötedeki tren yolu kavşağına götürdüler. Yolda karşılarına çıkan bir köpeği taşlayarak öldürdüler. Herkes birden sarılmıştı taşlara. Hava ölüm kokuyordu. Zenciyi asmak yetmedi, cesedini yaktılar."

"Bu kampta böyle bir şeyin başlamasına göz yumamam," dedi London.

"Böyle bir şey başladığında yoldan çekilsen iyi edersin," diye öğüt verdi Mac. "Durun, bir ses var..."

Çadırın dışında asker yürüyüşüne benzer ayak sesleri vardı.

"London içerde mi?" diye seslendi biri.

"Buradayım. Ne istiyorsunuz?"

"Bir herif yakaladık."

"Kimmiş ki?" Elinde bir Winchester tüfeği taşıyan bir adam girdi içeri.

"Sen evin çevresinde bıraktığım nöbetçilerden değil misin?" diye sordu London.

"Evet. Üç kişi geldik. Bu herifi oralarda gördük, yakaladık getirdik işte."

"Kimmiş peki?"

"Bilmiyorum. Elinde bu silah vardı. Bizimkiler döve döve canını çıkarmak istediler, ama ben buraya getirelim dedim. Dışarda şimdi, eli kolu bağlı."

London Mac'a baktı. Mac Lisa'ya doğru başını salladı: "Sen biraz dışarı çık Lisa," dedi London.

Kız ağır ağır doğruldu: "Nereye gideyim?"

"Bilemem. Joey nerede?"

"Biriyle konuşuyor," dedi Lisa. "Adam postacı olmak için bir okula yazmış. Joey de postacı olmak istediğinden adamla konuşmaya gitti işte."

"Sen de git bir kadın bul, onunla otur."

Lisa bebeği kucaklayıp çıktı. London adamın elinden tüfeği alıp mekanizmasını açtı. Yataktan bir mermi düştü.

"Otuz otuzluk," dedi London. "Herifi getirin bakalım."

"Pekâlâ, getirin bakalım!" İki nöbetçi tutsağı çadıra ittiler. Adam sendeledi, dengesini buldu. Elleri arkasından bir kemerle bağlanmıştı, ayrıca dirseklerini de telle sıkıca sarmışlardı. Çok gençti. Dar omuzlu ve zayıftı. Üzerinde kadife bir pantolon, mavi gömlek, kısa bir meşin ceket vardı. Açık mavi gözleri dehşet içindeydi.

"Çocukmuş," dedi London.

"Otuz otuzluğu olan bir çocuk," dedi Mac. "Onunla konuşabilir miyim London?"

"Konuş bakalım."

Mac tutsağın önüne dikildi: "Ne arıyordun orada?"

Çocuk güçlükle yutkundu. "Bir şey yapmıyordum." Fısıltıyla konuşuyordu.

"Kim gönderdi seni?"

"Hiç kimse."

Mac oğlanın yüzüne bir şamar patlattı. Çocuğun başı yana savruldu, bembeyaz, tüysüz yanağında kızıl bir leke belirdi: "Kim gönderdi seni?"

"Kimse." Bir şamar daha şakladı. Çocuk geri çekilmeye çalıştı, sendeledi, omzu üzerine düştü.

Mac uzanıp yerden kaldırdı çocuğu: "Kim gönderdi seni?"

Çocuk ağlıyordu. Gözyaşları burnunun kenarlarından kan içindeki ağzına süzülüyordu.

"Okuldaki çocuklar karar verdiler..."

"Ortaokuldakiler mi?"

"Evet. Sokaktaki insanlar da bir şeyler yapılması gerektiğini söylüyorlardı."

"Kaç kişiydiniz?"

"Altı."

"Ötekiler neredeler?"

"Bilmiyorum bayım. Kaybettim onları, inanın bana."

Mac'ın sesi robot gibiydi: "Ambarı kim yaktı?"

"Bilmiyorum." Mac bu kez yumruğunu indirmişti çocuğun suratına. Çocuk çadırın direğine savruldu. Mac yine yakalayıp doğrulttu. Çocuğun gözü kapanmış, kaşı yarılmıştı.

"Bilmiyorum derken iyice düşün. Kim yaktı ambarı?"

Çocuk hıçkırıklarından konuşamıyordu: "N'olur vurmayın bana bayım. Bilardo salonundakiler bunun iyi bir şey olacağını söylediler. Anderson'un radikal olduğunu söylediler."

"Pekâlâ. Siz çocuklar bizim doktorumuzu gördünüz mü?"

Çocuk çaresizce baktı adama: "Beni dövmeyin bayım. Bilmiyorum. Kimseyi görmedik biz."

"O silahla ne yapacaktın?"

"Şey... ağaçlar arasından ateş edip sizi korkutacaktık."

Mac buz gibi bir gülümsemeyle London'a döndü: "Onu ne yapalım dersin?"

"Çocuk o daha."

"Evet, otuz otuzluk silahlı bir çocuk. Onu bana verir misin London?"

"Ne yapacaksın?"

"Bir daha eline silah alıp yola düşmemelerini sağlayacak biçimde okuluna geri göndereceğim."

Jim oturduğu yerden izliyordu olanları: "Jim biraz önce çabuk öfkelenip kendimi kaybettiğim konusunda canıma okuyordun. Şimdi kendimi kaybediyor değilim işte."

"Sakinsen sorun yok," dedi Jim.

"Ben keskin nişancının biriyim. Çocuğa acıyor musun Jim?"

"Hayır, bir çocuk değil o, bir örnek."

"Ben de öyle düşünüyorum. Dinle, evlat. Seni dışardakilere teslim edebiliriz, onlar da sanırım paramparça edeceklerdir seni. Ya da burada dersini veririz."

Çocuğun tek gözü korkuyla irileşti.

"Tamam mı, London?"

"Çok canını acıtma da."

"Ben ceset değil, ilan tahtası istiyorum. Pekâlâ evlat, bunu hakettin sanırım."

Çocuk gerilemeye çalıştı. Başını eğdi. Mac oğlanı omzundan tuttu, sağ yumruğunu çekiç gibi kısa darbelerle indirdi. Oğlanın burnu yamyassı oldu, öteki gözü de kapandı, yanaklarına mor lekeler oturdu. Çocuk kısa ve kesin darbelerden kaçınmak için çılgıncasına çırpınıyordu. İşkence başladığı gibi aniden sona erdi. "Çözün ellerini," dedi Mac. Kanlı yumruğunu oğlanın meşin ceketine sildi. "Canını çok yakmadım. Okulda sükse yaparsın şimdi. Ağlamayı kes artık. Kasabaya dönünce arkadaşlarına kendilerini neyin beklediğini anlatmayı da unutma."

"Yüzünü yıkayayım mı?" diye sordu London.

"Sakın hal Tam bir cerrah gibi çalıştım, sen de şimdi işimi berbat etmek istiyorsun. Bu yaptığımdan hoşlandım mı sanıyorsun?"

"Bilemem," dedi London.

Tutsağın elleri çözülmüştü. Hafif hafif hıçkırıyordu.

"Beni iyi dinle, evlat," dedi Mac. "Fazla bir şey olmadı. Burnun kırıldı, hepsi o kadar. Bu işi burada benden başkası yapsaydı halin haraptı. Şimdi git arkadaşlarına ilk yakaladığımızın bacağını, ondan sonrakinin de iki bacağını birden kıracağımızı söyle. Anladın mı?"

"Evet."

"Peki, şimdi bunu yola çıkartıp serbest bırakın."

Nöbetçiler çocuğun kollarına girip çadırdan çıkardılar. Mac, "Eli silahlı başkalarının da bulunması olasılığına karşı devriye çıkart London," dedi.

"Şimdi yaparım." London olay sırasınca gözlerini Mac'tan ayırmamış, dehşetle seyretmişti yaptıklarını. "Sen müthiş zalim bir insanmışsın Mac. Bir insanın öfkesine kapılıp böyle bir şey yapmasını anlarım, ama sen öfkelenmiş bile değildin."

"Biliyorum. İşin en güç yanı da budur."

En soğuk gülümsemesiyle bekledi London'un çadırdan çıkmasını, sonra gidip şilteye oturdu, dizlerine kollarını doladı. Tüm vücudu titriyordu. Yüzü kireç gibiydi. Jim sağlam elini uzatıp arkadaşının bileğini tuttu. Mac yorgun bir sesle, "Sen burada olmasaydın bunu yapamazdım, Jim," dedi. "Sen taş yüreklisin. Öylece bakıp durdun. Umurunda bile değildi hiçbir şey."

Jim, Mac'ın bileğini sıktı: "Üzme kendini," dedi sakin bir sesle. "Karşında korkmuş bir çocuk değil, davaya yöneltilen bir tehdit vardı. Yapılması gerekliydi bunun, sen de doğru olanı yaptın. Ne nefret, ne duygu, yalnızca yapılması gerekli olan bir iş. Üzülme."

"Arada sırada bana bir yumruk vurabilmesi için ellerini çözdürseydim bari, ya da kendini koruması için."

"Düşünme artık," dedi Jim. "Bütünün bir parçası bu. Acımak korku kadar kötüdür. Bir ameliyattı bu. Hepsi o kadar. Ben yaralı olmasaydım, senin yerine ben yapardım aynı şeyi. Ya bir de dışardakilerin eline geçmiş olsaydı?"

"Haklısın. Öldürürlerdi. Umarım başkasını yakalayamazlar, bir daha aynı şeyi yapamam doğrusu."

"Gerekirse yaparsın," dedi Jim.

Mac korku dolu gözlerle baktı arkadaşına: "Sen beni fersah fersah aşmaya başladın, Jim. Senden korkuyorum. Senin gibilerini daha önce de gördüm. Böyle insanlardan hep korkmuşumdur. Jim, senin her gün biraz daha değiştiğini görebiliyorum. Haklı olduğunu biliyorum. Çılgınlıkla mücadele için serinkanlı olmak, bunu bilirim. Ama insanca bir şey değil bu Jim. Senden korkuyorum."

"Beni kullanmanı istedim," dedi Jim yumuşak bir sesle. "Beni sevmeye başladığın için bunu yapmadın." Kalkıp bir sandığa oturdu. "Yanlıştı bu. Sonra yaralandım. Ve burada oturmuş beklerken gücümü anlamaya başladım. Senden güçlüyüm Mac. Dümdüz bir yolda ilerlediğim için dünyada her şeyden güçlüyüm. Sen ve diğerleri kadınları, tütünü, içkiyi, yiyip giyinmeyi düşünüyorsunuz." Jim'in gözleri ıslak nehir çakılları gibi soğuktu. "Ben ise kullanılmak istiyorum. Şimdi de ben seni kullanacağım Mac. Hem kendimi, hem seni kullanacağım. İçimdeki gücü hissettiğimi söylemeye çalışıyorum sana."

"Çıldırmışsın sen. Kolun nasıl? Şişme falan var mı? Belki de zehir karıştı kanına."

"Onu boş ver şimdi Mac. Kaçık değilim. Gerçek bu. İçimde giderek büyüyen bir şey var. Şimdi bütünlendi artık. Git London'a kendisini görmek istediğimi söyle. Buraya gelmesini söyle ona. Onu kızdırmamaya çalışacağım, ama emirlerimi de dinlemesi gerek."

"Jim, kaçık değilsin belki, bilemiyorum. Ama London'un bu grevin seçilmiş başkanı olduğunu unutma. Hayatı boyunca hep insanları idare etmiş. Şimdi ona ne yapması gerektiğini söylersen, seni parçalamaları için aslanların önüne atıverir." Huzursuzca bakıyordu Jim'e.

"Git söyle," dedi Jim.

"Bak şimdi..."

"Mac, emirlerime itaat etmek istiyorsun aslında. Git söyle."

Uzaktan bir siren sesi duyuldu, sonra sirenler arttı, sesler yükselip alçalıyordu. "Sam bu!" diye bağırdı Mac. "Evi yaktı."

Jim doğruldu: "Sen burada kal," dedi Mac. "Daha çok zayıfsın Jim."

Jim neşesizce güldü: "Ne kadar zayıf olduğumu az sonra öğreneceksin." Yürüyüp çadırdan dışarı çıktı. Mac da onu izledi.

Kuzeyde ağaçların üstünde yıldızlı gök kapkaraydı. Torgas yönünde kasabanın ışıkları göğe soluk bir parıltı yansıtıyordu. Kasabanın solundaki ağaçların üzerinde yeni yangın, kızıl ışıktan bir bulut oluşturmaktaydı. Sirenler hep birden ötüyorlardı şimdi, birinin sesi azalırken bir diğerininki yükseliyordu.

"Şimdi hiç zaman kaybetmiyorlar," diye söylendi Mac.

Çadırlardan çıkan grevciler yükselen alevlere bakıyorlardı. Alevler ağaçların tepesini aşmıştı şimdi, kızıllık gökyüzüne giderek yayılıyor ve yükseliyordu. "İyi bir başlangıç," dedi Mac. "Yangını bundan sonra söndürseler bile evden hayır gelmez artık. Bu yüksekliktekı alevler için kimyasal maddeler kullanmak zorundalar."

London koşarak yanlarına geldi: "Yaptı işte! Yaptı! Ne esaslı herif! Yapacağını biliyordum. Hiçbir şeyden korkmaz o."

"Geri geldiği takdirde onu kullanabiliriz," dedi Jim buz gibi bir sesle.

"Kullanmak mı?" diye sordu London.

"Evet, böyle bir yangını başlatabilen birinin elinden başka şeyler de gelebilir. London çadıra gelsene konuşacağımız şeyler var."

Mac söze karıştı: "Yani, London, demek istiyor ki..."

"Ne demek istediğimi ben söylerim ona. Çadıra gel, London." Jim önden yürüyüp sandığın üstüne oturdu.

"Ne oluyor?" diye sordu London. "Neden söz ediyorsunuz siz?"

"Kampta otorite olmadığı için grev elden gitmek üzere. Nöbetçilerin emirlere itaat edeceklerine güvenemediğimiz için yandı Anderson'un ambarı. Koruyucusu yanından ayrıldığı için kaçırıldı doktor."

"Öyle. Ne gelir ki elimizden?"

"Bir otorite yaratmalıyız," dedi Jim. "Yerine getirilecek emirleri vermeliyiz. Millet seni seçti, tamam mı? Şimdi de isteseler de istemeseler de senin sözünü dinlemek zorundalar."

"Tanrı aşkına Jim!" diye bağırdı Mac. "Yürümez bu iş. Çekip gideceklerdir. Göz açıp kapayıncaya kadar terk ederler burasını."

"Biz onları disiplin altına alırız Mac. O silah nerede?"

"Şurada işte. Ne yapacaksın?"

"Silah otoritedir," dedi Jim. "Ben dönmedolap gibi dönmekten bıktım artık. İşi bir yoluna sokacağım bundan böyle."

London gence yaklaştı: "İşi yoluna sokacağım bundan böyle demek de ne oluyor?"

Jim hiç kıpırdamadan oturuyordu. Genç yüzü taştan oyulmuş, gözleri hareketsizdi. Ağzının kenarlarında hafif bir gülümseme vardı. Güvenle gözlerini kırpmadan baktı London'a.

"Otur London. Sakin ol hele."

London huzursuzca baktı Mac'a: "Aklını mı kaçırdı bu herif?"

Mac gözlerini kaçırdı: "Bilmiyorum."

"Otursan iyi edersin," dedi Jim, "nasıl olsa er geç oturacaksın."

"Otururayım peki."

"Tamam, hah şöyle. Canın isterse beni kamptan attırabilirsin şimdi. Hapiste yerim hazırdır ne de olsa. Ya da burada kalmama izin verebilirsin, ama kalırsam bu işi düzeltirim ve bundan da hiç kuşkum yok."

London içini çekti: "Ben bıktım artık zaten. Dertten başka bir şey yok. Henüz bıyıkları terlememiş bir delikanlı olduğun halde işi sana devretmeye hazırım."

"İşte o yüzden emirlerimi senin aracılığınla vereceğim," dedi Jim. "Beni sakın yanlış anlama London. Be-

nim istediğim yetki değil, eylem. Bütün istediğim grevin başarıya ulaşması."

London çaresizce, "Sen ne dersin, Mac?" diye sordu. "Bu delikanlı ne yapmaya çalışıyor?"

"Bilmiyorum. Yediği kurşundan zehirlendi derdim, ama mantıklı da konuşuyor." Mac güldü. Ama sessizlikte çöktü kaldı kahkahası.

"Bana bu işte bir Bolşeviklik var gibi geliyor," dedi London."

"İşe yarayacaksa ne olduğu önemli mi?" dedi Jim. "Dinleyecek misin?"

"Bilemem. Konuş bakalım şimdi."

"Yarın sabah grev kırıcılara hakettikleri dersi vereceğiz. En iyi dövüşçülerini seçmeni istiyorum. Hepsine birer sopa ver. Arabalar çifter çifter hareket edecekler. Polisler büyük bir olasılıkla, yolda devriye gezip barikatlar kuracaklardır. Onların bizi durdurmalarına izin vermeyeceğiz. Barikat varsa ilk araba barikatı yıkar, ikinci araba da hurdaya dönüşen arabanın adamlarını alıp geçer gider. Anlaşıldı mı? Başladığımız her şeyi sonuna kadar götüreceğiz. Başaramazsak, başlangıçta olduğumuz yerden gerilemişiz demektir."

"Emirleri sen verirsen benim milletle başım belaya girer," dedi London.

"Ben emir vermek istemiyorum. Gösterişe meraklı değilim ben. Kimse bir şey bilmeyecek. Ben sana söyleyeceğim, sen de onlara. İlk işimiz yangının ne durumda olduğunu öğrenmek için birkaç kişi göndermek olacak. Yarın başımız iyice belaya saracak. Sam'ın bunu yapmamasını isterdim, ama yaptı bir kere. Bu gece kampı da çok sıkı koruma altına almalıyız. Misillemeler olacağını hiç aklından çıkarma. İki sıra nöbetçi diz ve sürekli olarak birbirleriyle ilişki halinde olsunlar. Ayrıca nöbette uyuyan, ya da kaçanları pataklamaları için beş kişilik bir kontrol ekibi de istiyorum. En kabadayılarından beş kişi seç bana."

London başını salladı: "Seni pataklamak mı, yoksa dediğini yapmana izin mi vermek gerektiğini kestiremiyorum doğrusu. Bu iş başımıza bela açmaktan başka bir boka yaramaz."

"Sen düşünürken nöbetçileri yerleştir hele. Sabah olmadan çok şeyler olacağını tahmin ediyorum."

"Pekâlâ evlat, bir deneyelim bakalım."

London çıktıktan sonra Mac, Jim'in oturduğu sandığa yaklaştı: "Kolun nasıl Jim?"

"Hiç duygusu kalmadı. İyileşiyor sanırım."

"Sana neler oldu anlayamıyorum," dedi Mac. "Ama bir şeyler olduğunu hissettim."

"Böylesine bir kavganın içinde yeşeren bir şey bu. Ansızın. *Bizim* bu küçük grevimiz gibi küçük karışıklıkları yaratan büyük güçlerin farkına varıyorsun. Bu güçleri görmek insanın içinde bir şeyler yapıyor, harekete zorluyor. Otorite de bundan çıkıyor sanırım." Jim bakışlarını kaldırdı.

"Gözlerin neden öyle dönüyor?" diye bağırdı Mac.

"Biraz başım dönüyor da..." Jim sözünü bitirmeden yere yuvarlandı.

Mac, onu şilteye yatırıp ayakları altına bir sandık çekti. Kamptan küçük bir ırmağı andıran yükselip alçalan sesler, mırıltılar işitiliyordu. Çadırın önünden insanlar geçiyordu. Sirenler yine çalıyordu, ama bu kez geldikleri yere dönmekte oldukları için herhangi bir heyecan uyanmamaktaydı. Mac Jim'in gömleğini açtı. Çadırın bir köşesinde duran bir kova suyu getirip delikanlının başına ve boynuna döktü.

Jim'in gözleri açıldı, Mac'ın yüzüne baktı: "Başım dönüyor," diye mırıldandı. "Doktor gelip bir şey verseydi. Geri gelecek mi dersin, Mac?"

"Bilmiyorum. Sen nasılsın şimdi?"

"Başım dönüyor işte. Artık biraz dinlenmem gerekecek sanırım."

"Elbette. Sen şimdi yat uyu biraz. Ben gidip sana pi-

şirdikleri etin suyundan bir çorba ayarlayayım. Ben dönene kadar sakın kıpırdama."

Mac çıktıktan sonra Jim kaşlarını çatarak çadırın tepesine baktı. Yüksek sesle, "Geçti mi acaba" diye söylendi. "Geçtiğini hiç sanmam ya, neyse.." Gözleri kapandı, az sonra da uyuyakaldı.

Mac çorbayı getirip yere bıraktı. Sandığı Jim'in bacakları altından çekti, şiltenin kenarına ilişip delikanlının süzgün yüzünü seyretti.

Yüzü hiç sakin değildi. Dudakları geriliyor, dişleri ortaya çıkıyor, kupkuru oluyorlar, sonra dudakları yine dişleri örtüyordu. Gözlerinin kenarları titriyordu. Sanki büyük bir güce karşı koyuyormuş gibi dudakları aralandı, bir şey söylemeye çalıştı, ama ağzından yalnızca bir homurtu çıktı. Mac gencin üstünü iyice örttü.

Lambanın alevi birden ufaldı, çadırın ortasına doğru ilerledi karanlık. Mac hemen yerinden fırladı, bir kenarda bir teneke gaz buldu, lambanın depo kapağını çıkartıp içini doldurdu. Alev ağır ağır büyüdü yine, kenarları kelebek kanatları gibi iki yana açıldı.

Dışarda devriye gezenlerin ayak sesleri işitiliyordu. Daha uzaklardan anayolda giden büyük gece kamyonlarının homurtusu duyuluyordu. Mac feneri direkten alıp şiltenin yanına yere koydu. Arka cebinden bir dizi katlanmış kâğıt, buruşuk bir zarf ve küçük bir kurşunkalem çıkardı. Kâğıdı dizine dayayıp, iri ve yuvarlak harflerle ağır ağır yazmaya koyuldu mektubunu:

"Sevgili Harry.

Tanrı aşkına biraz yardım gönder buraya. Burton dün gece kaçırıldı. Daha doğrusu öyle olduğunu sanıyorum. Doktor bizi yüzüstü bırakıp kaçacak insan değildi, ama artık burada değil işte. Bu vadi tam İtalya gibi örgütlenmiş. Asayiş gözcüleri kıyameti kopartıyorlar. Yiyecek, ilaç ve paraya ihtiyacımız var. Dick iyi çalışıyor, ancak dışardan yardım alamazsak korkarım bu iş burada biter. Böylesine örgütlenmiş bir yerle karşılaşmamıştım bugü-

ne kadar. Üç kişi durumu ellerinde tutuyorlar. Öyle sanıyorum ki Dick bile, şu anda içeri tıkılmış olabilir.

Jim esaslı yetişiyor. Yanında çöp gibi kalıyorum ben. Yarın artık buradan kovuluruz sanırım. Asayişçiler mal sahibinin ambarını yaktılar. Herif müthiş içerlemiş durumda. Doktor Burton da ortalıkta olmadığına göre sağlık yetkilileri bizi kesinlikle atarlar buradan. Bir çare düşün. Bütün gün Jim'le benim peşimdeler zaten. Bizi yakaladıkları takdirde işe el koyacak bir başkası olmalı burada.

Yardım için yalvarıyorum Harry. Sempatizanlar korkuyorlar ve işin en kötü yanı da bu değil."

Yeni bir kâğıt aldı.

"İşçiler gittikçe huysuzlanıyorlar artık. Bu durumda nasıl olduklarını bilirsin. Yarın sabah gidip belediye sarayını bile yakabilirler, dağlara kaçıp altı ay orada da saklanabilirler. Harry, işte bunun için bizden olan herkese yardıma ihtiyacımız olduğunu anlat. Bizi buradan çıkartacak olurlarsa, başka bir yer bulmakta güçlük çekebiliriz. Zaten olup bitenlerden pek haberimiz olamıyor.

Şimdilik hoşça kal. Bu mektubu sana Jack verecek. Tanrı aşkına buraya biraz yardım sağla.

Mac."

Mac yazdığı mektubu okudu, bir 't' harfinin unuttuğu çizgisini çekti, kâğıdı katlayıp pis bir zarfın içine koydu. Üstüne de adres olarak John H. Weaver yazdı.

Dışarıdan bir ses duyuldu. "Kim o?"

"London!"

"Tamam!"

London çadıra girdi, Mac'a, uyumakta olan Jim'e baktı: "Dediği gibi nöbetçi çıkardım," dedi.

"Çok iyi. Ama kendisinin durumu o kadar parlak değil. Keşke doktor burada olsaydı. O yaralı omzu beni korkutuyor doğrusunu istersen. Acımıyor diyor, ama işten çekilmemek için uyduruyor da olabilir." Mac gaz lambasını yine çadır direğine astı.

London bir sandığın üzerine oturdu. "Nesi var bunun Allahını seversen? Bir bakıyorsun ağzı süt kokan bir oğlan, bir bakıyorsun aslan kesilmiş beni kovup yerime geçiveriyor."

Mac'ın gözleri gururla parladı. "Bilemiyorum. Daha önce de insanların kendi kalıplarından sıyrılıverdiklerini görmüştüm, ama böylesini hiç görmedim doğrusu. İlk önce keçileri kaçırdı. Hâlâ da kaçırmadığından emin değilim ya. Kız nerede London?"

"Çocukla onu boş bir çadıra yerleştirdim."

Mac birden başını kaldırdı: "Boş çadırı nereden buldun?"

"Birileri kaçtı sanırım, karanlıkta."

"Belki de nöbetçilerin çadırıdır."

"Değil," dedi London. "Bunu ben de düşündüm. Ne yazık ki kaçanlar var işte."

Mac gözlerini ovuşturdu elinin tersiyle: "Eh, bunun zamanı gelmişti. Bazıları buna dayanamazlar. Bak London, gidip bir mektup atmak istiyorum, biraz da çevreye göz atmam fena olmaz."

"Neden adamlardan biriyle göndermiyorsun?"

"Bu mektubun yerine varması gerek. Benim gitmem en iyisi. Daha önce de izlendiğim olmuştu. Beni yakalayamazlar, merak etme."

London iri ellerine baktı: "Kı.. *kızıl* bir mektup mu bu?"

"Öyle sanırım. Yardım sağlamaya çalışıyorum, grevin başarısızlığa uğramaması için."

London epey güçlükle konuşuyordu: "Mac, kızılların orospu çocukları, kalleş insanlar olduklarını söylerler demiştim sana. Ama bu doğru değil, öyle değil mi Mac?"

Mac kıs kıs güldü: "Duruma bakışına göre değişir bu. Otuz bin dönüm toprağın ve bir milyon doların varsa orospu çocuklarıdır elbette. Ama ırgat London'san, onlar senin domuz gibi değil de insan gibi yaşamanı isteyen kişilerdir. Sen her türlü haberi gazetelerden okursun, ga-

zete sahipleri ise parası ve toprağı olan kişilerdir. Böylece bizler de orospu çocukları oluruz, bilmem anlatabildim mi? Sonra bizimle yüzyüze gelirsin ve öyle olmadığımızı görürsün. Hangisinin doğru olduğuna kararını sen ver artık."

"Peki, benim gibi biri sizlerle çalışabilir mi? Aslında ben de birlikte dolaştığım arkadaşlara bunu yapıyordum."

"Çok doğru söyledin. Sende liderlik niteliği var London. Irgatsın ama aynı zamanda lidersin de."

"Herkes hep benim sözümü dinlemiştir bugüne kadar," dedi London safça, "tüm yaşamım boyunca."

Mac sesini alçalttı. Yaklaşıp elini London'un dizine koydu: "Dinle bak, bu grevi kaybedeceğiz sanırım. Ama öyle gürültü kopardık ki, belki de pamuk işinde greve gitmeye gerek kalmayacak. Gazeteler bizim kargaşa çıkardığımızı yazıyorlar. Ama biz ırgatları birlikte hareket etmeye alıştırdık. Giderek daha büyük gruplar bir arada çalışıyorlar artık, dikkat etmedin mi? Artık kaybetsek de önemli değil. İşte burada bin kişi grev yapmasını öğrendi. Biz birlikte hareket edebilen büyük insan kitlelerine sahip olduk mu, o zaman Torgas Vadisi de yalnızca üç kişinin elinde kalmaz. Bir insan da ucunda hapse tıkılma korkusu olmadan dalından bir elma kopartıp yiyebilir, anlıyor musun? Belki o zaman fiyatları yüksek tutmak için elmaları suya dökmezler. Senin benim gibi insanların barsaklarını çalıştırmak için bir lanet elmaya ihtiyacımız varken hele! London, yalnızca bu küçük grevi değil genel tabloyu görmeye çalışmalısın."

London sanki sözlerin nasıl çıktığını anlamak istermiş gibi yüzünü buruşturarak bakıyordu Mac'ın ağzına: "Bu.. bu... devrim değil mi?"

"Öyle. Açlığa ve üşümeye karşı devrim. Bu vadiye sahip olan üç kişi topraklarını elde tutabilmek için kıyameti koparacaklar ve fiyatları yükseltmek için elmalarını ırmağa atacaklardır. Yiyecek bir nesnenin ise yenmesi

gerektiğini söyleyenler de kahrolası kızıllardır. Anladın mı şimdi?"

London'un gözleri dalmıştı: "Radikalleri şimdiye kadar çok dinledim ama sözlerine pek kulak vermemiştim. Hemen öfkelenirlerdi. Çabuk öfkelenen birine güvenmem ben. Ama senin anlattığın gibi anlatıldığını hiç duymamıştım şimdiye kadar."

"Şimdi anla artık London. Kendini değişmiş hissedeceksin. Bizim yeraltı çalışmaları yaptığımızı, kirli işler çevirdiğimizi söylerler. Bunu hiç düşündün mü, London? Silahımız yok bizim. Bize bir şey olursa gazetelere geçmez. Ama öteki tarafa küçük bir şey olmaya görsün, mürekkeple donatırlar ortalığı. Paramız yok bizim, silahımız yok, o yüzden de kafamızı kullanmak zorundayız. Anlıyor musun London. Eli sopalı bir insanın makineli tüfekli bir mangayla çarpışması gibi bir şey bu. Eli sopalı adamın yapabileceği tek şey gizlice yaklaşıp silahlıları arkadan vurmaktır. Haksızlık bu belki, ama London, bizim yaptığımız da bir atletizm müsabakası değil. Aç bir insanın uyacağı kurallar olamaz."

London, ağır ağır, "Bunu hiç böyle görmemiştim," dedi. "Kimse zahmet edip de böyle anlatmadı bana. Böyle sakin ve açık açık konuşan insanlar olsun isterim. Ama onlar ağızlarını her açtıklarında kudurmuş gibidirler. Kahrolası polisler, derler. Kahrolsun hükümet, diye bağırırlar. Hükümet binalarını yakıp yıkmaktan söz ederler. Hepsi de güzel binalardır oysa, böyle konuşmalarından hiç hoşlanmam. Hiç kimse bunu bana başka türlü anlatmadı ki."

"O zaman kafalarını kullanmamışlardır," dedi Mac.

"Mac, bu grevi kaybedeceğiz dedin. Neden öyle diyorsun?"

Mac düşündü. Kendi kendine konuşur gibi, "Hayır..." dedi. "Hayır, bundan sonra çekilmezsin nasıl olsa. Sana bunun nedenini söyleyeyim London. Bu vadide güç, küçük bir grubun elinde. Dün gelen herif bizi grevden vazgeçirtmeye çalışıyordu. Ama şimdi vazgeçemeyeceğimi-

zi biliyorlar. O zaman yapacakları tek şey ya bizi buradan çıkartıp atmak, ya da öldürmek. Yiyeceğimiz ve doktorumuz olsaydı ve Anderson bizi destekleseydi bir süre daha dayanabilirdik. Ama Anderson çok içerlemiş durumda. Gerekirse top kullanır bizi atarlar artık. Hele mahkemeden karar aldılar mı kovmaları işten bile değildir. O zaman nereye gideriz ha? Bir sürü talimatname falan olduğundan ormanda yaşayamayız. Bizi birbirimizden ayırarak yenilgiye uğratacaklardır. Bizimkiler ise henüz yeteri kadar güçlü değiller. Korkarım bir daha yiyecek bir şey de bulamayacağız."

"Peki neden bizimkilere çekip gitmelerini söylemiyoruz."

"Yüksek sesle konuşma, çocuğu uyandıracaksın. Nedenini söyleyeyim. Onlar bizimkileri korkutabilirler, ama biz de onları korkutabiliriz. Son bir çareye daha başvuracağız. Elimizden geldiği kadar tutunmaya çalışacağız. Bizden birkaç kişi öldürülürse bunu gazeteler yazmaz, ama haber kulaktan kulağa yayılır. Bu durumumuza içerleyen başkaları çıkar. Ve karşımızda bir düşmanımız olur, anlıyor musun? İnsanların düşmanları olunca bir arada pekâlâ çalışırlar. O ambar bizim gibi insanlar tarafından yakıldı. Onların bizden tek farkları gazeteleri okumalarıydı, anlıyor musun? Onları bir an önce bizden yana çekmeye bakmalıyız." Mac cebinden artık iyice boşalmış tütün kesesini çıkardı. "Bunu saklıyordum, canım şimdi bir sigara çekti, sen de içer misin, London?"

"Sigara içmem ben. Tütün bulunca çiğnerim, o kadar."

Mac kahverengi kâğıda ince bir sigara sardı. Lambanın şişesini kaldırıp yaktı.

"Sen biraz uyusan iyi olur London. Bu gece neler olacağını Tanrı bilir. Benim kasabaya gidip mutlaka bir posta bulmam gerek."

"Yakalanabilirsin ama."

"Yakalanmam. Meyve bahçelerinden geçerim. Kimse görmez bile." Mac London'un arkasına, çadırın uç ta-

rafına bakıyordu. London hızla arkaya döndü. Çadırın altı kaldırıldı, Sam sürünerek içeri girip doğruldu. Çamur içindeydi, üstübaşı paramparçaydı. Zayıf yanağında uzun bir yarık vardı. Yorgunluktan dudakları gerilmiş, gözleri çökmüştü.

"Yalnızca bir dakikam var," diye fısıldadı. "Ne iş becerdim ama! Dışarı epey nöbetçi dikmişsin. Kimsenin beni görmesini istemedim. İçlerinden bize ihanet edecek biri çıkabilir."

"İyi iş yaptın," dedi Mac. "Yangını gördük."

"Elbette. Evin tümü yandı neredeyse. Ama önemli olan o değil." Şiltenin üstünde uyuyan Jim'e baktı heyecanla. "Şey... yakalandım."

"Tüh Allah kahretsin!"

"Evet beni yakaladılar, yüzümü de iyice gördüler."

"Buraya gelmemeliydin," dedi London.

"Biliyorum. Size durumu anlatmak istedim. Beni ne gördünüz, ne de duydunuz. Herifin beynini dağıttım kaçabilmek için. Şimdi gitmem gerek artık. Beni bir daha yakalarlarsa sizden hiçbir şey istemiyorum, tamam mı? Deliyim ben. Kafadan kontağım. Tanrı'nın bana evi yakmamı buyurduğunu söyledim. Bunu size de bildirmek istedim işte. Benim için tehlikeye atmayın kendinizi. Hiçbir şey istemiyorum sizden."

London gidip adamın elini tuttu: "İyi bir insansın sen Sam. Senden daha iyisi yoktur yeryüzünde. Yine görüşürüz."

Mac gözlerini çadır kanatlarından ayırmıyordu. Omzu üzerinden alçak sesle, "Kasabaya girebilirsen Center Caddesinde kırk iki numarya git. Mabel'in gönderdiğini söyle. Bir yemek yiyebilirsin. Bir kereden fazla gitme ama."

"Tamam Mac. Haydi eyvallah." Sam dizleri üstüne çökmüş başını dışarı çıkarmış bakıyordu. Bir an sonra yine sürünerek çıktı geldiği yerden.

London içini çekti: "Umarım başarır Mac. İyi insandır. Ondan iyisi olamaz."

"Kafanı yorma," dedi Mac. "O ufak tefek Joy gibi onu da öldürürler bir gün. Joy'un da öldürüleceği kesindi. Benimle Jim'in de günümüz gelecek. Bundan eminiz, ama hiçbir önemi yok işte."

London'un ağzı açık kalmıştı: "Ne biçim bir görüş bu. Sizler hiç hayattan zevk almaz mısınız?"

"Pek çok kimseden daha fazla alırız hem de. İşimiz önemli bir iştir. Bir anlamı olan işin zevki de büyüktür, sakın unutma bunu. İnsanı mahveden şey, hiçbir sonuca varmayan bir iştir. Bizimki ağır ilerler ama belirli bir yöne gider. Tüh, ben de burada durmuş nutuk çekiyorum, oysa bir an önce gitmem gerek."

"Sakın yakalanma Mac."

"Yakalanmam, ama beni iyi dinle London. O herifleri hiçbir şey benimle Jim'i öldürmek kadar mutlu edemez. Ben kendimi kollayabilirim. Ama sen burada durup Jim'in başına bir iş gelmemesini sağlar mısın? Söyle, ha?"

"Elbette. Buradan kımıldamam bile."

"Yat sen de şilteye, uyu biraz. Ama oğlanı ellerine geçirmelerine izin verme. Ona ihtiyacımız var, çok değerli bir çocuktur o."

"Tamam?"

"Eyvallah," dedi Mac. "İlk fırsatta döneceğim. Ortalıkta olup bitenleri bir görmek istiyorum. Belki bir gazete falan da bulurum."

"Güle güle."

Mac sessizce çıktı dışarı. London onun nöbetçilerden biriyle, daha sonra biraz daha ilerdekiyle konuştuğunu işitti. Mac gittikten sonra da gecenin sessizliğine kulak verdi uzun bir süre. Dışarsı sessizdi, ama uykusu gelmiyordu bir türlü. Nöbetçilerin ayak sesleri aralıklarla gidip geliyor, karşılaştıkları zaman birbirleriyle konuşuyorlardı. Horozlar ötüyordu, biri pek yakındaydı, uzaktan harekete başlayan bir lokomotifin buhar saldığı duyuluyordu. London, Jim'in yanına oturdu; bir ayağını altına, öteki dizini elleri arasına aldı. Başını dizi üstüne dayayıp Jim'i seyretti.

Jim huzursuzca kıpırdanıyordu. Kolunun biri kalktı, sonra yine yanına düştü. "Ah.. su," dedi. Soluk almakta güçlük çekiyordu. "Zifiri karanlık..." Gözleri aralandı, hiçbir şey göremiyormuş gibi gözkapakları oynadı. London delikanlıya dokunmak istermiş gibi ellerini açtı ama dokunmadı. Jim'in gözleri kapandı, sakinleşti. Büyük bir kamyonun homurtusu duyuldu. London uzakta bir çadırdan gelen boğuk bir çığlık duydu. "Hey!" diye yavaşça seslendi.

Nöbetçilerden biri geldi. "Ne var, patron?"

"Kim bağırıyor öyle?"

"O mu? Daha önce duymamış mıydın? Kalça kemiği kırılan herif. Keçileri kaçırdı. Güçlükle tutuyorlar. Kedi gibi saldırıyor. Ağzına bir tıkaç soktular."

"Jake Padroni değil misin sen? Padroni'sin tabii. Bak Jake, doktorun ihtiyara sabunlu suyla lavman yapıp barsaklarını temizlemezseniz öyle olacağını söylediğini duymuştum. Benim buradan ayrılmamam gerek. Gidip şu işi yapar mısın, Jake?"

"Elbette patron."

"Pekâlâ, git öyleyse. Öyle çırpınıp durması kalçası için hiç iyi değil. Bileği kırık olan ne durumda?"

"Biri ona biraz viski verdi, çok iyi şimdi."

"Bir şey olursa bana haber ver Jake."

"Olur veririm."

London dönüp Jim'in yanına uzandı. Uzaklarda gecenin karanlığında lokomotif daha hızlı çalıştırıyordu pistonlarını. Önce yaşlı bir horoz öttü, genci de ona karşılık verdi. London uykunun bastırdığını hissediyordu. Ancak kendini uykuya terk etmeden bir kere daha dirseği üzerinde doğrulup Jim'e baktı.

14

Mac başını çadırdan içeri soktuğunda karanlık ancak hafiflemeye başlamıştı. Ortadirekte gaz lambası hâ-

lâ yanıyor, London ile Jim yanyana uyuyorlardı. Mac içeri girdiği anda London yerinde doğrulup çevresine bakındı.

"Kim o?"

"Benim. Şimdi geldim. Çocuk nasıl?"

"Uyuyordum," dedi London. Esneyip kafasının dazlak yerini kaşıdı.

Mac gidip Jim'e baktı. Çocuğun yüzündeki yorgun çizgiler kaybolmuş, kasları gevşemişti. "İyi görünüyor. Doğrusu uyku iyi gelmiş."

London kalktı: "Saat kaç?"

"Bilmiyorum. Hava yeni yeni ışımaya başladı."

"Ateş yakmaya başlamışlar mı?"

"Birini gördüm oralarda. Odun da kokuyordu. Ama Anderson'un ambarından gelen yanık kokusudur belki de."

"Bir an bile ayrılmadım çocuğun yanından."

"Aferin."

"Sen ne zaman uyayacaksın?"

"Tanrı bilir artık. Pek uykum da yok. Dün gece, ya da bir önceki gece, uyumuştum galiba. Haftalar önceymiş gibi geliyor şimdi. Oysa Joy'u daha dün gömdük."

London yine esnedi: "Bu sabah etli fasulye var sanırım. Ah, şöyle bir fincan kahve olsaydı."

"Haydi yürü öyleyse kasabaya inip kahvemizi içer, birer de jambonlu yumurta yeriz."

"Bırak dalgayı şimdi. Ben gidip aşçıları harekete geçireyim." London uykulu uykulu çıktı çadırdan.

Mac ışığın altına bir sandık çekip cebinden katlanmış bir gazete çıkardı. Gazeteyi açarken Jim, "Ben uyanıktım Mac," dedi. "Neredeydin sen?"

"Mektup atmaya gitmiştim. Bir kapı önünden de bir gazete yürüttüm. Bakalım neler olup bitiyormuş."

"Mac, dün gece kendimi rezil ettim değil mi?"

"Kesinlikle hayır Jim. Çok iyi davrandın. Her dediğini yapmaya hazırdık."

"Üstüme bir şey gelmişti. Daha önce böyle bir şey hissetmemiştim."

"Bu sabah nasılsın bakalım?"

"İyiyim, ama öylesine değil ha. Dün gece bir ineği tuttuğum gibi kaldırabilirim sanıyordum."

"Eh, bizi epey kaldırdın diyebilirim. O iki araba hakkındaki fikrin de mükemmeldi. Barikat parçalamak zorunda kalan arabanın sahibi buna pek memnun olmayacak ya, neyse, şimdi kasabada neler olup bittiğine bakalım biraz. Oho! Şu başlıkları dinle hele:

"GREVCİLER EVLERİ YAKIYORLAR –
İNSANLARI ÖLDÜRÜYORLAR

Dün gece saat on sularında William Hunter'in evi, çıkan bir yangında tümüyle yanmıştır. Polis elma bahçelerindeki grevcilerin yangından sorumlu olduğunu söylemektedir. Kuşkulu bir kişi ele geçirilmiş, ancak daha sonra kendini yakalayanı yaralayarak kaçmayı başarmıştır. Özel şerif yardımcısı olan yaralı Olaf Bingham'ın hayatından umut kesilmiştir."

"Dur bakalım daha neler yazıyorlar:"

"Grevciler akşam üzeri de ya dikkatsizlik, ya da bile bile Anderson çiftliğinin ambarını da yakmışlardır. Bay Anderson daha önce grevcilere arazisinde kamp kurmaları için izin vermişti."

"Epey uzun bir hikâye Jim, istersen okursun sonra." Mac bir sayfa çevirdi. "Vay canına! Şu yorumu dinle hele:"

"Artık harekete geçme zamanının geldiğine inanıyoruz. Geçici işçiler vadinin en önemli sanayiini aksattıkları, yabancı paralı ajanların (Biziz bu, Jim) kışkırtmalarıyla meyve toplayıcılar şiddet ve kundaklama kampanyasına girmişlerse, barışsever Amerika'ya Kızıl Rusya'yı sokmuşlarsa, yollarımız Amerikan yurttaşları için artık güvenli değilse, evleri kundakçıların elinden çıkacak bir kıvılcıma bakıyorsa, artık harekete geçmek zamanı gelmiştir.

Bu ilçe kendi halkını koruyabilir, ancak bu grevci-

lerin burada işleri yoktur. Bunlar yasaları hiçe saymakta, can ve mal kaybına neden olmaktadırlar. Bunlar gizli sempatizanlarının yardımıyla toprağın bereketini tüketmektedirler. Bu gazete hiçbir zaman şiddete inanmamıştır, ancak yasalar bu kendini bilmezler ve katillerle başa çıkamıyorsa, o zaman öfkeli yurttaşların durumu ele almaları zamanı geldiğini kabul etmektedir. Kundakçılara aman verilmemelidir. Bu paralı kışkırtıcıları buradan çıkartıp atmalıyız. Bu gazete yurttaşların bu insanlara sağlanan lüksün kaynaklarının da yurttaşlar tarafından araştırılmasını önermektedir. Dün kamplarında üç büyük sığırın kesildiği haber alınmıştır."

Mac gazeteyi yere savurdu: "Bunun anlamı bu gece bir bilardo salonu dolusu insanın durumun düzelmesini istediklerini belirten zavallıların camlarını alaşağı etmeleridir," dedi.

Jim yattığı yerde doğruluyordu: "Mac, bütün suçu biz mi yüklenmeliyiz?"

"Ne sandın ya?"

"Peki öldürüldüğünü söyledikleri o herif için ne diyorsun."

"Sam öldürdü onu. Sam'ı yakaladılar. Kaçmak zorundaydı bizimki. Herifin silahı vardı, oysa Sam'ın yalnızca ayakları..."

Jim yine yattı: "Öyle. Geçen gün ayaklarını kullanırken gördüm onu. İyi ama, durum pek kötü galiba. Berbat!"

"Öyle. O yazıişleri müdürü epey uğraşmış yazısı için. 'Paralı yabancı ajanlar.' Minneapolis'te doğmuş olan ben yani! Büyükbabam da Bull Run savaşında dövüşmüştü üstelik. Üzerine ateş etmeye başlanana kadar savaşta olduğunu fark etmediğini söylerdi. Sen ise Hoover yönetimi kadar yabancısın. Bu iş hep böyledir, Jim. Ancak..." Mac son tütününü de çıkardı, "... durum sıkışıyor, Jim. Sam o yangını çıkarmayacaktı."

"Ama sen bildiğini yapmasını söyledin."

"Biliyorum, ambarın yakılmasına kızmıştım."

"Peki, şimdi ne yapacağız?"

"Yolumuzda ilerleyeceğiz. O arabaları çıkartıp grev kırıcıların üstüne yürüyeceğiz. Dövüşebildiğimiz sürece dövüşeceğiz, sonra da olanak bulursak kaçacağız. Korkuyor musun Jim?"

"Hayır."

"Durum sıkışıyor Jim. Hissediyorum bunu." Mac sandıktan kalkıp şilteye oturdu. "Belki de uykum var da ondan. Kasabadan dönerken her ağacın altında beni bekleyen herifler var sandım. Öylesi korkuyorum ki, bir sıçan görsem yüreğim ağzıma gelecek neredeyse."

"Hepiniz çok yoruldunuz," dedi Jim. "Yaralanmasaydım belki de ben sizlere biraz yardımcı olabilirdim. Oysa şimdi böylece yatıp sizlere engel oluyorum."

"Bok engel oluyorsun! Ne zaman moralim alçalacak olsa bana güç veriyorsun sen. Bu sabah da güce ihtiyacım var. Bulabilsem bir içki içerdim hani."

"Bir şeyler yersen kendini toparlarsın."

"Harry Nilson'a yazıp durumumuzu anlattım, yardıma ve malzemeye ihtiyacımız olduğunu söyledim. Ama korkarım çok geç artık." Mac garip garip baktı Jim'e. "Dinle Jim, dün gece Dick'i buldum. İyi dinle. İlk geldiğimiz geceyi hatırlıyor musun?"

"Elbette."

"Köprüde sola dönüp ormana girmiştik hani?"

"Tamam."

"İyi dinle şimdi. Ortalık karışır da birbirimizden ayrılırsak o köprüye git, altına gir ve kasabanın aksi tarafındaki kemerin içine gir, orada ölü yapraklardan bir yığın göreceksin. Yaprakları kenara çek, altında derin bir çukur vardır. İçeri gir ve yaprakları yine üstüne çek. Beş metre kadar uzunluğunda mağaramsı bir yer. Dick oraya battaniyeyle konserve yiyecek taşıyor şimdi. Bize bombalı bir saldırıya geçecek olurlarsa oraya gidip birkaç gün bekle beni. Gelmezsem başıma bir şey gelmiş de-

mektir. O zaman dönersin. Buralardan çıkana kadar yalnız geceleri yolculuk edersin. Dün akşam öldürülen herifi bize yüklemezlerse altı aydan fazla cezayı gerektirecek bir suçumuzu bulamazlar. Bunu da yapacaklarını sanmam, kendileri için kötü reklam olur yoksa. Sonra Joy'un o pencereden açılan ateş sonunda öldüğü ortaya çıkar ki, bu da işlerine gelmez. Dediklerimi anladın mı Jim? Oraya gidip bir iki gün beni bekle. Seni orada bulacaklarını sanmam."

"Sen benden bir şey saklıyorsun Mac" dedi Jim.

"Bir şey sakladığım falan yok. Bu grevin sonunun yaklaştığını hissediyorum sadece. Yalnızca bir his. Dün gece bizimkilerden epey kalabalık bir grup kamptan kaçtı, çoğunlukla evli ve çocuklu olanlar. London tamam. Yakında parti üyesi olacak. Ama şu anda diğerlerine zerre kadar güvenmiyorum. Öylesine gerkin ki sinirleri, neredeyse bizi bile bıçaklayıverecekler."

"Sen de epey sinirlisin Mac. Sakin ol biraz." Jim dizleri üstünde doğrulduktan sonra ağır ağır ayağa kalktı. Sanki sancısının sesini dinlermiş gibi başı yana eğikti. Mac korkuyla bakıyordu gence. "Omzum biraz kütük gibi ama kendimi çok iyi hissediyorum," dedi Jim. "Başım bile dönmüyor artık. Bugün dolaşabilirim sanırım."

"O sargının değiştirilmesi gerek."

"Öyle. Doktor geldi mi?"

"Gelmedi. Yakalandı sanırım. İyi adamdı."

"Neden 'adamdı' diyorsun?"

"Umarım başına bir şey gelmemiştir. Belki de yalnızca pestilini çıkarıncaya kadar dövmüşlerdir. Ancak bizimkilerden o kadar çoğu birdenbire gözden kaybolurlar ve bir daha görünmezler ki..."

"Çok iyi etkiliyorsun insanı doğrusu."

"Farkındayım. Buna dayanabileceğini sanmasaydım ağzımı bile açmazdım. İçimi dökünce biraz rahatladım işte. Canım öylesine kahve çekiyor ki, hiç utanmadan hüngür hüngür ağlayacağım neredeyse. Kentteyken ne

kadar çok kahve içerdik, değil mi? İsteseydik arka arkaya üç fincan içerdik hem de. İstediğimiz kadar içerdik."

"Biraz kahve sana fena gelmezdi sanırım," dedi Jim sert bir sesle. "Şimdi biraz toparlan artık. Neredeyse kendine acımaya başlayacaksın."

Mac'ın yüzü kasıldı: "Peki evlat. Tamam, geçti işte. Dışarı çıkmak istiyorsun demek? Yürüyebilecek misin peki?"

"Elbette."

"Söndür şu lambayı öyleyse. Gidip biraz etli fasulye yiyelim."

Jim lambanın şişesini kaldırırken lamba gacırdadı. Şafak mürekkep grisi gibi bir renkle doldu içeri. Jim çadır kanatlarını kaldırıp kenarlara bağladı. "Burasını havalandıralım biraz. İçersi çok pis kokuyor. Doğrusu hepimizin yıkanmaya ihtiyacımız var."

"Bir kova sıcak su bulmaya çalışacağım," dedi Mac. "Yemekten sonra biraz siliniriz."

Şafak söküyordu. Ağaçlar doğudan gelen ışık altında hâlâ kapkaraydılar, doğuya doğru uçan bir karga sürüsü kara bir lekeydi. Ağaçların altı hâlâ alacakaranlıktı, toprak da, sanki ışığı ağır ağır emmesi gerekirmiş gibi karaydı henüz. Nöbetçiler artık çevrelerini görebildikleri için yürümeyi bırakmışlardı. Elleri ceplerinde, yorgun tavırlarla bir arada duruyorlardı. Ceketleri boğazlarına kadar ilikliydi. İnsanların uyanık kalmaya çalıştıkları zamanlarda olduğu gibi alçak, tekdüze seslerle konuşuyorlardı.

Mac ile Jim ocaklara doğru giderlerken gruplardan birinin yanında durdular. "Dün gece bir şey oldu mu?" diye sordu Mac.

Konuşmalar birden kesildi. Adamlar yorgun, kanlı gözlerle baktılar Mac'a.

"Hiçbir şey olmadı, ahbap. Frank, gece çevrede dolaşanlar olduğunu hissettiğini söylüyordu şimdi. Ben de öyle bir duyguya kapıldım doğrusu, ama hiçbir şey duymadık. İkimiz birlikte nöbet tutuyorduk."

Mac'ın kahkahası havayı deldi geçti sanki: "Ben askerdeyken eğitimimi Texas'ta yaptım. Nöbete çıktığımda çevremde hep Almanca konuşan Almanlar duyardım." Adamlar da neşesizce güldüler.

"London bugün uyuyabileceğimizi söyledi," dedi biri. "Hele midem birkaç lokma yüzü görsün de. Dosdoğru yatmaya gidiyorum ben."

"Ben de. Köpek gibi kenelenmişim sanki, öyle kaşınıyorum. Hiç kene saldırısına uğramış köpek gördün mü? İnsanın seyrederken gülesi gelir."

"Neden ocak başına gelip biraz ısınmıyorsunuz?" diye sordu Mac.

"Biz de şimdi öyle yapalım diyorduk zaten."

"Ben helaya gidiyorum Mac," dedi Jim. "Ocakların orada görüşürüz."

Çadırların arasından geçerken her çadır karanlık bir mağaraydı sanki. Bazılarından horultular geliyor, bazılarının girişlerinde yüzüstü yatmış adamlar, uykulu gözlerle sabaha bakıyorlardı. Jim yürürken bir kısmı dışarı çıkıp sırtlarını kamburlaştırdılar, soğuğa karşı boyunlarını içeri çektiler. Jim yakınan bir kadının uykulu sesini işitti.

"Bu çöplükten kurtulmak istiyorum artık. Burada ne yapıyoruz sanki. Karnımda yumruk kadar iri bir şiş var. Kanser bu. Falcı iki yıl önce kendime dikkat etmezsem kansere tutulacağımı söylemişti. Kanser tipi varmış bende. Toprağın üstünde yat, pislik ye, sonunda olacağın bu işte." Ne dediği anlaşılmayan bir homurtu kendisine karşılık verdi.

Jim başka bir çadırın yanından geçerken dağınık saçlı bir kadın başı uzandı içerden.

"Çabuk gel içeri yavrum kocam gitti."

"Gelemem," dedi Jim.

İki çadır ötede battaniyeleri üstünde diz çökmüş bir adam, "Saatten haberin var mı ahbap?" diye sordu.

"Saatim yok. Altıyı geçiyor olmalı."

"Kadının seni çağırdığını duydum. İyi ki girmedin

içeri. Bu kampta grev kırıcılardan daha çok karışıklık çıkarmıştır o karı. Onu buradan kovmaları gerek. Herkesi birbirine düşürüyor. Ateş yaktılar mı, ha?"

"Evet," dedi Jim. Çadır sıralarını geçti. On beş metre kadar ötede çadır bezinden dört yanı kapalı bir perde vardı. İçinde bir çukurun üstüne iki kalas uzatılmıştı. Kalasın üstünde üç kişilik yer vardı. Jim kireç kaymağı kutusunu alıp salladı ama kutu boştu. Kalasın üzerinde çömelmiş olan biri, "Artık bir şeyler yapmak gerek," dedi. "Doktor da hangi cehenneme gitti. Dünden beri hiçbir şey yaptığı yok."

"Biraz toprak atalım," dedi Jim. "Yararlı olabilir."

"Benim işim değil bu. Doktorun bir şeyler yapması gerek. Millet hastalanacak yoksa."

Jim öfkelenmişti: "Senin gibi elini hiçbir şeye sürmek istemeyenlere hastalık az bile." Çukura ayağı ile biraz toprak attı.

"Ukalalığına da diyecek yok yani. Hele biraz yaşlan o zaman görürsün hanyayı konyayı."

"Ben senin ne kadar tembel olduğunu şimdiden anladım bile."

"Hele bir pantolonumu kaldırayım da ben sana gününü gösteririm. O zaman anlarsın tembel kimmiş."

Jim yere baktı: "Seninle dövüşemem. Omzumdan vuruldum ben."

"Dövüşemeyeceğini bildiğinden ağzını bozuyorsun demek. Siz boklu herifler yakında göreceksiniz."

Jim sakinleşmeye çalıştı: "Sana sövmek istememiştim bayım. Seninle dövüşmezdim zaten. Bizim birbirimize düşmemize gerek kalmadan yapacak çok işimiz var zaten."

"Şimdi adam gibi konuştun işte. İşim bitince biraz toprak atmak için sana yardım ederim. Bugün ne yapıyoruz, bir bilgin var mı?"

"Biz..." diye söze başlarken sustu Jim. "Hiç bilmiyorum doğrusu," dedi. "London zamanı gelince söyler sanırım."

"London daha bir bok yapmadı. Hey, o kadar ortaya doğru gelme. Kalası kıracaksın. Kenara yanaş. London bir bok yapmadı daha. Şişine şişine dolaşıyor sadece. Biri bana ne dedi biliyor musun? London'un çadırında sandık sandık mal varmış. Aklına ne gelirse. Konserve et, sardalye, şeftali kompostosu falan. Biz zavallı ırgatların yediklerimize elini bile sürmüyor."

"Yalan bu," dedi Jim.

"Yine ukalalığa başladın öyle mi? Konserve tenekelerini görmeyen kalmamış. Yalan olduğunu sen nerden biliyorsun?"

"O çadırdaydım ben. Yaralı olduğum için dün gece çadırında yatmama izin verdi. İçerde eski bir şilte ile iki boş sandıktan başka bir bok yok."

"Ben anlamam arkadaş, herkes çadırın şeftali kompostosu ve sardalye balığı dolu olduğunu söylüyor. Hatta dün gece birkaç kişi çadırı basacaklardı."

Jim umutsuzca güldü: "Ah, domuzlar! İyi bir adam bulur bulmaz didik didik ediyorsunuz herifi."

"İşte yine millete sövmeye başladın. Hele bir iyileş, o zaman dünyanın kaç bucak olduğunu anlarsın."

Jim kalasın üzerinden kalktı, blucininin düğmelerini ilikleyip dışarı çıktı. Ocakların kısa bacalarından çıkan gri duman on, on beş metre yükseliyor, sonra mantar gibi yayılıyordu. Gündoğusu sararmıştı artık, başının üstünde gökyüzü de mavimsi bir renge bürünmüştü. Çadırlardan insanlar hızlı adımlarla çıkıyorlardı. Kampın uyanış sessizliği şimdi ayak sesleriyle, konuşmalarla, hareketlerle yer değiştirmişti.

Çadırlardan birinin önünde siyah saçlı bir kadın başını geri atmış, duruyordu. Boğazı bembeyazdı. Kolunun uzun, alımlı hareketleriyle saçlarını tarıyordu. Jim yanından geçerken bilmiş bilmiş gülümseyip, "Günaydın," dedi. Saçlarını taramaya ara vermemişti. Jim durdu.

"Hayır," dedi kadın. "Yalnızca günaydın dedim."

"Bana kendimi iyi hissettirdin," dedi Jim. Kadının

uzun beyaz boynuna, kesin çizgili çenesine baktı. "Günaydın bir kere daha," dedi. Kadının dudaklarının zevk dolu bir anlayışla kıvrıldığını gördü. Çadırın yanından geçerken dağınık saçlı baş yine dışarı uzandı. Kısık bir ses, "Gel içeri çabuk, kocam gitti," dedi. Jim kadına şöyle bir bakıp karşılık vermeden hızlı adımlarla uzaklaştı.

İşçiler hurda ocakların başına toplanmışlar ellerini ateşe tutuyorlar, sabırla büyük leğenlerdeki etle fasulyenin pişmesini bekliyorlardı? Jim bir su fıçısından bir teneke maşrabayla su alıp yüzünü, saçlarını ıslattı, ellerini ovuşturdu.

Delikanlıyı gören Mac elinde bir yemek kutusuyla yanına geldi: "Kutuyu yıkadım," dedi. "Neyin var, Jim? Pek keyifli görünüyorsun."

"Bir kadın gördüm..."

"Göremezsin, o kadar zaman geçmedi aradan."

"Yalnızca *gördüm* diyorum. Saçlarını tarıyordu. Garip bir şey... bir insan bazen çok doğal bir şey yaparken şahane bir görüntü oluşturuyor ve bu bir daha hiç aklından çıkmıyor."

"Eli yüzü düzgün bir kadın görsem, ben de keçileri kaçırırdım," dedi Mac.

Jim boş tenekeye baktı: "Başını geriye atmıştı. Saçlarını tarıyordu, yüzünde garip bir gülümseme vardı. Biliyor musun Mac, annem Katolikti. Babam kiliselerden bizim kadar nefret ettiğinden pazarları kiliseye gitmezdi. Ama hafta ortasında babam işteyken bazı bazı giderdi. Ben küçükken beni de alırdı yanına. İşte o kadının yüzündeki o gülümseme... sana bunu o yüzden anlatıyorum işte... kilisede bir Meryem Ana vardı, onun o bilmiş sakin, kendinden emin gülümsemesi... Bir keresinde anneme onun neden öyle gülümsediğini sormuştum. 'Cennette olduğu için gülebilir o' demişti annem. Bana kalırsa kıskanıyordu onu. Bir keresinde o Meryem Ana'ya bakarken başının çevresinde küçük kuşlar gibi dönüp duran yıldızlar gördüm. Ama gerçekten gördüm Mac. Komik değil bu. Din de değil... kitaplarda okuduğum yanılsama

bu olsa gerek. Ama o yıldızları gördüm diyorum sana. Bu beni mutlu kılmıştı. Babam bilseydi, bana çok kızardı ama. O hiçbir zaman sürekli bir şeye bağlanamadı. Her şey boşunaydı onun için."

"Jim, sen günün birinde esaslı bir konuşmacı olacaksın. İnandırıcı bir sesin var. Şu anda içimden bir kilisede oturuyor olmak geldi. İyi bir şey bu! Konuşmasını bilmek. Konuşarak bize taraftar toplarsan çok başarılı olursun." Mac su fıçısının yanında asılı duran temiz tenekeyi alıp suyla doldurdu, içti. "Gidelim bakalım yemek ısınmış mı."

İşçiler sıra oluşturmuşlardı bile, aşçılar kendilerine uzatılan tenekelere fasulye ve haşlanmış et parçaları koyuyorlardı. Mac ile Jim de kuyruğa girip sıralarını beklediler. "Bütün yiyecek bu kadar mı?" diye aşçıya sordu Mac.

"Bir öğünlük et ve fasulye daha var. Ama tuzumuz bitti."

Yemeklerini yiyerek yürüdüler. Ağaçların üzerinden parıldayan güneş yere vurmuş, çadırları olduklarından daha derli toplu gösteriyordu. Hurda arabaların yanında London bir grup grevciyle konuşmaktaydı. "Gidelim bakalım neler oluyor," dedi Mac. Arabaların durduğu yola doğru yürüdüler. Radyatörlerin üstü hafif paslanmıştı, lastiklerin bazıları inikti, arabaların hepsinde sanki çok uzun zamandır orada duruyormuş gibi bir hava vardı.

London eliyle selamladı kendilerini: "Selam, Mac. Nasılsın Jim?"

"İyiyim."

"Şu hurdalara bakıyorduk, hangisini yola çıkarabiliriz diye. İçlerinde adam gibi bir tane bile yok."

"Kaç tane göndermeyi düşünüyorsun?"

"Beş çift kadar. İkişer ikişer, birine bir şey olursa öteki bizimkileri toplayıp alsın diye." London eliyle işaret etti. "Şu Hudson fena değil. Beş tane dört silindirli Dodge var, onlar tekerleklerini söksek şasileri üzerinde giderler.

Benim T modelim de çalışıyor. Kapalı araba isteməyiz, kapalı arabadan taş atılmaz. Şu kürek burunluya ne dersin, iş görür mü?"

Adamın biri önlerine çıktı: "Elbette görür. Onu kış ortasında ta Louisiana'dan getirdim. Dağları aşarken motor ısınmadı bile."

Hurda arabalar arasında yürüdüler: "Bunlar manga liderleri," dedi London. "Arabaların başlarına onları getiriyorum, alacakları beş altı kişiyi kendileri seçecekler. Güvenebilecekleri, dövüşten kaçmayan kişileri..."

"Çok iyi," dedi Mac. "Onlara engel olmaya kalkışacaklara şaşarım hani."

Adamlardan biri Mac'a döndü: "Bizi kimse durduramayacak."

"Bu kadar kararlısın ha?"

"Bir iş çıksın da sen gör bizi."

"Biraz yürüyelim London," dedi Mac.

"Bir dakika bekle hele. Az önce Anderson'un oradan geldi bizimkiler. Anderson bütün gece sövmüş durmuş. Bu sabah da kasabanın yolunu tuttuğunda küfürün bini bir paraymış."

"Ben de başka bir şey beklemiyordum zaten. Al nasılmış?"

"Al mı?"

"Evet, Anderson'un oğlu. Hani dövülen biri vardı ya..."

"Bizimkiler gidip onu da görmüşler. Buraya gelmek istemiş, ama yerinden kaldırmak istememişler. Bizden iki kişi yanında bekliyor."

London, Mac'a yaklaşıp diğerlerinin duymaması için sesini alçalttı: "Anderson nereye gidiyor dersin Mac?"

"Kasabaya bizi kovdurmak için şikâyete gidiyordur. Arabasını bizim yaktığımızı söyleyecektir herhalde. Öylesine korkmuş durumda ki, öteki tarafa yaranmak için yapmayacağı yoktur."

"Burada mı dövüşeceğiz dersin, ha?"

"Bak sana ne düşündüğümü söyleyeyim. Bence ilk önce bizi korkutmak için birkaç kişi göndereceklerdir. Onlara karşı koyarız. Ardından kalabalık olarak geleceklerdir. Bizimkilerin ne durumda olduklarına bir bakarız o zaman. Eğer öfkeliyseler dövüşürüz. Ama korkuyor görünüyorlarsa, fırsat bulabilirsek kaçarız." Mac, London'un omzuna vurdu. "Böyle olduğu takdirde sen, ben ve Jim çok çabuk ve çok uzağa kaçmalıyız. O kalabalık öldürecek bir kurban arar ve ellerine kimi geçirdiklerine pek bakmazlar."

London adamlarına seslendi: "Depolardaki bütün benzini boşaltıp seçtiğimiz arabalara doldurun. Motorların çalışıp çalışmadığını kontrol edin, ama boşa benzin harcamayın." Arkasına döndü sonra. "Yürüyelim biraz. Bu işi konuşmak istiyorum. Bizim çocuklar hakkında ne düşünüyorsun? Arabaların yanındakiler dövüşür, ama ya ötekiler?"

"Milletin ne zaman ne yapacağını bilseydim devlet başkanı olurdum," dedi Mac. "Bazı bildiklerim var ama. Kan kokusu onları coşturmaya yeter. Bir şey öldürsünler, isterse bir kedi olsun bu, öldürmeye devam etmek isterler. Dövüş çıkar da ilk kanı bizimkiler akıtırsa esaslı bir çatışma olur. Ama ilk kaybı biz verirsek, o zaman onları ağaç tepelerine tırmanırken görsem şaşmam."

"Biliyorum," dedi London. "Her şeyini bildiğin bir adam al, onun gibi on tane daha al sonra, bir araya geldiklerinde ne yapacaklarını imkânı yok önceden kestiremezsin. Ne yapalım dersin, ha? Bekleyip görelim mi?"

"Öyle. Kalabalıklara alışkınsan olaylardan pek az önce ne olacağını kestirebilirsin. Havadan hissedersin bunu. Ama şunu da aklından çıkarma, bizimkiler bozguna uğradığı anda kendini bir şeyin altına at ve orada kal. Bak iyi dinle. Torgas Irmağının köprüsü altında ölü yapraklarla örtülü bir sığınak var. İçinde yiyecek ve battaniye olacak. Gideceğin yer orası işte. Kalabalık uzun zaman öyle çılgına dönmüş halde kalamaz. Kasabaya gitti-

ğinde Center Caddesinde kırk iki numaraya git ve seni benim gönderdiğimi söyle."

"Lisa'yla çocuğu kurtaracak bir yol olsaydı. Onların başına bir şey gelmesini istemem."

Jim, "Sanki her şey sizin dediğiniz gibi olacakmış gibi konuşuyorsunuz," diye söze karıştı. "Şimdilik bir şey olmadı, belki olmayacak da. Belki de Anderson yanında kalacağı birini bulmaya gitmiştir."

"Şom ağızlılık ettiğimin farkındayım," dedi Mac özür dilercesine. "Belki de gerçekten bir şey olmayacak. Ama London değerli bir insan. Ona ihtiyacımız var. Bu ırgatların da öldürülmelerini istemem, iyi insanlar hepsi. Ama London'a ihtiyacımız var. London bize katılırsa bu grevi kaybetmeye değer."

London pek memnun görünüyordu: "Sen epey grevde bulundun Mac, bu işler hep böyle midir?"

"Ne münasebet! Burası iyice örgütlenmiş bir yer. Diğer ırgatlardan hiçbiri bizim greve katılmadılar. Mal sahipleri bizi yiyeceksiz bırakabildiler. Bu bizim baskıncılar bugün yakayı ele verirlerse işimiz bitiktir. Sen de onlarla gitmeyi düşünmüyorsun ya, London."

"Düşünüyorum elbette. Hiç dövüşe katılmadım daha."

"Bence senin gitmemen daha iyi olur," dedi Mac. "Sana burada ihtiyacımız olacak. Bugün bizi buradan atmaya çalışacaklardır. Sen burada olmazsan çocuklar korkup kaçabilirler. Başkan hâlâ sensin, London. Başkanın son dakikaya kadar en kalabalık grubun ortasında olması gerekir. Haydi şu arabaları yollayalım artık, tamam mı? Ortalıkta epey grev kırıcı var, şimdiden çalışmaya başlamışlardır bile."

London dönüp arabalara yürüdü: "Haydi çocuklar. Atlayın bakalım."

Manga başları çadırlara koşup adamlarını topladılar. Hepsinin ellerinde taşlar, tahta parçaları, bir ikisinde de bıçak vardı. Tüm grevciler yolun kenarına çıkıp yüksek sesle konuşmaya, öğütler yağdırmaya başladılar.

"Canlarına okuyun, Joe."

"Gebertin hepsini."

Motorlar çalıştı, seçilenler arabalara atlayıp yerlerini aldılar. London gürültünün kesilmesi için ellerini havaya kaldırdı. "Üç çift şu yana, iki çift de şuna!" diye bağırdı. Vitesler geçirildi, arabalar hendeği aşıp yola dizildiler. Baskıncılar ayağa kalkıp şapkalarını salladılar, sopalarıyla havayı dövüp yumruklarını sıktılar. Arabalar iki yönde ağır ağır hareket etti, kampta kalanlar arkalarından uzun bir süre bağırdılar.

Arabalar gözden kaybolunca, bağrış çağrış da birden kesildi. Grevciler huzursuzca kalıverdiler oldukları yerde. Mac ile Jim kampa döndüler.

"Umarım bir şeyler yaparlar," dedi Mac. "Bize bir şey olur da karşı tarafa hiçbir şey olmazsa, daha fazla dayanamayız. Haydi yürü, Jim. Gidip moruk Dan'a bakalım. Sonra da belki birkaç kişi toplar Al'ı görmeye gideriz. Al'a bir şey söz vermiştim. Onu da biraz yüreklendirmek gerek."

"Ben biraz su bulmaya çalışacağım," dedi London. "Fıçıdaki su tükenmek üzere."

Jim öne geçti, hastane çadırına doğru yürüdüler. Sabah güneşinin içeri girmesi için çadır kanatları açılmış, kenarlara bağlanmıştı. Yaşlı Dan'a vuruyordu güneş. Yüzü balmumu gibi saydamdı, yanaklarından kalın mor damarlar fırlamıştı.

"Nasılsın Dan?" diye sordu Jim.

Yaşlı adam zayıf bir sesle bir şeyler mırıldandı.

"Ne dedin?" diye Mac işitmek için adamın üzerine eğildi.

Dan'ın dudakları bu kere daha belirgin bir biçimde kıpırdandı: "Hiçbir şey yemedim."

"Vah zavallı!" diye bağırdı Jim. "Sana hemen bir şeyler getireyim." Çadırın önüne doğru yürüdü. "Mac, geliyorlar!" diye bağırdı.

Kasaba yönünden gelen dört araba yolun ortasında durdu. London kalabalığı yararak koştu. "Ne oldu?"

İlk arabanın sürücüsü aptal aptal sırıttı. Kalabalıktan çıt çıkmıyordu şimdi. "Geçemedik," dedi sürücü. Yine sırıttı. "Yolun üstünde barikat var."

"Önünüze barikat çıkarsa ezip geçmenizi söylemiştim size."

"Anlamıyorsun," dedi sürücü, "önümüzde iki araba vardı. Barikata geldik. Barikatın ardında silahlı yirmi kişi vardı." Adam heyecanla yutkundu. "Göğsünde yıldız olan biri barikatın tepesine çıkıp 'Bu ilçede grev gözcülüğü yasaktır, geri dönün' dedi. Bizim külüstür Hudson yandan geçmeye çalıştı ama hendeğe yuvarlandı, bizimkiler döküldüler. Sonra senin dediğin gibi o kürek burunluya koştular." Arabada oturan diğerleri liderlerinin bu sözlerini başlarını sallayarak onaylıyorlardı.

"Devam et." London'un sesi yumuşamıştı şimdi.

"Kürek burunlu barikatı devirmeye çalıştı. O zaman herifler gözyaşı bombası atıp kürek burunlunun lastiklerini patlattılar. Bizimkiler öksürmeye başladı, gazdan göz gözü görmüyordu. Karşıdaki herifler gaz maskelerini takıp üzerimize yürüdüler, ellerinde en az bin tane kelepçe vardı." Adam başını kaldırdı. "İşte ötekiler de dönüyorlar. Sanırım yolu iki tarafından tıkamışlar."

Kalabalıktan garip, derinden bir iç çekişi yükseldi. İşçilerden bazıları sanki çok derin düşüncelerdeymiş gibi başları önde çadırlara doğru yürüdüler.

London, Mac'a döndü, yüzünde şaşkın bir ifade vardı. Mac, "Arabaları meyve bahçeleri arasından geçirtip çıkartabilir miyiz dersin?" diye sordu. "Her tarafı ablukaya almış olamazlar."

London başını salladı: "Toprak çok ıslak. Üç metre gitmeden çamura saplanır arabalar."

Mac arabalardan birinin çamurluğuna atladı.

"Dinleyin, arkadaşlar! Oradan geçmenin bir yolu var. Hepimiz birden gidip barikatlarını kafalarına geçirelim! Bizi buraya tıkamazlar. Lanet olsun!" Bir karşılık, bir heyecan bekledi. Ama adamlar bakışlarını ondan kaçırarak, her biri önce başkasının konuşmasını bekledi.

Sonunda biri, "Dövüşecek hiçbir şey yok elimizde, bayım," dedi. "Silah ve gaza karşı ellerimizle dövüşemeyiz. Silah ver bize, o zaman dövüşürüz işte."

Mac'ın öfkeden titriyordu sesi: "Onların bizimkileri öldürmelerine, arkadaşlarımızın ambarlarını yakmalarına ses çıkarmıyorsunuz ve şimdi de dövüşmüyorsunuz öyle mi. Şimdi sizi sıkıştırdılar buraya, yine de dövüşmüyorsunuz. Tuzağa kıstırılınca kahrolası bir sıçan bile karşı koymak için bir şeyler yapar."

Umutsuzluk gaz bulutu gibi asılıydı havada. Aynı adam, "Bayım gaz ve silaha karşı ellerimizle dövüşemeyiz," dedi.

Mac'ın öfkeden patlıyordu sesi: "Siz korkaklardan altı taneniz benimle dövüşür müsünüz çıplak ellerinizle? *Ha* ?" Ağzı titriyordu. "Size yardım etmek... size bir şeyler vermek..." diye çığlığı andıran bir sesle bağırdı.

London uzanıp Mac'ı çamurluktan indirdi. Mac'ın gözleri çılgın birinin gözleriydi şimdi. Kendini kurtarmaya çalıştı. "Korkak orospu çocuklarını ben kendi ellerimle öldüreceğim," diye haykırdı.

Jim gelip arkadaşının öteki kolunu tuttu. "Mac, Tanrı aşkına, ne yaptığının farkında değilsin sen." Jim ile London Mac'ı aralarına alıp kalabalığın içinden geçirdiler. Millet başını utançla yere eğiyordu onlar geçerken. Birbirlerine, "İyi ama çıplak ellerimizle silah ve gaza karşı koyamayız," diye mırıldanıyorlardı.

Arabalardakiler de otomobilleri yolda bırakıp diğerlerinin arasına karıştılar.

Mac gevşemişti artık. London'un çadırına sokulup şiltenin üzerine oturtulmasına ses çıkarmadı. Jim su kovasında ıslattığı bir bezle yüzünü silmeye çalıştı, ama Mac bezi alıp yüzünü kendi sildi. "Düzeldim artık," dedi. "Hiçbir işe yaramam ben. Parti benden kurtulmalı artık. Kendimi kaybediyorum."

"Uykusuzluktan öleceksin," dedi Jim.

"Biliyorum. Ama sorun bu değil. Bunlar kendi kendilerine yardım etmiyorlar. Bunlar gibi insanların çıplak el-

leriyle makineli tüfek yuvalarına saldırdıklarını gördüm ben. Oysa bunlar bugün burada birkaç acemi şerif yardımcısıyla bile dövüşmekten kaçıyorlar. Korkudan ödleri patlıyor. Jim, ben de onlar kadar kötüyüm. O çamurluğa onlara heyecan vermek için atlamıştım. Benim kafamı kullanmam gerek. Ama o kahrolası koyunlar çileden çıkarttılar beni. Öfkelenmeye hakkım yoktu oysa. Beni partiden kovmaları gerek."

London anlayışla, "Ben de epey öfkelendim aslında," dedi.

Mac tek tek parmaklarına baktı: "Çekip gitmek istiyorum buralardan," diye üzüntüyle söylendi. "Bir saman yığınının içine kıvrılıp uyumak ve hepsinin canı cehenneme demek istiyorum."

"Biraz dinlenince gücünü yeniden toplarsın," dedi Jim. "Şimdi yat da biraz uyu Mac. Sana ihtiyacımız olunca uyandırırız, öyle değil mi London?"

"Elbette. Sen uzan biraz haydi. Yapabileceğin hiçbir şey yok şimdi. Ben gidip manga başlarıyla konuşacağım. Belki de birkaç yürekli bulup gizlice barikatlara gideriz."

"Artık yenildik sayılır," dedi Mac. "Bizimkiler daha harekete geçemeden korkutuldular işte." Mac şilteye uzandı. "Kan gerek onlara," diye mırıldandı. "Kalabalığın bir şey öldürmesi gerek. Ah Tanrım! Daha ilk baştan berbat ettim her şeyi ben." Gözlerini kapattı, sonra birdenbire açtı. "Dinleyin, yakında şerif ya da bir başkası ziyaretimize gelecektir. Beni mutlaka uyandırın. Sakın herhangi bir ödün vermeyin onlara. Beni uyandırın." Mac bir kedi gibi gerindi, ellerini başının arkasında kavuşturdu. Az sonra düzenli soluk alıp vermeye başlamıştı.

Güneş çadır iplerinin gölgelerini çadırın üstüne düşürüyor, çadırın önünde yürünmekten düzleşmiş toprağın üstüne güneş vuruyordu. Jim ile London dışarı çıktılar.

"Zavallı," dedi London. "Uykuya ihtiyacı var. Böylesine uykusuzluktan bitkin düşmüş bir insan görmemiştim.

Polislerin insanı çıldırtıncaya kadar uykusuz bıraktıklarını duymuştum."

"Uyandığı zaman değişir," dedi Jim. "Tanrım, yaşlı Dan'a yiyecek bir şey götürecektim. Arabalar gelince unuttum, hemen gideyim bari."

"Ben de gidip Lisa'ya bakayım. Belki de o gidip yaşlı adama bakarsa daha iyi olur."

Jim ocak başına gidip bir tenekeye biraz fasulye doldurdu, hastane çadırına döndü. Başıboş grevciler, küçük küçük gruplar oluşturmuşlardı. Jim hastane çadırına baktı. Üçgen biçimindeki güneş lekesi uzamış, yataktan aşağı düşmüştü. Yaşlı Dan'ın gözleri kapalı, solukları hafifti. Çadırın içinde ağır ağır ölmekte olan iltihaplı bir vücuttan yükselen soluğun garip, ekşimsi kokusu vardı. Jim adamın üzerine eğildi. "Dan, sana yiyecek bir şeyler getirdim."

Dan gözlerini açtı: "İstemiyorum. Çiğneyecek gücüm kalmadı."

"Yemen gerek Dan. Güçlenmen için yemelisin. Gel başının altına bir yastık koyayım, yemeğini ağzına veririm."

"Güçlenmek istemiyorum. Burada yatmak istiyorum. Ormancıydım ben." Gözleri kapandı yine. "Ağacın tepesine yükseldikçe küçük ağaçları, ikinci, üçüncü kuşak ağaçları altında görürdün. Sonra da güvenlik kemerini bağlardın." Adam derin derin içini çekti, fısıltılarla konuşmayı sürdürdü. İçerdeki güneş ışığının üstüne bir gölge düşünce Jim başını kaldırdı.

Lisa çadırın önünde duruyordu. Bebeği battaniyenin altındaydı. "Bebeğe bakmak bütün günümü alıyor zaten, bir de gelip yaşlı bir adama bakmamı söyledi."

"Şşşt!" dedi Jim. Kızın Dan'ın çökmüş yüzünü görebilmesi için doğruldu.

Kız içeri girip boş bir yatağa oturdu. "Oh! Bilmiyordum. Ne yapmamı istersin?"

"Hiçbir şey. Onun yanında otur, yeter."

"Onları hiç sevmem," dedi kız. "Kokuyu duyuyorum. O kokuyu iyi tanırım." Huzursuzca kıpırdandı, bebeği kokudan korumak için yüzünü örttü.

"Şşşt!" dedi Jim. "Düzelir belki."

"O kokuyla düzelmez bir daha. Bilirim o kokuyu. Vücudunun bir parçası ölmüş bile."

"Zavallıcık!" dedi Jim.

Gencin sesindeki bir şey kızın dikkatini çekmişti. Gözleri nemlendi: "Kalacağım peki," dedi. "Daha önce de ölen insan gördüm ben. Bir zarar vermez."

Jim kızın yanına oturdu: "Senin yanında olmaktan hoşlanıyorum," dedi.

"O işe başlama, bak."

"Başlamam. İnsan senin yanında nasıl böyle sıcacık hissediyor kendini, onu merak ediyordum."

"Ben üşümem de ondan."

Jim başını çevirdi. "Seninle konuşacağım Lisa. Anlamayacaksın dediklerimi, ama önemi yok bunun. Her şey paramparça oldu, yıkılıyor, ama bu bütünün yalnızca küçük bir parçası. Bu, hiçbir şey değil Lisa. Seninle ben, hiçbir şey değiliz bütünün içinde. Anlıyor musun Lisa? Ben aslında bunu kendime söylüyorum, ama sen dinlerken daha iyi anlıyorum. Sen benim neden söz ettiğimi bilmiyorsun, değil mi Lisa?"

Kızın boynunu kaplayan pembelik Jim'in gözünden kaçmadı: "Benim kısa bir süre önce çocuğum oldu," dedi kız. "Ayrıca, o insanlardan değilim ben." Utanç dolu gözlerini kaldırdı. "Öyle konuşma, sesini yumuşatma öyle, benim o kadınlardan olmadığımı biliyorsun." Jim kızın elini okşamak için uzandığında kız geriledi. "Hayır."

Jim ayağa kalktı: "Yaşlı Dan'a iyi bak. Tamam mı? Bak masanın üstünde su ve kaşık var. Arada sırada bir iki damla verirsin." Sonra kampta giderek artan sesleri duymak için başını çevirdi. Kalabalıktan yükselen homurtuyu bastıran öfkeli bir ses duyuluyordu.

"Gitmem gerek, ona iyi bak," diyerek çıktı dışarı.

Ocak başında millet bir şeyin çevresinde toplanmıştı. Öfkeli ses de ortalarından geliyordu. Jim kalabalığın Joy'un cenazesi için yapılmış küçük platforma doğru dalgalandığını gördü. Kalabalık platformun çevresini sararken biri üstüne çıktı. Jim o yana koştu. Şimdi görebiliyordu artık. Aksi yüzlü çatık kaşlı Burke idi bu. Ellerini kollarını sallıyordu konuşurken. Sesi kalabalığın başları üzerinde çınlıyordu. Jim, London'un da yol tarafından koşarak gelmekte olduğunu fark etti.

Burke parmaklığı tuttu. "İşte geliyor!" diye bağırdı. "Şuna bakın! Bir çuval inciri berbat eden şu herife bakın! Ne bok yedi şimdiye kadar? Çadırında oturup şeftali kompostosu yerken, biz donumuza kadar ıslanıp bir domuzun dönüp bakmayacağı şeyleri yedik."

London'un ağzı açık kalmıştı: "Ne oluyor burada?" diye kükredi. Burke parmaklıktan aşağı uzandı: "Söyleyeyim ne olduğunu. Yeni bir lidere ihtiyacımız olduğunu düşündük. Gerçek bir lider. Bizi bir sandık dolusu konserveye satmayacak birini istiyoruz başımızda."

London'un yüzü sarardı, omuzları düştü. Kükreyerek kendisine karşı koymayan kalabalığın arasına daldı, önüne çıkanları iki yana savurup kendine yol açtı. Platforma gelince parmaklığı tutup yukarı sıçradı. Burke, London'un kafasına bir tekme savurdu, başını ıskaladı, tekme adamın omzuna geldi, bir elini parmaklıktan çekmek zorunda kaldı. London bir daha kükredi. Parmaklığın altındaydı, ama ayağa kalkmıştı şimdi. Burke yüzüne bir tekme daha savurdu, ıskaladı. London iriyarı bir insanın o korkunç hızıyla sol elini ileri uzattı, Burke başını kaçırmaya çalıştıysa da yumruk çenesinin yanına indi, Burke havalandı ve düştü. Başı platformun kenarından sarkıyor, kırık çenesinden kanlar akıyor, dişleri sapır sapır dökülüyordu.

London soluk soluğa durdu adamın başucunda. Ağır ağır çevresine baktı: "Kendilerine ihanet ettiğimi düşünen başka orospu çocukları var mı aranızda."

Burke'nin sarkan başına şaşkınlıkla bakıyordu en

yakındakiler. Millet görebilmek için ayaklarının ucuna basıp yükselmeye çalışıyordu. Gözleri parlak ve öfkeliydi. Biri, "Bir vuruşta çenesini dağıttı," dedi. "Beyninden geliyor o kan." Biri heyecanla, "Öldürdü onu. Kafasını darmadağın etti!" diye bağırdı.

Kadınlar kalabalığa karışıp sarkan başa bakıyorlardı. Kalabalıktan derin bir iç çekişi yükseldi. Gözler alevlendi. Omuzlar düştü, kollar tehlikeli biçimde kıvrıldı. London hâlâ soluk soluğaydı, ama yüzü şaşkındı. Yumruğuna, kanayan eklemlerine baktı. Sonra yardım istercesine kalabalığa döndüğünde Jim'i gördü. Jim uzaktan ellerini başı üstünde kaldırıp kavuşturdu. Sonra arabaların beklediği yolu ve arabaları işaret etti. London öfkeden homurdayan kalabalığa baktı. Yüzündeki şaşkınlık silinmişti.

"Pekâlâ arkadaşlar!" diye bağırdı. "Neden hiçbir şey yapmadım, biliyor musunuz? Bana yardım etmediniz de ondan. Şimdi yardıma hazırsınız ama. Şimdi hiçbir şey sizi engelleyemez." Kalabalıktan hayvani bir homurtu yükseldi. London ellerini kaldırdı. "Şimdi kim gelecek ardımdan? Kim yıkacak o barikatı?" Kalabalıkta hızlı bir değişim vardı. Kadınların da erkeklerin de gözleri büyülenmiş gibiydi. Vücutlar uyumla iki yana sallanıyordu. Artık adamlardan yalnız çığlıklar yükselmiyordu. Hep birlikte hareket ediyorlar, birbirlerine benziyorlardı. Yüzlerce boğazdan tek bir kükreme çıkıyordu.

"Birkaçınız arabaları getirsin," diye bağırdı London. "Diğerleri de benimle gelsinler. Yürüyün bakalım." Platformdan atladı, kendisine güçlükle yol açıp kalabalığın başına geçti. Arabalar çalıştırıldı. Kafile yola çıktı. Artık kimse isteksiz, ya da tembel değildi. Kalabalık hızlı, sessiz ve müthiş becerikli bir makine olmuştu sanki. Koşar adımla ilerliyorlardı. Arkalarından da arabalar gelmekteydi.

Jim kalabalığın harekete geçmesini izledi. Kendi kendine, "Kapılma onlara. Sakın karışma onların arasına. Kafanı kullan," diyordu.

Kadınlardan çoğu da erkeklerin ardından koşmuşlar-

dı, ancak geride kalan birkaç tanesi garip garip bakıyorlardı Jim'e. Onun gözlerinde de o büyülenmiş ifade vardı. Kalabalık gözden kaybolunca Jim titreyerek içini çekti, döndü. Eli sancıyan omzuna gitti. Yarasına bastırınca zonklama, sürekli bir sancıya bırakıyordu yerini. London'un çadırına girip bir sandığın üstüne oturdu.

Mac aralanmış göz kapakları arasından bakıyordu kendisine. Uyanık olduğu yalnızca ince bir parıltıdan anlaşılıyordu. "Ne kadar uyudum, Jim?" diye sordu.

"Pek az. Daha öğle bile olmadı sanırım."

"Çok rüya gördüm, ama dinlendim de. Kalkabilirim artık."

"Uyuyabilirsen biraz daha yat."

"Neye yarar ki? Dinlendim artık." Mac gözlerini açtı. "O halim de geçti. İnsan öylesine yorgun olunca çok derin uyuyor. Bir karışıklık olduğunu gördüm rüyamda."

"Biraz daha uyu diyorum sana."

"Olmaz." Mac kalkıp gerindi. "Ben uyurken bir şeyler oldu mu? Dışarsı pek sessiz."

"Çok şey oldu hem de. Burke, London'u başkanlıktan atmaya çalıştı, London herifi parçalıyordu neredeyse... Eyvah, Burke'yi unuttum." Jim çadırın arkasına koşup platforma baktı. Sonra yine içeri döndü. "Biri alıp götürmüş."

Mac heyecanla ayağa kalkmıştı: "Anlat!"

"Kalabalık kanı görünce çılgına döndü, London da başlarına geçip hepsini barikatlara götürdü."

"Ben sana söylemedim mi?" diye bağırdı Mac. "Kan gerek bunlara. Tek işe yarayan şey odur. Söylemiştim sana. Peki, sonra ne oldu?"

"Hepsi oradalar şimdi. Mac, görecektin onları. Hepsi birden yok olmuşlar da yerlerine koskoca bir hayvan geçmiş, yolun aşağısına doğru yürüyordu. Tek bir hayvan. Az daha ben de katılıyordum onlara. Gitmek istedim ama sonra, 'Yapamazsın, kafanı kullanman gerek' dedim, kendi kendime."

"Çok doğru yapmışsın. Çok kişi kalabalıklara hiçbir işe yaramaz diye bakar, ama ben pek çoğunu görmüşümdür hayatımda. İstediğini bilen bir kalabalık eğitim görmüş asker kadar yeteneklidir, ama ne yapacağı da pek belli olmaz. O barikatı yıkacaklar, peki sonra ne olacak? Sakinleşmeden önce başka bir şey daha yapmak isteyeceklerdir. Dediğin çok doğru. Büyük bir hayvandır kalabalık. Kendisini oluşturan insanlardan değişik bir şeydir. Ve hepsinin toplamından daha güçlüdür. İnsanların istediği şeyler değildir istedikleri. Ve ne yapacağını bilemeyiz."

"O barikatı aşacaktır," dedi Jim.

"Onu demek istemiyorum. *Hayvan* barikatı istemez. Ne istediğini ben de bilmiyorum. Kalabalığı inceleyenler onun bir insan topluluğu olduğunu söylerler, oysa insan değildir o artık. Başka bir tür hayvandır. Köpekler kadar uzaktır insanlara. Jim, bunu kullanabilmek çok esaslı olur ama yeterli bilgimiz yok bu konuda. Bu şey bir işe başladı mı, ne yapacağı bilinmez artık." Mac'ın yüzü canlı, heyecanlı ve biraz da korku doluydu.

"Dinle bak, sanırım..." Jim çadırın önüne koştu. "Geri dönüyorlar. Çok değişik şimdi. Aynı şey değil, yayılmış âdeta."

Mac delikanlının yanına gelmişti. Yol dönen insanlarla kaynıyordu. London onlara doğru koşmaya başladı. Biraz yaklaşınca, "Çadıra girin! Çadıra girin!" diye bağırdı.

"Ne demek istiyor?" diye sordu Jim. Ama Mac onu içeri itti, kanatları tutan ipleri çözüp çadırı örttü.

" O biliyor. Sesini çıkarma ve bu işi ona bırak. Ne olursa olsun sakın dışarı çıkma."

Dışarda ayak sesleri, bağrışmalar vardı şimdi. Çadır bezine London'un gölgesi düştü. "Sakin olun, arkadaşlar" diye bağırıyordu.

"Göstereceğiz ona korkak kimmiş!"

"Size çıkıştık diye öfkelendiniz," dedi London. "Şimdi gidip birer içki için biraz sakinleşin. Çok iyi iş becerdiniz,

ama arkadaşıma el süremezsiniz. O sizin de arkadaşınızdır. Ölesiye yorgun düşene kadar sizin için çalıştı diyorum."

Mac ile Jim çadırda hareketin yön değiştirdiğini, kırıldığını, yüz ayrı çığlığa bölündüğünü fark ediyorlardı.

"Biliyoruz London."

"Ama o bize korkak dedi."

"Ucuz kurtulduk Jim, çok ucuz kurtulduk," diye soludu Mac. London'un gölgesi hâlâ çadırın üstündeydi, ancak heyecanlı sesler epey azalmış, etkilerini kaybetmişlerdi artık.

London konuyu biraz daha deşti: "İçinizde benim şeftali kompostosu sakladığımı sananlarınız varsa bakabilirsiniz."

"Böyle bir şey aklımıza bile gelmedi London. Asla London!"

"O orospu çocuğu Burke'nin işiydi bu."

"O senin aleyhinde çalışıyordu London, kulaklarımla duydum."

"Öyleyse, çekilin artık. Benim yapacak pek çok işim var." Sesler iyice uzaklaşıp çadırın çevresinde kimse kalmayıncaya kadar London'un gölgesi kıpırdamadı. Sonra dönüp yorgun bir tavırla içeri girdi.

"Teşekkürler," dedi Mac. "Ne kadar kıl payıyla kurtulduğumuzu benim kadar iyi anlayamazsın. Onları iyi idare ettin London. Çok iyi idare ettin."

"Korkuyordum. Bunun için beni kınama sakın Mac. Barikattan dönerken yolda seni kendi ellerimle öldürmeyi bile düşündüm." Sırıttı. "Nedenini bilmiyorum."

"Kimse bilmez zaten. Ama bu iş böyledir. Bize yolda neler olduğunu anlat şimdi."

"Dümdüz ettik hepsini. Sanki orada değillermiş gibi ezdik geçtik. Bize gaz bombası attılar, bizimkiler öksürdü, ağladı ama o acemi polislerin hiçbir şansları yoktu. Bazıları... hatta çoğu kaçtılar. Geri kalanını da biz tek-

melerimizle paramparça ettik. Bizimkiler nasıl da öfkeliydiler ama."

"Silah atıldı mı?"

"Hayır. Biz onlardan atik davrandık. Başımızın üstüne ateş edip bizi durduracaklarını sandılar. Ama biz aldırmadan yürüdük üzerlerine. Bazı polisler insana ateş etmekten hoşlanırlar, ama çoğu bunu sevmez sanırım. Biz de üzerlerinden silindir gibi geçip barikatı yıktık işte."

"Arabalar geçebildi mi?"

"Evet, tıkabasa dolu sekiz tanesi geçip gitti."

"Polislerden ölen oldu mu?"

"Bilmem. Bakmadım. Belki de öldürmüşüzdür. Makineli tüfek bile durduramazdı bizi.

"Çok güzel," dedi Mac. "İşçileri düğmeyi çevirdiğimiz zaman harekete geçirtip çevirdiğimiz zaman durdurabilseydik, lanet devrimimizi yarın sabah yapar, akşama kadar da bitirirdik. Çabuk sakinleştiler ama."

"Koşmaktan," dedi London. "Neredeyse bir mil koştuk. Döndüklerinde solukları kesilmişti. Benim bile başım dönüyor şimdi. Koşmaya alışkın değilim."

"Bilirim," dedi Mac. "Ama aslında bunun koşmayla pek bir ilgisi yok. Böyle bir olay insanın içini allak bullak eder. Şimdi seninkilerden çoğunun kahvaltılarını çıkarmakta olduklarına bahse girerim."

London, Jim'i o anda görmüş gibiydi. Gidip sırtına bir şaplak indirdi. "Bunu sen başardın Jim. Burke'ü devirdikten sonra ne yapacağımı bilemeden öylece duruyordum orada. Kalabalık da ne yapılacağını bilmiyordu. Benim üzerime de saldırmaya hazırdılar, herhangi birine de. Bir baktım ki, sen elinle bir işaret yapıyorsun, işte o zaman onları hangi yöne çevireceğimi anladım."

Jim'in yüzü sevinçle aydınlanmıştı: "Sakat omzumla pek bir işe yaramıyorum," dedi. "Mac'ın biraz kanın milleti nasıl değiştireceğini söylediğini hatırladım o an. Öyle dediğini hatırlıyor musun Mac."

"Elbette. Ama senin yerinde ben olsaydım aynı şeyi yapardım diyemem doğrusu. Bunları nasıl yaptığını bile-

miyorum Jim. Senin dışında herkes kendini kaybediyor. Babandan söz edildiğini duymuştum, öyle akıllı falan değilmiş, tek bildiği şey dövüşmekmiş. Kafanı kullanıp sakinliğini korumayı nereden öğrendin bilemiyorum doğrusu."

"Bir işe yaramam gerek," dedi Jim. "Babam dediğin gibiydi, ama annem öyle soğukkanlıydı ki, yüzüne bakarken bile tir tir titrerdin."

London parmaklarını oynattı, sonra şaşkınlıkla baktı patlamış eklem yerlerine.

"Tanrım! Şuraya bakın!"

"Paramparça olmuş ellerin," dedi Mac.

"O Burke eşşoğlusuna vurduğumda oldu. Burke nasıl Jim? Vurduğumda kafasını koparttığımı hissettim diyebilirim."

"Nasıl olduğunu bilmiyorum. Biri platformdan alıp götürmüş."

"Gidip bir baksam iyi olur. Şimdiye kadar elimi nasıl hissetmedim, hayret doğrusu."

"O hayvana bulaşınca hiçbir şey hissetmezsin," dedi Mac.

"Ne hayvanı?"

"Bir şakaydı London. Burke'e bakman iyi olur. Milletin ne durumda olduğunu görürsün. Epey şaşkın olmalılar artık."

"Artık onlara güvenmiyorum," dedi London. "Ne yapacaklarını önceden bilemiyorum. O barikatın arkasında olmadığıma seviniyorum."

"Ben de çadırın önünde olduğuna sevindim," dedi Mac. "Yoksa Jim ile şu anda karşıdaki elma ağacına asılmış olabilirdik."

"Öyle bir an geldi ki..." London çadır kanatlarını kenara bağladı yine. Güneş içeri girmiyordu artık. Mac ile Jim, London'un çıkışını izlediler, sonra birbirlerine baktılar yine. Mac şilteye çöktü. Jim'in uzun uzun yüzüne bakması üzerine, "Beni bir şeyle mi suçluyorsun?" diye sordu.

"Hayır... düşünüyordum... şimdi bir dövüş kazandık ve bizimkileri barikatları aşırttık ama yine de her zamandan çok yakınız yenilgiye. Biz buraya bir şeyler yapmaya gelmiştik Mac. Her şeyi bombok mu ettik yoksa."

"Sen bizi çok önemli görüyorsun," dedi Mac sert bir sesle. "Bu küçük çatışmanın da çok büyük olduğunu sanıyorsun. Grev şu anda sona erse bile, bu yapılanlar değerlidir. Pek çok kişi soylu Amerikan işçisine, sermaye ile emeğin ortaklığına inanır. Bunlardan çoğu da bizim buradakilerdir. Ama şimdi çoğu doğruyu gördüler. Sermayenin kendileri için ne düşündüğünü, bir avuç karıncaymış gibi kendilerini nasıl bir anda zehirleyebileceğini gördüler. Biz de onlara iki şey gösterdik; ne olduklarını ve neler yapabileceklerini. Bu küçük çatışma bunları yapabileceklerini gösterdi onlara. San Francisco grevinin Sam'a neler yaptığını hatırlıyor musun? İşte bizimkiler de bundan sonra biraz Sam'a benzeyeceklerdir."

"Ama bunu görecek akılları var mıdır sence?"

"Akıl değil Jim, bunun için akıl gerakmez. Her şey olup bittikten sonra içlerinde bir şey yaşamaya devam edecektir. Bunu düşünmeden bilecekler, hissedeceklerdir."

"Peki bundan sonra ne olacak sence?"

Mac parmaklarıyla dişlerini ovaladı: "Bizi buradan zor kullanarak çıkarmak zorundalar artık. Belki bu öğleden sonra, belki de bu gece, Jim."

"Peki biz ne yapacağız, ortalıktan sessizce mi yok olalım yoksa dövüşelim mi?"

"Eğer bizimkileri harekete geçirebilirsek en iyisi dövüşmek. Kaçan bir insan kötü bir duyguya kapılır, ama dövüşür ve dayak yerse, hiç olmazsa dövüşmüştür. Buna değer inan bana."

Jim diz çöktü: "Ama silahlarla gelirlerse bizimkilerden çoğunu öldürürler."

Mac'ın gözleri küçüldü, bakışları buz gibi oldu: "Düşünürken hep taraf değiştireceğiz Jim. Sözgelimi bizden birkaç kişiyi öldürdüler. Bu bizim işimize gelir. Öldürdükleri bir kişiye karşılık, on kişi katılır bize. Haber bütün ül-

keye yayılır, her tarafta duyulur, insanlar öfkelenirler. Kararsızlar kararlarını verirler. Ama kaçarsak ve kaçtığımız haberi yayılırsa o zaman 'Bir dövüşten bile kaçtılar' derler, bütün ırgatlar kendilerine güvensizlik duyarlar. Ama dövüşürsek ve bunun haberi yayılırsa aynı durumda olan başkaları da dövüşeceklerdir."

Jim öteki dizini de yere koyup topukları üzerine oturdu: "Ben her şeyi açık seçik görmek istedim. Peki bizimkiler dövüşecekler mi dersin."

"Bilmiyorum. Şu anda dövüşmezler. Mideleri bulandı bir kere. Daha sonra belki. Belki Burke gibi bir şey daha atabilsek önlerine... o zaman dövüşürler. Burke tam ihtiyacımız olduğunda çıktı ortaya. Belki de dava için kan döken biri daha çıkar bakarsın."

"Mac, ihtiyacımız olan şey kansa, şu sargı bezini çıkartıp kanamayı yeniden başlatabilirim."

"Çok komiksin Jim. Öyle de ciddisin ki."

"Ben komik bir şey görmüyorum ortada."

"Görmezsin.. Köpek satın alan kadının hikâyesini bilir misin? Kadın, 'Bu köpeğin safkan olduğuna emin misiniz?' diye sormuş. Köpeğin sahibi de 'Elbette, hanımefendi, hey Oscar kanını akıt da hanım görsün' demiş."

Jim hafifçe gülümsedi. Mac devam etti: "Hayır Jim, sen davamız için bu adamların yüz tanesinden daha değerlisin."

"Biraz kan kaybı bana bir zarar vermez."

Mac sinirli bir hareketle alt dudağını çekiştirdi: "Jim, sen dört beş köpeğin kavgalarına tanık oldun mu hiç?"

"Hayır."

"Köpeklerden biri yaralanır ya da düşerse, diğerleri onun üstüne saldırıp onu öldürürler."

"Eee?"

"İnsanlar da böyle yaparlar zaman zaman. Nedenini bilmiyorum. Doktor bir keresinde bana, 'İnsanlar içlerindeki bir şeyden nefret ederler' demişti."

"Doktor iyi insandı, ama o yüksek fikirleriyle bir yere varamadı. Fikirleri hep bir nokta çevresinde dönüp dururdu."

"Yine de burada olmasını isterdim. Omzun iyi mi?"

"İyi. Elimden geldiği kadar kullanmamaya çalışıyorum."

Mac ayağa kalkı: "Gel de şu yarana bir bakayım. Ceketini çıkar." Jim ceketini çıkardı. Mac flasteri kaldırdı, sargıyı açtı. "İyi görünüyor. Biraz kızarmış ama. Şu gazlı bezin bir iki katını atayım hele. Kente dönsek içim rahat ederdi. Orada baktırırdık sana. Şimdi şu temiz gazlı bezi yine yaranın üstüne koyayım." Flasteri yerine bastırıp bir an vücut sıcaklığıyla yapışması için bekledi.

"Doktoru kasabada buluruz belki," dedi Jim. "Kaybolmadan önce çok garip konuşuyordu. Belki de bıktı bütün bunlardan ya da korktu, kaçtı."

"Dur, ceketini giymene yardım edeyim. Böyle bir şeyi aklına bile getirme. Doktor bıkacaksa yıllar önce bıkardı. Onu ateş altında gördüm ben. Hiç korkmaz."

London gelmiş sessizce duruyordu çadırın girişinde. Ciddi ve korkmuş bir hali vardı. "Onu öldürmedim, ama öldürmüş de sayılabilirim," dedi. "Çenesi parçalanmış. Doktora götüremezsek ölür."

"Onu kasabaya gönderebiliriz, ama orada da iyi bakılacağına hiç ihtimal vermiyorum."

"Karısı kıyameti koparıyor," diye London sözünü sürdürdü. "Hepimizi cinayetten tutuklatacağını söylüyor. Bu grevi de Burke'ü öldürmek için düzenlemişiz."

"Buna değerdi doğrusu," dedi Mac. "O orospu çocuğunu hiç sevmemiştim. Onun aranızdaki hain olduğuna inanıyordum. Arkadaşlar ne durumdalar peki?"

"Dediğin gibi öylece oturuyorlar. Şekerci dükkânına girmiş çocuklar, nasıl mide fesadına uğramışlarsa öyle işte."

"Öyledir," dedi Mac, "kendilerine bir hafta yetecek enerjiyi bir anda kullandılar. Onlara yiyecek bir şeyler vermenin çarelerini aramalıyız. O zaman uyurlar ve bu halleri de geçer. Haklısın, London. Bir doktora ihtiyacımız var. Bileği kırılan herif ne durumda?"

"O da kıyameti kopartıyor. Bileğinin iyi yerleştirilmediğini, müthiş sancıdığını söyleyip duruyor. Bir daha hiç yürüyemeyecekmiş. Bu şikâyetlerin de diğerleri üstünde aksi etkisi oluyor tabii."

"Bir de Al var," dedi Mac. "Acaba o nasıl? Onu gidip görmemiz gerek. Orada kalmalarını söylediğin kişiler kaldılar mı acaba?"

London omuzlarını silkti: "Bilmem."

"Yanımıza beş altı kişi alıp gidebilir miyiz?"

"Bunlardan hiçbiri bir yere gitmez," dedi London. "Oturup ayaklarını seyretmekten başka bir şey istedikleri yok."

"Ben tek başıma giderim öyleyse. Al iyi çocuk."

"Ben de geliyorum, Mac," dedi Jim.

"Hayır. Sen burada kal."

"Seni yolda rahatsız edecek kimse çıkmaz sanırım," dedi London."

"Jim, sen burada kal," diye yalvardı Mac. "Ya ikimizi birden yakalarlarsa? O zaman burada grevi yürütecek kimse kalmaz. Sen kal Jim."

"Ben de geliyorum. Burada oturup kendime bakmaktan sıkıldım artık. Neden sen kalmıyorsun? Sen kalırsın ben giderim."

"Pekâlâ, çocuk," dedi Mac pes edercesine. "Yolda dikkatli olacağız, gözlerimizi dört açacağız. Biz dönene kadar milleti biraz canlandır London. O etle fasulyeden ver biraz. Bıktılar biliyorum, ama hiç yoktan iyidir. Arabalardan da az sonra bir haber alırız sanırım."

"Ben kendime o şeftali kompostolarından biriyle bir kutu sardalye açacağım," diye homurdandı London. "Çadır tavanına kadar doluymuş diyorlardı. Döndüğünüzde size de veririm biraz."

15

Dışarı çıktıklarında sapsarı bir güneş ortalığı aydınlatıyordu. Kamp, bu temiz ışık altında karmakarışık ve

kirli bir görünüm içindeydi. Burton'un gitmesinden sonra çöpler birikmişti. Çadır iplerinin üzerine çamaşırlar asılıydı. Mac ile Jim kamptan çıkıp çevredeki tarladan geçtiler, meyve bahçesinin kıyısına kadar yürüdüler. Ağaçların başladığı yerde durdu Mac. Gözleriyle çevreyi dikkatle taradı.

"İyi bak, Jim. Böyle yapayalnız gitmek aptallığın büyüğüdür aslında. Doğru bir şey değil bu yaptığımız." Ağaçların arasındaki yollar bomboş ve sessizdi. Hiçbir hareket yoktu ortalıkta. "Öylesine sakin ki, insanı kuşkulandırıyor doğrusu. Çok sessiz." Bir dala uzanıp toplayıcıların bıraktıkları küçük, biçimsiz bir elma kopardı. "Ne de lezzetliymiş ama. Elmaları unutmuştum. İnsan akla kolay gelecek şeyleri çabuk unutur zaten."

"Ortalıkta bir tek kişi bile yok," dedi Jim.

"Ağaçların altında yürürüz. Sıralar arasından bakan biri bizi göremez." Büyük ağaçların altına girdiler. Gözleriyle çevrelerini tarıyorlardı. Dalların ve yaprakların gölgeleri altında yürüyorlar, güneş yumuşacık, ılık darbelerle vuruyordu yüzlerine.

"Mac, bir gün izin alıp gelip de hiç kimsenin bizi tanımadığı bir yerde elma ağaçları altında oturabilir miyiz dersin?"

"Aradan iki saat geçmeden oradan kalkmak için kaşınmaya başlarsın."

"Benim hiçbir şeye dikkatle bakacak zamanım olmadı Mac. Yaprakların nasıl büyüdüğünü hiç göremedim. Bu sabah çadırda bir karınca sürüsü vardı. Bakamadım onlara. Başka bir şey düşünüyordum. Bir gün sabahtan akşama kadar oturup böceklere bakmak ve başka hiçbir şey düşünmemek istiyorum."

"Keçileri kaçırırsın," dedi Mac. "İnsanlar yeteri kadar kötü, ama böcekler iyice delirtir insanı."

"İnsan arada sırada öyle bir duyguya kapılıyor işte... ben hiçbir şeye dikkatle, yakından bakamıyorum. Buna hiç bir zaman ayıramıyorum. Bir de bakacaksın her şey olup bitmiş ve ben bir elmanın biie nasıl yetişip büyüdüğünü görememişim."

Ağır ağır yürüyorlardı. Mac'ın gözleri, ağaçların arasını tarıyordu. "Her şeyi göremezsin," dedi. "Ben bir keresinde izin alıp Kanada'ya ormanlara gittim. İki gün sonra kaçtım oradan. Karışıklık istiyordum, karışıklığı özlemiştim."

"Eh, ben de bir kere denemek isterdim.. Dan ormanı öyle bir anlatıyor ki..."

"Her şeye sahip olamazsın Jim. Biz Dan'ın sahip olamadığı bir şeye sahibiz. Her şeyi isteyip sahip olamazsın. Birkaç gün sonra kente döndüğümüzde yeni bir kargaşanın içine girmek için tırnaklarımızı yiyeceğiz sabırsızlıkla. Omzun iyileşene kadar beklemelisin. Seni bir geneleve götüreceğim, orada istediğin kadar böcek incelersin artık. Ağaçların dışına çıkma. Kabak gibi ortaya çıkıyorsun."

"Burası güzel," dedi Jim.

"Biraz fazla güzel. Tuzak olmasından korkuyorum ben."

Ağaçlar arasında Anderson'un küçük beyaz evi, tahtadan bahçe çiti ve avlusundaki kırmızı çiçekler görünüyordu.

"Ortalıkta kimseler yok," dedi Jim.

"Yine de acele etme." Mac son ağaç dizisi altında durup açıklığı iyice gözden geçirdi. Ambarın olduğu yerde kocaman kapkara bir leke vardı ve hâlâ dumanları tütüyordu. Beyaz su deposu upuzun ve yapayalnız görünüyordu. "Arkadan girelim," dedi Mac. Bahçe kapısını sessizce açmaya çalıştı, ama paslı kilit gacırdadı. Kısa yolu geçtiler. Mac kapıya vurdu.

"Kim o?"

"Sen misin Al?"

"Evet."

"Yalnız mısın?"

"Evet. Sen kimsin?"

"Mac."

"Gel içeri, Mac. Kapı kilitli değil."

Mutfağa girdiler. Al duvar dibindeki daracık yatağın-

da yatıyordu. Birkaç gün içinde zayıflamış gibiydi. Yüzünün derileri sarkmıştı.

"Selam Mac. Ben de hiç kimse gelmez sanıyordum. Babam erkenden çıktı gitti."

"Daha önce gelmeye çalıştık ama olmadı Al. Yaraların nasıl?"

"Canım çok acıyor. İnsan yalnız olunca sancısı bin kat artıyor. Ambarı kim yaktı Mac?"

"Asayişçiler. Çok üzgünüz Al. Nöbetçiler koymuştuk, ama bir punduna getirip onları atlatmışlar işte."

"Babam dün gece sabaha kadar bağırdı çağırdı. Konuştu durdu sabaha kadar. Kıyamet koptu anlayacağın."

"Çok üzgünüz."

Al örtünün altından elini çıkartıp yanağını kaşıdı. "Ben hâlâ senden yanayım Mac. Ama babam seni öldürmek istiyor. Bu sabah sizi arazisinden kovdurmak için şerife gitti. İzinsiz olarak toprağına girdiğinizi söyleyecek. Sizleri dinlemekle yeteri kadar cezalandırıldığını söylüyor. Sizden yana olacaksam beni de görmek istemiyormuş artık. Çılgına dönmüştü Mac."

"Ben de bundan korkuyordum, Al. Dinle, senin bizden yana olduğunu biliyoruz. Ama bunun adamcağızı biraz daha üzmekten başka bir yararı yok şimdi. Yararı olsaydı başka türlü düşünebilirdik. Sen onun tarafını tutuyormuş gibi davran bir süre. Bunu biz anlayışla karşılarız Al, bizimle ilişkini kesmezsin. Baban için gerçekten çok üzgünüm."

Al, derin bir soluk aldı: "Size ihanet ettiğimi sanacaksınız diye ödüm patlıyordu. İhanet etmediğimi biliyorsanız, şimdi ona sizin cehenneme kadar yolunuz olduğunu söylerim ben de."

"Tamam, Al. Biz kasabada da seni destekleriz. Ha, Al, doktor dün gece sana uğradı mı?"

"Hayır. Neden sordun?"

"Yangından önce buraya gelmek için yola çıkmıştı, bir daha da dönmedi."

"Tanrım! Başına bir şey mi geldi dersin?"

"Zavallıyı kaçırmış olmalarından korkuyorum."

"Sizi epey sıkıştırıyorlar, değil mi?"

"Öyle. Ama bizimkiler de bu sabah iyi bir iş becerdiler. Baban bizi ihbar ederse yarın sabah buradan atarlar ama."

"Grev de suya düşer, öyle değil mi, Mac?"

"Önemi yok bunun. Biz yapmak üzere geldiğimiz şeyi yaptık. Bu iş bundan sonra da devam eder, Al. Sen babanla barış ve bir daha böyle işlere bulaşmayacakmış gibi davran." Mac dışarı kulak verdi. "Biri mi geliyor?" Mutfaktan evin ön tarafına koştu, pencereden baktı.

"Babam," dedi Al. "Ayak seslerinden tanıdım."

Mac döndü: "Yanında kimse var mı diye baktım. Yalnızmış. O görmeden sıvışırız şimdi. Ona üzgün olduğumu söylemek isterdim ya."

"Söylemesen daha iyi olur," dedi Al. "Senden söz edilmesini bile istemiyor. Öylesine nefret ediyor senden."

Kapı ansızın açıldı. Anderson şaşkın ve öfkeliydi: "Allah kahretsin!" diye bağırdı. "Çabuk defolun gidin evimden! Gidip sizi ihbar ettim işte. Şerif hepinizi atacak toprağımdan." Öfkeden göğsü şişiyordu.

"Biz size ne kadar üzüldüğümüzü söylemek için gelmiştik," dedi Mac. "Ambarınızı biz yakmadık. Kasabadan gelenler yaptı bunu."

"O yakmış bu yakmış, umurumda mı benim? Önemli olan yanmış olması. Ürünüm de yandı. Siz serseriler ne anlarsınız bundan? Şimdi evimi de kaybedeceğim artık." Adamın öfkeden gözleri sulanmıştı. "Siz orospu çocukları hiçbir şeye sahip olmuş değilsiniz ki. Ne ağaç diktiniz hayatınızda, ne de ağacın büyüdüğünü ellerinizle hissettiniz. Hiçbir şeyiniz olmadı sizin, gidip kendi elma ağaçlarınıza ellerinizle dokunmadınız. Ne bilirsiniz sizler?"

"Bir şeye sahip olma şansımız olmadı bizim. Biz de bir şeylere sahip olmak, ağaç dikmek isterdik."

Anderson onun sözlerini duymazlıktan geldi: "Sizin

sözlerinizi dinledim. Olanlara bak bir de. Tüm ürünüm yandı, ipoteğin zamanı da geliyor."

"Köpekleriniz nasıl?" diye sordu Mac.

Anderson'un elleri iki yanına düştü. Gözlerine soğuk, acımasız bir bakış yerleşti. "Köpek kulübesi... ambara bitişikti..."

Mac, Al'a dönüp başını salladı. Al bir an sorgu dolu gözlerle baktı ona, sonra sert bir sesle, "O ne derse haklıdır," dedi. "Defolun gidin buradan, bir daha da hiç gelmeyin."

Anderson yatağın yanına koştu: "Sizi şimdi öldürebilirdim, ama bunu şerif yapacak benim yerime."

Mac, Jim'in koluna dokundu, dışarı çıkıp kapıyı kapattılar. Bahçe kapısından çıkarken çevrelerine bakmadılar bile. Mac öyle hızlı yürüyordu ki, Jim ona yetişmek için koşmak zorunda kaldı. Güneş de batıyordu artık, ağaçların gölgeleri aradaki yola vurmuştu. Rüzgâr dalları salladıkça hem ağaçlar, hem de toprak heyecanla titriyor gibiydi.

Mac, "İnsan olaylara ayak uyduramıyor," dedi. "Yaralı birini görüyorsun, ya da Anderson gibi yıkılmış birini, bir polisin bir Yahudi kızını dövdüğünü ya da; bütün bunlara değer mi diye düşünüyorsun. Sonra milyonlarca insanın açlıktan ölmek üzere oldukları aklına geliyor, değer işte diyorsun. İkisi arasında gidip geliyorsun. Sen hiç böyle bir duyguya kapılmaz mısın Jim?"

"Pek kapılmam. Annemi ölürken göreli çok olmadı, yıllar geçmiş gibi geliyor ama hiç de öyle değil. Benimle konuşmadı, yalnızca yüzüme bakmıştı. Öylesine kırgındı ki, papaz bile istemedi. İşte o akşam içimden bir şeyler yok olup gitti sanırım. Anderson'a üzüldüm ama bundan ne çıkar ki. Ben kendi hayatımı ortaya koyabiliyorsam, o da hiç olmazsa bir ambarını feda etmekten çekinmemeli."

"O insanların bazıları için malları canlarından değerlidir."

"Yavaşla biraz Mac. Acelen ne? Çok çabuk yoruluyorum artık."

Mac biraz ağırlaştırdı adımlarını: "Kasabaya bunun için indiğini tahmin etmiştim. Herhangi bir şey olmadan kampa dönmek istiyorum. Şerifin ne yapacağını bilmem ama bizi bölmek için elinden geleni yapacağından kuşkum yok." Yumuşak, kapkara toprak üzerinde gölgeler oynaşıyordu. Açıklığa gelince yavaşladılar.

"Eh, şimdilik hiçbir şey olmamış," dedi Mac.

Ocaklardan dumanlar yükseliyordu: "Bizimkiler neredeler dersin?" diye sordu Jim.

"Uyuyorlardır. Biz de uyusak iyi olur. Bütün gece ayakta olacağız sanırım."

Kendilerini London karşıladı: "İşler yolunda mı?" diye sordu Mac.

"Bıraktığın gibi."

"Haklıymışım, Anderson gidip şeriften bizi toprağından çıkarmasını istemiş."

"Eee?"

"Bekleyeceğiz. Kimseye bir şey söyleme."

"O konuda haklıymışsın," dedi London. "Ama bizimkilerin biraz yemek yiyecekleri konusunda yanıldın işte. Elde avuçta ne varsa bitirdiler. Bir tanecik fasulye bile kalmadı. Size bir iki lokma bir şey sakladım çadırda."

"Belki de bir daha yemeğe ihtiyacımız olmayacak."

"Ne demek istiyorsun?"

"Büyük bir olasılıkla yarın burada olmayacağız."

Çadıra girince London sandığın üstünde duran iki tenekeyi işaret etti: "Şerif bizi zorla mı çıkaracak diyorsun yani?"

"Elbette. Böyle bir fırsatı kaçırmayacaktır."

"Ateş ederek mi gelecek dersin? Yoksa önce bir kez uyarır mı?"

"Bilemem. Bizimkiler nerede?"

"Hepsi çadırlarına çekilmiş uyuyorlar."

"Bir araba sesi duyuyorum," dedi Mac. "Bizimkiler dönüyor olabilirler."

London dışarı kulak verdi: "Büyük bir araba sesi bu."

Dışarı koştular. Torgas tarafından kocaman bir Mack inşaat kamyonu geliyordu. Kamyonun kasası ve yanları çeliktendi, tekerlekleri çift lastikliydi. Kamyon kampın önünde durdu. Kasanın içinde duran adamın elinde silindir fişeklikli büyük bir makineli tüfek vardı. Kamyonun kenarlarından diğerlerinin başları görünüyordu. Grevciler çadırlarından dışarı fırladılar.

Ayakta duran adam, "Ben bu ilçenin şerifiyim," diye seslendi. "Bu kampta yetkili bir kimse varsa onunla konuşmak istiyorum." Kalabalık biraz daha yaklaşıp merakla baktı kamyona.

"Dikkatli ol London," diye mırıldandı Mac. "Ateş edebilirler. Bunu şu anda isterlerse yapabilirler." Yolun kenarına yürüyüp durdular. Kalabalık da yol kenarına dizildi.

"Yetkili benim bayım," dedi London.

"Hakkınızda tapulu araziye izinsiz girmekten şikâyet var. Şimdiye kadar iyi davrandık sizlere. Çalışmaya dönmenizi ya da grev yapacaksanız gürültüsüz patırtısız yapmanızı söyledik. Ama siz mala ziyan verip cinayet işlediniz. Bu sabah mala ziyan vermek için adam gönderdiniz. Onlardan bir kısmını vurmak zorunda kaldık, diğerlerini de yakaladık." Şerif kamyondaki adamlara baktı. "Biz kan dökülmesini istemiyoruz, o yüzden sizi buradan çıkartacağız. Buradan çıkmanız için sabaha kadar vaktiniz var. Doğruca ilçe sınırına doğru gidecek olursanız yolda kimse sizi rahatsız etmeyecektir. Ama yarın sabah şafak söktüğünde bu kamp hâlâ buradaysa o zaman ezip geçeceğiz."

Grevciler hiç ses çıkarmadan bakıyorlardı adama. Mac, London'a bir şeyler fısıldadı. "Tapulu araziye izinsiz girmek, size insan vurma hakkı vermez," dedi London.

"Belki, ama polise karşı direnme, verir bu hakkı. Ben açık konuşuyorum, başınıza neler geleceğini görebilesiniz diye. Yarın sabah şafak sökerken bunun gibi on kamyonla yüz kişi gelecek buraya. Hepsinin silahı olacak, ayrıca üç kasa da Mills bombamız var. Bilenler bilme-

yenlerinize anlatsın Mills bombasının ne olduğunu. Hepsi bu kadar işte. Sizinle oynaşmaktan bıktık. Sabaha kadar çıkacaksınız buradan. O kadar işte." Şerif öne döndü. "Gidelim artık, Gus." Şerif çelik kasanın ardında kayboldu, tekerlekler döndü, kamyon hızlandı.

Grevcilerden biri yol kenarındaki alçak hendeğe atlayıp bir taş aldı. Kamyon uzaklaşırken sımsıkı tuttu taşı avcunda. Kamyon gözden kaybolunca yeniden kampa döndüler.

"Eh emir verir gibi konuşuyordu," dedi London. "İşin şakaya gelir yanı yok sanırım."

"Açım," dedi Mac sabırsızlıkla. "Fasulyemi yiyeceğim ben." Onun ardından çadıra girdiler. Mac çabuk çabuk yedi yemeğini. "Sen de yemişsindir umarım London."

"Ben mi? Yedim elbette. Şimdi ne yapacağız Mac?"

"Dövüşeceğiz."

"Ama dediği o elbombalarını falan getirirse burası mezbahaya döner, dövüş olmaz ki bu."

"Saçma! Elinde malzeme olsaydı bunu bize söyleme gereğini duymazdı. Yeniden dövüşe kalkışmadan kaçacağımızı umuyor sadece. Bu gece kampı bozarsak bizi tek tek yakalayacaklardır. Onlar hiçbir zaman verdikleri sözü tutmazlar."

London Mac'ın yüzüne baktı, gözlerini gözlerinden ayırmadan,, "Doğru mu bu söylediğin?" diye sordu. "Benim de sizlerden biri olduğumu söylemiştin. Benden bir şey mi saklıyorsun yoksa?"

Mac başını çevirdi: "Dövüşmemiz gerek. Dövüşmeden gidersek bugüne kadar bütün yapılanlar boşuna yapılmış olacak."

"İyi ama bir dövüşe girecek olursak kimseye zararları dokunmamış bir sürü insan vurulacak."

Mac yarım bıraktığı yemeğini sandığın üstüne koydu: "Bak, savaşta bir general adamlarını kaybedeceğini bilir. Bu da bir savaştır. Buradan dövüşmeden kaçarsak toprak kaybetmiş oluruz." Bir an gözlerini elleriyle örttü.

"London, büyük bir sorumluluk bu. Ben ne yapmamız gerektiğini biliyorum, ama lider sensin. Tanrı aşkına ne istiyorsan öyle olsun. Bütün suçu bana yıkma."

London, yakınırcasına, "Öyle ama bu işleri bilen de sensin," dedi. "Gerçekten dövüşmemiz gerek mi diyorsun sen?"

"Evet."

"Öyleyse canı cehenneme... dövüşürüz. Tabii bizimkileri buna razı edebilirsek."

"Kaçabilirler," dedi Mac. "Hepsi kaçabilir. Şerifi duymuş olanlar bunu diğerlerine anlatacaklardır. Bize dönüp başlarını belaya bizim soktuğumuzu söyleyebilirler."

"Bir yandan kaçsalar iyi olur diye düşünüyorum," dedi London. "Zavallıcıklar. Hiçbir şey bilmezler onlar. Ama dediğin gibi kaçacaksalar şimdi kaçsınlar. Peki, yaralılar ne olacak? Burke ile Dan. Bir de bileği kırık olan."

"Kalsınlar. Yapabileceğimiz tek şey bu. Belediye bakar onlara."

"Ben şöyle bir çevreyi dolaşacağım," dedi London. "Çok heyecanlandım."

"Heyecanlanan yalnızca sen değilsin."

London çıkınca Jim, Mac'a baktı, sonra soğumuş fasulyesini yemeye koyuldu: "Çok merak ediyorum dövüşecekler mi acaba?" dedi. "Kaçmak isteyenlere gerçekten fırsat tanıyacaklar mıydı dersin?"

"Şerif sözünü tutardı. Onlardan kurtulduğuna sevinirdi bile, ama o asayişçilere hiç güvenmiyorum."

"Bu gece yiyecek bir şey olmayacak Mac. Şu anda korkmuşsalar, onları yüreklendirecek bir lokma bile olmayacak ortalıkta."

Mac tenekesini sıyırıp bir kenara bıraktı: "Jim, sana bir şey söylesem yapar mıydın?"

"Bilemem. Söyle bakalım."

"Az sonra güneş batacak, karanlık çökecek. Seninle beni yakalamak için tuzak kuracaklar Jim. Bunu sakın aklından çıkarma. Bizi yakalamak için her çareye başvu-

racaklardır. Onun için karanlık basar basmaz senin buradan çıkıp kasabaya gitmeni istiyorum."

"Neden ama?"

Mac'ın bakışları Jim'in yüzünden yere çevrildi: "Buraya geldiğimde kendimi matah bir şey sanırdım. Ama sen, benim on katım değerindesin Jim. Bana bir şey olursa yerimi alacak pek çok kişi vardır, ama senin bu iş için yaratılmış bir zekân var. Seni boşa harcayamayız Jim. Küçük bir grevde harcanman... yazık olur doğrusu."

"Sana inanmıyorum. Bizler kullanılmak için toplanmışız, kaçmak, turşusu kurulmak için değil. Kaçamam zaten ben. Sen kendin bunun tümün bir parçası olduğunu söylemiştin. Küçük, ama önemli şeyin içindeyiz."

"Senin gitmeni istiyorum Jim. O kolla dövüşemezsin. Burada hiçbir işe yaramazsın."

Jim'in yüzü kaskatıydı: "Gitmeyeceğim. Burada bir yararım dokunabilir. Sen hep beni koruyorsun Mac. Kimi zaman beni parti için değil de kendin için koruyormuşsun gibi geliyor bana."

Mac'ın öfkeden kıpkırmızı kesildi yüzü: "Pekâlâ öyleyse. Geber bakalım. Sana en iyisinin ne olduğunu söyledim. Domuzuna inatçı ol sen. Ben burada oturamam. Dışarı çıkıyorum. Sen de ne istersen yap." Mac öfkeyle çıkıp gitti.

Jim çadırın arka tarafına baktı. Bezin üzerinde güneşin kırmızılığını görebiliyordu. Eliyle yaralı omzuna dokundu. Yaranın çevresini parmaklarıyla hafifçe okşadı, canı acıdıkça gözlerini kastı, öylece oturdu orada.

Ayak sesleri duyunca başını çevirdi. Kucağında bebeğiyle Lisa duruyordu çadırın önünde. Jim, kızın arkasından yolun üstündeki arabaları, öteki taraftaki ağaçları görüyordu. Ağaçların tepelerinde hâlâ güneş vardı, ama aradaki yolları gölgeler kaplamıştı. Lisa merakla baktı içeri. Saçları ıslak ve başına yapışmış gibiydi, parmaklarıyla dalgalar yapmaya çalışmıştı. Omuzlarını örten kısa örtü, bir tür hafif meşreplikle yana kaydırılmıştı. "Yalnızsın bakıyorum," dedi. Şilteye gidip oturdu, basma eteğiy-

le dizlerini örttü. "Polisler bomba atıp hepimizi öldüreceklermiş, öyle diyorlar," dedi.

Jim şaşırmış gibiydi: "Bundan pek korkmuşa benzemiyorsun."

"Ben böyle şeylerden hiç korkmam."

"Polisler sana bir şey yapmaz," dedi Jim. "O söylediklerini de yapacaklarına inanmıyorum. Blöf bunlar. İstediğin bir şey var mı?"

"Gelip oturayım burada diye düşündüm. Şey... burada oturmayı seviyorum."

Jim gülümsedi: "Benden hoşlanıyorsun, değil mi Lisa?"

"Evet."

"Ben de senden hoşlanıyorum Lisa."

"Çocuğumu doğurmama yardımcı oldun sen."

"Dan nasıl?" diye sordu Jim. "İyi baktın mı ona?"

"İyidir. Sayıklayıp duruyor işte."

"Mac benden çok yardım etti sana."

"Evet, ama onun bakışları... hoş değil. Senin konuşmanı dinlemeyi de seviyorum. Çok gençsin daha, ama güzel konuşuyorsun."

"Çok konuşuyorum Lisa. Çok konuşuyorum ve az iş yapıyorum. Bak akşam nasıl çöküyor. Çok geçmeden feneri yakacağız. Burada yanımda karanlıkta oturur muydun?"

"Otururum."

Jim kızın gözlerine baktı, gördüğü şey kendini sevindirdi: "İnsan akşam olurken, nasıl da geçmişte olanları hatırlar; önemli şeyleri aklına bile getirmez, hiç dikkat etmiş miydin Lisa? Bir kere ben küçük bir çocukken güneş batıyordu, bir de tahta çit vardı. Boz bir kedi çite tırmanıp bir an durdu orada. O kedi bir an için altın rengini almıştı... altın bir kediye dönüşüvermişti."

"Kedileri severim. Bir zamanlar iki kedim vardı."

"Bak, güneş battı batacak Lisa. Yarın bambaşka bir

yerde olacağız. Nerede acaba? Sen yola çıkacaksın herhalde. Ben de sanırım hapiste olacağım. Daha önce de içeri girmişliğim var benim."

London ile Mac konuşmadan girdiler içeri. London kıza baktı: "Senin ne işin var burada Lisa? Çık buradan. Bizim konuşacaklarımız var." Lisa kalkarken iyice sarındı battaniyesine. Geçerken yan gözle Jim'e baktı.

"Doğrusu neler olup bittiğini anlayamadım," dedi London. "On ayrı toplantı yapılıyor ve beni hiçbirine almıyorlar."

"Korkuyorlar. Ne yapacaklarını bilmiyorum ama bu gece kaçmak istiyorlar?" Konuşmaları birden kesildi. London ile Mac, sandıkların üstüne, Jim'in karşısına oturdular. Güneş batıp da çadırın içi kararana kadar öylece oturdular.

Sonunda Jim, "Kaçsalar bile boşuna olmuş olmayacak," dedi. "Bir süre birlikte hareket ettiler."

Mac doğruldu: "Evet, ama son bir direniş gösterebilseydik."

"Kaçmak isteyen insanları nasıl dövüştürebilirsin?" diye sordu London.

"Bilmiyorum. Konuşabiliriz. Konuşarak onları dövüşmeye razı edebiliriz."

"Korkuyorlarsa konuşmak bir işe yaramaz."

"Biliyorum."

Yine sessizlik çöktü çadıra. Dışardan alçak sesle konuşmalar duyuluyordu. Tek tek sesler birleşip su gibi fokurtu çıkarıyordu. "Kibritin var mı London?" diye sordu Mac. "Feneri yak."

"Hava tam kararmadı daha."

"Yeteri kadar karardı. Yak artık. Bu alacakaranlık sinirlendiriyor beni."

London gacırdayan lamba şişesini kaldırdı, indirirken şişe yine gacırdadı.

Mac korkmuş gibiydi: "Bir şey oldu. Ne oldu, ha?"

"Adamlar sustular," dedi Jim. "Hepsi birden sustular." Üç adam gergin bir durumda dışarı kulak verdiler. Yaklaşan ayak sesleri vardı. Kapıda kısa boylu iki İtalyan belirdi. Sırıtırken dişleri görünüyordu.

"İçeri gelebilir miyiz?"

"Elbette, buyrun arkadaşlar."

Ödevlerini ezberlemiş öğrenciler gibi durdular İtalyanlar. Söze, biri diğerinin başlamasını istermiş gibi birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı.

"Dışardaki arkadaşlar... bir toplantı yapılmasını istiyorlar."

"Öyle mi? Neden?"

Ötekisi, "Grev için oy verdiklerini, yeniden oy verebileceklerini söylüyorlar. Herkesin ölümünden ne yarar gelir diyorlar. Grev yapmak istemiyorlar artık." London'un vereceği karşılığı bekleyerek sustular.

London gözleriyle yardım istedi Mac'tan. "Bir toplantı yap," dedi Mac. "Söz hakkı grevcilerindir. Onların dediği olur." Bekleyen elçilere baktı. "Gidip London'un yarım saat sonra bir toplantı yapacağını söyleyin; kaçacak mıyız yoksa, dövüşecek miyiz bunu oylayacağız işte."

Adamlar onaylaması için London'a baktılar. London ağır ağır salladı başını: "Yarım saat sonra," dedi. "Arkadaşların dediği olacak." Ufak tefek adamlar yabancılara özgü bir selam verip eğilerek çıkıp gittiler.

Mac kahkahayla güldü: "Bu iyi işte. Çok iyi hem de. Kaçacaklarını sanıyordum. Oylama istediklerine göre, grev hâlâ birleştiriciliğini sürdürüyor. Çok güzel. Kendi onaylarıyla yapacaklarsa grevi bırakabilirler artık."

"Peki onları dövüştürmenin bir yolunu aramayacak mısın?" diye sordu Jim.

"Arayacağız elbette. Bunun için bir plan kurmamız gerek. Ama dövüşmezlerse bile, köpekler gibi gizlice kaçacak da değiller. Bu kaçmaktan çok bir geri çekilme olur."

"Toplantıda ne yapacağız?" diye sordu London.

"Dur bakalım. Hava epey karardı şimdi. Önce sen konuş London. Onlara neden kaçmamaları, neden dövüşmeleri gerektiğini anlat. Benim konuşmamam daha iyi. Bu sabahki olaydan sonra benden pek hoşlanmıyorlar." Mac, Jim'e baktı sonra. "Tamam!" dedi. "İşte beklediğin fırsat. Sen konuş. Bakalım onları kandırabilecek misin. Konuş Jim. Konuş. Baştan beri istediğin buydu işte."

Jim'in gözleri heyecanla parladı: "Mac, sargıyı çözersem yaramı kanatabilirim. Bu onları canlandırabilir."

Mac'ın gözleri kasıldı bunu düşünürken. "Olmaz..." dedi sonunda. "O zaman hemen bir hedef ararlar kendilerine. Bekletirsen de bütün heyecanları söner. Hayır, yalnızca konuş Jim. Onlara grevin ne demek olduğunu, nasıl büyük bir savaşın küçük bir çarpışması olduğunu anlat. Bunu yapabilirsin Jim."

Jim yerinden fırladı: "Yapabilirim elbette. Boğulacak gibiyim heyecandan, ama yapabilirim." Yüzü bir anda değişivermişti. Şiddetli bir enerji ışığı fışkırıyordu içinden.

Koşan ayak sesleri duydular. Küçük bir çocuk girdi çadıra. "Doktor olduğunu söyleyen biri geldi," dedi. "Yaralı."

Üçü birden doğruldular. "Nerede?"

"Karşı tarafta. Sabahtan beri orada yatıyormuş."

"Onu nasıl buldun?" diye sordu Mac.

"Sesini duydum. Gelip size haber vermemi söyledi."

"Yolu göster bize. Çabuk ol!"

Çocuk dönüp koşmaya başladı. "London, feneri getir!" diye bağırdı Mac. Jim ile Mac yanyana koşuyorlardı. Karanlık tam olarak çökmüştü artık. Önlerinde koşan çocuğu görüyorlardı. Açıklıktan koşarak geçtiler. Çocuk ağaçların arasına daldı. Ayak seslerini duyuyorlardı. Hiç düşünmeden ağaçların arasına daldılar onlar da.

Mac birden Jim'i tutmak için uzandı.

"Jim! Yat yere!"

Bir gürültü kopmuş, iki ışık deliği belirmişti önlerinde.

Mac yüzüstü yere atmıştı kendini. Koşan birkaç kişinin ayak seslerini işitti. Jim'e baktı ama parıltıdan gözleri kamaşmıştı, bir şey göremiyordu. Sonra Jim'i gördü. Delikanlı dizüstü çökmüştü, başı öne eğikti. "Tam zamanında yere attın kendini Jim."

Jim kıpırdamadı. Mac dizleri üstünde sürünerek gencin yanına gitti.

"Yaralandın mı Jim?"

Jim öne doğru yıkıldı, yüzü toprağa değdi. "Tanrım!" diye bağırdı Mac. Gencin başını kaldırmak için elini uzattı. Sonra bir çığlık atıp elini çekti, pantolonuna sildi. Jim'in yüzü yoktu. Ağır ağır dönüp arkasına baktı.

London'un koşan bacaklarını aydınlatan fener, sallana sallana kendisinden yana geliyordu.

"Neredesin?" diye seslendi London.

Mac karşılık vermedi. Topukları üstünde hiç kıpırdamadan oturuyordu. Namaz kılan biri gibi duran karaltıya bakıyordu.

London sonunda gördü onları. Yaklaşıp durdu. Fenerden bir ışık halkası düştü yere. "Oo!" dedi. Feneri alçalttı. "Silah mı?"

Mac başını sallayarak yapış yapış eline baktı.

London, Mac'a baktı, donmuş yüzünü görünce titredi. Mac kaskatı bir halde doğruldu. Jim'i tutup bir çuval gibi omzuna attı. Kanayan başı arkasında sallanıp duruyordu. Kaskatı adımlarla kampa doğru yürüdü sonra. London da elinde fenerle yanında yürüyordu.

Açıklık meraklı insanlarla dolmuştu. Mac'ın ne taşıdığını görene kadar iyice yaklaştılar yanına. Sonra geri geri çekildiler. Mac onları görmüyormuş gibi geçti aralarından. Açıklığı geçti, ocakların yanından geçti... kalabalık da ardından yürüyordu. Platformun önüne geldi. Sırtındaki yükü parmaklığın altından platforma itip kendisi de üstüne atladı. Jim'i çekip kenara dayadı, kayıp düşünce bir daha düzeltti.

London feneri uzattı. Mac lambayı, ışığı Jim'in başına gelecek biçimde yere, cesedin yanına yerleştirdi.

Doğrulup kalabalığa döndü sonra. Parmaklığı kavramıştı elleriyle. Gözleri iri ve bembeyazdı. Önünde gözleri gaz lambasının ışığında parıldayan insanları görüyordu. İlk sıradakilerin arkasındakiler karanlık gölgelerdi. Mac ürperdi. Konuşmak için çenelerini oynattı, donmuş olan çeneleri gevşer gibi oldu. Sesi gür ve tekdüzeydi.

"Bu arkadaş kendisi için hiçbir şey istemedi..." diye söze başladı. Demirleri kavrayan parmakları bembeyaz kesilmişti.

"Arkadaşlar! Kendisi için bir şey istemezdi o..."

• o •

NOBEL ÖDÜLÜ

steinbeck

BÜTÜN ESERLERİ / 13

Amerikalı ünlü yazar John Steinbeck 1902'de Kaliforniya'da doğdu. Stanford Üniversitesinde okuyabilmek için ırgatlık, duvarcılık, laborantlık, gazetecilik gibi işlerde çalıştı. Daha sonra üniversiteyi bırakarak kendisini edebiyata verdi. İlk romanı, korsan Henry Morgan'ın yaşamını anlatan Altın Kupa'dır (1929). Yoğun bir duygusallığın egemen olduğu bu kitabından sonra Kaliforniya kentlerinin çarpıcı, acımasız ve başdöndürücü yaşam serüvenlerini anlatan romanlarıyla büyük ün yaptı (1935 - Yukarı Mahalle). 1939'da Pulitzer, 1962'de Nobel edebiyat ödüllerini alan Steinbeck'in hemen bütün eserlerinde zorlamasız, yapmacıksız bir yücelik görülür. Yalın gerçeğin lirizmle, şiirselliğin ince bir güldürüyle içiçe bulunması, romanlarına etkisini yitirmeyen bir canlılık kazandırdı.

Başlıca eserleri: Yukarı Mahalle, Sardalye Sokağı, Tatlı Perşembe, Alev, Al Midilli, İnci, Fareler ve İnsanlar, Mutsuzluğumuzun Kışı, Cennet Çayırları, Ay Battı, Gazap Üzümleri, Bilinmeyen Bir Tanrıya, Bitmeyen Kavga, Altın Kupa, Kısa Süren Saltanat, Aşk Otobüsü, Cennetin Doğusu.

Birçok eseri filme alınan Steinbeck, 1968'de öldü.

BİTMEYEN KAVGA, Steinbeck için bir dönüm noktasıdır. Bütün dünyada beğeniyle karşılanan bu roman onun ustalığını evrenselleştirmiştir. 1962 yılında Nobel Ödülünü kazandığında, bu ödülü Steinbeck'e verirken İsveç Akademisinin açıklaması şöyledir: *"... durumu kurtarmaya çalışan bir avutucu, eğlendirici olmak değildi onun amacı. Tersine seçtiği konular ağır ve eleştiriye açıktı. Sözgelişi, Kaliforniya'nın meyve ve pamuk tarlalarındaki acı grevler... yazınsal gücü sürekli gelişiyordu... Başyapıtı Fareler ve İnsanlar'ı... Uzun Vadi başlığı altında topladığı o eşsiz kısa öyküler izlemiştir..."* Burada sözü edilen acı grevler *Bitmeyen Kavga* romanını iki sözcükle özetlemektedir. Binlerce Amerikalı meyve toplayıcısı, onları örgütlemeye çalışan birkaç sendikacı bir yanda, tüm olanaklarını işçilere karşı kullanan bahçe sahipleri de beri yanda karşı karşıya gelirler. Bugün meyve bahçelerinde yarın pamuk tarlalarında iş verilmeyecektir artık onlara. Binlerce yoksul insan bu kavganın bitip bitmeyeceği sorusuna yanıt ararlar birlikte. Torgas Vadisi onlara acı, açlık, ölüm, korku vermiştir yalnızca.

Steinbeck, bu romanda yalnızca olayları anlatmakla kalmaz. Romanın kişilerini öylesine iyi tanıtır ki, o insanlarla birlikte aynı çaresizliği, acıları sayfalar boyunca içinde duyar insan.

ISBN 975 - 494 - 205 - 6
90 . 06 . Y 0105 . 0304

KDV dahil 14000 Lira

DEMİRCİOĞLU MATBAACILIK • 134 14 71 • ANKARA